



ODD HOFTUN

FJELL-LANDET NEPAL

LAND OG KIRKE

ODD HOFTUN

FJELL-LANDET

NEPAL



FORLAGET LAND OG KIRKE

Copyright
FORLAGET LAND OG KIRKE
(Institusjonen Scheibler)

Trykt i
FABRITIUS & SØNNERS BOKTRYKKERI
OSLO 1963

FORORD

Det finnes på norsk en hel del bøker om Tibet. Men når det gjelder nabolandet Nepal, er det dårligere bevendt — skjønt dette landet er like betydningsfullt og interessant. På grunn av konflikten mellom China og India er bufferstaten Nepal i de senere år kommet stadig mer i sentrum av internasjonal politikk. Dessuten er landet først ganske nylig blitt åpnet for innflytelse utenfra.

Denne boken er blitt skrevet ut fra ønsket om å gi et lite bidrag til å dekke behovet for saklige opplysninger om Nepal — og om mulig vekke og øke interessen for dette særpregede landet. Forfatteren har oppholdt seg fire år i Nepal som byggeleder for et misjonssykehus. Fremstillingen bygger dels på egne inntrykk og erfaringer, dels på bøker og artikler som foreligger på engelsk. De faktiske opplysninger er søkt kontrollert så langt det har vært mulig. Men de fremlegges likevel med alle forbehold — både fordi forfatteren på ingen måte er ekspert på de emner som behandles, og fordi de forskjellige kilder som har vært benyttet, ofte er innbyrdes motstridende.

O d d H o f t u n

INNHold

INNLEDNING	9
LANDET	16
Himalayas gamle kongeriker 16 – Fjell-landet Nepal 19 – Fra tropisk varme til evig snø 22 – Storviltjegerens paradiset 26 – Dype daler og bratte lier 30 – Granskog og breelver 36 – Kathmandu-dalen 40 – Gammel kultur i levende museer 47	
NEPALS HISTORIE	51
Fra oldtid til middelalder 51 – Gurkha-kongene og Rana-veldet 53 – En konge som revolusjonsleder 57 – Et demokratisk Nepal? 59	
FOLK OG KULTUR	68
Stammer og tungemål 68 – Landsbyliv og bysamfunn 77 – Håndverk og arbeidsliv 87 – Kunst og dannelse 92 – Familienlivet 98 – Kastevesenet 104	
DET RELIGIØSE LIV	110
Ikke én, men mange religioner 110 – Hinduismen 112 – Buddhismen 120 – Folket og religionen 123 – Religiøse høytider 128 – Fromhetsliv og magi 130	
DET NYE NEPAL	134
En stat i smeltedigelen 134 – Administrasjonen en flaskehals 137 – Økonomi og pengestell 142 – Rike naturressurser 146 – Fra kulirygg til lastebil 153 – Treplog og oksespann 164 – Nittifem prosent analfabeter 172 – En lege for 170 000 mennesker 176 – Utviklingshjelp 181 – Nepals plass i en splittet verden 187	
KRISTEN MISJON I NEPAL	199
Hvorfor kristen misjon? 199 – Stengte grenser 204 – Pionermisjon 208 – Et eksperiment i ekumenikk 217 – Den kristne kirke i Nepal 223	

INNLEDNING

Helt til for noen få år siden var landene i Sentral-Asia praktisk talt fullstendig isolert fra resten av verden. Folkene i disse fjelllandene levde som de hadde gjort i århundrer, uberørt av de voldsomme omveltninger som hadde funnet sted i resten av verden.

Disse hemmelighetsfulle, lukkede land visste folk ellers i verden lite eller ingenting om. Bare enkelte oppdagelsesreisende hadde — ofte med livet som innsats — greidd å sette sin fot på dette veldige landområde som danner Asias geografiske midtpunkt. Det var folk som Marco Polo og Sven Hedin — fulgt av enkelte fjellklatringsekspedisjoner i nyere tid.

Landene i Sentral-Asia, Tibet, Nepal, Sikkim, Bhutan og de nordligste deler av India, ligger som en krans omkring Himalayas veldige fjellmassiv. Bortsett fra India har de alle vært mer eller mindre uavhengige land som bevisst gikk inn for å bevare sitt særpreg ved å stenge grensene for all innflytelse utenfra. I denne sin isolasjonspolitik fikk de god hjelp av landenes ville, utilgjengelige natur. Veier fantes ikke, og på alle kanter var de beskyttet av høye fjellkjeder som dannet en effektiv barriere mot angrepslystne naboer.

I løpet av de siste 15 år er situasjonen blitt fullstendig forandret. Sentral-Asia er med ett slag kommet i sentrum av verdensbegivenhetene. I dag feier nyhetsbyråenes søkelys over Himalayas land. Stadig skrives det bøker og avisartikler om forholdene i disse land, og de blir lest med interesse verden over.

Omveltningene begynte med Indias frigjøring i 1947. En bølge av nasjonalisme og frihetsdrømmer gikk som en storm-

flod gjennom landene i Sørøst-Asia, og virkningene forplantet seg også inn til de lukkede land i Sentral-Asia. Så kom kommunistenes maktovertakelse i China — og kinesernes ekspansive maktpolitikk i årene etterpå. I 1950 veltet kinesiske kommunisttropper inn over Tibet, og i løpet av kort tid var Tibet med biland, et område på nærmere to millioner kvadratkilometer, blitt innlemmet i China. For de 5–6 millioner tibetanere var den lange isolasjonen endelig brutt.

Det var ikke godvillig at tibetanerne overga seg til kineserne. Riktignok hadde Tibet i lang tid vært under formell kinesisk overhøyhet, men i virkeligheten hadde tibetanerne alltid hatt fullt indre selvstyre. Det var simpelthen umulig for kineserne å administrere disse veldige landområdene. Men nå hadde kineserne fått tekniske og militære maktmidler som satte dem i stand til å overvinne de geografiske hindringer. Det ble en ulik kamp for den lille, gammeldags organiserte tibetanske hær. Myndighetene i Lhasa, Tibets hovedstad, så seg snart tvunget til å komme til en ordning med kineserne.

Med indisk bistand ble det sluttet en avtale mellom kineserne og Tibets verdslige og religiøse overhode, gudekongen Dalai Lama. Avtalen gikk ut på at tibetanerne skulle anerkjenne Chinas overhøyhet, men beholde sitt indre selvstyre. — Men kineserne tenkte aldri på å respektere denne avtalen. Med vold og makt gikk de i gang med å sosialisere det tibetanske samfunn og gjøre landet til en del av Kommunist-China. Klostrenes store eiendommer ble konfiskert, og en riktignok høyst påkrevet jordreform ble gjennomført. Veier og flyplasser ble bygd med tvangsutskrevet arbeidskraft. Hundretusener av kinesere kom og slo seg ned for å kolonisere Tibet, mens unge tibetanere ble sendt til China for å opplæres i kommunistisk ånd.

Til slutt var tibetanernes tålmodighet uttømt. Et landsomfattende opprør brøt ut, samtidig som Dalai Lama greide å flykte til India. Etter lange og blodige kamper ble dette opprøret knust ved militær makt, men ennå driver enkelte stammefolk geriljakrig i fjellene og binder store kinesiske troppstyrker. I India og de andre nabolandene i sør er det nå omkring 75 000 tibetanske flyktninger. Det er blitt anslått at siden 1950 har kineserne i Tibet ved krigshandlinger eller ren terror drept omkring 100 000 tibetanere.

Det var den brutale undertrykkelse av opprøret i Tibet som for alvor vekket verdens interesse for landene i Sentral-Asia. Fra mange hold reiste det seg krav om at De Forente Nasjoner måtte gripe inn overfor folkemordet i Tibet. Dette kravet resulterte ikke i noen ting. Kommunist-China er jo ikke medlem av F.N. og er dermed fritatt for der å stå til rette for sine overgrep. Men det som hendte, ble en vekker for verdensopinionen. Det var klart at Himalaya-fjellene nå var blitt et av de viktigste brennpunkter i den kalde krig mellom verdenskommunismen og den vestlige verden.

Særlig førte hendingene i Tibet til at India fikk åpnet sine øyne for faren fra det kommunistiske China. Statsminister Nehru syntes inntil da å ha trodd de kinesiske ledere på deres ord når disse forsikret verden om sine fredelige hensikter. Men kinesernes skamløse brudd på avtalen om Tibets indre selvstyre, og siden deres hensynsløse fremferd under tibetanernes opprør, tok sløret fra øynene på de indiske lederne. Ved å gi asyl til den landflyktige Dalai Lama ga de indirekte et klart uttrykk for sitt syn på kinesernes oppførsel. Dette var en handling som Peking-regjeringen aldri har kunnet tilgi inderne.

Neste fase i utviklingen fulgte rett etter Tibet-tragedien. Fra 1955 og utover hadde kinesiske tropper i all stillhet satt seg fast i noen øde fjellområder på den indiske side av grensen mot Tibet. For å forbinde Sinkiang med Tibet bygde de en bilvei tvers over indisk territorium, og uten at indiske myndigheter var klar over hva som foregikk, hadde kineserne faktisk okkupert et område på nærmere 40 000 kvadratkilometer i Kashmir i Indias ytterste nordvestre hjørne. Det virket som et sjokk for inderne da de fikk høre om dette. Riktignok dreiet det seg om ubebodde, ørkenaktige fjellstrekninger som ingen tidligere hadde hatt noen interesse av. Men det var dog indisk land, på indisk side av den internasjonale grense som ble fastlagt i 1914.

Det som vel irriterte inderne enda mer, var at kineserne så langt fra å beklage det som hadde skjedd, ganske freidig nektet å godta den tradisjonelle grense mellom India og Tibet (den såkalte McMahan-linjen), og i stedet fremsatte ytterligere territoriale krav på i alt omkring 140 000 kvadratkilometer. Inderne har svart med å kreve at kineserne skal trekke seg tilbake fra det område de har okkupert før det kan bli tale om forhand-

linger om eventuelle grensereguleringer. Men de hverken vil eller er i stand til å sette makt bak dette krav. De indiske ledere ser ingen hensikt i å sette i gang en ødeleggende krig bare på grunn av noen fjell og øde vidder oppe i Himalaya. Men de er dog innstilt på å bruke makt for å hindre at kineserne setter seg i besittelse av enda mer indisk territorium. Siden 1959 har inderne gått hardt inn for å bygge ut sitt militære forsvar i grensestrøkene mot Tibet. Dette har resultert i stadige episoder med skuddveksling mellom indiske og kinesiske forposter.

I oktober-november 1962 satte kineserne i gang en storstilet offensiv både i Ladakh i vest og i det såkalte North East Frontier Agency i øst. Til tross for innbitt indisk motstand greide de å erobre store områder. I Ladakh ble de indiske styrker drevet ut av praktisk talt hele det område som kineserne tidligere hadde fremsatt krav om. I øst angrep kineserne på to forskjellige steder: I Tawang like ved den bhutanesiske grense, og i Walong-dalen i det ytterste østlige hjørne av India, like ved grensen mot Burma. Kineserne rykket fram i typisk Korea-stil med masseinnsats av soldater, og tapene var store på begge sider. Til tross for et uhyre vanskelig terreng som skulle begunstige forsvarerne, greide kineserne to ganger å bryte gjennom de indiske forsvarslinjer, siste gang med den katastrofale følge at veien ned til Brahmaputra og Assams sletteland faktisk lå åpen foran dem.

Kinesernes seirer kom som et sjokk for inderne. De hadde trodd at deres forsvar i nord var sterkt nok til å holde angriperne stangen. Men sjokket virket som en kraftinnsprøyting i det indiske folk. Hele nasjonen sluttet opp om statsminister Nehru i hans nye besluttsomhet overfor angriperne. Siden India fikk sin frihet i 1947, har folket aldri stått mer samlet. Og bak seg har India hele den ikke-kommunistiske verdens sympati. Dette ga seg synlig uttrykk i USA's, Englands og andre lands øyeblikkelige tiltak for å skaffe India våpen og utstyr til å føre den krigen som det er så dårlig forberedt på. Indernes tradisjonelle nøytralitetspolitikk gjelder offisielt fremdeles, men er faktisk en illusjon. India hører til i den vestlige verden, og inderne selv er klar over det.

Kineserne skaffet verden en ny overraskelse da de etter sitt store militære gjennombrudd i øst plutselig og ensidig erklærte

at ilden opphører. Samtidig oppfordret de India til forhandlinger på grunnlag av et forslag som i første omgang virket ganske forvirrende. Idet dette skrives (desember 1962), er det ingen som synes å forstå hva som ligger bak kinesernes politikk. — En ting er imidlertid ganske klar: I løpet av disse siste månedene har den politiske situasjonen i Asia, ja, i hele verden, forandret seg radikalt. En langvarig og blodig krig mellom India og China er blitt en nærliggende mulighet. Og selv om denne krigen blir avverget, vil de politiske forhold i Asia aldri mer bli som de var tidligere.

Dette er den storpolitiske bakgrunn for situasjonen i Sentral-Asia i dag. Der oppe i Himalayas øde og ugjestmilde fjellstrøk står verdens to folkerikeste nasjoner oppmasjert mot hverandre. Konflikten mellom de to stormakter er preget av en underlig blanding av kald krig og åpne militære sammenstøt. Mens soldatene dør oppe ved grensen, opprettholder de to parter fremdeles diplomatisk kontakt med hverandre. Beskyldninger blir møtt med beskyldninger. Men det er dog en fundamental forskjell mellom indernes saklige argumentasjon og kinesernes hysteriske utbrudd, som med sin lettferdige omgang med sannheten ikke står tilbake for Goebbels' propagandamaskin i Hitler-Tyskland.

For like mye som en militær og storpolitisk konflikt er det en ideologisk konflikt som pågår i Sentral-Asias land. Det er to forskjellige livsanskuelser som her tørner sammen. På den ene side den internasjonale kommunisme i kinesisk versjon. På den annen side Vestens demokratiske frihetsidéer representert ved India. Ettersom landene i Asia kommer etter i teknisk og økonomisk utvikling, vil utvilsomt tyngdepunktet i internasjonal storpolitikk mer og mer forskyves fra Europa til Sentral-Asia.

Den tredje faktor som preger bildet av forholdene i landene i Sentral-Asia, er kampen mellom den gamle og den nye tid — både på det økonomiske og på det sosiale og kulturelle plan. I Tibet er denne kampen allerede langt på vei ført til ende. De gamle samfunnsformer er blitt knust. Landets tidligere ledere er enten blitt drept eller har flyktet, og et nytt økonomisk system og nye samfunnsformer er blitt innført med tvang og terror. Selv om landet i dag ble fritt igjen, ville det aldri kunne vende tilbake til de gamle tilstander.

De andre landene i Himalaya — Nepal, Sikkim og Bhutan — har hittil fått være i fred for militære angrep. Alle tre er økonomisk og militært fullstendig avhengige av India, og hittil har Chinas innflytelse vært minimal. Men nå forsøker China å spille på smålandenes underlegenhetsfølelser overfor det store India, og lover økonomisk hjelp for å vinne deres goodwill. Inderne har ikke råd til å la kineserne få overtaket i disse landene. De ligger alle på sørskråningen av Himalaya-fjellene, og en kinesisk okkupasjon ville åpne veien til det veldige slettelandet omkring Ganges-floden og praktisk talt umuliggjøre et militært forsvar av Nord-India.

Men selv om disse tre landene har fått være i fred for makt- overgrep utenfra, er likevel isolasjonen mer eller mindre brutt også her, og kampen mellom den gamle og den nye tid er i full gang. En indre revolusjon er begynt, inspirert særlig av utviklingen i India etter frigjøringen. Det gjærer i den unge generasjon, og overalt brytes Vestens idéer med inngrodde forestillinger og sedvaner. Dette gjelder særlig innen den lille, men raskt voksende gruppe intellektuelle, skjønt også de store masser begynner nå å våkne. Folk hører jo om de mange tekniske vidundere som er vanlige i andre land, og de får lyst til å skaffe seg noe liknende. Politisk propaganda finner på forskjellig vis veien inn mellom fjellene og skaper utilfredshet med det gamle og økende forventninger om noe nytt og bedre.

Ennå dominerer den gamle reaksjonære garde av rike jordiere og religiøse ledere, men sakte og sikkert må den vike grunn for nye menn og nye ideer. Kampen foregår ikke bare på det politiske og økonomiske plan, men like mye på det kulturelle og åndelige. Ettersom landene åpnes med moderne kommunikasjonsmidler og teknikk og industri holder sitt inntog, nedbrytes det sosiale grunnlag for den gamle kultur og religion. Gamle former må erstattes med nye, eller i hvert fall få et nytt innhold — hvis ikke folket skal bli rotløst og gå i oppløsning moralsk. Men hva vil dette nye innhold bli?

Der er mange muligheter. Kanskje den mest nærliggende er materialismen — i den vestlige eller i den kommunistiske utgave. En reformasjon og fornyelse av de gamle religioner er også mulig — slik som en til dels har sett det i India og andre land. Det tredje alternativ er kristendommen, som imidlertid

i disse land nesten ikke er kommet inn i bildet ennå. Den kristne misjon møter en kompakt motstand både fra den gamle religiøse reaksjon og fra den moderne gudløse materialisme. I nasjonalismens æra er kristendommen særlig upopulær, fordi den ofte blir ansett for å være den hvite manns religion. Bare hvis forkynnelsen kan bli båret fram av en ekte, revolusjonær åndskraft, vil kristendommen ha noen sjanse til å bli en virkelig faktor i den åndelige og ideologiske utvikling i disse land.

Men hele tiden truer faren for voldsomme omveltninger av samme type som de en har sett i Tibet. De kan komme som følge av angrep utenfra eller som en eksplosjon av latente krefter innen samfunnet selv. De politiske forhold i disse landene er i høyeste grad ustabile. De store masser har ingen politisk dømmekraft og blir lett oppagiterte i den ene eller den annen retning. Lederne deres kommer dels fra den gamle overklasse som kjemper for å beholde sine privilegier, og dels er de revolusjonære ungdommer uten noen særlig politisk erfaring. I begge tilfelle mangler de ofte moralske prinsipper og faller derfor lett for en av de mange fristelser som makten fører med seg. Resultatet blir korrupsjon i en eller annen form.

Ett er sikkert: Verden er blitt én, og det som skjer i Sentral-Asia, angår i høyeste grad oss i Vestens land. Utfallet av kampen om Himalaya vil bli skjebnesvanger for vår egen fremtid. I vår egen interesse må vi gjøre hva vi kan for at utviklingen i disse land må bli positiv og harmonisk. Vi har også et moralsk ansvar for menneskene der. De lider nød på alle vis, og de holder på å oppdage at det finnes muligheter for at også de kan få komme til å leve en mer menneskelig tilværelse. Men de mangler forutsetningene for i synderlig grad å kunne bedre sine kår ved egen hjelp. De trenger og ber om assistanse fra Vestens rike land – fra oss.

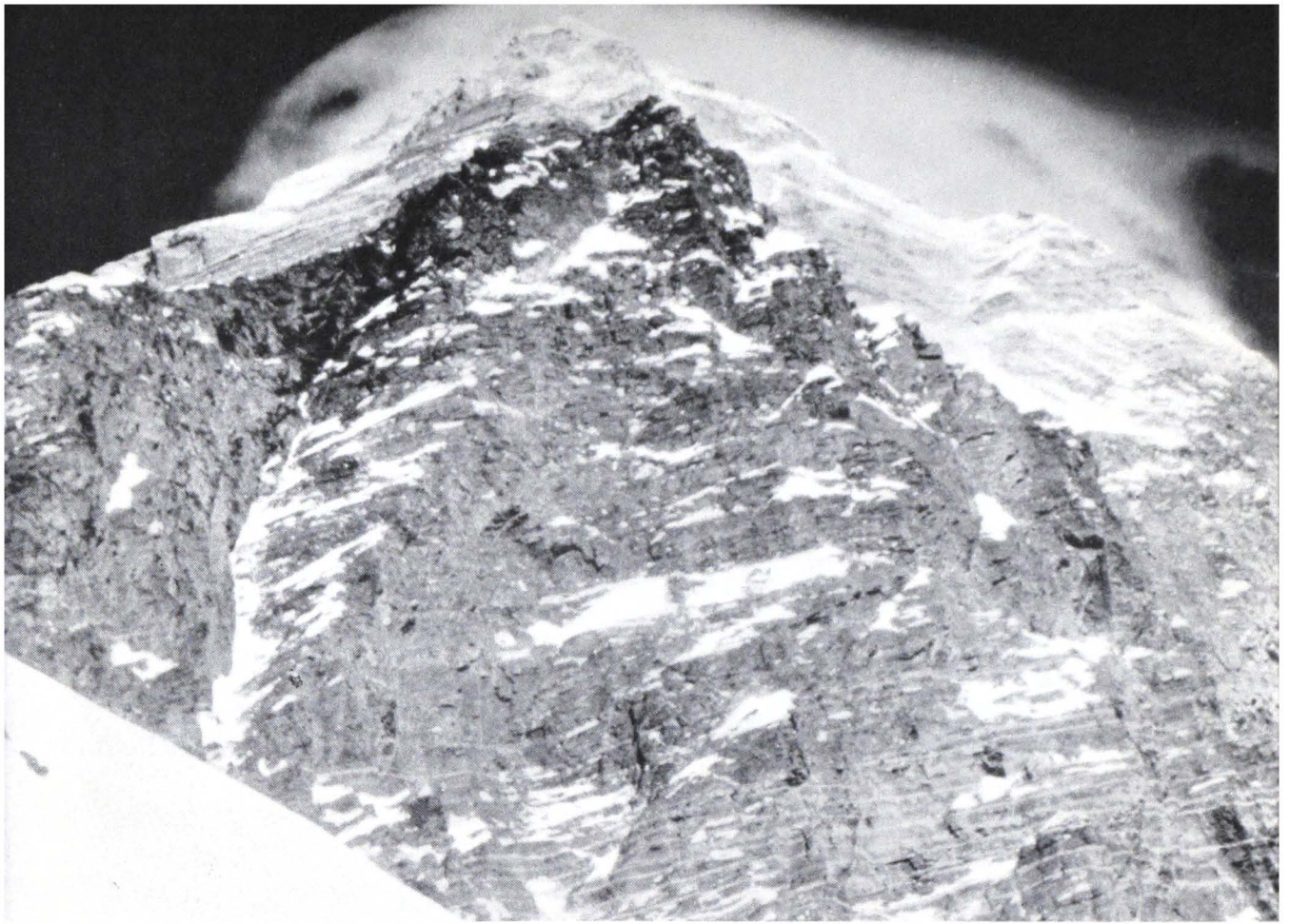
Endelig er vi som kaller oss kristne, forpliktet til å dele med menneskene der ute det dyreste vi eier: Det kristne evangelium. Dette er vårt kall, både fordi kristendommen, når alt kommer til alt, er grunnlaget for det samfunn og de goder som folkene der ute misunner oss; men fremfor alt fordi de i all sin religiøsitet ikke finner det som de mest søker: syndenes forlatelse og vissheten om det evige liv.

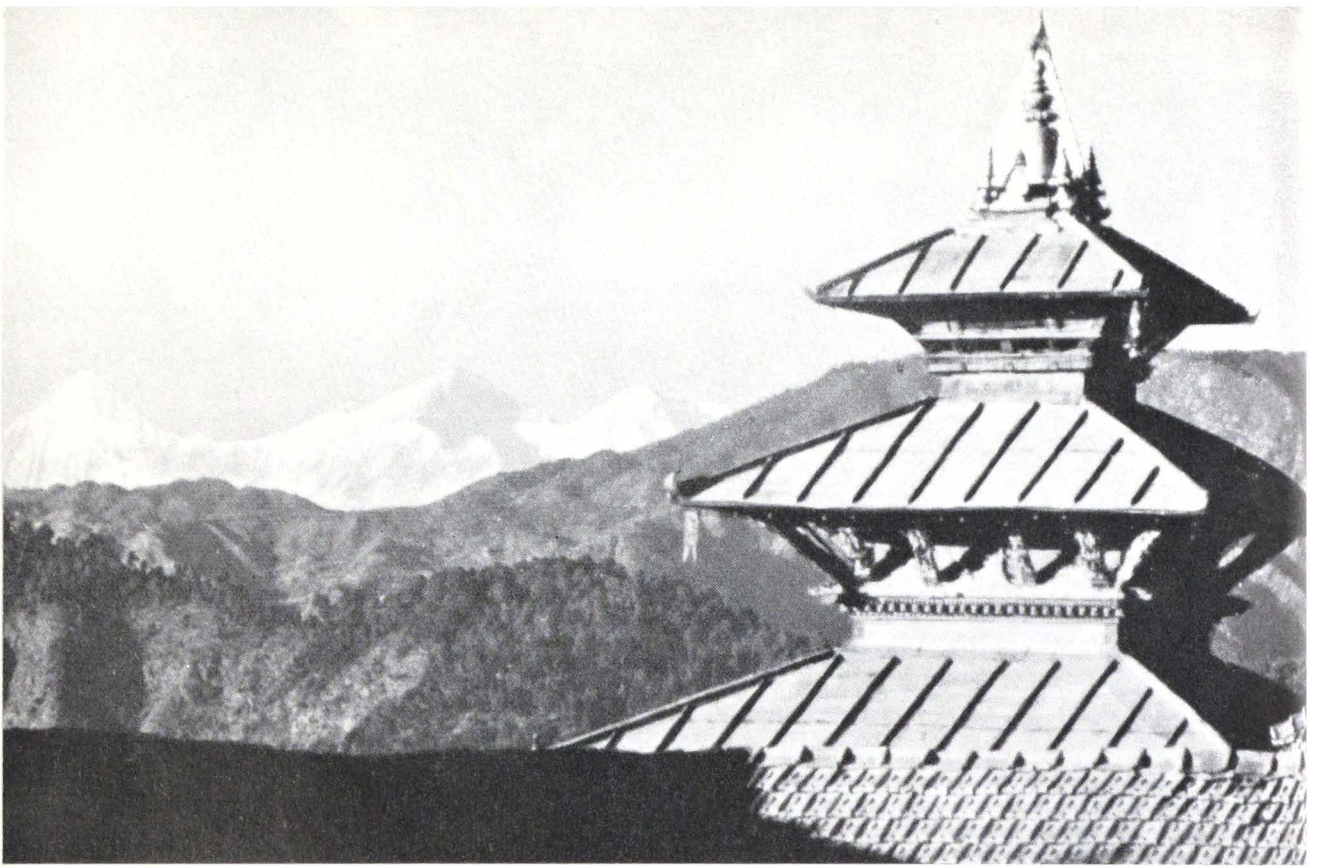
LANDET

Himalayas gamle kongeriker

De tre landene Nepal, Sikkim og Bhutan har mye til felles der de ligger etter hverandre som perler på en snor langs Himalayas sørskråning: Nepal i vest, Sikkim i midten og Bhutan i øst. Når de gjennom kolonitiden i India fikk beholde sitt indre selvstyre, hadde det blant annet to årsaker: For det første var disse uveisomme fjelland av liten økonomisk interesse for britene. De var vanskelige å erobre og enda vanskeligere å administrere. For det annet var befolkningen i disse land for det meste stammefolk som kulturelt og politisk hadde lite til felles med inderne. Det passet derfor godt å beholde disse landene som vennligsinnede bufferstater langs grensen mot Tibet.

Sammenliknet med Nepal er Sikkim og Bhutan ganske små land. *Sikkim* er en riktig malerisk lilleputtstat med en befolkning på 140 000 og et flateinnhold på 7 100 kvadratkilometer. Landet ligger i sin helhet oppe i fjellene omkring det nordlige løp av elven Tista. Verdens tredje høyeste fjelltopp, Kanchenjunga, 8585 meter over havet, er grensefjell mot Nepal. Landet styres av en maharaja og hans råd, men er egentlig et protektorat under India med en indisk sendemann som øverste myndighet. Inderne har ansvaret for Sikkims forsvar og holder betydelige troppeavdelinger som bevokter de passene som fører over til Tibet. Gjennom Sikkim gikk tidligere en av de viktigste karavaneruter til Tibet, men nå er dette handelssamkvemmet slutt. Fra lavlandet i India går det en bilvei opp til hovedstaden Gangtok og videre helt opp til grensen.





Er tempelarkitekturen i Nepal inspirert av Himalayas snøfjell?

Landsby i Midt-Nepal. Mais-åkrer mellom husene.



Befolkningen i Sikkim tilhører hovedsaklig lepcha-stammen, som regnes til de nepalesiske folkegrupper. Men det bor også mange tibetanere i landet. Folket lever av jordbruk, og noen annen næringsvei finnes praktisk talt ikke.

I Gangtok er det en kristen misjonsskole, men Sikkim har for tiden ingen utenlandske misjonærer. Innfødte kristne evangelister er imidlertid i arbeid, og det finnes en liten kristen kirke i landet. På grunn av de politiske forhold – særlig det nære nabo-skap med Tibet – er det vanskelig for utlendinger å få lov til å oppholde seg i Sikkim. Turister kan få spesiell tillatelse til kortvarig besøk i Gangtok – en forblåst liten basarby oppe i fjellene – med maharajaens palass som den viktigste attraksjon.

Buthan har et flateinnhold på 45 700 kvadratkilometer, og befolkningen teller omkring 700 000. Landet er usedvanlig vilt og ufremkommelig – praktisk talt fullstendig uten veier. For å komme fra India til hovedstaden Thimbu pleide en tidligere å dra gjennom tibetansk område. Nå er grensen her stengt, og med indisk bistand har bhutaneserne i det siste gått i gang med å bygge veier som skal knytte landet sammen og gi direkte forbindelse med India.

Bhutan er et av verdens nedbørrikeste områder, med et årlig regnfall i sørlige strøk på minst 2000 mm pr. år. Store deler av landet er bevokst med frodig, nesten ugjennomtrengelig urskog med et rikt dyreliv. Folket lever av jordbruk i typisk naturalhusholdning. Noen eksport eller import av betydning foregår ikke. Bhutaneserne er stort sett av tibetansk-burmesisk avstamning, med islett av indisk urbefolkning i de isolerte dalene i landet. Omkring en femtedel av befolkningen er nepalesere, og disse lever hovedsakelig i de vestlige og sydlige grensestrøk.

Bhutan har hittil praktisk talt vært fullstendig stengt for kristen misjon. Men det er nå tegn som tyder på at myndighetene er interessert i å la misjonen åpne skole- og sykehusarbeid i landet. Et meget begrenset misjonsarbeid blant bhutanesere drives på den indiske side av grensen i syd og vest. I Parkijuli like ved sydgrensen har den norske santalmisjon en misjonsstasjon, og her er det noen få kristne bhutanesere. Det lille som finnes av kulturliv, er preget av tibetansk lamaisme, men størstedelen av befolkningen består av primitive stammefolk som lever helt isolert. De aller fleste er analfabeter, og skoler

finnes nesten ikke. I hele landet sies det å være bare to leger og omkring 20 såkalte compoundere med ett-årig farmasøytisk utdannelse.

Landet styres av en maharaja og hans råd, hvor landets overklasse av reaksjonære lamaprester har stor innflytelse. Men det finnes også liberale tendenser og retninger som er interessert i reform og utvikling. I 1959 ble landet til en viss grad åpnet for utviklingshjelp fra India. Bhutan har en avtale med India om at New Dehli skal ta seg av landets utenriksaffærer — en ordning som China fullstendig ignorerer. Indiske instruktører er i det siste kommet inn for å lære opp og modernisere landets skrøpelige hær på omkring 10 000 mann.

Til slutt skal kort omtales de nordligste grensestrøk av India, hvor befolkning og naturforhold er svært lik det en finner i Nepal, Sikkim og Bhutan. Lengst i vest ligger som før nevnt Kashmir, Indias turistprovins fremfor noen. I de nordlige deler av Kashmir har kineserne okkupert store deler av Ladakh-distriktet, et vilt fjell-landskap med en befolkning på bare omkring 80 000 — hovedsakelig av tibetansk opprinnelse.

Mellom Kashmir og Nepal ligger provinsen Himalchal, som på grunn av sitt primitive næringsliv og naboskap med Tibet har spesiell status og blir administrert direkte fra New Dehli. Området er svært kupert, men ligger lavere og er tettere befolket enn Ladakh. Det bor omkring en million mennesker i Himalchal. Av disse er mange av tibetansk avstamning, særlig i de nordlige områder.

I hjørnet mellom Nepal, Sikkim og Bhutan ligger den nordligste del av den indiske delstaten Vest-Bengal. Her er den kjente feriebyen Darjeeling, 2500 meter over havet, som tidligere var sommerresidens for den britiske regjering i India. Darjeeling er sentrum i et fruktbart og velutviklet fjelldistrikt der store teplantasjer danner det viktigste næringsgrunnlag. Befolkningen er for største delen av nepalesisk bakgrunn, og nepali er godkjent som offisielt språk i administrasjonen. (I alt antas det å bo over to millioner nepalesere på forskjellige steder i India. Særlig er det mange av dem i delstaten Assam.) Det finnes også en del fastboende tibetanere, særlig i og omkring Kalimpong, en basarby i fjellene på den andre siden av Tista-elven. Tidligere var Kalimpong det viktigste sentrum for handelen med

Tibet. Under og etter opprøret i Tibet kom titusener av tibetanske flyktninger til Kalimpong. Disse er siden blitt sendt videre til forskjellige steder i India. Kineserne har påstått at Kalimpong er et internasjonalt spionrede, og inderne har svart på denne beskyldningen med å føre streng kontroll med adgangen til byen for tibetanere og andre utlendinger.

Darjeeling og Kalimpong har lenge vært sentrum for kristen misjon blant nepalesere og tibetanere. I dette distriktet er det en nepalesisk kirke med flere tusen medlemmer, og i Kalimpong er det også en liten tibetansk menighet. Det finnes i disse byene en rekke skoler, sykehus og andre misjonsinstitusjoner. I de senere år har misjonsarbeidet i Kalimpong blitt vanskeliggjort på grunn av de politiske forhold.

Øst for Bhutan ligger det såkalte North East Frontier Agency, et område på omkring 80 000 kvadratkilometer med en befolkning på nærmere en halv million. Også dette distriktet er administrert direkte fra New Dehli. Området er fullt av fjell og ugjennomtrengelige urskoger og bebos for det meste av primitive stammefolk av tibetansk-burmesisk avstamning. Det var gjennom dette område Dalai Lama kom inn i India etter flukten fra Lhasa i 1959. Kineserne påstår at praktisk talt hele dette distriktet tilhører China.

Fjell-landet Nepal

Nepal har 9½ million innbyggere og er det folkerikeste land i Sentral-Asia. Landet har et flateinnhold på 14 000 kvadratkilometer, og den gjennomsnittlige befolkningstetthet er 67 innbyggere pr. kvadratkilometer. I virkeligheten er befolkningstettheten langt større, idet store deler av landet er dekket av ubebodde skoger eller øde fjellstrekninger. Nepal strekker seg 800 kilometer i øst-vestlig retning, og måler på det bredeste omkring 240 kilometer. Landet ligger mellom 27 og 30 grader nordlig bredde, altså på samme breddegrad som Egypt.

Det som framfor alt setter sitt preg på Nepal, er fjellene. Gjennom hele landet fra øst til vest går Himalaya, og innen Nepals grenser finner en jordens høyeste fjelltopper. Himalaya er jordens mektigste fjellkjede og strekker seg i alt 2400 kilometer fra Kashmir i vest til Burma i øst. I Nepal ligger de

høyeste fjellene dels på og dels noe syd for grensen mot Tibet. Himalaya består av en rekke parallelle høydedrag i øst-vestlig retning, med dype daler innimellom. På noen få steder bryter elvene gjennom i trange gjel og finner veien ned til det nord-indiske sletteland og ut i Ganges-floden.

Himalaya er geologisk sett en ung fjellrekke sammenliknet med for eksempel Alpene eller de norske fjell. Mange teorier er fremsatt om hvordan denne gigantiske fjellkjeden ble dannet. Den vanligste oppfatning er at Asias og Sør-Indias landmasser en gang i tiden var adskilt av et stort hav omtrent der Himalaya nå ligger. At landet her en gang har ligget under havets overflate, finnes det beviser for i form av avleiringer i fjellet.

For omkring 60 millioner år siden begynte de to kontinentene å sige mot hverandre. Ettersom de nærmet seg hverandre, ble sjøbunnen foldet sammen, og de nåværende tibetanske grensefjellene ble til. Disse dannet vannskille mellom elver som gikk sydover, og elver som gikk nordover. De siste munnet ut i en innsjø som dekket den nåværende tibetanske høyslette. Vannet fra denne innsjøen grov seg etter hvert avløp mot syd på det stedet hvor Tsangpo-Brahmaputra-elven i dag bryter gjennom Himalaya og renner ut på lavsletten i Assam.

Men kontinentenes bevegelser fortsatte og nådde sin klimaks for omkring 600 000 år siden. Da ble — i en gigantisk naturkatastrofe — veldige fjellmasser presset til værs, og slik oppstod de egentlige Himalaya-fjellene som en ny fjellrekke, dels midt inne i de gamle grensefjellene mot Tibet og dels som en parallell fjellrekke syd for den gamle.

Hevningen foregikk så fort at enkelte av de sydgående elvene ble demmet opp og dannet innsjøer. Dette var særlig tilfelle med den aller yngste del av fjellmassivet, Mahabharatkjeden lengst mot syd. Men etter hvert gravde elvene seg ned i svakere partier i fjellkjeden, og vannet fikk avløp gjennom dype og trange elvegjel slik at dalbunnen innenfor ble tørrlagt. Slik ble de tre store elvesystemene i Nepal dannet, Karnali i vest, Gandaki i Midt-Nepal og Kosi i øst, og dette er sannsynligvis forklaringen på det merkelige fenomen at disse elvene krysser en fjellkjede som er høyere enn det vannskille hvor de har sitt utspring. Dette forhold er særlig utpreget i strøket omkring Annapurna- og Dhaulagiri-fjellene.

Himalaya er altså jordens yngste fjellkjede, og dannelsen av fjellene fortsetter ennå i dag. Det er påvist at Mahabharat-kjeden i løpet av de siste 200 000 år har hevet seg omkring 200 meter. Et symptom på at fjellene i Nepal ennå ikke har falt til ro, er de mange mindre rystelser i jorden som stadig forekommer. Det største jordskjelvet i nyere tid fant sted i 1934. Da skjedde det store ødeleggelser — særlig i området rundt hovedstaden Kathmandu. En mengde hus raste sammen, og mange mennesker ble drept.

Jordens høyeste punkt, Mount Everest, ligger i følge siste grenseregulering nøyaktig på grensen mellom Nepal og Tibet. Dette fjellet — som hos den lokale befolkning går under navnet Chomolongma (d.e. landets modergudinne) — hever seg 8848 meter over havet og har vært en hard nøtt å knekke for fjellklatrere fra mange land. Det er ikke for ingenting at denne fjelltoppen er blitt kalt jordens tredje pol. En bestigning av Mount Everest kan nok som sportslig prestasjon måle seg med Amundsens sydpolsferd.

Før 1950 måtte Mount Everest-ekspedisjonene klatre fra tibetansk side, da det ikke ble gitt tillatelse til å komme inn i Nepal. I tiden 1921—1947 var det i alt åtte britiske ekspedisjoner som forsøkte å nå toppen fra nordsiden. Tross heroiske anstrengelser og tap av menneskeliv måtte de alle gi opp — ofte bare noen få hundre meter fra toppen.

I årene 1950—1952 prøvde to britiske og to sveitsiske ekspedisjoner å klatre opp fra sydsiden — idet veien nå var åpen gjennom Nepal. Men snøstorm, kulde og surstoffmangel tvang dem til å gi opp. Det som gjør klatring i Himalaya særlig vanskelig, er at den tiden en har til rådighet fra våren kommer til monsunregnet setter inn, er så knapp. Hvis monsunen kommer tidlig, er det bare noen ganske få uker været er slik at det i det hele tatt er mulig å oppholde seg i høyereliggende strøk.

Men i 1953 lyktes det endelig. Som rimelig kan være, var det en britisk ekspedisjon som fikk æren av å greie denne største av alle fjellsportens bragder. Det var new-zealenderen Hillary og nepaleseren Tenzing som ble de første til å plante et flagg på jordens høyeste topp. Tenzing er nå en verdensberømt mann, og har slått seg ned i Darjeeling, hvor han arbei-

der ved det indiske fjellklatringsinstituttet. Han står som den fremste representant for sherpa-folket, det hardføre stammefolket oppe i Nepals høyfjell, som har gjort en slik strålende innsats som bærere og klatrere ved nesten alle Himalaya-ekspedisjoner.

I 1956 lyktes det også en sveitsisk ekspedisjon å nå toppen, og siden har etter sigende kineserne greidd det fra nordsiden. I løpet av de 12 år som er gått siden Nepal åpnet sine grenser for fjellklatrerne, er også de øvrige sju 8000 meters toppene i landet blitt besteget. Disse er: Kanchenjunga på grensen mot Sikkim, på 8585 meter (1955), Lhotse på 8501 meter (1956), Makalu på 8470 (1955), Dhaulagiri på 8172 meter (1960), Cho Oyu på 8153 meter (1954), Manaslu på 8125 meter (1956) og Annapurna på 8078 meter (1950).

Men det er fremdeles nok av oppgaver å gå løs på for fjellklatrerne i Nepal. Innen landets grenser er det over 60 fjelltopper som måler 6000 meter eller mer, og mange av disse er ennå ikke besteget. Hvert år kommer det flere ekspedisjoner til Nepal. De må ha regjeringens tillatelse og betale en avgift for å få lov til å klatre, og myndighetene foretar en mest mulig rettferdig fordeling av «kvoten» mellom de forskjellige land som vil være med.

Fra tropisk varme til evig snø

På grunn av den voldsomme høydeforskjell kan Nepal oppvise klimatiske forhold som en neppe finner maken til innen et så lite område noe annet sted i verden. Typisk i så måte er sørskråningen av Himalchuli, hvor det over en strekning på 15–20 kilometer er en høydeforskjell på 7200 meter. Landet ligger dessuten i monsunbeltet, og gjennom året veksler det fra tørketid til regntid. Alt dette gjør at Nepal er et meteorologisk sett uhyre interessant land.

Nepal ligger på grensen mellom det tropiske og det subtropiske beltet. Dette betyr at lavlandet om sommeren har tropisk temperatur, mens vinteren er temperert og behagelig. Men ettersom en beveger seg innover i landet og stiger i høyden, forandrer klimaet seg akkurat som når en reiser fra tropene

i retning Nordpolen — inntil en i høyfjellet møter rent arktisk klima med evig snø og is.

I det tropiske lavlandsområdet (under 500 meter over havet) kan sommertemperaturen i lange tider holde seg omkring 45° C og går bare ned noen ganske få grader om natten. Denne varmetiden er en voldsom påkjenning for menneskene som bor der — også for de innfødte. Folk gjør sitt arbeid tidlig om morgenen og utover kvelden. Midt på dagen ligger gater og marker utdødde. Folk trekker inn i husene eller ligger i skyggen og hviler. I blant blåser det opp voldsomme stormer. Het luft pisker opp sand og støv og driver folk innendørs, hvor de stenger igjen alle åpninger og venter på at vinden skal gi seg.

Når regntiden setter inn, faller temperaturen noe — i hvert fall så lenge det regner. Men luften er mettet av fuktighet, og når solen bryter gjennom og temperaturen igjen stiger, blir det nesten uutholdelig. Svetten siler, og selv vind og trekk hjelper lite fordi luften er så fuktig at den ikke kan absorbere mer væte. Svetten fordamper ikke, og det føles som å sitte i dampbad døgnet rundt.

Høsten og vinteren er derimot en fin tid. I solskinnet midt på dagen kan det bli ganske varmt da også, men luften er tørr, og nattemperaturen er behagelig lav.

I de lavere fjellområdene (600–2000 meter over havet) er klimaet ypperlig både sommer og vinter. I Kathmandu-dalen (1400 meter over havet) er middeltemperaturen i januar 10° C og i juli 25° C. I den siste 30-årsperiode har den høyeste temperaturen som er blitt målt i Kathmandu, vært 37° C, og den laveste 2,8° C. Klimaet i de midtre deler av Nepal kan derfor sammenliknes med forholdene i de sørligste deler av Europa.

Når en kommer høyere opp (2000–4000 meter over havet), blir klimaet slik som vi har det i Skandinavia. Om vinteren faller det snø, og selv om sommeren er nattemperaturen nok så lav. Enda høyere oppe er klimaet rent arktisk, og landet er ubeboelig både for mennesker og dyr.

På baksiden av de høyeste Himalayatoppene, innover mot grensen til Tibet, er det typisk innlandsklima. Landet her ligger i skyggen av fjellene, og det er liten eller ingen nedbør. Himmelen er nesten alltid skyfri — både sommer og vinter. Solen sender sine brennende stråler ned på et ørken-

aktig landskap, og dagtemperaturen er høy. Men på grunn av den store høyde og det manglende skydekke blir luften avkjølt med en gang solen går ned, og natttemperaturen er svært lav.

Ved siden av høydeforskjellen er det monsunen som preger de klimatiske forhold i Nepal. Den meteorologiske forklaring på monsunen i India og Nepal er i forenklet form som følger: Om sommeren blir luften over den tibetanske høyslette voldsomt oppvarmet — fordi luften er tørr og hverken skyer eller dis stenger for solstrålene. Den oppvarmede luften stiger til værs, og det oppstår et lavtrykk som trekker til seg luftmasser fra alle kanter. I Nepal, på sørgrensen av dette området, er derfor sørlige vinder fremtredende i den varme årstid. Luft fra Det indiske hav blir trukket innover den bengalske bukt og i nordvestlig retning mot Himalaya. På sin vei nordover avgir denne fuktige luften nedbør. Særlig mye regn blir det der luftmassene støter mot fjellene, tvinges til værs og avkjøles; og den aller største nedbør får en i de østlige deler av Himalaya hvor avstanden fra havet er kortest. I Darjeeling, like øst for Nepal, er den årlige nedbør gjennomsnittlig 3000 mm, mens enkelte strøk i Vest-Nepal har helt ned i 1000 mm. I Kathmandu-dalen varierer den årlige nedbør mellom 1500 og 2500 mm.

Når luftmassene fra sør er kommet over fjellene, har de avgitt all sin fuktighet, så det blir ingen nedbør på nord-siden. Dette er forklaringen på det ørkenaktige klimaet en har nord for Himalaya — både i Nepal og videre innover den tibetanske høyslette.

Om vinteren er forholdet motsatt. Nå blir luftmassene i Tibet hurtig avkjølt og synker, slik at det danner seg et høytrykk. Dette fører i Nepal til at en har nordlige vinder i hele vinterhalvåret. Siden disse luftmassene fra nord er blitt så sterkt nedkjølt, er de i stand til å avgis litt nedbør i form av snø i høyfjellet og regn i de lavereliggende strøk. Sammenliknet med sommermonsunen gir imidlertid denne såkalte vintermonsunen helt ubetydelig nedbør.

Sommermonsunen begynner i Nepal i slutten av juni eller begynnelsen av juli og varer ut september. Vintermonsunen inntreffer i desember — januar, men regnværet varer som regel bare et par dager, og kan ofte utebli helt. Høsten er den vakreste

tiden i Nepal. Da er himmelen klar og skyfri i ukevis, temperaturen er behagelig, og naturen fremdeles grønn og frodig.

Den lange tørketiden varer fra januar til juni, og i hele denne perioden kommer det nesten ingen nedbør. Det eneste er en og annen kortvarig regn- eller haglskur som kan komme med ukers mellomrom — gjerne ledsaget av kraftig tordenvær og vind. I denne tiden blir landet fullstendig avtørket; alt gress visner, og bare enkelte løvtrær beholder det grønne løvet. Det er varmt og fryktelig støvet, elver og kilder svinner inn, og dyrene lider ofte både av sult og tørst.

Men nå kommer monsunen — det velsignede regnet som er livskilden for Nepal. Som regel kommer regntiden ganske presist med en margin av 2–3 uker. Det begynner med mørke skybanker i sør og lynglimt i det fjerne. Så kommer de første regnskurene ledsaget av sterk vind, mens luftmassene fra sør og nord møtes og kjemper om overtaket. Og plutselig en dag er selve monsunen der. Stormene stilner av, og det bare regner — siler — øser ned. Det vil ikke si at det regner uten stans hele tiden. Iblant kommer solen fram, og det kan være opphold i flere døgn. Da er det vidunderlig vakkert med drivende skyer og skoddebanker over frodiggrønne åser og marker.

Det er hvert år like fantastisk å være vitne til dette naturens under: Landet ligger der nesten som en ørken — grått eller rødbrunt er det over alt. Luften er støvet og dyrene utmagrede og tørste. Og så i løpet av tre–fire dager er det hele forandret; gresset spirer fram så fort at en ser forskjell fra dag til dag. Maisen vokser en tomme i døgnet. Og bekker og elver renner fulle — fulle av det livgivende vannet. Luften er mett av fuktighet, og allslags insekter yngler og gror. Klær, bøker og skinnvarer må pakkes ned lufttett før regnet begynner, hvis en skal forhindre at det mugner.

Regntiden er en dramatisk tid, både nede i slettelandet hvor noen dagers vedvarende regn kan sette veldige områder under vann, og oppe i fjellene hvor vannmassene velter nedover åssidene og river med seg alt som kommer i veien. Selv de store elvene som har sine kilder i breene oppi høyfjellet, kan vokse med mangfoldige meter i løpet av noen få timer, og vannføringen kan øke til 70 ganger lavvannføringen. Da det er dårlig med broer i Nepal, må de store elvene som oftest krysses

i båt. Men når regntiden begynner, pleier fergemennene gjerne å laste båtene sine fulle av stein og senke dem ved elvebredden. Det er tryggere enn å dra dem på land, for en vet aldri hvor høyt flommen kan nå.

En reiser nødig i regntiden i Nepal. Selv småbekkene kan vokse slik at det blir umulig å komme over. Stiene er sleipe og vanskelige, og rett som det er, går det jordskred. En annen plage er iglene. De kan bli over en tomme lange og henger over alt på gress og busker og trær. Disse iglene har en fantastisk evne til å henge seg fast på mennesker og dyr. De lurar seg inn gjennom den minste åpning i klærne og suger seg øyeblikkelig fast til huden og begynner å stille sin blodtørst. Å fjerne dem før de har sugd seg mette og slipper taket av seg selv, lar seg ikke gjøre, for da blir sugesnabelen sittende igjen og forårsaker infeksjon. En annen ting er at de utskiller et sekret som hindrer blodet i å koagulere, slik at det fortsetter å blø etter at iglene er forsvunnet.

Storviltjegerens paradís

Nepals grense mot India i sør er bare en linje på kartet. Det finnes intet naturlig grenseskille mellom de to land, og grensen slynger seg ganske ubemerket over markene og gjennom skogene. Folket er ofte det samme på begge sider, og bare ved noen få viktige ferdselsårer er grensen bevoktet.

Den smale stripen av lavland langs Nepals sørgrense går under navnet Terai og ligger bare 200–300 meter over havet. Den er en del av den veldige nordindiske lavsletten omkring Ganges-floden. På sitt bredeste måler dette beltet 45 kilometer, og enkelte steder forsvinner det helt. Terai utgjør omkring 17 pst. av Nepals areal, og nærmere $\frac{1}{3}$ av befolkningen bor der.

De første 20-30 kilometer nordover fra grensen er for en stor del dyrket. Der er endeløse, flate rismarker — delt opp i mer eller mindre regelmessige felter med diker omkring. Jorden er fruktbar, og med kunstig vanning kunne en lett få to og tre avlinger i året. Vann skulle det ikke være noen mangel på. En rekke store elver går tvers gjennom Terai, og over alt står

grunnvannet få meter under bakken. Men disse mulighetene er hittil nesten ikke blitt utnyttet.

Det foregår en viss eksport av ris og andre jordbruksprodukter fra Terai til India og til de tettbefolkede distriktene omkring hovedstaden Kathmandu. Men noe kornkammer er Terai ikke. Befolkningen er den fattigste i Nepal. Store vidder dyrkbar jord ligger unyttet, og jordbruket er ensidig basert på ris, som bare kan avles en gang i året — i regntiden. Den eneste unntakelse er den østlige del av lavlandsstripen, hvor der dyrkes sukkerrør og jute.

Jordbruket i Terai er fullstendig avhengig av monsunregnet. Hvis dette uteblir eller kommer unormalt sent, blir det uår og hungersnød. Og på den annen side, hvis nedbøren blir altfor stor, fører det til oversvømmelse. Da ligger slettelandet som en eneste stor innsjø med små øyer av trær og landsbyhus som stikker opp av vannet. En moderat oversvømmelse behøver ikke å gjøre så mye skade, for risen vokser best under vann. Men hvis de store elvene går over sine bredder, blir det katastrofe. Da kan avlingen bli helt ødelagt, husdyrene drukne og landsbyene bli utslettet. Nesten hvert år hender dette et eller annet sted på Ganges-sletten. Den mest beryktede av elvene i så måte er storelven Kosi i Øst-Nepal. Utallige ganger har det hendt at den har spredt død og ødeleggelse over vel-dige områder i Nepal og Nord-India.

Når en reiser gjennom dette strøket i tørketiden, minner det mest om en gold ørken. Rismarkene er støvete og grå, og her og der beiter flokker av kyr på den avsvidde stubben. Inni-mellom flyter stille elvedrag hvor kvinnene vasker klær eller vannbøflene velter seg i søla. Vannet er nesten inntørket, og det eneste som forteller at dette er elver, er de svære leirgrå elvebankene.

Det eneste som bryter dette ensformige bilde, er små skogholt her og der med grønne løvtrær. Inne blant trærne ligger landsbyene, små klynger av skittengule jordhus med stråtak. Som regel er de bygd opp av et flettverk av bambus og grener som det er blitt smurt søle på i flere lag, og til slutt vasket utvendig og innvendig med en suppe av kumøkk og vann.

Menneskene som bor i disse landsbyene, er som regel preget av likegladhet og mangel på initiativ. De beveger seg langsomt

og foretar seg helst ikke noe utover det strengt nødvendige for å oppholde livet.

Grunnen til folkets dorskheter er nok først og fremst det usunne klimaet. Terai regnes for å være et av verdens verste malaria-strøk, og det sies at en tredjedel av befolkningen lider av denne sykdommen, som suger livskraft og livslyst ut av dem.

All forbindelse mellom Nepal og India går gjennom Terai. På et dusin forskjellige steder kommer det avgreninger av de smalsporede nordindiske jernbaner opp til Nepals grense, og ved endepunktene av disse jernbanene ligger små landsbyer på 10–15 000 innbyggere, som tar seg av det alt vesentlige av Nepals import og eksport. De viktigste av disse sentra på indisk side, regnet fra vest mot øst, er: Nepalganj Road, Nautanwa, Raxaul og Jogbani. På Nepals side av grensen ligger liknende handelssentra: Nepalganj, Bhairawa, Birganj og Biratnagar. Den siste er Nepals eneste industriby (jutmøller). Fra Bhairawa og Biratnagar går det bilveier nordover slettelandet til markeds plasser ved foten av fjellene, og fra Raxaul går Nepals eneste jernbane omkring 46 kilometer nordover. Fra dennes endepunkt fortsetter bilvei og taubane over fjellene til Kathmandu. Ingen av de nevnte tettbygde stedene i Terai har mer enn 15 000 innbyggere, og andre større byer finnes ikke i Nepals lavland.

Terai er det eneste området i Nepal hvor hjulet brukes til transport. Her er det et vanlig syn å se kjerrer med to svære trehjul, trukket av et par okser eller bøfler. Det ville være løgn å si at disse trekkdyrene er kvikke av seg. Det går i bedagelig fart langs støvete veier med en søvnig kusk på toppen av lasset. Av og til våkner han til liv, skriker og pisker på dyra eller vrir halen på dem for å få farten opp. Veiene er dekket av et ankeldypt lag av støv — som i regntiden går over til et bunnløst dyp av søle. På enkelte steder brukes også tamme elefanter til transport.

Den indre halvpart av Terai er dekket av skog eller jungel som det heter i Nepal. Først nokså glissen, men etter hvert tettere strekker denne skogen seg innover til foten av fjellene, oppover åssidene og fram gjennom de trange dalene som fører til det indre av landet — store områder av urskog som aldri

har vært hogd. De viktigste tresortene er saal (som ligner en del på teak) og forskjellige typer av eik, men det finnes også et utall av andre treslag. Underskog eller annen vegetasjon i skogbunnen er det lite av i lavlandet; trærne er så løvrike og står så tett sammen at direkte sollys blir stengt ute. I det nedbør-rike Øst-Terai er det mer av underskog og vanskelig å ta seg fram. Over alt er det fullt av snylteplanter (for eksempel orkideer) som slynger seg rundt stammene og henger ned fra grenene.

Disse skogområdene er tynt befolket. Bare enkelte steder bor det mennesker, som får et magert utkomme ved å rydde vekk skogen og dyrke jorden mellom stubbene. Disse skogsfolkene bygger gjerne husene sine på høye peler, slik at de kan være trygge for villdyr og alt det giftige småkryp som finnes over alt. I regntiden har det også sine fordeler å bo høyt over den fuktige bakken.

Inne i de svære skogene er det et fantastisk dyreliv. I Terais jungel finnes fuglearter som ikke lever noe annet sted på jorden. Her er neshorn, bøfler og villsvin – og en mengde villdyr. Tiger, leopard og bjørn gjør det farlig for mennesker å ferdes, og på markene er det slanger og krypdyr fra kobraer til skorpioner. Skorpionen er omkring 10 cm lang, og dens bitt er både smertefullt og farlig. I elvene er det krokodiller.

Det rike dyreliv gjør Terai til et eldorado for storviltjegere. Et av de mest ettertraktede bytter er neshornet – et svært, klumpete dyr som tross sitt ubehjelpelige utseende kan gjøre god fart i sump og ulende. Jakten på neshorn er nå forbudt, fordi bestanden holder på å dø ut.

Nepals turistattraksjon nummer en – i hvert fall for rikfolk – er tigerjakt i Terai. En slik jakt må forberedes flere uker i forveien. Med noen dagers mellomrom fører de en geit eller bøffel ut i skogen og binder dyret slik at tigreren kan komme og få seg et festmåltid. Dermed sørger man for at en eller flere tigre kommer til å oppholde seg fast i det nærmeste nabolag. Like ved lokkematen bygges det opp en plattform i trærne, hvor jegeren kan ta oppstilling.

På den store dag settes på nytt en bøffel ut som lokkemat. Hvis ikke tigreren vil komme fram innen rimelig tid, tar de elefantene i bruk for å jage den fram til sitt skjulested.

En stor flokk elefanter — kanskje nærmere hundre — blir samlet i en stor sirkel i skogen rundt omkring. På et gitt signal blir elefantene drevet inn mot sentrum og skremmer foran seg tigreren, slik at den til slutt blir tvunget til å løpe rett forbi jegeren på plattformen.

Da dronning Elisabeth og prins Philip besøkte kongen av Nepal i 1961, ble det arrangert en slik tigerjakt for dem. Det ble bygd en hel teltby i jungelen for anledningen. Prins Philip hadde dessverre en verkefinger og kunne ikke håndtere geværet, så det ble utenriksministeren, Lord Home, som fikk det ærefulle hverv å gi tigreren nådeskuddet. Alt gikk etter planen. Tigreren kom farende forbi, men — lorden bommet.

Dype daler og bratte lier

Nepal kan både geografisk og kulturelt deles i tre tydelig adskilte områder eller belter som løper parallelt fra vest mot øst. Det første er det såkalte Terai i sør, som alt er blitt behandlet. Så følger det egentlige Nepal fra Mahabharet-fjellene i sør og nordover til omkring 3000 meters høyde. Og endelig høyfjellsområdene og det indre Himalaya opp til grensen mot Tibet.

I Terai er både landskap, folketyper og kulturforhold omtrent som i Nord-India. Høyfjellsområdene i nord er fullstendig dominert av mongolske folketyper og tibetansk kulturliv. Det er i det midtre området at en finner det som er typisk for Nepal. Dette gjelder geografi og klima like mye som folkeraser og kulturformer. Her lever $\frac{2}{3}$ av landets befolkning, og her ligger hovedstaden med det økonomiske og politiske sentrum i landet.

De geografiske barrierer er forutsetningen for at dette egentlige Nepal har kunnet vokse fram og bevare sin egenart opp gjennom tidene. Mot sør er det midtre Nepal beskyttet først av Siwalik-fjellene med topper på 1500–2000 meter, og dernest Mahabharat-fjellene, som på sine steder når helt opp i 3000 meter. Disse fjellene er bratte og bevokst av tett skog helt til topps, og det bor nesten ingen mennesker der. Bare noen få steder er fjellene gjennombrutt av trange, ofte ufremkommelige elvedaler. Mot nord danner Himalayas høyfjell en enda mer

imponerende barriere. Også denne er brutt av noen få ville elvegjel, hvor de store elvene finner veien sørover fra vannskillet på grensen eller inne i Tibet.

Det midtre Nepal er veldig uveisomt — gjennomskåret på kryss og tvers av dype daler. Mellom dalene er det høye åser og fjell med bratte lier og skarpe kammer. Bare noen få steder, slik som i Kathmandu- og Pokhra-dalen og i bunnen av enkelte av de store elvedalene, finnes det flatt land.

I øst-vestlig retning er det midtre Nepal delt opp i tre områder, adskilt av høyere fjellpartier. Disse tre delene ligger omkring Nepals tre store elvesystemer, som dekker praktisk talt hele den indre del av landet. Disse store elvene tar opp i seg en hel mengde bielver før de til slutt bryter gjennom fjellrekken i sør, tar veien ut over den nord-indiske lavslette og til slutt ender i Ganges.

Disse tre elvene er, regnet fra vest mot øst: Karnali, Kali Gandaki og Kosi. Den siste er den største av dem og regnes som det tredje største elvesystem i Himalaya. Kosi har et nedslagsfelt på 59 000 kvadratkilometer — hvorav en god del ligger i Tibet. En tiendepart av nedslagsfeltet er dekket av isbreer, og elven har derfor en ganske stor vannføring. Men som tidligere nevnt er elven beryktet for de stadige oversvømmelser den har forårsaket på lavlandet i Nepal og India. Flommen kan komme helt plutselig; det har hendt at Kosi i løpet av 24 timer har steget 6,5 meter.

Fjellene i det midtre Nepal består for en stor del av bløte, sedimentære bergarter. Dette er årsaken til at landet er så voldsomt kupert. Elvene graver seg dypt ned, og fallet i deres nedre løp er ganske ubetydelig — kanskje 300 meter på de siste 200 kilometer. I regntiden skyller småbekkene med seg voldsomme mengder jord i de bratte dalsidene, og særlig i de indre deler av landet, hvor skogen er uthogd og jorden ikke er blitt beskyttet ved anlegg av terrasser, er erosjonen et alvorlig problem. Bare ved å verne om den eksisterende skog og plante ny skog i stor stil kan en ha håp om å begrense den tragedien som den tiltagende utvasking av jorden holder på å utvikle seg til.

Når elvene faller til ro i lavlandet, legger alt slammet seg på elvebunnen. Dette stadige bunnfall medfører at elvebun-

nen etter hvert hever seg over terrenget omkring, og til slutt bryter elven ut og danner et nytt løp, med veldige tap av dyrket jord, mens det gamle elveløpet blir liggende igjen som en ørken av sand og aur.

Klimaet i det indre Nepal er slik at nesten alle slags planter fra den subtropiske og tempererte sone finner gode vekstvilkår. Vegetasjonen er derfor uhyre variert. I de sørlige fjellområder og på sørhellingen av de egentlige Himalayafjellene vokser det subtropisk regnskog. Høyere oppe finner en furu, lønn og valnøttre. Og overalt, særlig i de nedbørrike sørhellingene av fjellene, vokser det bambus som på sine steder danner en nesten ugjennomtrengelig underskog. Fjellklatringsekspedisjonene må ofte hogge seg fram fot for fot for å komme gjennom den tette skogen ved foten av de høye fjellene i nord.

Flere av tresortene kan oppvise en fantastisk blomsterprakt. Den mest vanlige av disse, særlig i høyereliggende strøk, er rodhodendron, som vokser både som busker og store trær. Den blomstrer i tiden fra januar til april, avhengig av høyden, og de store blomstene kan på sine steder farge en hel dalside rød. Pointsettia eller julerosen, som i Norge er kjent som potteplante, gror i Nepal vilt i form av store busker og trær. Den blomstrer ved juletider, og de 15–20 cm store blomstene er fantastisk dekorative. Nevnes må også bougainvilla som vokser over hele Nepal både som prydplante og i vill tilstand. Den blomstrer i ett hele sommerhalvåret, og de store buskene pynter opp med sitt hav av rødfiolette blomster. Både i høyere og lavere liggende strøk er det en rikdom på vakre orkidéer av mange forskjellige slag.

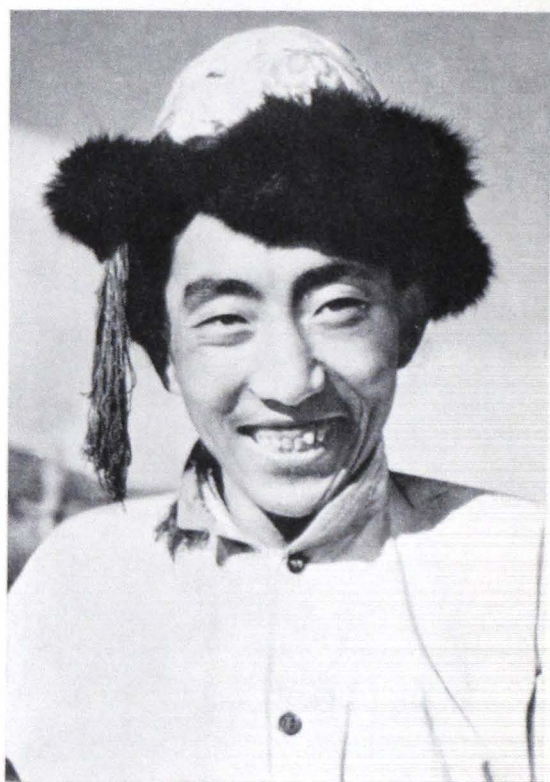
Klimaet i det indre Nepal er slik at en kan drive et variert jordbruk. Nedbøren er mer fordelt utover året enn den er i lavlandet, og høydeforskjellen fra dalbunnen og opp til åskammene gjør at en får forskjellige belter hvor de ulike planteslag kan trives. I dalbunnen og så langt oppover dalsiden som det kan skaffes vann nok, dyrkes det ris opp til strøkene på omkring 1900 meters høyde. Risen såes i mai og plantes ut etter at regntiden er begynt i juli. November er tiden for innhøstningen. Rismarkene er laget som helt horisontale terrasser med små voller på utsiden, slik at vannet blir stående jevnt fordelt utover marken. I brattlendt terreng blir disse terrassene ganske smale.



Landsbykvinner med typisk nepalesisk vannkrukke av brent leire.



Også barna må venne seg til å bære i slike kurver fra de er seks-syv år gamle.



Bhotia fra høyfjellet.



*Nepalesere i festklær. Representanter for
og limbstammene med et par tibetanere
midten (nr. 4 og 5 fra høyre).*



*Gjennom gurkha-soldatene er nepalesisk
musikk også blitt påvirket utenfra, særlig
av britisk militærmusikk.*

*En gaini — mann fra musikerka-
sten — med sin hjemmelagede fele.*

Bredden kan bli ned til to meter og høydeforskjellen mellom naboterrassene over en meter. Det har kostet generasjoners slit å grave ut disse terrassene, og de må stadig vedlikeholdes. Bearbeiding av jorden foregår med grev og treplog, og det synes usannsynlig at det noen gang skal bli mulig å drive mekanisert jordbuk i det indre Nepal. I alle fall måtte en da først finne opp en traktor som kan klatre fra den ene terrassen til den andre.

Høyere opp i dalsidene og helt oppe på åskammene i 1400–1500 meters høyde dyrkes mais i regntiden. Den såes gjerne etter en av de kraftige regnbygene, som oppe i fjellene pleier å komme i mai. Maisen trenger på langt nær så mye vann som risen og dyrkes på marker som gjerne er svakt skrånende. Den vokser veldig raskt, og i slutten av august er den blitt 2–2,5 meter høy og er moden for innhøstning.

Ofte såes forskjellige slags belgfrukter og oljevekster sammen med maisen, og når denne er høstet, vokser det andre videre og høstes senere på året. Enkelte steder plantes det sennep, rødpepper, hirse eller andre vekster på markene etter at maisen er høstet inn, og på rismarkene såes det vinterhvete når risen er skåret. Men for det aller meste ligger markene brakk to tredjedeler av året og gir da bare et magert beite for kyr og geiter.

Forholdene ligger ypperlig til rette for frukt- og grønnsakdyrking, men dette er likevel lite utbredt, og utbyttet er skralt fordi planteslagene er mindreverdige. Forskjellige slags gresskarliknende vekster er vanlige. Ofte plantes de like inn til landsbyhusene og klatrer oppover, slik at fruktene kan ligge og modnes oppe på stråtakene. I hver landsby finnes det banantrær, og enkelte steder i landet avles gode appelsiner. I lavlandet er mangotreet vanlig. Det høstes i juli og gir en saftig og velsmakende frukt.

Fedrift er det heller dårlig med i Nepal. Det nyttigste husdyret er bøffelen, som foruten å være trekkdyr også gir en svært fet melk. Bøffelen kan slaktes, og kjøttet spises av enkelte stammer og kaster. Kyrne derimot er hellige og kan ikke slaktes; å drepe en ku er en like alvorlig forbrytelse som å drepe en mann. De formerer seg ganske ukontrollert, og bestanden er mye for stor til at de kan få nok mat. Svære bølinger av utmagrede kyr streifer omkring. Melk gir de lite av – vanligvis bare 0,5 til 1 liter pr. ku om dagen. Gjødsele er faktisk det viktigste pro-

dukt de skaffer. Den blir tatt vel vare på og bokstavelig talt behandlet som «bondens gull».

Alle disse kyrene gnager av beitet slik at selve gressroten blir skadet og mister evnen til å binde jorden og hindre utvas-king i regntiden. Over alt ser en på brattlendte steder at den rød-brune jorden ligger helt bar og ubeskyttet. — Geitene er enda verre i så måte, men de kan i hvert fall slaktes, og kjøttet kan bli brukt til mat.

Landsbyene ligger som regel høyt oppe i dalsidene eller helt oppe på åskammene. Bøndene får lang vei ned til markene i dalen, men klimaet er bedre oppe i høyden. Således forsvinner malariamyggen når en kommer mer enn 1000 meter over havet. Bosetting og hustyper varierer i de forskjellige deler av landet, men jo høyere opp en kommer, desto solidere blir husene. Vanligste byggemateriale er jord og stein, men der hvor det er skog i nærheten, brukes også mye treverk. Over alt benyttes strå-tak, bortsett fra enkelte steder hvor det finnes skifer.

Landsbyene i det indre Nepal er penere og mer velstelte enn de en finner i lavlandet. Som regel er husene malt utvendig med rød og hvit jordfarge, og rundt omkring er det prydbusker og planter av forskjellig slag. Folk her oppe i fjellene elsker blom-ster og farger.

Fjellfolkene er også mer energiske og arbeidsomme enn de som bor i lavlandet. Det er her som ellers i verden: Karrige for-hold ansporer til innsats, og innsatsen fører til velstand. Nå må dette med velstand forstås relativt. Også i fjellene er folk fattige, men de sitter likevel bedre i det enn lavlandsfolket. På grunn av det mer varierte jordbruk forekommer det sjelden hungersnød på grunn av uår. Hvis én vekst slår feil, vil vanligvis en annen gi såpass utbytte at de kan greie seg på et slags vis.

Også i fjellene er næringslivet utelukkende basert på jord-bruk, og økonomien er preget av naturalhusholdning. Bøndene avler det de selv trenger og har intet for salg. Det finnes nem-lig ikke markeder hvor de kan selge sine varer, og dette har igjen årsak i mangelen på veier. Bortsett fra området omkring hovedstaden, finnes det overhodet ikke bilveier i det indre Nepal. Det er bare stier, som ofte er så kronglete at en ikke en gang kan bruke kløvdyr; varene må bæres på menneskerygg.

Stiene går over berg og dal, som regel i kraftig stigning og fall. Fra de mer avsidesliggende distriktene kan det være flere ukers marsj fram til nærmeste markeds plass i lavlandet. Varebyttet er derfor begrenset til det mest livsviktige – for eksempel salt, som ikke finnes i Nepal. Likevel er det i den tørre vintertiden stadig en masse mennesker på vandring langs stiene – både profesjonelle bærere og bønder som går med sine egne varer. Langs de viktigste handelsrutene er der en voldsom trafikk; i sesongen kan det passere en 2–3000 mennesker daglig. Langs disse stiene ligger vertshusene som perler på en snor. Her kan de veifarende få overnatte, og her selges te, mat og chang, et sterkt øl som lages av ris, og som stammefolket i Nepal er svært begeistret for. Ellers har myndighetene mange steder langs veiene bygd simple hus hvor de veifarende kan ta inn og få tak over hodet.

Byer er det lite av i fjelldistriktene. I hele Nepal finnes det bare 10 byer som har mer enn 10 000 innbyggere, og bare tre som har mer enn 20 000. De få byene oppe i fjellene ligger alle på steder hvor de viktige handelsrutene avgrenser seg. Det er barsarbyene, som dessuten er seter for distriktsadministrasjonen og den lokale garnison.

Her skal bare nevnes tre av disse byene: Dhankuta, Pokhra og Tansen, som alle har mellom 5 og 10 000 innbyggere. Dhankuta og Tansen ligger begge høyt og fritt på åskammer i Mahabharat-fjellene omkring 1500 meter over havet – én til to dagsmarsjer fra nærmeste markeds plass i lavlandet. Veien opp fra lavlandet går i trange passasjer gjennom fjellene, og fra disse to byene grener så veiene seg ut til de distriktene som ligger innenfor. Dhankuta er handelssentret for Øst-Nepal, og Tansen er innfallsporten til de sentrale og vestlige deler av det indre Nepal.

Pokhra ligger midt i landet – 5 dagsmarsjer fra nærmeste bilvei i lavlandet. Det er en særpreget by, med pene hus i opp til 3 og 4 etasjer. Pokhra ligger midt i en vid og åpen dal – 1000 meter over havet, omgitt av fjell på alle kanter. Bre-elven Seti danner en vakker liten innsjø før den graver seg ned i en fantastisk slukt 30–50 meter under den flate dalbunnen, og til slutt forsvinner i et trangt dalføre ut gjennom fjellene mot sør. I Pokhra-dalen ligger forholdene svært godt til rette for jordbruk

og fruktdyrking. Særlig er stedet kjent for sine fine appelsiner. For noen år siden kunne en i Pokhra i sesongen få kjøpt opptil 200 appelsiner for en krone. Der var intet marked for overfloden.

Pokhra-dalen er omgitt av en ganske enestående natur. Rett i nord reiser det mektige Annapurna-massivet seg 7000 meter opp fra dalbunnen, og i klarvær møter blikket en sammenhengende rekke av snøkledde giganter fra vest til øst. Fjellene synes så nær at en måtte kunne nå opp til snøen i løpet av noen få timer, men det er et bedrag som har sin grunn i de enorme dimensjoner. I Pokhra møter den tilreisende vennlig idyll kombinert med en natur så storslagen at den nesten tar pusten fra en. Pokhra har daglig flyforbindelse med hovedstaden, og turister og andre tilreisende kommer stadig på besøk. Flyplassen er en gresslette som lå ferdig til bruk fra naturens hånd. Den 40 minutters flyturen fra Kathmandu går langsmed noen av Himalayas mektigste fjell og er en turistattraksjon i seg selv.

Granskog og breelver

Nord for det fruktbare og smilende landskap i indre Nepal reiser Himalaya seg. På sørsiden av fjellene opphører stort sett den faste bosetting omkring 2500 meter over havet. Ovenfor er det bare skog — svære løvtrær med en tett underskog, eller furu- og granskog. Trærne feller løvet om høsten, og om vinteren er markene dekket av snø. Naturen minner i det hele tatt om Norge. I fjelldalene er der frodige gressletter — som mot slutten av regntiden er dekket av et vidunderlig fargesprakende blomsterteppe. Her er rikt beite for yak-dyrene, det hardføre, langhårete feslaget som bare kan trives i høyden.

Tregrensen ligger omtrent 4000 meter over havet. Høyere oppe er det ikke stort annet enn nakent fjell og stein, og aller øverst evig snø og is. Der oppe hersker vinden og kulden og den tynne luften. Bare vågale fjellklatrere og «yetien» våger seg opp i dette området. «Yetien» er det nepalesiske navnet på den såkalte «avskyelige snømann», et slags gorilla-liknende fabeldyr som lever på folkemunne. Den lokale befolkning tror

fullt og fast at yetien eksisterer og er blitt sett av mennesker. Men det er vanskelig å få verifisert disse historiene. Flere ekspedisjoner har vært på jakt etter dyret. Noen ganger er det blitt funnet fotspor i snøen etter et tobent vesen, men disse fotavtrykkene kunne også ha blitt satt der av bjørn.

I 1960–61 ledet Sir Edmund Hillary en ekspedisjon til Mount Everest-området. En av ekspedisjonens hovedoppgaver var å få slått fast om yetien eksisterer eller ikke. Tross vedholdende leting i de store breområdene rundt Everest, kunne de ikke finne spor av dyret. Derimot fikk de nyss om at der i en sherpa-landsby i nærheten fantes et yeti-skin. Og ganske riktig, landsbyfolket innrømmet at de hadde et skinn som hadde kommet fra «snømannen». Det hadde vært i landsbyens eie i uminnelige tider, og ingen kunne med sikkerhet si hvor de hadde fått tak i det.

Etter press og påtrykk fikk Hillary lov til å se skinnet, som ble nidkjært bevoktet av landsbyens innbyggere. Etter lengere forhandlinger ga de ham til slutt lov til å låne det med seg for å få det vitenskapelig undersøkt, men på én betingelse: en av landsbyens eldste skulle hele tiden være med og sørge for at det ble brakt trygt tilbake. Så tok Hillary med seg både skinnet og en av sherpaene til Amerika og fikk det gransket av spesialister. Og konklusjonen var: Det hadde tilhørt en bjørn. Dermed stod de der de hadde stått. Ingen kan fastslå noe med sikkerhet. Men indisiene er sterke for at yetien nok bare eksisterer i folkefantasier.

I det egentlige Himalaya finnes ingen høyfjellsplatåer, bare et virvar av skarpe topper og tinder. Men i de høytliggende dalene mellom disse toppene ligger isbreer som noen steder er 20–25 kilometer lange. På selve toppene er der lite is og snø. Dels kommer dette av at vinden blåser snøen vekk, og dels er årsaken den at monsuntidens luftmasser når de er kommet opp i disse store høyder, allerede har avgitt all sin fuktighet som nedbør ved foten av fjellene.

Der Kosi, Kali Gandaki, Karnali og deres bielver bryter gjennom Himalaya-kjeden, finner vi jordens dypeste elvedaler. Den mest imponerende slukten er den som Kali Gandaki har gravd mellom Annapurna og Dhaulagiri. Det er 35 kilometer i luftlinje mellom disse to 8000 meter høye toppene. Imellom dem

går elven, som på denne strekning faller fra 2400 til 1100 meter over havet. Disse elvedalene danner praktisk talt de eneste ferdselsårer inn til det indre Himalaya. Der den skjærer seg gjennom fjellene, fyller elven hele dalbunnen og kaster seg ned i stadige stryk og fosser. Mange steder er der i det hele tatt ikke plass til veien, som da må fortrekke langt opp i dalsiden.

Nord for hovedkjeden vider dalen seg ut igjen, og elven flyter rolig. I mange av disse indre Himalaya-dalene er det fast bosetning, og her drives jordbruk oppe i mer enn 4000 meters høyde. Det er helst bygg og poteter de dyrker, og ved siden av driver de feavl. Yakdyrene gir fet og verdifull melk som egner seg ypperlig til smørproduksjon. Her bak fjellene er det uhyre lite nedbør, og jordbruk er bare mulig når det kan ordnes med kunstig vanning fra breelvene. Det er forresten lite av breer her på nordsiden. Helt opp i 6000 meters høyde ligger fjellene snøbare mesteparten av året.

Trafikken til Tibet skjer over 16 fjellpass langs grensen mellom de to land. De viktigste av disse passene ligger i 5000–6000 meters høyde og er sperret av snø om vinteren. Inntil grensen mot Tibet ble lukket, foregikk det en livlig handel over disse fjellovergangene. Fra nord kom tibetanerne med sine karavaner med yakdyr og sauer som pakkdyr. Når de krysset grensen, hadde de gjerne vært 20–30 dager på veien fra utgangspunktet i indre Tibet. Det vil si, ofte hadde de forskjellige karavanene hver sine bestemte avsnitt av ruten som de dekket, slik at varene gikk fra hånd til hånd.

De tibetanske karavanene fortsatte på nepalesisk side nedover til markeds plasser hvor de møtte nepalesiske kjøpmenn og byttet bort sine egne varer, salt og ull, huder og skinn mot det de selv trengte — sukker, te og industrivarer fra India. Når fjellovergangene ble stengt av snø i desember, ble disse markeds plassene også forlatt og lå helt utdødde gjennom vinteren.

Videre sørover tok nepaleserne over transporten. Gjennom de trange elvedalene var veiene ufremkommelige for pakkdyr, så varene måtte fraktes på menneskerygg. To til tre uker tok turen herfra ned til handels plassene i lavlandet.

I dag er denne grensehandelen stoppet av kineserne; saltet som tidligere kom fra Tibet, må nå nepaleserne skaffe seg fra India. Slutt er det også blitt med den livlige pilgrimstrafikken

av tibetanske, nepalesiske og indiske buddhister som skulle besøke en eller annen helligdom på den andre siden av grensen.

Etter at grensehandelen har stoppet, har titusener av innbyggere i grensestrøkene mistet sitt levebrød, og lettere er det ikke for de tusener av tibetanske flyktninger som har slått seg ned i disse områdene.

Landskapet oppe i det indre av Himalaya er majestetisk og vakkert, men øde og goldt. Fjellene her har en annen karakter enn lenger sør. Borte er de kvasse, taggete formasjoner fra det egentlige Himalaya. I bølgende kurver ligger åsene og høydedragene så langt en kan se — og enda mye lenger innover den endeløse tibetanske høysletten. Luften er klar som krystall året rundt, og avstandene virker mye mindre enn de i virkeligheten er. Vegetasjon er det lite av, bare stivt gress og enkelte steder noen lave busker. Her oppe er det lett å bygge veier, mange steder kunne lastebiler kjøre uten videre. Samme slags landskap er det på den tibetanske side, og de store veibyggingsarbeider kineserne sies å drive med i Tibet, er kanskje ikke så imponerende som det i første øyeblikk kan synes.

Et av de mest særpregede strøk i de nordlige deler av Nepal finner en omkring Kali Gandaki-elvens øvre løp. Her ligger Muktinath, hvilket betyr frelsens sted, som er målet for en mengde pilgrimers valfart. Både hinduer og buddhister regner dette som et hellig sted, fordi det her er en evig brennende flamme av naturgass som strømmer ut av en sprekk i fjellet. Fra den samme sprekken strømmer det også ut vann, og det sies at gudene her har vist sin allmakt ved å la vannet brenne. Her er også flere buddhistiske lamaklostre, og over alt langs veiene vaier værbitte og fillete tibetanske bønneflagg. Enkelte steder høyt oppe i fjellsidene er det gravd ut huler hvor buddhistmunker lever sin eremitt-tilværelse.

I dette strøket ligger også Mustang, den nordligste byen i Nepal. Den er hovedsete for en liten fyrstestat som har et visst indre selvstyre. Fyrsten bor i et palass som har glassruter i vinduene og er utstyrt med europeiske møbler — noe ganske fantastisk her oppe i villmarken. Byen er omgitt av høye murer, og utenfor er leirsted for handelskaravanene.

Like nord for byen ligger det berømte Mustang-passet på grensen til Tibet. For kineserne er dette passet en av de viktigste

innfallsportene til Nepal, og her har det forekommet sammenstøt mellom nepalesiske og kinesiske forposter. Av militære grunner er det blitt vedtatt å bygge en flyplass i nærheten av Mustang. Eventyrlandet der inne bak Himalaya er blitt et brennpunkt i Sentral-Asias kalde krig mellom nord og sør!

I Khumbu-dalen innunder Himalaya ligger sentrum for sherpa-stammens særpregede samfunn. Sherpaene lever av fe-drift, og tidligere tjente de godt på handel med Tibet over det kjente Nangpa La-passet 5800 meter over havet. Feet deres består av yakdyr eller en krysning av yak og vanlig nepalesisk storfe. Sherpaene, som er tilhengere av lamaismen, ser ikke på kua som noe spesielt hellig dyr, og kan derfor drive feavl etter mer rasjonelle metoder. Særlig drev de tidligere avl med sikte på salg av pakkdyr til karavanene fra Tibet. Beitene deres ligger 4000–5000 meter over havet og er dekket av snø fire måneder i året. De må derfor tørke høy til vinterfôr og driver regulær seterdrift i de høyereliggende strøk. Her oppe har de seterbuer murt opp av stein og setervoller med steingjerder rundt. Nede i «bygda» omkring 4000 meter over havet har de sine vinterhus i to etasjer. I første etasje er fjøset, og herfra fører en trapp opp til annen etasje som er et eneste stort rom. Her lager de maten på et åpent ildsted som er rommets sentrale punkt, her spiser de, og her sover de. De er uhyre gjestfrie folk, som gjerne inviterer fremmede på mat og overnatting. Poteter og kjøtt er den viktigste maten. De steker potetene i smult; å koke dem er en langvarig affære i denne høyden. 5000 meter over havet er vannets kokepunkt bare 80° C.

I Khumbu-dalen ligger det flere lama-klostre eller gompaer, blant andre det kjente Tengpoche-klosteret som bare er førti år gammelt, men likevel alt er blitt noe av et sentrum for lamaismen i Nepal. Ved enkelte av disse klostrene drives det skoler for opplæring av lamaer (buddhistprester), og det finnes også bibliotek med kopier av lamaismens hellige bøker på tibetansk.

Kathmandu-dalen

Når nepalesere ute i distriktet taler om Nepal, mener de ofte Kathmandu-dalen. I den grad har dette 700 kvadratkilometer store området omkring hovedstaden inntatt en sentral plass i

Nepals historie. Denne dalen oppe mellom fjellene rommer da også noe av det mest egenartede som finnes på jorden, både med hensyn til landskap og kulturminnesmerker.

I dag kan en komme til Kathmandu med moderne kommunikasjoner. Like utenfor hovedstaden er der bygd en ganske bra flyplass, og herfra knytter Nepals egne fly forbindelsen med utenverdenen. I 1956 ble det åpnet en bilvei til Kathmandu, et imponerende anlegg, bygd av indiske ingeniørsoldater. Den 120 kilometer lange veien stiger først 2000 meter rett opp fjellsiden fra Bhimphedi i lavlandet, deretter krysser den et par mindre dalfører før den slynger seg ned til Kathmandudalen. Med sine hundrevis av krappe svinger i de bratte fjellsidene minner denne veien mye om våre villeste Vestlands-veier, bare med den forskjell at i stedet for is og blankskurte svaberg møter øyet bare frodig jungel helt til topps på Kathmanduveien.

Men før flyplassen og veien ble bygd, var det tungvint å komme til Kathmandu. Fra jernbanens endepunkt Amelkganj gikk det en 40 kilometer lang bilvei til foten av fjellene. En elektrisk drevet taubane førte derfra over til Kathmandu. Den var ferdig i 1927 og ble benyttet til godstransport, men kapasiteten var liten, og den kunne ikke ta tunge kolli, så en god del av godset måtte fremdeles bæres på menneskerygg. Det lyder kanskje utrolig, men faktum er at omkring hundre personbiler ble båret hele over fjellet til hovedstaden. 30–40 mann trengte flere uker på å greie en slik jobb. Selv dampveivalser ble båret opp på den måten!

Taubanen kunne ikke ta passasjerer, og for persontrafikken fantes det ingen annen adkomst til Kathmandudalen enn den kronglete fotstien over et 2500 meter høyt fjellpass. Rikfolk brukte ridehest eller ble båret i bærestol, men de aller fleste gikk til fots og brukte da to til tre dager på turen.

Når en fra flyet ser ned over Kathmandudalen, får en følelsen av å være kommet til et eventyrland. Omgitt av fjell på alle kanter ligger denne dalen som en liten verden for seg selv. Hver eneste kvadratmeter land er dyrket eller utnyttet til bygge- eller gategrunn. I regntiden — når alt er grønt — virker den 20 kilometer brede og 30–40 kilometer lange sletten som en eneste stor hage — med store og små rødbrune landsbyer

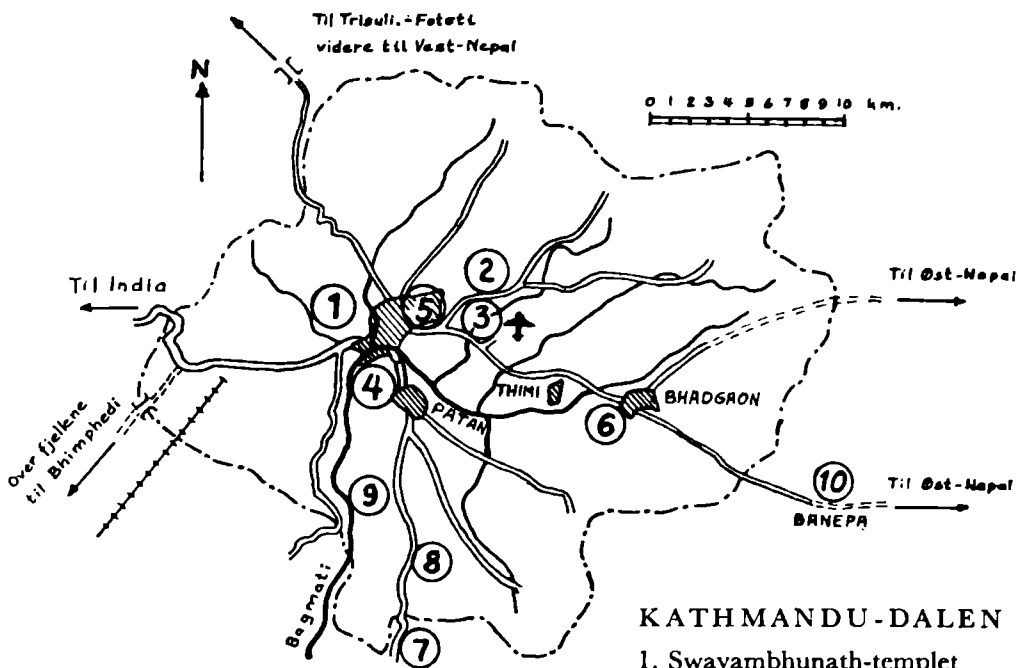
spredd utover som steinene i et steinbed. Tvers gjennom det hele flyter den hellige Bagmati-elven med sine bielver i make-lige slyngninger — inntil den i det sørvestre hjørne av dalen sprenger seg vei mellom fjellene i et trangt gjel og faller ned mot slettelandet i sør. Langs hele synsranden i nord står snø-kledde Himalaya-topper tett i tett — fra Mount Everest i øst til Annapurna i vest. Noe vakrere finnes knapt på denne jord enn det synet som møter en i Kathmandu-dalen en klar høstdag når kveldssolen kaster sine siste røde stråler over fjellene i nord.

Dalen, som ligger omkring 1400 meter over havet, var en gang i tiden sjøbunn. Veldige avleiringer i jorden forteller sitt tydelige språk om denne innsjøen som har skaffet dalen dens dype, fruktbare jordsmonn. I stedet for kunstgjødsel bruker bøndene i dalen slike gamle avleiringer til å gjødsle markene sine. De graver seg 5–10 meter dype hull, og fra bunnen borer de ut lange, horisontale ganger og bruker den utgravde leir-jorden til å spre utover markene.

Det går mange sagn om opprinnelsen til Kathmandu-dalen. Ett av dem forteller at en gang langt tilbake i tiden kom en av de gamle hindu-gudene forbi denne innsjøen. Han så med en gang hvilke muligheter som her lå gjemt. Så tok han sverdet sitt og hogg et veldig hakk i fjellene mot sør. Dermed fikk vannet avløp, og således ble Kathmandu-dalen skapt.

I selve dalen bor det omkring en halv million mennesker. De fleste av innbyggerne lever i landsbyer og er bønder. Befolkningstettheten er omkring 700 innbyggere pr. kvadratkilometer, og det finnes knapt noe jordbruksstrøk i verden som er tettere befolket. Enkelte av landsbyene er store — med opp til 5–6 000 innbyggere, og markene deres ligger i en stor krets rundt omkring byen. En av disse landsbyene heter Thimi, og der har pottemakerkunsten sitt sentrum i Nepal.

Men det finnes også tre større byer i dalen — de eneste i landet med over 20 000 innbyggere. Disse byene er: Hovedstaden Kathmandu med 106 000 innbyggere, dens søsterby Patan (også kalt Lalitpur), som nesten går i ett med hovedstaden, med 42 000 innbyggere, og endelig Bhadgaon (også kalt Bhaktapur) som ligger 12 kilometer øst for hovedstaden og som har 32 000 innbyggere.



- ==== Bilvei
- ===== Fotati
- +++++ Taubane
-] [Fjellpass

KATHMANDU - DALEN

1. Swayambhunath-templet
2. Bodnath-templet
3. Pashupathinath-templet
4. Shanta Bhawan misjonssykehus
5. Misjonens gymnas for piker
6. Bhadgaon misjonssykehus
7. Misjonens spedalskekoloni
8. Chapagaon misjonsklinikk
9. Bungamati misjonsklinikk

Som tidligere nevnt er klimaet i Kathmandu-dalen meget behagelig og egner seg utmerket for jordbruk og hagebruk. Bøndene dyrker de små jordlappene sine med stor arbeidssomhet og er dyktigere enn jordbrukerne ellers i landet. Dalen har et ganske utbredt kanalnett for kunstig vaning, og i regntiden dyrkes der ris over alt. Men etter at risen er høstet, blir en stor del av jorden pløyd opp og tilsådd med korn eller grønnsaker. Bøndene er særlig flinke med grønnsakene, og på torget i Kathmandu bugner det av billige grønnsaker av alle slag. Der dyrkes også en del frukt.

Jordbruksredskapene er primitive. I Kathmandu-dalen brukes ikke trekkdyr til pløying. All bearbeiding av jorden foregår for hånd — med grev og en slags kraftseliknende spade. Alt som skal flyttes på, må bæres. Men i denne dalen bærer de ikke varene i kurver på ryggen slik som det er vanlig over alt ellers i det indre Nepal. De bruker et åk av bambus med vide bast-

brett som henger ned fra hver ende. På disse brettene legger de det som skal fraktes, og de har lagt seg til en egen, glidende gange, slik at brettene ikke husker for mye opp og ned. Selv i byene bor det mange bønder. De har markene sine utenfor bygrensen, men holder ofte husdyr inne i selve byen.

Kathmandu sies å være grunnlagt i år 723 etter Kristus. Opprinnelig het byen Kanipur. Sitt nye navn fikk den på 1600-tallet, og navnebyttet skyldes ifølge tradisjonen at en mann i byen fikk som gave av en av gudene et tre som var så stort at han kunne bygge et helt hus av det; derfor fikk byen navnet Kathmandu, som betyr «trehuset».

Storparten av befolkningen i Kathmandu bor i den lille, men uhyre tett befolkede indre bydel. To- og tre-etasjes murstens- og jordhus står her tett i tett med ganske smale gater imellom, hvor solen aldri når ned. Omkring denne indre bykjerne ligger det moderne Kathmandu med palasser, parker og brede gater.

Når en går rundt og ser seg om i Kathmandu, må en huske på to ting: For det første at inntil ganske nylig var denne byen og denne dalen fullstendig avstengt fra omverdenen. Bortsett fra en håndfull britiske diplomater og offiserer hadde nesten ingen europeere fått lov til å sette sin fot her. Og alle varer utenfra måtte fraktes inn med taubane eller på menneskerygg. For det annet må en huske at all den pomp og prakt som møter øyet i Kathmandu, var skapt utelukkende for å nytes av den mektige fyrstefamilien som hadde all makt i landet i 100 år. Folket hadde ingen del i det. De fikk i høyden lov til å gå langs kanten av de asfalterte gatene når de kom til byen med sine jordbruksprodukter.

Det en først legger merke til i Kathmandu, er de mange storslagne palasser bygd i europeisk stil, som ligger spredt rundt omkring i utkanten av byen. Alle disse slottene ble bygd som boliger for de forskjellige medlemmer av den herskende familie. Franske arkitekter ble tilkalt for å planlegge dem, og bygningsarbeidet ble utført av indiske håndverkere med hjelp av den lokale arbeidskraft. De er bygd i to eller tre etasjer omkring flere indre gårds plasser. Her er svære saler med marmorgulv og vegger dekket av fine speil og store malerier, og i de bakre regioner er der tjenerkvarterer og staller. I dag har disse fyrstene mistet sin politiske makt og dermed så mye av sine inn-

tekter at de ikke kan make å sitte med disse svære bygningene. De er gjerne blitt leid ut til skoler, sykehus og kontorer.

Det største og flotteste av alle slottene i Kathmandu er Singha Durbar («løve-palasset»), som ligger midt inne i en storslagen park. Dette var maharajaens residens og sentret for det feudale fyrste-regimes makt. Dette stilrene slottet med blendende hvite fasader sies å inneholde mer enn 1000 rom, og er en av Asias største bygninger. I dag er det regjeringsbygning. Når en kommer dit ukjent og skal finne fram til et eller annet offentlig kontor, er det lett å gå seg fullstendig vill i dette fire etasjers kompleks av korridorer, trapper og rom. Selv folk som har sitt arbeid der, har vanskelig for å ta seg fram i deler av bygningen hvor de ikke har sin daglige gang. — Det kongelige palass som ligger på en annen kant av byen, er ikke så stort som Singha Durbar. Men også dette er en pen bygning som ligger inne i en nydelig park.

I sentrum av Kathmandu ligger Tundikhel, en enorm gresslette som benyttes som militær paradeplass og offentlig festplass. Denne plassen er omgitt av snorrette, asfalterte gater og mange flotte bygninger. Like i nærheten er det moderne butikk-kvarterer med alle slags forretninger i mer eller mindre europeisk stil. Her finnes også banker og andre kontorer, hoteller, kinoer osv. Gatene er ganske brede og fulle av biler og sykler, som kjøres uten særlig respekt for trafikkreglene, men med desto kraftigere bruk av horn og bjeller. Folk er det over alt, og en roping og skriking som kan gjøre en aldeles ør i hodet. I så måte står ikke Kathmandu tilbake for noen av Østens byer. På samme måte som i byene i India rusler de hellige kyr fritt omkring i gatene. Bilene må stoppe for å la dem passere, ellers er det ingen som bryr seg om dem. De stjeler seg mat der de kan finne noe, og er som regel like radmagre og ynkelige som den hærskere av herreløse hunder som også streifer omkring over alt.

På mange måter virker Kathmandu ganske moderne. Etter at bilveien til India ble åpnet, har biltrafikken tatt seg voldsomt opp. Her er elektrisk lys overalt. Kraften kommer fra en dieselstasjon og fra to små vannkraftstasjoner i utkanten av dalen. Her er også telefon og offentlig vannforsyning og kloakkanlegg. Vannet kommer i lange ledninger fra små vassdrag i de nær-

meste åsene. Men alle disse tekniske goder var opprinnelig bare beregnet på de få rike og mektige. I dag, da hele befolkningen begynner å kreve sin del, strekker de ikke til. Vannforsyningen er utilstrekkelig, spenningen på lysnettet er elendig, og telefon-systemet har altfor liten kapasitet. Men planer legges, og med tiden vil nok dette bli rettet på.

Kathmandu er på alle måter sentrum i Nepal. Her samles alle tråder både politisk, kulturelt og religiøst. Kongen, regjeringen og alle andre sentrale organer har sitt sete i denne byen, og i utkantene er det konsentrert militære styrker i flere store leire. I Kathmandu finner en Indias, Englands, Amerikas, Russlands og Chinas ambassader, og her har en rekke utenlandske tekniske og økonomiske hjelpeorganisasjoner sine kontorer. Byen er også sentrum for turisttrafikken i Nepal. De fleste utlendinger kommer med fly fra Dehli eller Calcutta med et syv dagers turistvisum. Dette gjelder bare for selve hovedstaden med omegn, og hvis de ønsker å se andre deler av landet, må de skaffe seg spesiell tillatelse i utenriksdepartementet. Turistene blir tatt godt hånd om i et par hoteller av europeisk klasse, og i sesongen setter de et visst preg på gatebildet.

Like utenfor byen bygges Nepals nye universitet med amerikansk hjelp. Og inne i byen og i nabobyen Patan er det flere gymnas og høyskoler av forskjellig slag. Kathmandu har også et kulturhistorisk museum og en rekke større og mindre biblioteker. Der blir utgitt aviser på nepali, hindi og engelsk, og i Patan ligger Nepals Radio som har daglige sendinger på de samme tre språk.

Litt småindustri begynner å gro opp i og omkring Kathmandu, men denne har ennå minimal økonomisk betydning. De av befolkningen som ikke er jordeiere eller aktive bønder, er stort sett offentlige funksjonærer, eller så driver de med handel. Både i de moderne butikk-kvarterene og i basarene i den gamle bydel er der et yrende liv. Utvalget av varer er stort sett det samme begge steder, men prisene er lavere i basaren – i hvert fall for den som er dyktig til å prutte. Tidlig om morgenen blir grønnsaker og andre matvarer bragt inn til byen av bønder fra omegnen. Som regel er der egne gater og kvartaler for de forskjellige vareslag; et sted ligger jernvarehandlene vegg i vegg, og et annet sted er hele gaten full av kornsekker.

Håndverket har gode tradisjoner i Kathmandu-dalen, særlig er der flinke gull- og messingsmeder og treskjærere. I souvenir-butikkene kan en få kjøpt de nydeligste ting til en billig penge. Kunsthåndverket setter også sitt preg på bybildet i det hele tatt. Dalens gamle arkitektur har en rikdom på kunstnerisk utsmykning, og de gamle monumentalbygg både i Kathmandu og i nabobyene er severdigheter av rang.

Gammel kultur i levende museer

Det er blitt sagt om Kathmandu at der er flere templer enn vanlige hus, og flere gudebilder enn innbyggere. Sikkert er det at religionen i utrolig høy grad setter sitt preg på byene i Kathmandu-dalen. Overalt støter en på større og mindre templer — noen fine og velholdte, andre falleferdige av mangel på vedlikehold. Kathmandus største templer ligger i en klynge omkring en åpen plass i den gamle bydel. De er bygd i typisk nepalesisk stil og bærer bud om høy standard i arkitektur og håndverk. Disse templene har tre, fire eller fem tak over hverandre, og ser ut som om de skulle være laget etter mønster av grenene på en granbusk. Som de fleste større hus i dalen er de bygd av teglstein med overbygg i treverk. Dører, vindusåpninger og takkonstruksjoner har en masse utskjæringer som ofte er malt med sterke farger, og skal forestille guder og religiøse symboler. Enkelte steder er dører og spir kledd med hamret messing, ja, i et par tilfelle med rent gull. Det indre av templene er mørkt og trist — med et eller flere gudebilder og altere som eneste inventar. Både ute og inne er der store og små klokker, som prestene og de tilbedende ringer med for å påkalle gudenes oppmerksomhet.

På denne tempelplassen i hjertet at Kathmandu ligger også det gamle kongeslottet — en praktfull bygning i nepalesisk stil — så ganske forskjellig fra alle de andre palassene i Kathmandu, som er bygd i europeisk stil. Den flotte tronsalen brukes fremdeles til høytidelige statshandlinger. Her blir kongen kronet, og her mottas de fremmede lands ambassadører når de skal overlevere sine akkreditiver. — Det gamle slottet kalles Hanuman Dhoka etter apeguden Hanuman, hvis groteske støtte står oppstilt like ved inngangen.

Gudebildene er etter Vestens begreper heslige og stygge, tilklinte med blod og ris og rester av blomster som er blitt ofret. Unger og bikkjer flyr overalt, og en merker lite av respekt for det hellige. På den annen side er det forunderlig å se med hvilken selvfølgelighet folk foretar sine ofringer og forskjellige religiøse øvelser. Helt uberørt av trafikken og larmen rett bak ryggen på dem kan menn og kvinner stå med håndflatene mot hverandre i meditasjon foran gudebildet. Midt oppe i det hele kommer hellige kyr vaggende på jakt etter noe spiselig — eller høyrøstede turister med fotografiapparatene i flittig bruk.

Like utenfor Kathmandu ligger tre templer som er kjent langt utenfor Nepals grenser. Det ene ligger på toppen av en høy knaus som reiser seg bratt opp fra sletten omkring. En trapp med 400 trinn fører opp til helligdommen, som bærer navnet Swayambhunath og er møtstedet for buddhister fra hele India, Ceylon, Burma og tidligere også Tibet. Den flate toppen er helt full av templer, de fleste buddhistiske, men også noen hindutempler innimellom. I sentrum står et 40 meter høyt, monumentlignende byggverk, med et storslagent spir som sies å være belagt med rent gull. I et av templene er det en praktfull statue av Buddha, den største i India og Nepal. Her holder tibetanske lamaer sine messer. I nisjer rundt omkring står det dusinvis av bønnehjul som settes igang av folk som passerer. Underlig er det å betrakte alle de merkelige menneketyperne som går omkring her. Fattige og rike side om side, tibetanske munkere i rød-brune kjortler sammen med velkledde forretningsmenn fra Indias storbyer. Hit kommer de for å vinne frelse og sjelefred.

Bodnath-templet ligger også utenfor byen, men på en annen kant. Dette buddhist-templet regnes som hovedsentret for tibetansk lamaisme i Nepal, og her residerer Chini Lama, den høyeste lamaprest i landet. Rundt omkring templet ligger en hel by hvor lamaprester og tilreisende pilgrimer bor. Av og til drar hele familier på valfart til denne helligdommen, og det hender at de blir boende ved templet i opp til et par år. Etter opprøret i Tibet er Bodnath blitt samlingsstedet for hundrevis av tibetanske flyktninger. Disse lever i stor fattigdom, og prøver å oppholde livet ved å tigge eller ved å selge små gjenstander som de lager av skinn og messing.

Det tredje templet som her skal nevnes, er et hindu-tempel, Pashupathinath, som ligger 4–5 kilometer fra sentrum, ved bredden av den hellige Bagmati-elven. Dette templet, eller rettere sagt denne samlingen av templer, skriver seg fra det 13. århundre, og regnes som det fremste mål for pilgrimer fra den hinduistiske verden. Til de store religiøse festene kommer de i titusenvís og fyller Kathmandus herberger og gater. Den største av disse festene er shivaratri i februar, som særlig konsentrerer seg om Pashupathinath. Om kvelden på Shiva-festens store dag er hundretusener av mennesker ute i gatene, og veien ut til Pashupathinath er som en eneste bølgende folke-masse, som i skinnet av fakler og lamper strømmer ut til den helligste av alle Shivas mange helligdommer. Der ute mellom de forskjellige templer og altere er trengselen ubeskrivelig, og larmen likeså, med prestenes messing og klokkeringing som en klagende bakgrunnsmusikk for ropingen og skrikingen fra folkemengden. Utenfor et av templene står symbolet for hindu-ismens hellige ku, en oksefigur i overnaturlig størrelse, laget av rent gull. Ellers er Pashupathinath den viktigste likbrennings-plassen i Kathmandu. De døde brennes på elvebredden, og asken strøs i elven. Det hellige vannet i denne elven inngår også ellers i religiøse øvelser. Å ta et bad i Bagmati og drikke en slurk av det skitne vannet anses å ha en undergjørende virkning for den troende hindu.

Nabobyen Patan var i gammel tid Kathmandus rival som hovedstad, og regnes for å være eldre enn Kathmandu. I følge tradisjonen ble Patan grunnlagt av en datter av den store indiske keiser Ashoka i det tredje århundre før Kristus. Byen er et eneste museum av templer og bygninger med egenartet karakter og arkitektonisk skjønnhet.

Bhadgaon, den tredje byen i Kathmandu-dalen, har om mulig i enda høyere grad bevart sin historiske egenart. Gatene er trange og dekket med svære kuppelstein. Bilkjøring er for det meste helt utelukket i de indre bydeler. Det eneste som minner om den moderne tid er mastene for det elektriske luft-nettet. Men også dette, med sine skjeve, falleferdige stolper, ganske nedgrodde av spindellev mellom isolatorene, virker ganske forhistorisk. Ved en åpen plass midt i byen ligger det berømte Durbar, slottet hvor kongen av Bhadgaon holdt til inntil

de små kongerikene i Kathmandu-dalen ble utslettet i 1768. Dette palasset i typisk nepalesisk stil ble bygd i begynnelsen av det 18. århundre. Mest kjent er det for inngangsportalen – den gylne port – et mesterstykke i nepalesisk gullsmedkunst.

Et annet monumentalbygg er Nyatpola – det største pagodetemplet i Nepal. Dette er bygd på en svær sokkel med fem murte avsatser, og selve templet med sine fem tak over hverandre rager høyt over den øvrige bebyggelse. At denne slanke bygningen, som nå er over 200 år gammel, greide seg under det fryktelige jordskjelvet i 1934, er et vitnesbyrd om at de gamle byggmestere hadde god forståelse av statikkens prinsipper. Den gangen ble store deler av Bhadgaon lagt i ruiner.

Bhadgaon er ganske fantastisk overbefolket, og folk bruker gatene til all slags arbeid. I de smale smugene må en stadig hoppe fra en side til den andre for ikke å snuble i folk som slakter en geit, setter opp en vev, tørker kornet sitt eller driver handel. Høns og geiter, kyr og unger kryr det av over alt. Kloakk eller annen form for sanitæranlegg finnes ikke. Over alt er der avfall og ekskrementer, på gatene og inne i gårdsrommene. De høye husene og trange gatene slipper ikke til lys og luft, og atmosfæren er tung og stinkende. Menneskene, særlig barna, er skitne og ustelte. Ansiktene bærer bud om fattigdom og sykdom.

Turister fra Vesten finner Bhadgaon malerisk og interessant med en uendelighet av fotografiske motiver. Det er som å vende tilbake til middelalderens europeiske bysamfunn slik vi leser om dem i våre historiebøker. Men å skulle bo i denne ghettoen av en by er det rene mareritt. Noe som virker like sterkt som nøden og skitten og sykdommen, er det åndelige presset en føler i denne kanskje mest hedenske byen i verden. Angstfylte skrik om natten, en stadig klokking og messing fra de utallige templer blander seg med lyden av gnagende rotter og ulende bikkjer. Det maleriske folkeliv betyr lite for de tredve tusen mennesker som bor i denne byen og for alle de barna som blir født, men som ikke får leve opp til voksen alder. For dem er tilværelsen bare skitne gater hvor solen nesten aldri når ned, en trøstesløs hverdag hvor sjeldne gleder fort slukkes av sykdom og djevleangst.

NEPALS HISTORIE

Fra oldtid til middelalder

Det er et faktum at virkelige historieskrivere har hverken India eller Nepal fostret. Et noenlunde pålitelig bilde av landenes historie kan bare møysommelig settes sammen gjennom studiet av sagn og myter, innskrifter og fremmede reisendes beretninger. — I Nepals gamle templer og klostre finnes det utvilsomt rike skatter av historiske dokumenter, men hittil er det ikke blitt gjort noen virkelig innsats for å samle og bearbeide dette materiale.

De to-tre bøkene som er blitt skrevet på engelsk om Nepals historie, er ikke basert på noen vitenskapelig granskning av kildene. Når det gjelder oldtiden og middelalderen i Nepal, har vi derfor nesten bare gjetninger og formodninger å holde oss til. Vi støter dog på to historiske personer. Den ene er Gautama Buddha, grunnleggeren av buddhismen, som levde omkring år 500 før Kristi fødsel. Tradisjonen forteller at Buddha ble født i den lille byen Lumbini som ligger i Nepal, i lavlandet like nord for grensen mot India. Hans far var en rik fyrste. Men den unge Buddha valgte å forsake rikdommens gleder for å finne fram til tilværelsens dypeste mening gjennom selvdisciplin og meditasjon. Resultatet av hans søken og hans religiøse opplevelser ble buddhismen, en av de store verdensreligioner. I et senere kapittel skal vi se nærmere på denne religionen som betyr så mye i Nepal. Her skal bare nevnes at det blir antatt at Buddha på sine vandringer også en gang besøkte Nepal.

Den som imidlertid bragte buddhismen til Nepal, var den annen av disse to kjente personligheter fra Nepals tidligere

historie, nemlig den kloke og mektige keiser Ashoka. Hans rike omfattet størsteparten av India, og hans store visjon var å gjøre buddhismen kjent over alt. Det sies at han omkring år 250 før Kristus besøkte Nepal og innførte buddhismen i Kathmandudalen. Som tidligere nevnt ble hans datter gift i Nepal. Utenfor byen Patan, i hver av de fire himmelretninger, ligger i dag fire byggverk som i følge tradisjonen ble reist av keiser Ashoka. De er såkalte stupaer — enorme, gravhauglignende kupler murt opp av teglsten. Hva de inneholder, er det ingen som vet. Undersøkelser som er blitt foretatt, synes å tyde på at disse typisk buddhistiske monumentene i virkeligheten er enda eldre, og at de bare ble påbygd og utvidet av keiser Ashoka.

På denne tiden (700 f. Kr. til 100 e. Kr.) var det konger av kiranti-stammen som hersket i Nepal. Lite er kjent om Kathmandudalens historie i denne tiden og de påfølgende århundrer. Lichavi-kongene regjerte fra 350 til 600 etter Kristus, og en av dem, Mana Devi, hersket over et rike som rakk vest til Gandak-elven. Denne kongefamilien stammer fra India. Det samme var tilfelle med thakurenes dynasti som hersket fra 600 til 1200. Deres etterkommere lever den dag i dag som en egen stamme i Midt- og Vest-Nepal. Gjennom møtet med newarfolket i Kathmandudalen fikk thakurene del i en høyt utviklet kultur og gikk også over til buddhismen. Under den første del av deres styre opplevet landet en kulturell gullalder. Folkeopplysningen stod høyt. Handelsmennene organiserte seg i laug og gjorde dristige reiser til land langt borte. Staten Nepal ble anerkjent både av inderne og kineserne; omkring 650 opprettet China sin første ambassade i Kathmandu. Handelen gikk livlig over Himalaya, og tibetanerne ble sterkt påvirket av nepalesisk kultur. Det er sannsynlig at det var på denne tiden at nepalesisk tempelarkitektur fikk innpass i China — hvor den siden utviklet seg videre til den kjente pagodestilen som gjenfinnes over alt i Sørøst-Asia. Mot slutten av thakurenes dynasti skjedde det en nasjonal reisning i Tibet. Forholdet mellom de to land ble etter hvert nokså uklart. Men det synes som om Nepal fra nå av kom i et langvarig avhengighetsforhold til Tibet og China.

Den neste epoke i Nepals historie er dominert av Malla-kongenes dynasti. Denne kongeslekten stammet fra Sør-India

og regjerte fra 1200 til 1768. Mallaene var ortodokse hinduer, og de innsatte brahminer som religiøse ledere og delte folket opp i kaster. Likevel beholdt buddhismen makten over folket, og en stor del av newarene i Kathmandu-dalen regner seg som buddhister den dag i dag.

En av de mektigste kongene i denne perioden het Jaksha Malla. Han regjerte i 50 år. Men i 1488 delte han riket mellom sine fire sønner, og de senere Malla-konger regjerte bare over hvert sitt lille fjerdingrike, med Kathmandu, Patan, Bhadgaon og Banepa som hovedsteder. Senere ble den politiske makt i Kathmandu-dalen ytterligere oppdelt. Småkongene konkurrerte med hverandre om hvem som kunne reise de flotteste byggverk, og mange av dalens storslagne templer og gamle slott skriver seg fra denne tiden. Diktere og musikere var alltid velkomne til kongehoffene, og newar-samfunnets håndverk og kunst nådde sitt høydepunkt. Men innbyrdes stridigheter svekket Malla-kongene. Da Kathmandu-dalen i midten av det 18. århundre ble angrepet av de tallmessig underlegne gurkhaene, kunne kongene ikke bli enige om et felles forsvar av dalen og ble slått en for en.

Gurkha-kongene og Rana-veldet

Gurkhaene var en liten folkegruppe som levde i strøket omkring den lille byen Gurkha i Midt-Nepal. De var opprinnelig rajputer av kshatriya-kasten og kom fra Chitor i India. Omkring år 1300 ble de drevet vekk fra sitt hjemsted av muhammedanerne og fant omsider et tilfluktssted i fjellene i Midt-Nepal. I 1559 erobret de den gamle fyrstebyen Gorkha – fem dagsmarsjer vest for Kathmandu.

I to hundre år holdt gurkhaene seg i ro sammen med det lokale khas-folket i sitt eget kongerike. Men på midten av 1700-tallet fikk de en dyktig og ærgjerrig konge, Pritivi Narayan Shah, som fra 1766 og utover ledet sine folk i et storstilet erobringstog. I løpet av et par tiår la gurkhaene under seg hele Nepal og vel så det. Pritivi Narayan kastet først sine øyne på den rike og fruktbare Kathmandu-dalen. Med sluhet og brutalitet kjempet han mot Malla-kongene, og i 1768 kunne han gjøre Kathmandu til sin hovedstad.

I nye krigstog erobret gurkhaene Terai og store deler av slettelandet helt ned mot Ganges. De gjorde seg til herrer over fjelldistriktene fra Sikkim i øst til Simla i vest. Deler av den tibetanske høyslette ble også brakt under Nepals kontroll, slik at landet i begynnelsen av 1790-årene omfattet et område dobbelt så stort som det gjør i dag. Med ett var Nepal blitt en stormakt i Sentral-Asia. Gurkhaene greide også det mesterstykke å skape en fast tømret stat ut av dette uveisomme fjellandet. De bygde opp en administrasjon, organiserte et kommunikasjonsnett med budtjeneste mellom de forskjellige distrikter og innførte sitt eget språk, det nåværende nepali, som Nepals nasjonalspråk.

Men nabostatene lot ikke begivenhetene i Nepal gå upåaktet for seg. Tibetanerne hadde lenge vært urolige over utviklingen, og til slutt fant China det på tide å tukte krigerne i Nepal. De sendte en hær på nærmere 70.000 mann over Himalaya, og etter blodige sammenstøt greidde de i 1793 å nå fram til inngangen til selve Kathmandu-dalen. Den dyktige Bahadur Shah som på den tid var landets regent, vendte seg til engelskmennene i India med bønn om hjelp. Britene prøvde å megle, men forsøket mislyktes. Ved fredsavtalen med China måtte Nepal formelt underkaste seg ved å gå med på i fremtiden å betale en skatt til China hvert femte år. Denne skatten, som ble betalt i form av verdigjenstander av forskjellig slag, ble overbrakt keiseren i Peking av utsendinger fra kongen i Nepal. Disse brukte hele atten måneder på turen til Peking og hjem igjen. Dette underdanighetsforholdet til China fortsatte til 1908. — Men i 1856 gikk nepalesiske tropper på nytt inn i Tibet og tiltvang seg Dalai Lamas samtykke til at en nepalesisk handelsdelegasjon skulle stasjoneres i Lhasa. De fikk med seg en avdeling gurkhasoldater til permanent beskyttelse av de nepalesiske interesser i Tibet. Tibetanerne måtte også gå med på å betale en årlig tributt til Nepal. Dette forhold fortsatte helt til 1952, da den årlige tributt på 10 000 rupees for første gang uteble. Fra da av ble den nepalesiske handelsdelegasjon i Lhasa utsatt for stadige trakasserier av de kinesiske okkupasjonstroppene og måtte til slutt trekkes tilbake.

Engelskmennene hadde lenge ønsket å vinne innflytelse i Nepal. I 1802 lyktes det dem å få en avtale med Nepal om at en engelsk utsending skulle bli stasjonert i Kathmandu. Men

denne måtte snart forlate landet på grunn av nepalesernes fiendtlige innstilling. Grensen mellom Nepal og Britisk India var svært uklar, og forholdet mellom de to land var preget av stadige grensetvister. I 1814 ble det åpen krig mot engelskmennene. Den varte i to år. Nepaleserne kjempet så godt at engelskmennene tross innsats av tallmessig overlegne troppestykker ikke greidde å vinne noen virkelig avgjørende seier. Det endte med en fredsavtale, den såkalte Segauli-traktaten, hvori Nepals nåværende grenser stort sett ble fastlagt. Nepal mistet Sikkim og storparten av landområdene ned mot Ganges. Fra 1816 ble en engelsk sendemann med militær eskorte fast knyttet til hoffet i Kathmandu. Siden den tid har forholdet mellom de to land stort sett vært vennskapelig, og britene har hele tiden hatt stor innflytelse i Nepal, selv om landet offisielt har vært en suveren stat.

Pritivi Narayan døde i 1771, men hans slekt har sittet på tronen helt til i dag. Hans nærmeste etterfølgere var imidlertid ikke alltid oppgaven voksne. Kongen hadde som regel flere koner, og de forskjellige dronninger prøvde å vinne makt for sine egne sønner og satte embetsmennene opp mot hverandre for å nå sine private mål. Men i tiden 1804 til 1837 hadde landet en sterk statsminister i Bhim Sen Thapa. Til tross for de stadige intriger i hoffkretser greidde han å holde landet samlet slik at det stod sterkt utad.

Men da Bhim Sen til slutt ble styrtet, brøt det rene anarki løs. Politiske mord hørte til dagens orden, og en rekke rivaliserende grupper kjempet om makten. Først i 1845 ble det igjen orden i landet. Da tilkjempet den dyktige og hensynsløse Jung Bahadur Rana seg stillingen som statsminister etter en grusom nedslaktning av omkring 500 av landets fremste fyrster og embetsmenn. Kongen ble landsforvist, men fikk etter et par år lov til å komme tilbake til landet mot å skrive under på en proklamasjon, som i virkeligheten umyndiggjorde ham selv og la all makt i hendene på Jung Bahadur Rana. Som statsminister fikk denne all myndighet og ble sjef for hæren. Statsministerstillingen og andre viktige embeter i staten ble gjort arvelige innen Rana-familien.

For å holde på og styrke sin stilling søkte ranaene støtte og vennskap hos engelskmennene. Til gjengjeld ble det tradi-

sjon at Nepal skulle forsyne britene med leiesoldater. Disse gurkha-soldatene var første gang i ilden da de hjalp til med å slå ned det blodige sepoy-opprøret i India i 1857. Siden har nepalesiske leiesoldater kjempet for britene i en rekke kriger og stadig vunnet berømmelse som dyktige soldater.

Jung Bahadur Rana styrte landet med jernhånd, og i løpet av sin regjeringstid slo han ned en rekke forsøk på opprør. Han var en dyktig administrator og gjorde også en del for å forbedre forholdene i landet. Blant annet ordnet han med et slags post-vesen. Da han døde i 1878, ble liket brent på bredden av den hellige Bagmati-elven, og etter hinduskikk ble hans tre koner også kastet på bålet.

Jung Bahadur hadde fastlagt at statsministerembetet alltid skulle gå i arv til nærmeste mannlige slektning. Denne bestemmelsen ble årsak til flere mord og intriger, og ikke alle hans etterfølgere var av samme format som han selv. Men i tiden 1901 til 1929 hadde landet en dyktig leder i Chandra Shum Sher. Med fast hånd og stor klokskap sørget han for landets indre orden og sikkerhet. Han slo ned på korruperte embetsmenn og gjennomførte flere reformer, for eksempel forbud mot enkebrenning og mot slaveri. I 1918 ble Tri Chandra-høyskolen åpnet i hovedstaden – den første begynnelse til et nasjonalt universitet. Særlig var Chandra Shum Sher interessert i tekniske forbedringer. Alt i 1904 fikk Kathmandu sitt første lille vannkraftverk. Det ble bygd hengebroer over elvene langs noen av de viktigste handelsrutene i landet, og i 1927 ble jernbanen fra Raxaul og taubanen over fjellet til Kathmandu tatt i bruk. Det var nok helst av politiske grunner han valgte å bygge taubane i stedet for bilvei. Både Chandra Shum Sher og hans etterfølgere gikk bevisst inn for å opprettholde landets isolasjon og dermed stenge ute farlig innflytelse fra utenverdenen.

Imens var frihetskampen i India i full gang under Mahatma Gandhis ledelse, og også i Nepal begynte det å ulme og gjære i den undertrykte befolkning. Mens nærmere 200.000 nepalesiske soldater kjempet på britenes side under siste verdenskrig, var Ranaene hjemme i Nepal travelt opptatt med å slå ned på politisk agitasjon av reformvennlige nepalesere.

Et par av Chandra Shum Shers fire etterfølgere var menn med liberale idéer som virkelig ønsket å bygge ut landet og

endog prøvde å gjennomføre visse reformer i demokratisk retning. Men de hadde ikke sin forgjengers autoritet og store dyktighet, og måtte bøye seg for reaksjonære krefter innen familien. Den store gruppen av Rana-fyrster av forskjellig rang var livende redde for alle fremskritt som direkte eller indirekte kunne tenkes å sette deres privilegier i fare. De forstod ikke at timeglasset var ved å rinne ut for deres feudale samfunns-system; de hadde makten over de militære styrker og benyttet seg av det for å øve press på de ansvarlige myndigheter. Alle høyere offiserstillinger i hæren var nemlig forbeholdt medlemmer av familien. Generaltitlene hang ikke høyt — Rana-prinsene fikk dem i fødsels gave!

Den siste maharaja, Mohan Shum Sher, fikk makten i 1948. Han var en mann av den gamle skole og slo hardt ned på alle former for politisk opposisjon. Ranaer med liberale tendenser ble landsforvist, og alle som var mistenkt for motstand mot regimet, ble fengslet og i enkelte tilfelle endog utsatt for fysisk tortur. Utad forsøkte maharajaen å innynde seg hos den nye, nasjonale indiske regjering ved å gi åpen støtte til India i Kashmir-konflikten med Pakistan. Men det var alt sammen forgjeves. Ranaenes despoti hadde overlevd seg selv.

En konge som revolusjonsleder

Kong Tribhuvan var bare 5 år gammel da han i 1911 ble innsatt som skyggekinge i Nepal. Til tross for at han ble holdt i stadig isolasjon i det kongelige palass, hadde han mottatt sterke impulser fra Vestens demokratiske land. Han var revolusjonær av natur og ble stadig mer misfornøyd med Rana-regimet. Da det i slutten av 30-årene dannet seg en hemmelig politisk opposisjon i Kathmandu, tok han kontakt med lederne av denne gruppen.

I slutten av 1940 ble det oppdaget en sammensvergelse mot regjeringen, og myndighetene slo hardt til. Nærmere 500 personer ble arrestert. Noen av disse ble henrettet, og et stort antall dømt til lange fengselsstraffer. Det kom for en dag at kongen var innblandet i kupplanene, og Tribhuvan kom i unåde hos maharajaen, som ville ha ham til å abdisere. Kongen reddet

seg ved å gå med på å undertegne dødsdommen over de av fangene som, for å statuere et eksempel, var tatt ut til å henges.

Uroen i landet fortsatte og spredte seg også innen den herskende familie. I 1946 ble Nepals nasjonale kongress dannet i Benares med det formål å innføre demokrati i Nepal, og i 1948 ble en liknende sammenslutning dannet av en del liberale Ranaer som var blitt tvunget til landflyktighet i India. Disse to organisasjonene sluttet seg sammen i mars 1950. Kong Tribhuvan var hele tiden i kontakt med lederne av denne opposisjonen i India.

I september 1950 hevdet maharaja Mohan Shum Sher at en organisasjon som tok sikte på å myrde ledende Ranaer, var blitt oppdaget i Kathmandu. Igjen kom kongen i søkelyset, og det ble lagt press på ham for å få ham til å frasi seg tronen. Kongen holdt stand mot presset og nektet også å undertegne dødsdommen over noen av dem som var anklaget for delaktighet i mordplanene.

For å vinne tid, påsto han at han var syk og ba om å få lov til å reise til India for å få behandling. Dette ble nektet ham av Mohan Shum Sher. Den 6. november greidde kongen å unnslippe fra det bevoktede kongelige palass og tok tilflukt i den indiske ambassade i Kathmandu, og dermed begynte en dramatisk utvikling.

India hadde hittil stilt seg nøytralt i striden mellom Rana-styret og de landflyktige opposisjonsledere. Men i 1949 ble det klart at kommunistene hadde vunnet en fullstendig seier i China og nå hadde planer om å rykke inn i Tibet. Den indiske regjering tok det standpunkt at bare et fremskrittssvennlig, demokratisk styre i Nepal kunne greie å hindre kommunistisk infiltrasjon i landet og dermed sikre denne vitale sektor av Indias nordgrense. Da Mohan Shum Sher kom til India i februar 1950 for å forhandle om en vennskapspakt med India, ble det gjort klart for ham av indiske ledere at de ønsket en demokratisering av regimet i Nepal.

Den indiske ambassadør i Kathmandu nektet å utlevere kongen til Rana-regjeringen, og folkemeningen i hovedstaden var på kongens side. Mohan Shum Sher måtte gå med på at to fly som ble sendt opp fra Dehli, fikk ta med seg kongen og hans familie til India.

På den indiske side av grensen hadde opposisjonen organisert en nepalesisk opprørshær, og kongens flukt ble signalet til angrep over hele linjen. Den viktige byen Birganj ble snart tatt, og opprørerne rykket fram langs jernbanen til Amelkhanj. Men her møtte de sterke regjeringsstyrker og ble tvunget til å trekke seg tilbake, og den 20. november ble Birganj tatt tilbake av regjeringstroppene.

I Vest-Nepal lyktes det ikke opprørerne å besette garnisonsbyen Bhairawa, skjønt de hadde makten i hele det omliggende distrikt. I øst hadde riktignok et stort stammefolk erklært sin uavhengighet, og i Kathmandu var det regjeringsfiendtlige demonstrasjoner. Men alt i alt syntes Ranaene å ha situasjonen under full kontroll. De prøvde å proklamere et barn som ny konge, men det var en skuffelse for dem at ikke bare India, men også England og Amerika fortsatte å godkjenne Tribhuvan som Nepals statsoverhode.

Imens satte opprørerne under ledelse av brødrene Koirala i gang en ny offensiv og greidde blant annet å erobre industribyen Biratnagar i øst. Inderne forsøkte å megle mellom de stridende parter, og Mohan Shum Sher måtte til slutt bøye seg for det indiske press og godtok et forslag om at det skulle dannes en interimsregjering med like representasjon fra kongresspartiet og fra det gamle styret, at kongen skulle komme tilbake, og at det skulle holdes alminnelige valg i 1952.

Den 15. februar 1951 vendte kongen i triumf tilbake til hovedstaden sammen med lederne for frigjøringshæren, og et par dager etter ble den nye regjering tatt i ed. Den besto av 5 Ranaer og 5 representanter for kongresspartiet. Mohan Shum Sher ble statsminister, og B. P. Kiorala ble innenriksminister. Det 100 år gamle Rana-veldet var slutt, og Nepal var begynt på en ny epoke.

Et demokratisk Nepal?

Teoretisk sett var koalisjonen mellom kongresspartiet og de gamle makthaverne en ypperlig løsning. På denne måten kunne en dra nytte både av Ranaenes administrative erfaring og av revolusjonsledernes ungdommelige energi og idealisme. Men dess-

verre virket ikke ordningen i praksis. Ranaene kunne ikke forsones seg med tapet av den absolutte makt, og kongresspartiet så bare fram til den dag da de kunne kvitte seg helt med det gamle regime. Kong Tribhuvan greidde ikke å bygge bro over disse motsetningene. Fra første stund var samarbeidet i regjeringen preget av rivninger og konflikter som noen ganger ga seg drastiske utslag. Den 10. november 1951 trakk B. P. Koirala seg ut av regjeringen, og fire dager senere måtte også statsministeren, Mohan Shum Sher gå. Like etter forlot han Nepal for godt. Rana-veldets tid var definitivt forbi.

Imens foregikk det en indre politisk oppløsning i landet. De sentrale myndigheter greidde ikke å opprettholde ro og orden ute i distriktene. Verst var det i Vest-Nepal, hvor en av lederne for opprørshæren, K. I. Singh, nektet å legge ned våpnene. Han mente at revolusjonens ledere gjennom avtalen om regjeringssamarbeid med Ranaene hadde forrådt de idealer man hadde kjempet for. Med 300 væpnede menn opprettholdt K. I. Singh et terrorvelde i distriktene omkring Bhairawa. Regjeringen i Kathmandu måtte be om indisk politihjelp for å få satt en stopper for hans virksomhet, og til slutt ble han arrestert og folkene hans avvæpnet.

Den nasjonale frigjøringsfront som under revolusjonen hadde omfattet alle opposisjonsgruppene, ble snart splittet i flere fraksjoner. Innen kongresspartiet oppsto alvorlige motsetninger mellom de to fremste revolusjonslederne, brødrene B. P. og M. P. Koirala, som tilslutt endte med åpent brudd, idet M. P. Koirala dannet sitt eget parti. Tanka Prashad, som i 10 år hadde sittet som politisk fange under Rana-tiden, organiserte Praja Parishad, et venstre-sosialistisk parti, og kommunistene var høyst virksomme med å bygge opp sin partiorganisasjon.

Politiske og halvpolitiske organisasjoner grodde opp som paddehatter innen den politiserende befolkningsgruppen i Kathmandu. De ble for det meste dannet av ærgjerrige politikere som ønsket å ha sin egen kanon å skyte med, og hadde liten eller ingen bakgrunn blant de store folkemasser utover i landet. Det var ikke så mye brytningen mellom politiske idéer som lå bak. Heller var det snevre gruppeinteresser som kom til uttrykk. Typisk i så måte var den halvmilitære organisasjonen Gorkha Dal som ble bygd ut til et maktvåpen for Ranaene. Organisa-

sjonen ble etter en tid forbudt og erstattet med Gorkha Parishad, en regulær partiorganisasjon som under ungdommelig ledelse etter hvert utviklet seg til å bli Nepals konservative parti.

En annen ytterliggående gruppe var Raksha Dal, en organisasjon av veteraner fra revolusjonsstyrkene, som var blitt dannet for å virke som motvekt mot hæren. K. I. Singh som satt innesperret i regjeringsbygningen Singha Durbar, hadde stor innflytelse innen Raksha Dal, som han opprettholdt kontakt med fra fengslet. I lengere tid hadde det gått rykter i Kathmandu om at Raksha Dal planla et statskup, og ganske riktig – natten til den 22. januar 1952 slo K. I. Singh til med 1200 mann som besatte regjeringsbygningen, hærens depot, flyplassen og kringkastingsstasjonen. Han sendte et ultimatum til kongen, men denne lot seg ikke skremme. Da arméen som var lojal mot kongen, begynte å omringe regjeringsbygningen, forsto K. I. Singh at spillet var tapt. I all hast flyktet han fra hovedstaden med sine nærmeste menn, og under store anstrengelser greidde han å komme seg over Himalaya og til China. – Etter dette intermessuet ble både Raksha Dal og kommunistpartiet forbudt av regjeringen.

Da koalisjonsregjeringen brøt sammen i november 1951, fikk M. P. Koirala i oppdrag å danne regjering. Til å begynne med støttet han seg til kongresspartiet, men i august måtte han trekke seg tilbake på grunn av splittelsen som oppsto her. Sammen med andre utbrytere fra kongresspartiet opprettet han nå Det nasjonale demokratiske parti og ble igjen regjerings-sjef. M. P. Koirala fortsatte som statsminister helt til mars 1955.

I løpet av hans funksjonstid ble forholdene i Nepal stadig forverret. Regjeringen greidde ikke å få noen fast kontroll over administrasjonen ute i distriktene, og valgene til nasjonalforsamling ble stadig utsatt. I enkelte deler av Terai huserte væpnede bander, og mord og røveri hørte til dagens orden. Det lille som fantes av kommunikasjoner og teknisk utstyr i landet, forfalt, og den nepalske rupee sank i kurs fra 105 til 180 i forhold til indisk valuta. Folk var lut lei det ineffektive styret, og mange ønsket seg tilbake til Rana-tiden da det i det minste var ro og orden i landet. Ytterliggående agitatorer fant

grobunn for sin propaganda. Typisk for situasjonen var det at ved kommunevalget i Kathmandu i 1953 var det det forbudte kommunistpartiet som fikk flest stemmer.

Kong Tribhuvan hadde lenge vært sykkelig, og den 13. mars 1955 døde han på et sykehus i Europa, knappe 50 år gammel. Kongen var på mange måter en svak karakter og litt av en levemann. Men han hadde et åpent sinn og høye politiske idealer om et demokratisk, konstitusjonelt kongedømme i Nepal. Hans innsats i den politiske frigjøringskamp har siden gitt ham hederstittelen «Det moderne Nepals far».

Da kongen måtte forlate Nepal på grunn av sin sykdom, overtok kronprinsen kongemakten som regent. Og den 2. mai 1956 ble kronprins Mahendra Bir Bikram Shah Deva i samsvar med de gamle hindu-riter kronet til Nepals nye konge – under utfoldelse av en voldsom østerlandsk prakt.

Med kong Mahendra kom noe helt nytt inn på Nepals politiske arena. Han var ung (født i juni 1920) og dynamisk, og en mann med fasthet og mot. Som kronprins hadde han sett med avsky på det politiske spill i landet etter frigjøringen i 1951, og han var fullt bestemt på å få en slutt på de indre intriger, på korrupsjonen og evneløsheten hos politikerne før landet endte i fullstendig kaos.

Da M. P. Koiralas regjering trådte tilbake i mars 1955, tok kong Mahendra selv over den utøvende makt og beholdt tøylene i nesten et år. I denne perioden slo han hardt ned på korruperte og ineffektive embetsmenn og satte i verk en rekke reformer som tok sikte på å konsolidere statsmaskineriet og rette opp landets finanser. Lønningene for statsfunksjonærer og soldater ble hevet, og det ble vedtatt lover som skulle sikre bøndene mot altfor urettferdig behandling fra landeierne side. Han bekjentgjorde også at parlamentsvalgene som opprinnelig skulle ha vært holdt i 1952, skulle finne sted i oktober 1957.

Mot slutten av 1955 rådslo kongen med de forskjellige partilederne om regjeringsspørsmålet, men de kom ikke til enighet. Til alles forbauselse utnevnte han i januar 1956 Tanka Prashad til regjeringssjef, og denne ble sittende i statsministerstolen til juli 1957.

Tanka Prashad var kjent for å være fiendtlig innstilt overfor India og heller ha sine sympatier på den andre siden av

Himalaya. Alt før han var blitt statsminister, var det blitt opprettet diplomatisk forbindelse med Kommunist-China, og kupmakeren K. I. Singh hadde fått tillatelse til å vende tilbake fra sin landflyktighet i China. En av Tanka Prashads første handlinger som statsminister var å oppheve forbudet mot det nepalesiske kommunistpartiet. Det ble sluttet en avtale med China om Nepals interesser i Tibet, og om finansiell hjelp fra China. I 1956 besøkte Tanka Prashad Peking, og Chinas statsminister, Chou En-lai, lovet da å komme på gjensitt til Nepal neste år.

Da Tanka Prashads regjering falt, gikk kongen til det fantastiske skritt å be K. I. Singh om å danne regjering. Under sitt tre-årige opphold i China hadde Singh blitt noe bortimot en sagnfigur i Nepal. Ingen visste hva han egentlig sto for. Selv sa han da han kom hjem, at han hadde fått nok av kommunismen og anbefalte at Nepal søkte nærmere tilknytning til India. K. I. Singh var riktig en malerisk skikkelse av utseende, med en broget fortid som soldat og homøopat (indisk naturlege med universitetsutdannelse) i India og Burma. Som politiker var han en autokratisk type med grenseløs selvtillit og hadde lite til overs for vanlig skikk og god tone.

To ting hendte i løpet av K. I. Singhs korte statsministertid: For det første gjorde han seg ved drastiske inngrep av forskjellig slag til uvenn med de fleste politikere og embetsmenn – og med kongen selv. Og for det andre gikk kongresspartiet sammen med et par av de andre partiene og dannet en demokratisk front for å forsvare de rettigheter som de anså Singh for å være en trussel mot. Etter fire måneder ble Singh tvunget til å trekke seg tilbake, og kongen tok igjen makten i sine egne hender, samtidig som han gjorde kjent at det ville bli umulig å holde valg i 1957 slik som han hadde lovet. Dette utløste en storm av agitasjon fra den demokratiske fronts side, og under presset ga kongen et nytt løfte om å holde valg i februar 1959.

Lederne for den demokratiske front ble bedt om å danne regjering. Stillingen som statsminister ble sløffet, men generalsekretæren i kongresspartiet ble utnevnt til ordfører for regjeringen – som fikk med en representant fra Gorkha Parishad.

Den nye regjering ble innsatt 15. mai 1958 og fikk som hovedoppgave å forberede valget neste år. Det var en gigantisk opp-

gave i et land blottet for demokratiske tradisjoner, uten kommunikasjoner og med en befolkning som hovedsakelig var analfabeter og stammefolk uten noen særlig nasjonalfølelse. Mange av Nepals politikere tvilte på at valget kunne gjennomføres og presset på for å få en utsettelse. Men kongen holdt fast ved sitt løfte.

Samtidig som forberedelsene til valget gikk sin gang, ble det utarbeidet en grunnlov for landet. Denne ble proklamert av kongen den 12. februar 1959 – en uke før valget begynte. Den nye forfatning var stort sett bygd opp etter engelsk forbilde. Parlamentet skulle ha to kammer, hvorav det ene, underhuset, skulle velges ved alminnelige valg. Regjeringen skulle være ansvarlig overfor underhuset. Forfatningen ga kongen rett til å gripe inn og overta makten i en nødssituasjon, og det ville være opp til kongen selv å fastslå når en slik situasjon forelå. Ellers inneholdt grunnloven de vanlige bestemmelser om fundamentale rettigheter, slik som likhet for loven og personlig frihet – bortsett fra en viss begrensning av religionsfriheten.

Etter at kong Mahendra var blitt kronet, foretok han lange og strabasiøse reiser rundt omkring i Nepal for å gjøre seg kjent med de lokale forhold. I siste del av 1958 dro han ut på sin første store utenlandsreise og besøkte Russland og flere vest-europeiske land, blant andre Norge. Mens han var i Russland, hadde han samtaler med statsminister Krustsjov og andre ledende Sovjet-politikere, og grunnlaget ble lagt for den avtale om finansiell og teknisk hjelp som ble undertegnet i april 1959. Det ble også bestemt at de to land skulle utveksle ambassadører.

Valgkampen mellom de ni partiene som stilte lister, ble mer fredelig enn noen på forhånd hadde tenkt seg. Valgprogrammene gikk stort sett ut på det samme: Jordreform, utbygging av kommunikasjoner og industri, undervisning og helsestell og så videre. Selv kommunistpartiet bekjente seg til demokratiske prinsipper. I alt var det 864 kandidater som i enmannskretser kjempet om de 109 seter i parlamentet.

Valget foregikk i ro og orden, under stor innsats av politi og militære styrker. Adgang til valgurnene hadde alle landets borgere som hadde fylt 21 år, og hele 43 pst. av de stemmeberettigede møtte opp. I stedet for vanlige trykte stemmesedler ble det brukt bilder som symboliserte de forskjellige partier.

og som selv de ikke-lesekyndige lett kunne forstå. Det tok bortimot to måneder å gjennomføre valget, og resultatet ble følgende: 73 mandater til kongresspartiet, 19 mandater til Gorkha Parishad, 5 mandater til Det forenede demokratiske parti (K. I. Singhs parti), 4 mandater til kommunistpartiet og 8 mandater til uavhengige kandidater.

Kongresspartiet fikk altså $\frac{2}{3}$ flertall, og den 27. mai 1959 ble B. P. Koirala tatt i ed som Nepals første folkevalgte statsminister. Koiralas regjering hadde 14 medlemmer, som representerte et godt utvalg av de forskjellige kaster og folkegrupper i landet.

Det nepalesiske kongressparti var på mange måter en tro kopi av Nehrus indiske kongressparti og hadde et moderat sosialdemokratisk syn på samfunnsproblemen. Med sitt solide flertall i parlamentet skulle det ha alle muligheter for å utrette noe, og både nepaleserne selv og utlandet så fram mot en rolig utvikling i landet i femårs-perioden fram til neste valg i 1964.

Den første tiden var den nye regjering opptatt med reorganisering av statsapparatet. Over hele linjen ble funksjonærene byttet ut med partifolk, og denne omfattende utrenskning la til å begynne med en lammende hånd over arbeidet i departementene. Men etter hvert tok alt til å fungere, og regjeringen kunne konsentrere seg om de to største oppgavene den sto overfor: Jordreform og skatterreform.

Parlamentet vedtok lover som tok sikte på å redusere de rike jordeiernes makt — og samtidig ble det innført en progressiv inntektsskatt som skulle skaffe midler til den tomme statskassen. Imens fortsatte arbeidet med den tekniske utbygging av landet — hovedsakelig med bistand fra utenlandske hjelpeorganisasjoner. Grunnsteinen ble lagt for Nepals nye universitet, og det ble dannet et nasjonalt flyselskap. Kong Mahendra dro ut på en lengere goodwill-tur til Amerika og andre land, og overalt inviterte han utenlandsk kapital til å investere i utnyttelsen av Nepals naturressurser.

De nye skattebestemmelser førte til en tiltagende uro innen den rike overklasse, og et par steder ble der opptøyer blant de fattige landarbeiderne. Men for en utenforstående virket det som om regjeringen Koirala stort sett hadde et godt grep om tingene. Det kom derfor som lyn fra klar himmel da kong Ma-

hendra den 15. desember 1960 med støtte i grunnlovsbestemmelsen om nødssituasjon personlig overtok regjeringsmakten, oppløste parlamentet, suspenderte store deler av grunnloven, arresterte regjeringen og de politiske ledere og forbød all politisk virksomhet i landet. Kongen gjennomførte kuppet ved hærens hjelp, og det hele skjedde så overraskende at det ikke kom til noen blodsutgytelse.

Kongens begrunnelse for det drastiske inngrep var at regjeringen Koirala hadde vist seg uduelig og korrupt, at statsministeren planla å styrte kongedømmet, og at utviklingen hadde vist at landet ikke var modent for parlamentarisk demokrati ennå. Mange både i og utenfor Nepal hadde vanskelig for å godta denne begrunnelsen, og særlig i India var skuffelsen stor over at det skulle ende slik med det lovende demokratiske eksperiment i Nepal. En del av kongresspartiets ledende politikere oppholdt seg utenlands eller greidde å flykte da kuppet fant sted, og disse samlet seg nå i India og begynte å forberede en aksjon mot kongens regime. Disse har siden fått mer eller mindre åpenlys støtte fra indiske politikere, og fra tid til annen har de organisert mindre opptøyer rundt omkring i Nepal. Noen alvorlig trussel mot kongens styre har dette hittil ikke betydd, men det har ført til en merkbar forverring av forholdet mellom India og Nepal.

Siden kuppet i 1960 har kongen styrt ved hjelp av et råd på fem medlemmer. Etter den første forvirring — og en ny, omfattende utrenskning innen administrasjonen — har statsmaskineriet fungert bra, og det ser ut til at kongen har situasjonen under full kontroll. Dette har gitt seg utslag i at de fleste arresterte politikere nå er satt på frifot, og at konstitusjonens bestemmelser om personlig frihet delvis er satt i kraft igjen. I begynnelsen av 1961 besøkte dronning Elisabeth og prins Philip Nepal. De ble tatt imot på en storslagen måte, og deres besøk bidro utvilsomt til å konsolidere kongens maktstilling, både innad og utad. I løpet av 1961 besøkte kong Mahendra Peking, og i slutten av året ble det undertegnet en avtale med China om grenseregulering i nord og om bygging av en bilvei fra Kathmandu til Lhasa.

Nepals utvikling i det tiåret som er gått siden revolusjonen, har vært preget av politisk uro og stadige omveltninger. Ingen

skal forundre seg over at det måtte bli slik. I India — hvor demokratiet ser ut til å ha slått rot — var folket blitt oppdradd gjennom en årelang kamp mot det britiske fremmedvelde, og ved frigjøringen fantes en stab av vel trenaede, hederlige indiske administratorer. — Nepaleserne derimot vant sin frihet fra Rana-veldet på en lettvint måte, og det store flertall av folket hadde ingen forståelse av det som hendte i 1950—51.

Revolusjonen kom derfor ikke til å bety noen frigjøring for den jevne mann, bare et skifte av autoritet fra Ranaene til kongen. De politiske partier sprang ut fra en snever klikk av intellektuelle og rikfolk i hovedstaden og evnet ikke å vekke noen følelse av nasjonal solidaritet blant folk utenfor Kathmandu-dalen. I det vakuum som oppstod da Rana-regimets forældede statsmaskineri gikk i stå, var det fritt spillerom for ærgjerrige politikere som manglet administrativ erfaring.

Men i løpet av det tiåret som er gått, er mange ting blitt avklart. Denne overgangstidens mange konfliktsituasjoner har vært nyttige til å skape en politisk bevissthet hos nepaleserne. Og trass i all forvirring er en god del solid arbeid blitt utført for å legge grunnlaget for en bedre fremtid for det nepalesiske folk.

Stammer og tungemål

Nepals uveisomme fjellnatur setter i høy grad sitt preg på befolkningen i landet. Det blir lite samkvem mellom folk i forskjellige distrikter, og bygdefolket har derfor gjennom tidene bevart sitt særpreg når det gjelder skikker og levesett, klesdrakt og religion. Forholdene minner en god del om de som var vanlige i Norge før i tiden, da de ulike landsdeler hadde sine egne kulturformer og egne dialekter. Men i Nepal er det ikke tale om kulturformer, men om helt forskjellige kulturer, og ikke om ulike dialekter, men om en rekke forskjellige språk. Til dette kommer at stammefolkene rasemessig ofte står svært langt fra hverandre.

En ting som er nokså spesiell for Nepal, er at de forskjellige folkegruppene ikke alltid bor i avgrensede, sluttede områder, men spredt omkring i landet. Forklaringen er at hver gruppe foretrekker bestemte klimatiske forhold som gjør det mulig for dem å dyrke de planteslag de er vant til å leve av. Derfor går grensen mellom folkegruppene og stammene svært ofte langs etter høydekotene. I en dyp dal kan en fra dalbunnen og opp til åskammen finne to eller tre befolkningsgrupper i hvert sitt høydebelte. Det forunderlige er at selv der hvor avstandene er små, er det lite eller intet samkvem mellom disse ulike gruppene, og de forskjellige stammer bevarer derfor sin rasemessige renhet.

Som tidligere nevnt har Himalaya til alle tider stått som en bastant barriere for de store folkevandringer og krigstog. Men dette betyr slett ikke at fjellene har hindret enhver kontakt mellom folkene på de to sider. Snarere har de tjent til å kanali-

sere trafikken mellom nord og sør. I krig og fred har Nepal vært en bro mellom de mongolske og de indiske raser, og folket i Nepal er på alle vis blitt påvirket fra begge kanter. Til dette kommer at flyktninger, særlig fra sør, gang på gang har søkt tilflukt mellom fjellene når de av fremmede erobrere er blitt fordrevet fra sine hjemtrakter. Disse flyktningebølgene har imidlertid aldri vært så omfattende at de har formådd å trenge ut eller oppsluke landets opprinnelige innbyggere.

Siden Nepal stort sett ligger på sørsiden av den høyeste fjellrekken, er det naturlig at påvirkningen fra India har vært den dominerende. Men de høye fjellene i nord med de stormherjede pass i 5–6000 meters høyde utgjorde i grunnen ikke før i tiden en slik formidabel hindring for samferdselen som det kan synes i dag når folk er vant til å reise med jernbane og biler. I gamle dager, da en i alle fall bare kunne ferdes til fots eller til hest, var i virkeligheten reisen over fjellene til Lhasa og China ikke mer anstrengende og farefull enn turen ned gjennom lavlandets feberbefengte skogtrakter til en av de store byene i India.

Noen virkelig systematisk granskning av de befolkningsmessige og språklige forhold i Nepal har ennå ikke vært foretatt. Det historiske materiale er usikkert eller mangler fullstendig. Det er derfor ikke lett å danne seg noen klar oppfatning av det samspill mellom raser og kulturer som ligger bak det brogede bilde av stammer og tungemål en møter i dagens Nepal. Men noen grunntrekk ligger nokså klart i dagen.

Befolkningen i Nepal kan inndeles i tre hovedgrupper: 1. Den indo-europeiske folkegruppe som er kommet inn fra India, og som befolker Terai og de lavereliggende deler av det midtre Nepal. 2. De gamle nepalesiske stammefolk som har levd i landet i uminnelige tider, og som i dag befolker mesteparten av de midtre deler av landet. 3. De mongolske stammer i de nordlige fjellstrøk som er kommet inn fra Tibet. — I disse hovedgruppene kan samles alle de forskjellige stammer og folkeslag som i dag lever i Nepal, slik som vist i oppstillingen øverst på neste side.

Vi skal ganske kort ta for oss de viktigste av disse stammene og begynner med den indo-europeiske gruppen. Den opprinnelige urbefolkning i India antas å ha vært negroid. Men siden

<i>Indo-europeiske grupper</i>	<i>Gamle nepalesiske stammefolk</i>	<i>Mongolsk-tibetanske grupper</i>
Brahminkasten	Newar	Bhotia
Kshatriyakasten	Thamang	Sherpa
(inklusive de egentlige gurkhaer)	Gurung	Thakal
Khas og chetri	Magar	
Thakur	Limbu	
Garhwal- og kumaonstammene	Rai	
Egentlige indere	Tharu	
	Sunwar, bura, rukha og andre småstammer	

er denne rasen blitt oppblandet med folk fra mange kanter, for eksempel kinesiske innflyttere fra øst, og dravidenes forfedre som kom fra nord og antagelig tilhørte den hvite rase. Omkring 1500 år før Kristus innvandret arierne, som også tilhørte den hvite rase. I århundrenes løp er alle disse smeltet sammen til det vi i dag kaller den indiske rase. Det er folk fra denne rasen som har trengt inn i Nepal i løpet av de siste tusen år, og som i dag utgjør den indo-europeiske befolkningsgruppen i landet. Etter hvert er noen av de innvandrede folkegrupper blitt oppblandet med nepalesiske stammefolk. Andre har hele tiden bevart sin rasemessige renhet. Disse siste er lyse i huden og kunne godt bli tatt for å være europeere.

Den indiske innvandring i nyere tid begynte med thakurene, som ble omtalt i kapitlet om Nepals historie. Thakurene er i dag en ganske høytstående folkegruppe som bor i de sentrale og vestlige deler av landet. — På 1300-tallet kom den neste bølgen av indiske innvandrere i forbindelse med muhammedanernes erobring av India. De som flyktet for muhammedanerne, var hovedsakelig folk fra de høyere kaster — brahminer og kshatriyaer. Sammenliknet med forholdene i India er det derfor i Nepal en meget stor andel av høykastefolk innen den indiske befolkningsgruppen.

Disse indiske flyktningene slo seg for det meste ned i dalene og på de lavere åsene i den midtre del av landet, hvor de i dag lever side om side med den opprinnelige nepalesiske befolkning. Noen av de flyktede høykaste-indere greidde også i Nepal å påtvinge befolkningen sin kastemessige overhøyhet. Men de var

altfor tallrike til at samtlige kunne skaffe seg slike privilegier. Storparten av dem måtte slå seg gjennom som vanlige bønder. I Nepal møter en derfor stadig brahminer som livnærer seg som ganske alminnelige jordarbeidere, og som lar seg forhyre som kulier for mer velstående folk av langt lavere kaster. Som bønder har brahminene ikke vist særlig dyktighet. Som regel er brahminlandsbyene fattige, skitne og vanstelte. Men også disse økonomisk og kulturelt lavtstående brahminene holder fast ved forestillingen om at de som brahminer er alle andre overlegne, og i sin fornedrelse vokter de nidkjært på sin rasemessige renhet.

Kshatriyaene derimot blandet seg mer med den lokale befolkning. Men avkommet etter slike blandede forbindelser har ikke fått den samme rang som de renrasede kshatriyaer. Til disse blandingsgruppene regnes khas- og chetri-folket. Rana-familien tilhørte opprinnelig khas-folket. De egentlige gurkhaer er renrasede kshatriyaer, for eksempel kongehuset Shah, som kong Mahendra tilhører. Shah-familien nedstammer fra gurkha-kongen Pritivi Narayan Shah, som gjorde gurkhaene til Nepals herrefolk. Siden er gurkha-navnet ofte blitt brukt om nepalesere i sin alminnelighet, og spesielt om nepalesiske leiesoldater i den britiske hær. Rasemessig og historisk er dette ikke korrekt, idet disse soldatene nesten utelukkende kommer fra de gamle nepalesiske stammefolk magar, gurung, limbu og så videre.

Disse indisk-ættede folkegrupper som har vært nevnt, er i dag helt og fullt å regne som nepalesere. Dette gjelder kulturelt, språklig og politisk. I Terai — langs grensen mot India i sør — finnes det imidlertid en ganske betydelig indisk befolkningsgruppe som ikke er blitt assimilert på samme måte. Både kulturelt og språklig er disse bundet til India og ikke til Nepal. — Og over hele den vestligste del av Nepal — helt opp mot høyfjellet — finner en folk av garhwal- og kumaon-stammen. Disse er meget nær beslektet med fjellfolkene i India vest for Nepal, bruker indisk språk og er stort sett knyttet nærmere til India enn til Nepal. Da Vest-Nepal er tynt befolket, utgjør de to stammene ikke noen betydelig del av landets befolkning.

— — —

De gamle nepalesiske stammefolkene som er blitt trengt tilbake og politisk dominert av de innvandrede indere, utgjør fremdeles storparten av befolkningen i Nepal. Fremst blant disse

stammefolkene kommer newarene som har vært omtalt flere ganger i det foregående. Newar-folket — som i dag teller omkring en halv million mennesker — har bodd i Kathmandu-dalen så langt tilbake som historien går. Som krigere og politiske ledere har newarene ikke kunnet hevde seg overfor de mer aggressive indiske innflyttere. Men selv om de gang på gang er blitt kuert av erobrere utenfra, har newarene under de skiftende herskere greidd å bære videre sine rike kulturtradisjoner gjennom et par tusen år. Ja, de fremmede erobrere er selv blitt påvirket av sine undersåtters overlegne kultur.

Av utseende er newarene mindre mongolsk-preget enn de andre gamle nepalesiske folkegruppene. De er små av vekst og spedlemmede, med fint meislede ansiktstrekk, mandelformede øyne og svakt gul hudfarge. Newarenes mytologi er ualminnelig rik og går helt tilbake til verdens skapelse. Religiøst er de i dag delt i to grupper. Den ene gruppen er nærmest for hinduer å regne. Deres hovedgud er Shiva, og de har kastevesen og brahminprester omtrent som hinduer flest. — Den andre gruppen bekjenner seg som buddhister og har munkes og klostre. Også denne gruppen er inndelt i kaster, men ordningen er blitt påtvunget dem av hinduistiske herskere og er ikke så strengt gjennomført som blant hinduene. Kastene er nærmest å betrakte som yrkesgrupper, og de gruppene som blant newarene står høyest i aktelse, er bøndene og kjøpmannstanden.

Som jordbrukere ligger newarene i dyktighet langt foran alle andre i Nepal. Som tidligere nevnt er Kathmandu-dalen dyrket som en hage, med store anlegg for kunstig vaning, og på torvet i Kathmandu bugner det av grønnsaker og frukt av god kvalitet. Utenfor Kathmandu-dalen er newarene kjent som smarte kjøpmenn. De har hånd om handelen i de fleste basarbyer rundt om i landet, for eksempel i Tansen, Pokhra og Dhankuta, og det er betegnende for newarenes enestående posisjon innen håndverk og kunst at bare på de steder hvor det finnes en newar-koloni, er det noe høyere kulturliv å snakke om. Det er newarene som har skapt praktisk talt alt som finnes i Nepal av høyverdige tradisjoner innen kunst og håndverk. Deres innsats på dette felt skal behandles i et senere kapitel.

Thamang-, gurung- og magar-stammen utgjør den dominerende del av befolkningen i de sentrale deler av midtre Nepal.

Thamang-stammen holder til i distriktet omkring og vest for Kathmandu-dalen, mens gurung- og magar-stammen lever i strøket syd for Annapurna- og Dhaulagiri-fjellene. Disse stammene er mørkere i huden enn newarene og har nokså typisk mongolske ansiktstrekk. Thamangene er tilhengere av den eldgamle bon-religionen, forløperen til tibetanernes lamaistiske buddhisme, mens magar- og gurung-folket mer er preget av hinduismen. Felles for dem alle tre er at i den nordlige del av deres befolkningsområder er de sterkt påvirket av lamaismen.

Disse tre stammefolkene har mye til felles. De er hardføre og arbeidsomme og lever av sine små og tungvinte marker med stor nøysomhet. På grunn av sin aldri sviktende lojalitet og ærlighet er de særlig ettertraktet som soldater, vaktmenn og liknende i India. Områdene hvor de bor, er overbefolket, og de unge guttene tvinges til å ta arbeid utenlands. Når tjenesten er slutt, vender de hjem igjen, og med sine oppsparte lønninger bidrar de til å gi disse stammefolkene en ganske høy levestandard.

I den midtre del av Øst-Nepal bor rai- og limbu-stammen. De går ofte under fellesnavnet kirantier og regnes for å være etterkommere av den stammen som hersket i Nepal før og omkring Kristi fødsel. Det er ting som tyder på at de er nær beslektet med newar-folket, og likeledes med lepcha-stammen som holder til i Sikkim og i Darjeeling-distriktet i India. I hvert fall forteller deres gamle sagn at stammefedrene for alle disse tre var brødre. Rai- og limbu-folkets religion er en rituell offerreligion med sterke islett av tibetansk lamaisme. De har munkevesen og klostre og er lite påvirket av hinduismen.

Øst-Nepal er nedbørrikt med betydelig vinterregn, og det er nokså vanlig at bøndene høster to avlinger om året. Rai- og limbu-folket har derfor relativt høy levestandard og bor i pene hus. De er muntre, livlige mennesker som setter pris på fest og moro. Ved sine religiøse fester spiser de en masse kjøtt og drikker mye chang og rakshi (hjemmelaget øl og brennevin).

Tharuene hører også med til Nepals opprinnelige befolkning, men er rasemessig helt forskjellig fra de andre stammene. De har utpreget negroide trekk og er sannsynligvis nær beslektet med Indias og Nepals urbefolkning. De bor i skogene i det indre Terai — særlig i den vestre del av landet — og er jegere,

fiskere og bønder med meget primitiv kultur. Det finnes også noen andre, ganske små stammer av Nepals urbefolkning gjemt bort på isolerte steder i landet. Enkelte av dem er så primitive at de bor i huler og livnærer seg av det de kan finne av røtter og frukter i skogen.

— — — —

Til slutt noen ord om den tibetansk-mongolske folkerase som holder til i høyfjellsstrøkene og dalene innimellom og bak de høyeste Himalaya-toppene. I disse strøkene var det tidligere et fuktigere klima med bedre vilkår for jordbruk og fast bosetning enn det er i dag. Flere steder kan en finne levninger av landsbyer og marker som er blitt forlatt. Innbyggerne er etter hvert blitt tvunget sørover og lever i dag så langt ned som til 2500 meter over havet. De tre stammene som befolker disse nordlige områdene — bhotiaer, sherpaer og thakaler — er nær beslektet med tibetanerne både rasemessig, kulturelt og religiøst.

Bhotiaene er de mest tallrike og lever her og der langs grensen. Da de nærmest er å betrakte som tibetanere, kan en til dem også regne de nærmere 25 000 tibetanske flyktninger som i løpet av de siste årene er kommet over grensen fra Tibet, og som lever under kummerlige forhold forskjellige steder i landet.

Bhotiaene er kraftige av vekst og har nomadefolkets hardførhet og utholdenhet. De bruker tibetansk klesdrakt av skinn og hjemmevevd ulltøy. På føttene har de puttilignende støvler av skinn og tøy, og de vasker aldri hverken seg selv eller klærne sine. Yakdyret er viktigste husdyret deres og gir dem en god del av det de trenger både til mat og klær. På de karrige markene sine dyrker de litt bygg, og av denne lager de sin yndlingsrett tsampa, en grøt av rått byggmel rørt ut i den fete yakmelken.

En stor del av bothiaene levde tidligere av grensehandelen med Tibet, og det samme var tilfelle med sherpaene og thakalene. Med sine karavaner av yakdyr fraktet de varene fram og tilbake over grensen. Nå er handelen slutt, og befolkningen har øket på grunn av alle flyktningene, så levemåten er mer enn skral.

Thakalene holder til langs Gandak-elvens øvre løp, og sherpaene lever i høyfjellsdalene sør for Mount Everest. Til tross for at disse stammefolkene er fåtallige, har de utviklet sine egne,

særpregede samfunnsformer. Særlig gjelder dette sherpaene, som derfor skal omtales nærmere. Sherpaenes utholdenhet og dyktighet som fjellklatrere er blitt kjent over hele verden, mindre kjent er deres kultur. Av natur og gemytt er sherpaene ganske ulik den øvrige befolkning i Nepal. Et utslag av dette er at de fra gammelt av har ordnet seg med et demokratisk styresett i sine indre anliggender. Deres tillitsmenn blir valgt ved alminnelige valg og for en fast termin. De er utpregede individualister og bor heller på enslige gårder enn i landsbyer. Når et ungt par gifter seg, flytter de snarest mulig ut fra foreldrenes hus og starter egen husholdning. De unge har stor frihet når det gjelder å velge sin partner. Ellers er ekteskapsmoralen temmelig løs. Skilsmisser er en kurant sak, og ingen tar det særlig høytidelig med forhold før og utenfor ekteskapet. Uekte barn blir godtatt på samme måte som barn født innenfor ekteskapet. I likhet med tibetanerne praktiserer sherpaene ikke så sjelden polyandri, for eksempel kan to brødre ofte ha en kone i fellesskap.

I likhet med bhotiaene og thakalene er sherpaene tilhengere av lamaismen. Hver husholdning har sitt eget tempel. Munkene i deres mange klostre bor hver for seg i små hytter og må selv arbeide for sitt levebrød. Sherpaene er svært glade i kjøttmat, særlig speket og røket yakkjøtt. Men religionen deres forbyr dem å drepe dyr. Den floken ordnes imidlertid ganske greit ved å tilkalle tibetanske slaktere som tar seg av avlivningen.

— — — —

Språkforholdene i Nepal er like mangfoldige som de rase-messige forhold. Statistikken forteller at det ialt tales 36 forskjellige dialekter i landet, og de fleste av disse er så forskjellige at det ville være mer korrekt å tale om helt selvstendige språk.

Nepali er landets offisielle språk, og dette er morsmålet for den største del av den indisk-ættede befolkningsgruppen i landet, det vil si nærmere halvparten av alle nepalesere. Folk av de andre raser og stammer forstår som regel nepali så noenlunde. I hvert fall gjelder dette mennene, — kvinnene kan ofte ikke annet enn sitt eget stammespråk. Nepali — eller gurkhali som språket av og til er blitt kalt — tilhører den indo-europeiske språkgruppe og har sine røtter i sanskrit. I India i dag er sanskrit et dødt språk — de lærdes språk — i likhet med latinen her i

Europa før i tiden. Men i Nepal finnes det et lite stammefolk som fremdeles bruker en dialekt av sanskrit som sitt daglige talemål.

Nepali ble visstnok opprinnelig utviklet innen khas-stammen, og gurkhaene innførte det som landets offisielle språk for et par hundre år siden. Det er nær beslektet med hindi — Indias store folkespråk, som brukes av storparten av befolkningen i Nord-India. Ordene i de to språk er for en stor del ganske like, men uttalen og grammatikken er forskjellig. Nepali er et relativt uutviklet språk, preget av dialekter, lite presist og med mange avvikende og irregulære former. Uttalen er klangfull og melodisk. Nepali skrives med det såkalte deva-nagri-alfabetet, som er utbredt over størstedelen av India. Det er en lydskrift med noenogførti selvstendige tegn foruten en mengde kombinasjoner. Skriften går fra venstre til høyre, og ovenfra siden og nedover, akkurat som i europeisk språk. Men bokstavene skrives ikke oppå linjen, de henges under.

De gamle nepalesiske stammefolkene har hver sine talespråk. Disse tilhører den tibetansk-burmesiske språkgruppe og er fullstendig forskjellig fra nepali. Det viktigste av disse er newar-språket, som er relativt høyt utviklet og har sin egen litteratur. Newar-språket er meget vanskelig å lære, og newar-litteraturen er derfor nærmest utilgjengelig for den øvrige del av befolkningen.

Magar-, gurung-, thamang-, lumbu- og rai-folket har også hver sine språk som brukes i familie- og landsbylivet. Disse språk blir forstått bare av dem som tilhører stammen. Stammespråkene kan neppe sies å være bærere av noe egentlig kulturliv, selv om det nok finnes en muntlig overlevering av sagn og folkestev som er knyttet til hver av disse stammene. — I så måte er det noe ganske annet med tibetansk, som tales i forskjellige avskygninger og dialekter av befolkningen langs grensen mot Tibet i nord. På dette språket finnes en rik religiøs litteratur, og i lama-klostrene i nord er det en mengde håndskrevne bøker i form av skinnruller og liknende. Tibetansk har, i motsetning til kinesisk, et alfabet. Men ettersom det tilhører en helt annen språkgruppe, er det svært vanskelig å lære for folk med indo-europeisk språkbakgrunn.

Landsbyliv og bysamfunn

Folkelivet i Nepal er stort sett knyttet til landsbyene. 95 pst. av folket lever av jordbruk, og bortsett fra enkelte grisgrendte strøk i nord, bor bøndene overalt i landsbyer. I Nepal finnes det i alt kanskje mellom tjue og tredve tusen slike landsbyer av varierende størrelse — fra små klynger på ti eller tjue hus og opp til de store landsbyene i Kathmandu-dalen med 5–6000 innbyggere. Men enten landsbyene er store eller små, så blir i alle fall innbyggernes daglige liv preget av at de er knyttet til jordbruket.

Visstnok er det tungvint for bøndene å bo på denne måten. Det blir lang vei til arbeidsplassen ute på markene, og dette teller enda mer oppe i fjellene, hvor det er så brattlendt at all transport av gjødsel og avling må skje på menneskerygg. Men folk tar gjerne disse ulempene ved landsbylivet for å oppnå det de verdsetter høyere: fellesskapet og den sosiale trygghet i landsbyen.

I de ulike landsdeler og blant de forskjellige stammefolk varierer både landsbyenes utseende og folks dagligliv sterkt. Det er derfor uråd å gi noen generell beskrivelse av landsbyliv i Nepal. I stedet skal vi ta for oss en enkelt, typisk landsby og se hvordan folket lever der. Vi velger en landsby hvor det bor folk av magar-stammen. Den er av middels størrelse og ligger på en av åsene i den midtre del av landet, omtrent 1500 meter over havet.

Landsbyen består av en 40–50 hus som ligger i en uryddig klynge høyt oppe i dalsiden, med vid utsikt mot sør. De eneste av landsbyens innbyggere som ikke er aktive bønder, er kjøpmannen, jordeieren og landsbysmeden. Kjøpmannen har butikken sin midt i landsbyen. Det er ikke stor omsetning han har. Av og til selger han litt salt og andre nødvendighetsartikler som folk må kjøpe. Men det virkelige levebrødet sitt har han i å drive som pengeutlåner. Store beløp dreier det seg riktignok ikke om, men til gjengjeld beregner han seg høy rente, 30 til 50 pst.

Jordeieren er heller ikke storkakse akkurat. Men han eier landsbyens rismarker som ligger langt nede mot dalbunnen. Det er de vanlige bøndene i landsbyen som gjør arbeidet på markene hans mot å få en del av avlingen. Høyere oppe i dalsiden er

jordene for brattlendte til å dyrke ris, men de egner seg godt for mais i regntiden, og ellers for dyrking av litt krydder og oljevekster. Disse markene eies delvis av bøndene selv.

Landeieren bor i det fineste huset i byen; det er bygd i to etasjer og har bølgeblikktak. Han har stor husholdning og trenger et rommelig hus, og han er den eneste i landsbyen som sitter så pass godt i det at han har råd til slik luksus som bølgeblikk og grove trebjelker til gulvet i annen etasje. — De andre innbyggerne i landsbyen bor i små enetasjes hus med stråtak. Magarene lager husene sine med rette hjørner, mens nabostammen, gurungene, gjerne bygger husene med elliptisk grunnplan. På forsiden av husene er det alltid en slags veranda — en plattform murt opp i høyde med gulvet innenfor, og med stråtak over.

Takkonstruksjonen er som regel laget av bambus, som det vokser nok av i nærheten. Vanlig treverk blir bare brukt til dører og liknende. Det er lang vei til skogen, en dagsmarsj eller mer, og ettersom tømmeret må bæres fram, faller det for kostbart for vanlig folk. Foruten inngangsdøren er det bare et par små glugger som slipper lys og luft inn i husene. Disse åpningene stenges med lemmer og planker om natten. Veggene er murt opp av jord og stein, og de er malt utvendig med hvit og rød jordfarge. Gulvet er stampet jord som daglig blir vasket med en suppe av jord og kumøkk. Når denne blandingen tørker, blir den ganske slitesterk. Det er kvinnene som har denne jobben; de bruker hendene til å smøre blandingen utover og glatte den til.

Husene har ett eller to rom. I det ytterste rommet er grua, som bare er et hull i gulvet. Når de raker aske over glørne, holdes varmen ved like mellom hver gang det skal kokes ris. Hvis de har småbarn i huset, må de være påpasselige så de ikke faller ned i grua og blir forbrent; det hender stadig at barn mister livet på denne måten. — Husene har hverken skorstein eller ljøre. Røyken siver ut i rommet og finner til slutt veien ut gjennom døren eller gjennom stråtakets som er helt svart av sot. Disse takene er svært brannfarlige i tørketiden; hvis det først tar fyr, nytter det ikke å slukke. På et øyeblikk står hele huset i luer, og de som er inne, må bare se å komme seg ut i en fart hvis de skal redde livet. Å få nytt tak er ikke alltid så lett. Det er bare senhøstes at det går an å få tak i det som trengs av bambus og strå. — Stråtakene råtner etter hvert,

og hvert femte eller sjette år må de ha «takonn». Dette arbeidet gjøres ofte som dugnad sammen med naboene.

Beslag av jern finnes praktisk talt ikke i vanlige landsbyhus. Møbler og annet inventar er det dårlig bevendt med. Det eneste folk har av innbo, er en trekiste med primitiv lås laget av landsbysmeden, hvor de gjemmer klær og matvarer. Til matlaging har de kjeler og kar av kobber, messing og jern. Når de skal spise, sitter de på gulvet med bena over kors. De bruker ikke gaffel eller skje, men høyre hånd til å spise med; venstre hånd må ikke brukes, for den er uren. Den brukes nemlig når de skal vaske seg etter å ha gjort sitt fornødne. — Når de skal gå til ro for natten, ruller de bare ut stråmattene sine på gulvet, og så ligger alle husets beboere på rad og rekke med tynne bomullstepper over seg. De større dyrene, kyr og bøfler, står bundet i et åpent skur like bak huset.

De sanitære forhold i landsbyen er dårlige. Når en går langs veiene i Nepal, er det ganske vanlig at en kan lukte en landsby før en får øye på den. Det kommer av at innbyggerne pleier å bruke markene nærmest byen som avtrede. Kvinnene må gå lange veier for å få tak i vann fra en bekk eller et oppkomme, som da gjerne har tilsig fra dyrket mark eller bebodd område. Vaskevann og avfall slenges rett ut av døren, og så kommer bikkjer og høns og plukker opp alt som på noen måte er spiselig.

Landsbyfolket står opp med solen og legger seg med solen. De har som regel ikke råd til å brenne olje til lys. I onnetidene er arbeidsdagen lang. Våronna begynner i april. Da bærer kvinnene gjødsla ut på markene i kurver på ryggen, mens mennene pløyer med oksespann. Oksene er late og trege, og den hardeste jobben for mannen er faktisk å banke og skjelle på dyra for å få dem til å gå. Etter den første regnbløyta i mai blir risen sådd. — Den neste store onna er risplantingen. Det er harde dager for både menn, kvinner og barn. Hele dagen fra morgen til kveld står de med bøyd rygg i ankeldypt sølevann og planter ut de små, spede risplantene i regelmessige rader og striper. — Maisen høstes i slutten av august, og i november en gang kommer den siste onna da risen skal skjæres og treskes. Det er en trivelig onn. Det er fint vær, og på lang avstand kan en høre folk synge og le ute på markene.

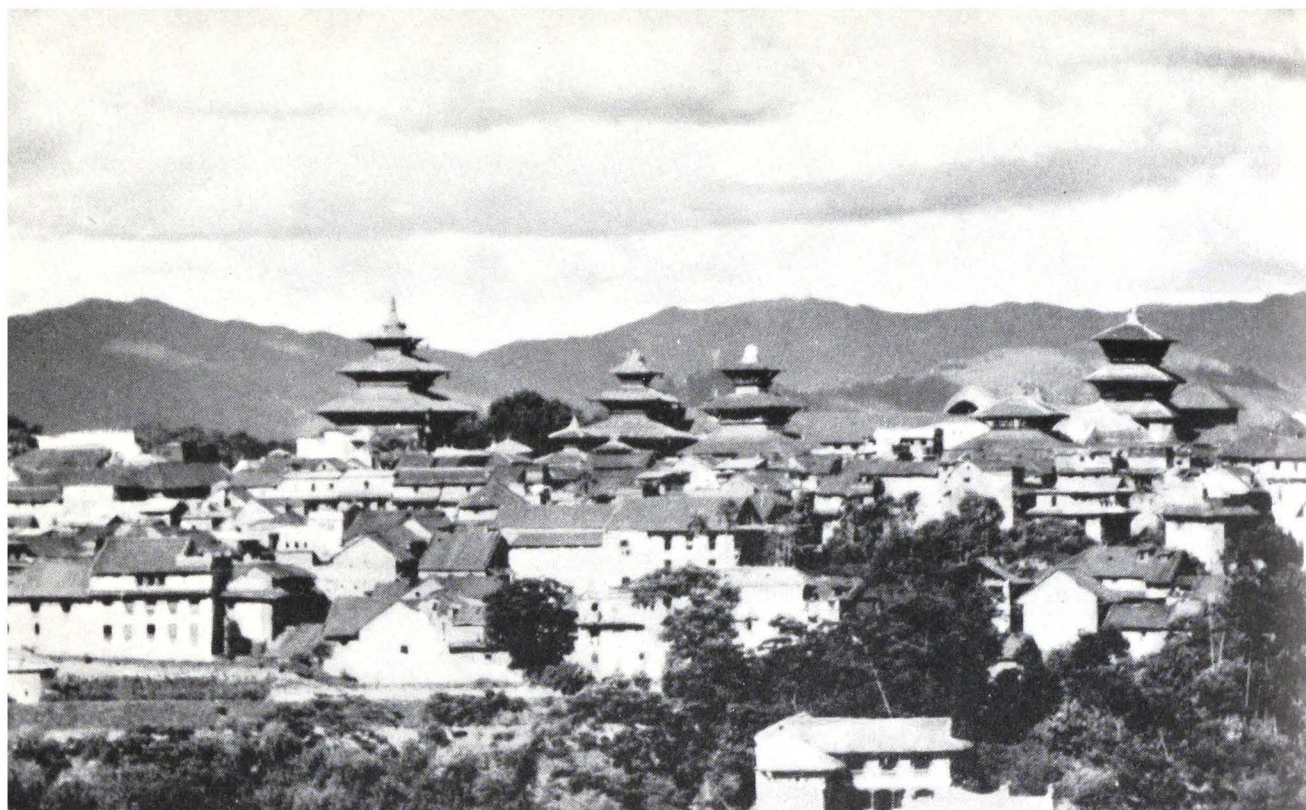
Treskingen foregår ved at en legger kornbåndene utover en sirkelformet plass hvor jorden på forhånd er blitt hardtrampet. Midt på plassen setter de fast en solid staur, og så binder de to eller flere okser til lange reip som er festet til denne stauren. Oksene blir jaget rundt og rundt i halmen slik at kornet blir tråkket ut og ligger igjen på bakken når halmen blir tatt bort. Til slutt blir kornet rensset ved at de slenger det opp i luften med kasteskovler, slik at agner og annet rusk blir ført bort av vinden.

Utenom onnene holder kvinnene seg helst ved huset. Her har de nok av plikter. Tidlig om morgenen, før det er lyst, setter de i gang rismølla. På lang avstand kan en høre det jevne dunk-dunk fra vippehammeren, som består av en tung trestokk som er opplagret nær midten. I den ene enden av stokken er det en hammer som støter an mot en stor stein i en fordypning i bakken. Ved den andre enden av stokken står en eller to kvinner som taktfast presser den ned slik at hammeren løftes opp, og så slipper den igjen så hammeren faller ned av sin egen tyngde. Ved hammeren sitter en kvinne på huk. Med hånden fører hun kornet innunder hver gang hammeren er oppe. Det er viktig å være kjapp og påpasselig så en ikke får hånden knust under den tunge hammeren!

Ved siden av en slik vippemølle er det som regel i hvert hus en håndkvern til å male mel på. Kvernen består av to runde, flate steiner. Den underste ligger fast, og den øverste steinen sveives rundt med håndkraft. Gjennom et hull i midten på den øverste steinen slippes kornet ned.

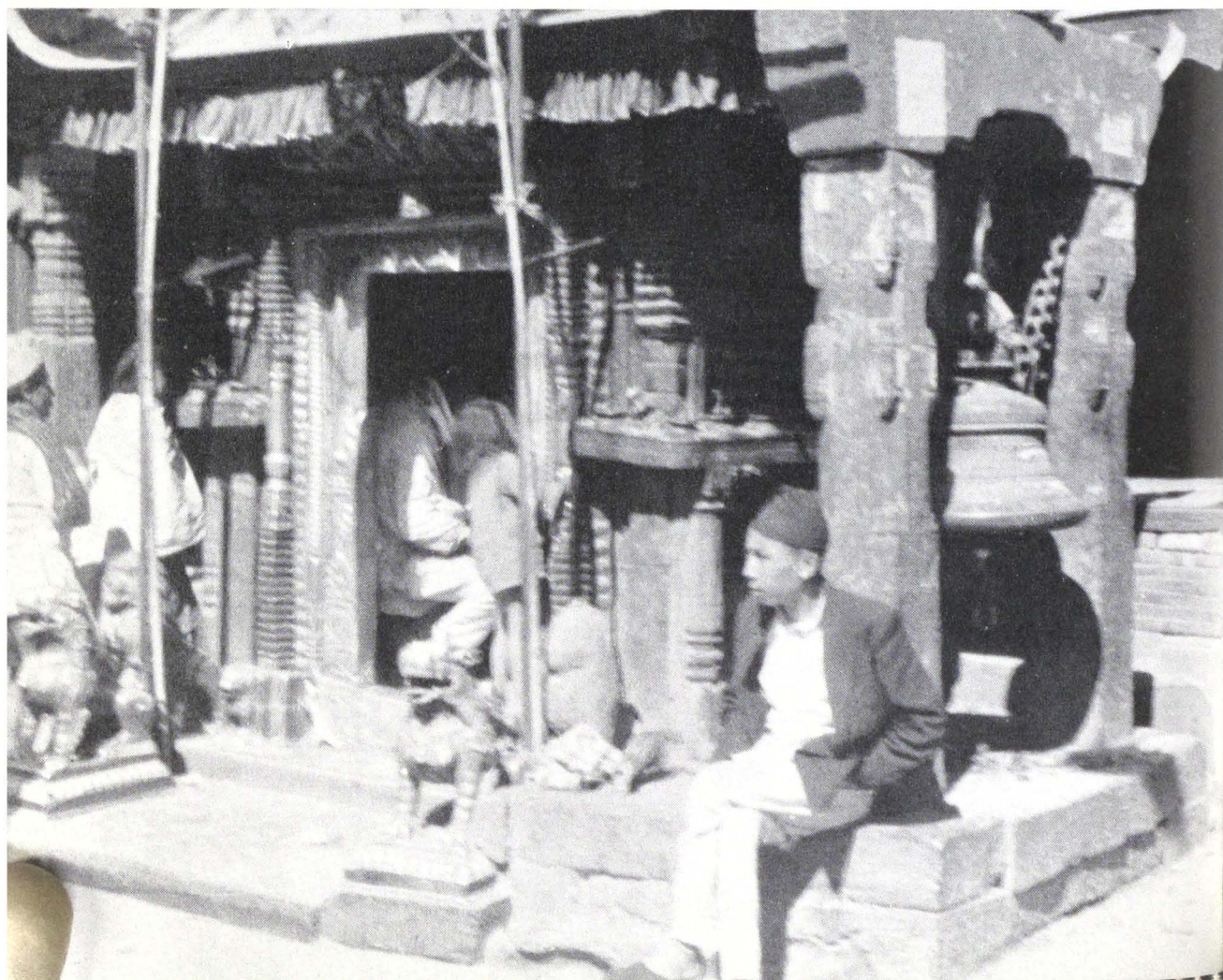
Så snart det begynner å lysne, må kyrne og bøflene melkes – før de blir sluppet ut på beite. De yngste barna har jobben med å gjete. For det meste får dyrene klare seg med den maten de selv finner. Kyrne går gjerne for lut og kaldt vann hele året, men bøflene steller bøndene bedre med, for de skaffer dem verdifull melk. Da det er tillatt å slakte bøfler, kan de dessuten nytte kjøttet til mat eller selge det. På slutten av den tørre årstid, når beitet er fullstendig avgnagd, pleier de å gi bøflene tilskuddsfor i form av løv og kvister fra de eviggrønne trærne. Mennene klatrer opp i trærne og kvister dem helt inn til stammen. Det er et farlig arbeid, og det hender ikke så sjelden at noen faller ned og brekker ben og armer, ja, kanskje ryggen med. Universal-





Kathmandus «skyline» er dominert av tempelspir.

*Lite hindutempel. I døråpningen skimtes en person opptatt med å ofre.
Med tempelklokken til høyre påkalles gudens oppmerksomhet.*



redskapet for all slags innhøstningsarbeid er en sigd som også brukes som ljå, øks og kniv.

Kvinnene har arbeidet med å lage klær. De spinner med håndtein, og råmaterialet er bomull. Vevstolen består av noen pinner som de setter opp i en lang rekke ute på veien. Så løper de fram og tilbake og fester renningen til disse pinnene. Magar-folket i denne landsbyen går kledd i stammens vanlige drakt. Menene har korte, vide bukser av sort tøy og en skjorte med flakene hengende utenpå. På hodet har de en fez-liknende liten lue og på føttene ingen ting. Til festanttrekk bruker de en sort vest med et bredt rødt bånd på tvers av skulderen, og til dette båndet er den store nepalikhiven festet. — Kvinnene går kledd i et sort, ankelsidt skjørt og en trangtsittende bluse av sort, fløyels-liknende stoff. Løst utenpå henger et stormønstreet, rødt «pynteforkle» i form av et firkantet tøyestykke som rekker helt ned til skjortekanten, og er holdt oppe ved at to av hjørnene er knyttet sammen over den ene skulderen. Undertøy er det ingen som har.

Klesdrakten varierer svært fra stamme til stamme. I lavlandet går både menn og kvinner kledd i tynt, hvitt bomullstøy — som regel et enkelt langstrakt tøyestykke som bare er viklet rundt kroppen. I varmen der nede er dette kjølig og behagelig å gå med. Jo lengere mot nord og høyere opp en kommer, desto mer forseggjort blir klesdrakten, og fargene på klærne blir mørkere og mer brogede.

Den viktigste jobben kvinnene har, er å tilberede maten. Selv om kostholdet er enkelt, tar det lang tid å lage i stand et måltid. Først må risen renses og grønnsakene skrelles, så er det å sitte på huk foran grua og passe på til risen er kokt. Barne-
stell foregår på lettvindeste måte. Barna har for det meste bare en skjorte og er nakne nedentil, så bleievask blir det lite av. Inne i huset legger de spebarna i kurver som henger i snorer fra taket, og hvis de arbeider ute på markene, binder de barna fast på ryggen med et tøyestykke. Når barnet blir urolig og begynner å skrike, tar moren en liten pause i arbeidet og gir det die. Barnet blir ikke avvent før nestemann melder sin ankomst og gjør krav på førsteretten.

Folket i landsbyen spiser bare to ganger om dagen — morgen og kveld. Ris er hovedbestanddel i maten. Til å sette smak på har de litt grønnsaker kokt i fett og med mye krydderier, men

ofte spiser de risen bar. Fattigfolk har ikke en gang råd til å spise ris, men må greie seg med mais som de dyrker selv. Maisen blir enten malt opp til mel, eller de rister kolbene over åpen varme og gnager av kornet. Kjøtt og melkeprodukter er luksus for folk flest. De som tilhører høyere kaster, har dessuten ikke lov til å spise slikt av religiøse grunner. Til drikke bruker folk vanligvis bare vann, en gang i blant te, tilsatt melk, sukker og krydder.

Bøndene oppe i fjellene får praktisk talt ingen inntekt i rene penger fra jordbruket. De dyrker det de trenger for egen matforsyning og lite eller ingenting for salg. Noe stort behov for kontanter har de heller ikke, men litt må de dog kjøpe utenfra, for eksempel salt. Kvinnene vil også en gang iblant gjerne kjøpe seg et pent tøyestykke og noen billige glassmykker til å pynte seg med. Både menn og kvinner bruker dessuten tobakk, de røyker simple indiske sigaretter som er uhyre billige, men som de jo likevel ikke får helt gratis.

Om vinteren, når det ikke er noe å gjøre på markene, drar ofte både menn og kvinner ut på en eller flere turer ned til markeds plassene i lavlandet for å skaffe seg kontanter. De går da gjerne sammen en hel flokk fra samme landsby. Hjemmefra bringer de med seg det de kan bære av egne produkter, som de så selger på markeds plassen eller bytter bort i slikt som de trenger og kan få billigere der nede enn hos den lokale kjøpmann. Verdien av det de har å selge, kan dreie seg om 30 til 50 kroner, og dette er da utbyttet deres av en tur som kan ta fra én til seks uker, avhengig av hvor lang vei de har. For mange er dette hele deres årsinntekt i penger.

Andre tar seg jobber som bærere for kjøpmennene i byene oppe i fjellene. De får betaling etter bærevekt, og for en ukes tur kan utbyttet være ti til tjue kroner. De tar med seg ris og mais til niste hjemmefra, så fortjenesten er ren netto. — Det er blitt anslått at det hvert år i vintermånedene er i alt omkring to millioner nepalesere oppe i fjellbygdene som tar ut på en slik tur ned til lavlandet, så det er ofte rene folkevandringen langsetter de kronglete stiene.

Men den viktigste ekstrainntekten for landsbyfolket kommer fra de unge menn som drar til India eller enda lengere vekk og lar seg hyre som soldater, vaktmenn eller arbeidere i

industrien. Etter å ha tjent noen år vender disse tilbake til familien i landsbyen med oppsparte penger og kanskje en liten pensjon for resten av livet, og hele landsbyen får nyte godt av det de har tjent opp. Disse mennene har ofte når de vender tilbake, sett en god del av verden, men de viser ingen reformiver på hjemlige tomter. De innordner seg villig under den konservative husfaren, og alt i huset blir ved det gamle.

Livet i landsbyen kan synes trøstesløst og grått. Det er mye slit og lite glede og fornøyelse; dagens store opplevelser er måltidene. Noe kulturliv har de ikke overskudd til. Når solen går ned, og de ikke kan arbeide lenger, legger de seg til å sove, og når dagen gryr igjen, er det de samme trivielle plikter som venter. Særlig en tidlig vintermorgen før solen har brutt gjennom den rå tåken og mens temperaturen ennå er nær frysepunktet, kan det føles hardt å ta fatt på en ny dag. Kvinnene får snart varmen i seg fra arbeidet med rismølla, men mennene og barna sitter bare på huk i døråpningen og hutrer og fryser, inntullet i det tynne teppet de har hatt over seg om natten, og venter på at risen skal bli ferdigkokt og solen skal begynne å varme.

Men det finnes også hyggelige stunder i landsbyfolkets liv. For eksempel en vakker senhøstes ettermiddag når avlingen er i hus og dagens plikter unnagjort. Da møtes gjerne mennene under det hellige treet i utkanten av byen for å slå av en prat, mens kvinnene sitter på verandaen utenfor huset og leker med minstebarnet. De riktig store stunder er når det er bryllup eller andre festligheter i landsbyen. Da får folk seg et godt måltid, og mennene tar seg gjerne en tår rakshi etterpå. Så finner de fram trommene, og dansen går lystig til langt på natt.

Men så kommer tider med sykdom og død. Medisinmannen eller landsbydoktoren kan intet gjøre, og kvinnenes skrik og gråt fyller landsbyen. Fellesskapet i sorgen mildner nok slaget, men noen virkelig trøst over tapet kan ingen naboer gi.

— — —

Byene i Nepal er få og små. De er alle sammen bygd opp på grunnlag av handel og til en viss grad håndverk. Bysamfunnet i Nepal minner på mange måter om det som hersket i Europas byer i middelalderen, særlig gjelder dette newar-byene oppe i fjellene. Bysamfunnet er statisk og uforanderlig, fast organisert etter kastevesenets prinsipper, omtrent som middelalderens byer

i Europa var preget av laugsvesenet. Hver bransje og hver stand holder til i sine egne bydeler. Familiene er store og fast sammensveiset under ledelse av gamlefar som har alt å si både i forretningen og hjemme i huset. Der hjemme har dog gamlemor en utstrakt innflytelse, i hvert fall over barna og husets kvinnelige beboere.

De rike kjøpmannsfruene sitter mest på stas, kanskje opp tatt med litt brodering og annet finere håndarbeid. De går praktisk talt aldri utenfor husets fire vegger, men holder dog tjenere og hushjelper under strikt oppsyn. Husene er store og tungvinte. Kjøkkenet er som regel på det øverste loftet — for ikke å få røyken fra ildstedet inn i de andre rommene. I store kobber- eller messingkrukker bærer hushjelpene og ungene alt vann fra vannposten eller brønnen, som ofte ligger et godt stykke unna. Klesvask foregår i tempeldammen eller en annen vaskeplass i utkanten av byen. Tøyet blir ikke skrubbet rent på vaskebrett, men skitten blir slått ut av de våte plaggene ved at de slenges mot en stein eller et trebrett som er satt opp på vaskeplassen. Etterpå blir tøyet bredd ut over marken for å tørke.

Klesdrakten til kvinnene i de nepalesiske byene er omtrent som tilsvarende i India. De bruker sarier og tettsittende bluser med et sjal over skuldrene når det er kjølig. Mennene har bukser av hvitt bomullstøy. Disse har trange ben og er veldig vide om livet, men snøres til med bånd. Skjorten er tettsittende og åpen foran omtrent som en jakke. Når det er kaldt, og når de skal være fint kledd, bruker de utenpå en jakke av europeisk snitt. Både utendørs og innendørs har de den lille kalotten på, og i byene bruker de fleste sko eller sandaler.

Husene i byene er ofte bygd i flere etasjer med vegger av soltørket murstein eller teglstein. Selv i de øvre etasjer er det jordgulv. Jorden legges i et to-tre tommer tykt lag oppå tregulvet og prepareres med den samme suppen av kumøkk og rød jord som i landsbyene. Vinduer med glass i forekommer ikke, bare smale tofløyede dører ut i frilufta, de åpnes om dagen og lukkes om natten. Selv i rikfolks hus er det ingen møbler, men på gulvet i oppholdsrommene er det fine tepper og puter å sitte på. Innendørs går folk alltid barbert; sko og sandaler settes igjen ved inngangsdøren. På veggene er det religiøse bilder i

mange farger og små nisjer til å sette lys og små gudefigurer på. Det finnes også skap som er bygd inn i veggene. Ofte er det i huset et eget rom som er satt av for å brukes som kapell og er utstyrt med et alter med gudebilder.

Kokt ris er den viktigste maten også for byfolk. De rike bruker beste sort ris, og sammen med risen spiser de dal. Det er en slags erter, kokt som en tykk suppe som helles over risen. Newarere bruker ofte små stykker geitekjøtt eller bøffelkjøtt i den grønnsakstuingen som de spiser sammen med ris og dal. Hos newar-folket er det nemlig tillatt å spise kjøtt, bare ikke kukjøtt. Byfolk har to hovedmåltider, et klokken 10 om formiddagen og et i mørkningen om kvelden, begge med ris som hovedbestanddel. Når de står opp om morgenen, og kanskje også midt på dagen, har de litt lettere mat. Da drikker de te og spiser ristede risengryn til, eller chapati, en slags pannekake av hvetemel og vann som blir stekt i en jernpanne uten fett. Ved spesielle anledninger blir det servert forskjellige slags kaker, som regel kokt i smult, og søte saker ved siden av teen.

De livligste strøk i byen er forretningskvarterene. Østens basarer har en egen atmosfære – både i bokstavelig og overført betydning, og dette gjelder også for Nepals byer. Tett i tett ligger handelsbodene langs etter gater som ofte er så trange at det ville være umulig å komme fram i dem med bil. Butikkene er åpne ut mot gaten – der veggen er erstattet med solide stolper av tre. Om natten stenges butikken ved at brede planker føres ned i spor på siden av disse stolpene omtrent som i en potetbinge. Som regel pleier kjøpmannen eller en av hans betrodde menn å sove i selve butikken om natten for å sikre seg mot innbruddstyver.

De mindre butikkene er så overfylte av varer ut over gulvet at kundene må stå ute på gaten mens de handler. I de større butikkene får kundene lov til å komme innenfor, og gulvet er dekket med tepper hvor de kan sitte mens handelen blir gjort. På puter i et hjørne sitter innehaveren og dirigerer virksomheten med pengeskrinet innen rekkevidde. Han rører seg sjelden eller aldri fra denne plassen, men har en eller flere assistenter som tar fram varene og ellers går ham til hånd. Alle betalinger går gjennom ham personlig, og han fører selv forhandlingene med kundene. Hvis omsetningen er livlig, kan det godt hende at

han betjener flere kunder på en gang. Innimellom slapper han av og røker på vannpipa som han har stående i nærheten. På grunn av det stillesittende livet og for mye kaloririk mat er de fleste kjøpmenn svært tykke og velfødde.

Den som skal handle i basaren må ha god tid. Effektivitet og kundeservice er ukjente begreper. Ofte får kunden inntrykk av at kjøpmannen nærmest gjør ham en tjeneste ved å selge noe til ham. En kan undre seg over hvordan det kan bli noen fortjeneste på så treg omsetning, men det blir det — takket være en solid avanse.

Hvis kjøpmannen får inntrykk av at kunden ikke forstår seg noe særlig på priser og kvaliteter, betenker han seg ikke på å forlange to eller tre ganger den virkelige prisen. Da gjelder det å være god og utholdende til å prutte. — Ellers er det liten variasjon i prisene fra den ene forretningen til den andre. Kjøpmennene ser ikke ut til å være interessert i å konkurrere med hverandre. De holder sammen innen bransjen, og besøker gjerne hverandre for å slå av en prat. Sannsynligvis har de en gjensidig overenskomst om prisene, slik at de ikke skal ødelegge for hverandre.

Håndverkerne er mer flittige enn kjøpmennene. Verkstedene er innrettet på samme måten som butikkene; tidlig på morgenen tar de vekk plankene og lemmene ut mot gaten, og så sitter de der trutt og arbeider til kvelden kommer. De forskjellige slags håndverkere holder ofte til i nærheten av hverandre. Messing- og kobbersmedene, sølvsmedene, skredderne og skomakerne har hver sine gater hvor verkstedene ligger på rad og rekke. — Innimellom butikker og verksteder er det små tesjapper og vertshus hvor de kan få kjøpt te og mat. De virker ikke særlig appetittlige — med en sverm av fluer både inne og på gaten utenfor, hvor de slenger avfall og sølevann.

I hovedstaden og i byene i lavlandet har den moderne tid til en viss grad holdt sitt inntog. Yngre folk overtar, og litt etter litt blir det tatt i bruk forskjellige tekniske hjelpemidler. Butikkene er fulle av industrivarer fra India, og radioen står på for fullt for å trekke kunder. Enkelte steder begynner det å gro opp litt industri, og biltrafikken tar til å sette sitt preg på gatebildet. Men helhetsinntrykket preges fortsatt av den åpenbare mangel på initiativ og driftighet.

Illusjonen av å befinne seg i en av Europas byer i middelalderen blir særlig sterk når en vandrer rundt i en newar-by om kvelden etter at det er blitt mørkt. Folk har trukket seg innendørs, og det er nesten ingen mennesker å se på gaten. Skrittene i den ujevne brolegningen gir gjenlyd mellom husveggene, fra enkelte butikker kaster lyssterke petromax-lamper et sterkt skinn, men for det meste er gaten ganske mørk, uten noen form for gatebelysning. En gjør best i å bruke lommelykt hvis en vil unngå å snuble i en stein eller i sovende bikkjer. Fra de høyere etasjer i husene siver lysstripene ut mellom skoddene som er trukket for. Der inne er de nettopp ferdige med kveldsmåltidet og har nå en hyggelig skumringstime før det blir leggetid. Et sted lyder det trommeslag og sang ut fra en åpen dør. Inne i rommet sitter det tett av mannfolk på gulvet. De har samlet seg for å syngre religiøse hymner og er så levende opptatt av det de holder på med, at de ikke synes å legge merke til at det står tilskuerere utenfor og ser på dem.

Men best som en vandrer slik rundt i de stille gatene, kommer månen opp på den klare kveldshimmelen. Med ett tar bikkjene til å ule, og lyden fra tempelklokkene blander seg med deres hyl. Det er natt i newar-byen.

Håndverk og arbeidsliv

I landsbyene, det vil si hos det store flertall av den nepalesiske befolkning, er arbeidsliv og håndverk preget av den bitre nødvendighet. Først må de mest elementære livsbehov tilfredsstilles, og hvis disse behov overhodet blir dekket, så er det i hvert fall ikke stort overskudd igjen til å skape høyere former for kulturliv. Artistisk forfinet håndverk finnes derfor praktisk talt utelukkende i byene, og da først og fremst blant newarene.

Folk flest arbeider for sitt daglige brød. Den ensidige og mangelfulle kosten de lever på, gir dem ikke noe overskudd til innsats ut over det som er absolutt påkrevet. Det er ikke det at folk ikke gidder å gjøre noe. Arbeidsdagen er lang, og i hvert fall oppe i fjellene driver folk på nokså trutt og stødig. Men tempoet er dårlig — først og fremst fordi de ikke har fysisk kraft til å greie noe mer. Arbeidseffektiviteten er lav, for folk

har simpelthen aldri lært å organisere sin egen arbeidsinnsats. De har vanskelig for å ha mange jern i ilden på en gang. Når de driver på med én ting, tenker de bare på det de gjør i øyeblikket, glemmer å planlegge neste arbeidsoperasjon og innretter seg ikke på en rasjonell måte for å få best mulig resultat av innsatsen. Den slags arbeidsplanlegging er noe som må læres. I Vestens land får barna både i hjem og på skole stadig innprentet nødvendigheten av planlegging og rasjonelle metoder i arbeidet, inntil det hele blir en ganske ubevisst og automatisk reaksjon hos dem.

Som den tredje årsak til den dårlige arbeidsinnsats i landsbybefolkningen i Nepal kan nevnes mangel på praktiske og effektive redskaper og utstyr. Dette gjelder særlig i jordbruket, men også til en viss grad håndverket. La oss ta for oss en ganske alminnelig landsbysnekker. Hans viktigste redskap er øksa. De har to typer økser; den ene ser ut omtrent som en vanlig norsk øks, og den bruker de til å hogge tømmer med. Men når denne operasjonen er fullført, tar de i bruk en annen øks med bladet på tvers, og denne bruker de til å telje til stokkene i de størrelser de vil ha dem. Med dette enkle redskapet blir praktisk talt alt snekkerens arbeid utført. Overflødig materiale hogges vekk, og en masse av tømmeret som med stort strev er båret fra skogen, blir rett og slett forvandlet til flis. For å spare bearbeidningen bruker de unødig grove dimensjoner til dører og liknende, og deres eneste mål er øyemålet. Vinkler bekymrer de seg ikke synderlig om, og lengdemål blir ikke avsatt med større nøyktighet enn en halvtomme – i beste fall.

Nå kan neppe dette kalles håndverk i det hele tatt, og det må opplyses at det ute i distriktene også finnes snekkere som har mye høyere standard enn som så. Men dette er helst i nærheten av byer hvor newar-håndverkere har slått seg ned, eller nede i lavlandet hvor indisk håndverk har hatt innflytelse. Det store fremskrittet i snekker-håndverket kommer med innførelsen av saga. Men en sag er et verktøy som en vanlig landsbysmed ikke kan greie å lage. Den må importeres fra India, og koster penger.

Saga kan brukes til å kløve tømmeret til planker og bord. Stokkene settes på skrå i et slags stativ, og så sitter det en mann over og en under og trekker saga mellom seg så stokken blir

skåret på langs. For å kunne sage rett blir det på forhånd av-
satt merker over og under stokken med en sotet snor. En slik
hånddrevet oppgangssag kan virke primitiv for en som er vant
med moderne sag drevet med motor. Men i forhold til øksa
er det et fremskritt som fra jernalderen til middelalderen. Det
blir mulig å få trematerialer i noenlunde nøyaktige dimen-
sjoner, og hva som er like viktig; det medfører en voldsom be-
sparelse av trevirke.

Med saga følger gjerne høvelen, hoggjernet og borvinda —
alt sammen simple saker som en landsbysmed og en snekker
selv lett kan lage. Og så til slutt tommestokken og vinkelen, de
siste redskaper som er absolutt nødvendige for å kunne gjøre
nøyaktig og pent arbeid. Alt det øvrige utstyr som en snekker
i vårt land trenger for å kunne gjøre sitt arbeid, brukes stort sett
til arbeidsbesparende finesser som ikke er ubetinget nødvendige
for å kunne lage ting som kvalitetsmessig står på høyde.

For murerne er forholdet omtrent tilsvarende. Når en lands-
bybonde bygger seg et hus, lager han som regel veggene av
jord og stein, i hvert fall oppe i fjellene. Steinen bæres fram til
tomta, og jorda finnes på stedet. Med føttene blandes den opp
med vann til en passelig tykk deig, og så kan arbeidet begynne
— uten annet utstyr enn to tomme hender. Steinen legges opp
uten noe slags forband. De lager rett og slett to murer — en
på utsiden og en på innsiden — og fyller mellomrommet med jord
og småstein. Når muren lages tilstrekkelig tykk og ikke er for
høy, og den straks blir dekket over slik at regnvannet ikke kan
komme til fra toppen og bløte opp jorda inne i muren, vil
den bli solid nok. Døråpningen dekkes over med et par solide
trebjelker. Til slutt smøres veggene innvendig og utvendig med
en puss som består av en blanding av fin jord, kumøkk og
risagner. Pussen glattes ut med hendene, og når den har tørket,
blir den ganske sterk og beskytter godt mot slagregn.

Men denne slags murerarbeid kan ikke kalles håndverk. Det
blir først når mureren har lært å bruke slike simple hjelpe-
midler som snor og lodd. Bruken av den slags utstyr er også stort
sett begrenset til steder hvor newar-håndverket har hatt en
viss innflytelse, altså i nærheten av byene.

Den dyktigste landsbyhåndverkeren er utvilsomt smeden. Hos
mange av stammefolkene er smeden rene kunstneren som med

sine enkle hjelpemidler — uten noe slags måleverktøy — kan lage kompliserte mekanismer som låser og liknende. De har også en god del innsikt i varmebehandling av stål og vet godt hvordan de skal herde en kniv. Et av produktene til Nepals landsbysmeder er blitt kjent verden over. Det er kukurien, den store, krumme kniven som brukes av nepalesiske soldater i stedet for bajonett. På mange av verdens slagmarker har modige gurkha-soldater med denne kniven i hånd stormet sterke stillinger og nedkjempet fienden på nært hold. Blant enkelte av stammefolkene i Nepal har kunsten å lage jern vært kjent fra gammelt av. Ennå i dag finnes levninger etter jerngruver i det nordøstlige Nepal, hvor de fant malm til å fremstille jern og stål med trekull som brensel, men i dag blir stålet importert fra India til en så lav pris at det lønner seg ikke å lage det selv. Særlig populært som råmateriale blant smedene er stål fra fjærene på opphogde jernbanevogner og lokomotiver, som det er lett å få tak i fra de store jernbanene i India.

Kunsten å brenne tegl har vært kjent blant newarene i uminnelige tider, men blant de øvrige stammefolk er det få som har lært denne prosessen. Vanskelig er det også mange steder å finne brukbar leire. I Kathmandu-dalen er det svært alminnelig å se de rektangulære, omkring fire meter høye milene ute mellom rismarkene. Her brenner de teglsten ved hjelp av ved og brun-kull i den tørre årstiden. Leiren tar de rett og slett ut av rismarkene, som brukes som åkerland når regntiden kommer. I en av Kathmandu-dalens store landsbyer er innbyggerne spesialister i å brenne potter og krukker av leire. Når en står og ser på pottemakeren som setter i sving den store skiven sin og med hendene former de største krukker, føler en seg nesten hensatt til gammeltestamentlig tid.

Bambus er et ypperlig og allsidig materiale, som vokser så å si over hele Nepal. Utenom onnetidene er folk i landsbyene ofte opptatt med å flette kurver og matter av bambus, både til eget bruk og for salg. Et annet husflidsprodukt som lages for hånd, er papir. Det er grovt og vanskelig å skrive på, men ganske solid, og brukes mye som skrivepapir i de offentlige kontorer.

Når det gjelder høy håndverksmessig standard, er som tidligere nevnt, newarene enerådende. Særlig som snekkere har de prestert de ypperligste ting, slik som Kathmandu-dalens

mange praktfulle byggverk er levende vitnesbyrd om. De har tatt vare på sine tradisjoner helt til i dag, selv om standarden nok er synkende på enkelte felter. Det er ikke lenger noen som har råd til å ofre så mye av tid og penger på å dekorere husene sine. Den nitide utførelse og rikdommen på detaljer i utsmykningen tilhører tidligere tider, da arbeidskraften praktisk talt var gratis for de rike og mektige. Og etter som maskinell produksjon holder sitt inntog, vil nok denne utvikling bli enda mer markert.

Men i Kathmandu er det i dag fremdeles mulig å få laget møbler og liknende i håndverksmessig førsteklasses utførelse for en meget lav pris. I Patan har det grodd opp en ny industri basert på produksjon av souvenirer for turistene. Særlig er det utskjæringer i tre som blir fremstilt. Det er ikke tale om masseproduksjon, alt blir utført individuelt og for hånd. For en forbausende billig penge kan en få kjøpt de nydeligste tempelemoeller og utskårne figurer av guder og av mennesker i arbeid.

Også som gull-, sølv- og messingsmeder er newarene bortimot enerådende. Og de har et godt og stabilt marked for sine produkter, ikke bare i Kathmandu-dalen, men også ute i distriktene. Det er nemlig slik i Nepal som ellers i verden, at kvinnene liker å pynte seg med smykker. Ja, i Nepal er det faktisk mennene som tar initiativet og som av egen fri vilje kjøper smykker til sine kvinner for de pengene de måtte være i besittelse av. Motivet er ikke først og fremst at de liker å se sine koner og døtre fine og flotte. Det er sin egen prestisje de tenker på. De bruker smykkene både som pengeplassering i mangel av bank og for å vise for all verden hvor velstående de er. De rike kjøper dyre smykker i gull og sølv, mens de fattige må nøye seg med messing, tinn og tre. Men det ser ut til at jo billigere smykkene er, desto flere må de ha av dem. Landsbykvinnene tar seg ofte ut som rene juletrær når de har pyntet seg til fest — med halskjeder, øre- og neseringer, og med ringer og bånd rundt armer og ankler.

Også når det gjelder gullsmedkunsten, er det rikdommen på detaljer og de fint siselerte ornamenter som preger newarenes arbeid. De er ikke så nøye med symmetri og med kvalitet av hekter og låser og slikt. Tydeligst ser en kanskje dette på de små

messingskrinene som en kan få kjøpt i Kathmandu. De er over-
dådig dekorert med innviklede ornamenter og farget sten i
messinginnfatning. Et kolossalt arbeid må det være å lage alt
dette. Men som bruksgjenstander er disse skrinene elendige
saker, skjeve i hjørnene og med dårlige hengsler.

Messingstøping er også en gammel kunst i Nepal. Messing
og bronse er de mest ettertraktede materialer både for hushold-
ningsartikler og for prydgjenstander. Mye av dette blir støpt,
men støperiteknikken er primitiv og uhyre arbeidskrevende.
Først lager de en modell i voks av den tingen som skal produ-
seres. Utvendig og innvendig på denne modellen smører de en
tykk suppe som består av vann og en slags trestøv som produse-
res av en bestemt sort maur. De smører på flere lag, og for hver
omgang må modellen settes ut i solen til tork. Når belegget er
blitt omtrent en kvart tomme tykt, varmer de det hele opp slik at
voksen smelter og renner vekk. I det tomrommet voksen etter-
later i denne støpeformen, fyller de så flytende metall. Når
metallet er størknet, slår de formen i stykker, og gjenstanden er
ferdig for den avsluttende pussing og siselering. Men for hver
eneste ting som skal lages, må altså hele denne prosessen
gjentas. Slik har det vært gjort, og slik gjøres det ennå i dag.

Denne form for støperiteknikk er typisk for alt håndverk i
Nepal. Det er uhyre urasjonelt og arbeidskrevende, og har
ingen sjanse til å klare seg i konkurransen med moderne indu-
striproduksjon. Hvis de gamle håndverkstradisjoner skal kunne
bevares, må de omformes og utvikles i samsvar med den moderne
tids krav. Dette forutsetter en langvarig prosess av opplæring, i
pietetsfølelse overfor de gamle former og tradisjoner. I Ford
Foundations institutt for opplæring av håndverkere i Kathmandu
forsøker de å ta seg av denne oppgaven.

Kunst og dannelselse

Kulturlivet i den jevne befolkning i Nepal er uhyre fattig,
og årsaken har vært antydnet tidligere. Den er simpelthen man-
gelen på overskudd — materielt og fysisk. Praktisk talt det
eneste som kan regnes til høyere kultur, er knyttet til religi-
onen og templene.

Bare på musikkens område finnes det noe som kan kalles folkekunst blant stammefolkene. De elsker sang og dans — det er deres eneste adspredelse. Når dagens arbeid er gjort og kveldsmåltidet inntatt, samles de iblant i et av husene i landsbyen, hvor de setter seg med bena over kors i en krets på gulvet. Så begynner de å synge. Det er gjerne en oppsanger som — først litt nølende, og etter hvert kraftigere — stemmer i med en folkevise. Når han riktig kommer i gang, dikter han gjerne teksten etter hvert, og i omkvedet er hele forsamlingen med. Det synges til akkompagnement av trommer og kastanjetter, og hele forsamlingen klapper i hendene i takt med musikken. Trommene er rett og slett uthulte trekubber som det er spent skinn over i begge ender, og de slår på dem med begge hender.

Melodiene er enkle og enstonige og synges med en masse sløyfer og gjentakelser. Musikken deres er bygd opp på en skala som har bare fem toner, og lyder svært fremmedartet for et europeisk øre, selv om den kanskje kan minne om gamle norske folketoner. Når forsamlingen er kommet i stemning, våger en eller to dansere seg fram i kretsen — tilskyndet av forsamlingen. Som regel er det menn som danser, men av og til en kvinne og en mann sammen. Om ankelen har de festet en hul messingring med småsten inni som klirrer for hver bevegelse de tar. Også dansen er ensformig og lite preget av fantasi.

En annen side ved nepalesisk musikkliv representeres av musikerkasten. Denne såkalte gaini-kasten regnes som en av de laveste blant hinduene, og musikk er for gainiene et yrke og et levebrød som går i arv fra far til sønn, og som ikke nødvendigvis er betinget av naturlige evner og musikalsk begavelse. Til daglig går gainiene fra hus til hus, setter seg utenfor døren og spiller og synger inntil beboeren kommer ut og gir dem litt mat eller penger. De spiller også for betaling ved religiøse fester og familiebegivenheter, slik som bryllup og liknende. Foruten forskjellige typer trommer bruker gainiene primitive, hjemmelagde feler med fire strenger laget av geitetarmer.

Høyere kulturliv i form av dannelses og kunst finner en stort sett bare i de større byer i Nepal, og da fortrinnsvis i byene i Kathmandu-dalen. Egentlig er det tale om to forskjellige høyere kulturformer i Nepal. Den ene er newarenes eldgamle, men fremdeles levende kultur som representerer det egentlige nepa-

lesiske. Den andre kulturformen er den hinduistiske som særlig brahmin-kasten er bærer av. Den har sine røtter i India.

Newarene har som tidligere nevnt sin egen litteratur. Den er preget av deres rike mytologi og er på grunn av språket vanskelig tilgjengelig for nepalesere flest. Newarene er også kjent som dyktige astrologer. — Men stort sett er deres kultur og kunst knyttet til det konkrete. Det er ikke idéene som først og fremst interesserer kunstnerne, det er de håndgripelige detaljer. Dette gjelder som tidligere omtalt deres håndverk, og det gjelder deres bildende kunst, som utmerker seg ved en krass realistisk behandling av motivene. Som regel er kunsten knyttet til religionen og mytologien; vi finner guder og sagnfigurer avbildet i typisk menneskelige situasjoner.

Men på ett punkt har newarene hevet seg til tidløse kvaliteter i sin kunst — i arkitekturen. Her har de skapt en stilart preget av harmonisk helhet, av konstruktiv nøkternhet parret med dristighet i formen. Mest kjent er denne stilart slik som den opptrer i de typisk nepalesiske tempelbygg. På dette området har nepalesisk arkitektur dannet skole over hele Sørøst-Asia. Denne arkitektur antas å ha sin opprinnelse tilbake i det sjette århundre etter Kristus, og bredte seg på et meget tidlig tidspunkt til China og derfra til hele Østen. Sitt høydepunkt, så vidt en i dag kjenner til, nådde newar-arkitekturen under Mallakongenes regjeringstid fra det 15. til det 17. århundre. De fleste av de gamle monumentalbyggene i Kathmandu-dalens byer skriver seg fra denne perioden.

Newarenes tempelbygg minner litt om de norske stavkirker. Akkurat slik som stavkirkene gir inntrykk av å være satt der av naturen selv for å stå som veivisere i et barskt og værhardt land, nettopp slik synes de nepalesiske templer å ha blitt til i harmoni med landskapet — bygd opp etter de samme prinsipper som de spisse, snøkledde giganter i nord. Disse templene hører hjemme her oppe i Himalayas fjellverden — på samme måte som staburet er beslektet med naturen i norske fjelldaler.

Newar-arkitekturen gjenfinnes ikke bare i templene. Også de vanlige hus i byene er preget av den samme stilsikre form. Byggematerialene er jo de samme: Vegger av brent eller soltørket teglsten i en rammekonstruksjon av treverk. Taket er det mest typiske både ved templene og de vanlige husene. Takskjeg-

get stikker usedvanlig langt ut, og sperrene avstives ytterst med horisontale støtter som enten er forlengelser av loftsbjelkene eller som bare ligger an mot ytterveggene. Dette taket har en viktig funksjon: Å holde takdryppet langt vekk fra veggene og til en viss grad beskytte mot slagregn. Uten en slik beskyttelse ville det skrøpelige byggematerialet neppe opp gjennom århundrene ha holdt så godt stand i det årvisse møte med monsunens fuktighet.

Newarenes håndverk og arkitektur har vært omtalt så mange ganger tidligere at vi skal ikke her bruke mer plass på det. Vi må bare igjen uttrykke håpet om at newarfolket også i fremtiden vil få anledning til å utvikle sine rike evner både i kunstnerisk og i håndverksmessig retning. Deres kunst er i dag stivnet i former som hører svunne århundrer til. Men kanskje den kunne fornye seg, tilpasse seg de nye materialer og den nye teknikk, slik at Nepals kultur på dette feltet kunne beholde sin egenart også i den moderne tid.

— — —

Like sterkt som newarenes kultur er knyttet til det konkrete, i like høy grad er brahminenes kultur av abstrakt art. Den er vevd sammen med det religiøse på en slik måte at det er umulig å si hvor det ene slutter og det andre begynner. Når denne kultur er så lite livsnær, skyldes det kanskje først og fremst at brahminene, dens bærere, selv har hatt en så spesiell stilling i samfunnet, fjernt fra menneskenes vanlige liv og arbeid — som vi skal se i et senere kapitel.

Den ortodokse hindu-kultur har sin basis i brahminenes guru- eller pandit-institusjon: Innen de ledende brahminfamilier har det vært regel at de unge menn skulle ha flere års læretid hos en eller anne guru eller pandit i de såkalte sanskrit-skoler. Disse lærere var lærde menn som kunne innføre sine elever i den hinduistiske religions og kulturs overleveringer og sette dem i stand til selv å føre arven videre. En viktig del av deres utdanning var å lære sanskrit slik at de selv kunne utforske de hellige bøker på grunnspråket, og dermed som folkets prester og lærere fortolke og anvende dem på riktig måte.

Sanskrit-skolenes dannelsesform er knyttet til det metafysiske på en måte som minner mye om den skolastiske dannelselse i middelalderens Europa. Deres hele tankeverden og filosofi

står fjernt fra det praktiske livs problemer. Innviklede teoretiske systemer utvikles fra religiøse postulater som igjen er resultater av de lærdes fortolkning av de hellige bøker. Å prøve teoriene på det virkelige liv, er det ingen som tenker på. De lærde har bare forakt til overs for den slags metoder, en innstilling som faller godt sammen med brahminenes inngrodde avsky for all slags fysisk arbeid.

Siden den høyere kultur er knyttet til det døde språk sanskrit, er den uforståelig for folk flest, akkurat slik som den skolasistiske dannelsen i Europa var forbeholdt de få som var fortrolig med latin. Den hinduistiske kultur beskjeftiger seg dessuten praktisk talt utelukkende med det som hører fortiden til. Det meste de lærde kan drive det til i retning av skapende innsats, er å utgi nye fortolkninger og kommentarer til de gamle skrifter. Hinduenes gamle litteratur har skatter som hører til de rikeste i verden og spenner over et vidt felt av poesi og drama. Skuespillet Shakuntala, som skriver seg fra det fjerde århundre etter Kristus, regnes fremdeles som en av verdenslitteraturens perler, og blir til stadighet oppført i India og Nepal, ja også i Europa og Amerika. Det finnes et vell av lyriske dikt, mest om erotikk og om naturens undere, men nesten alltid blandet sammen med sagn og religiøse forestillinger. Hinduismens rikdom av myter og religiøse heltesagn overgår i mangfoldighet og grotesk fantasi endog den antikke greske litteratur, som opp gjennom århundrene har betydd så mye for europeisk diktning og kultur.

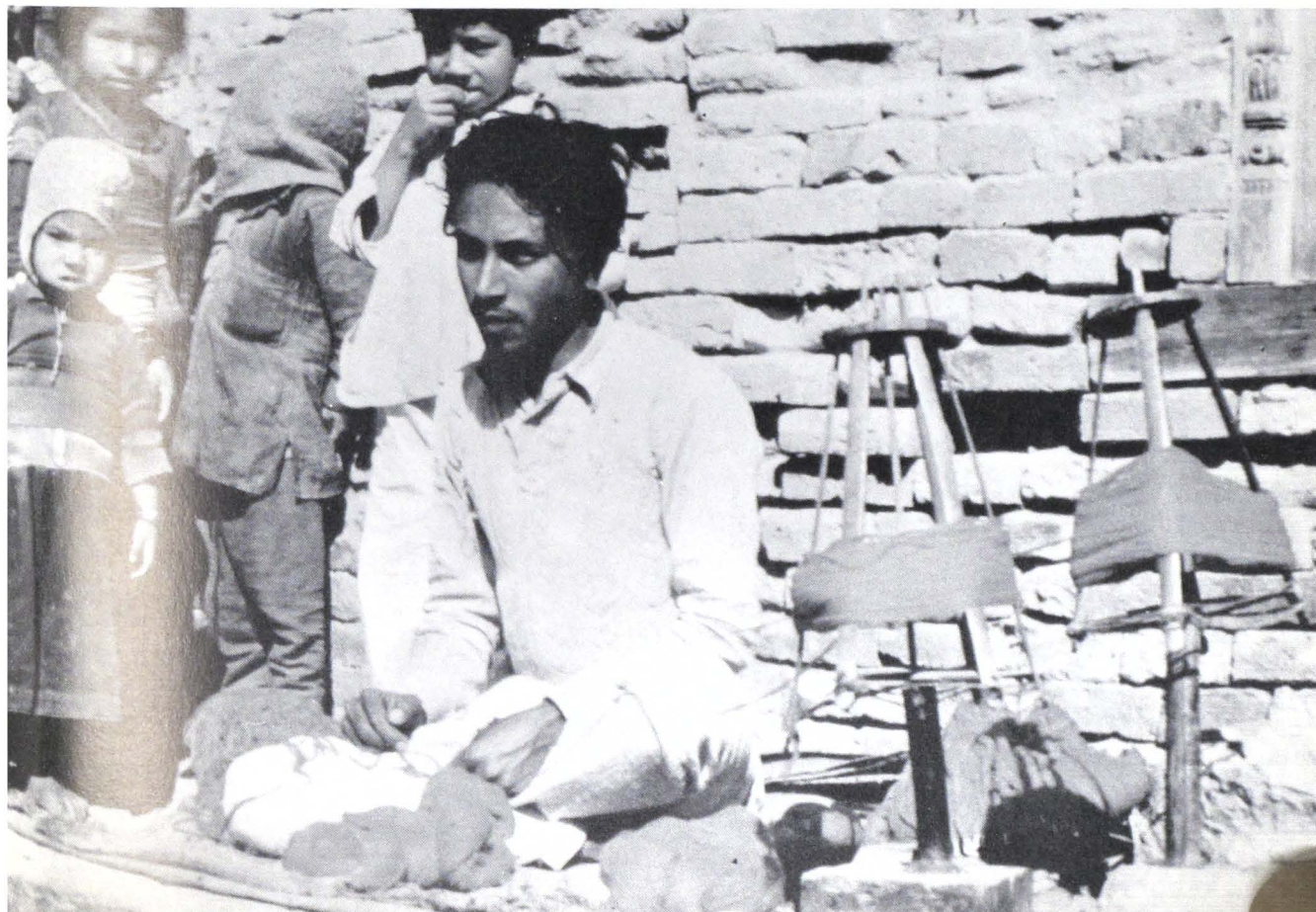
Men når den dannede klasse på denne måte nesten utelukkende er opptatt med det forgangne, blir det noe dødt og livløst over hele kulturlivet. I løpet av de siste to tusen år har det ikke vært noen renessanse i den hinduistiske kultur. De ortodokse hinduer er seg selv nok. De er overbevist om at deres egen kultur er alle andre overlegen og har bare forakt til overs for den europeiske sivilisasjon, som anses for å være materialistisk og overfladisk. Til dette kommer at den hinduistiske livsform i det hele tatt er innadvendt og passiv. Ytre aktivitet av en hvilken som helst art blir ansett for å være uverdigg for åndslivets menn. Idealet er et liv i kontemplasjon og beskuelse, men ofte blir dette forvekslet med latskap og ugjeldelighet.

Det hinduistiske åndslivs mangel på evne til fornyelse har mange årsaker. En av dem er vel Indias århundrelange politiske



Basargate på markeds plass ved foten av fjellene.

Husflid på gaten.





*Landsbykvinne med vadbør.
Hele tyngden hviler på hodet.*



*Kvinner på vei til templet for å ofre
blomster.*



Lamaer i prosesjon.

avhengighet, først under muhammedansk og siden under britisk styre. Dette har ført til et nasjonalt mindreverdigheidskompleks som gir seg utslag i en tendens til isolasjon og selvtilstrekkelighet. Fortiden er blitt det tilfluktssted som hinduene har søkt til for å holde fast på sin identitet. Det siste århundres møte med den europeiske sivilisasjon og den kristne kultur har dog hatt en gjennomgripende innflytelse på åndslivet i India og gitt seg utslag i sterke reformbevegelser. Innflytelsesrike personligheter blant hinduene har gått inn for å oppta i den hinduistiske kulturkrets de elementer fra Vestens kultur som de anser for å være verdifulle. Den mest dominerende skikkelse i denne fornyelsesprosess i indisk åndsliv var kanskje nobelprisvinneren Rabindranath Tagore. Han var sosial reformator, og hans diktning var av universelt format. Tagore benyttet seg i utstrakt grad av folkespråket bengali i sin diktning, og åpnet dermed porten for det brede folk inn til kulturens og åndslivets verden.

Det meste av det som her er sagt om hinduistisk åndsliv i India, gjelder også for Nepal. Men på grunn av landets isolasjon gjennom de siste to hundre år, har de nye strømninger i indisk kulturliv ennå ikke i synderlig grad hatt noen virkning i Nepal, bortsett fra en snever krets av intellektuelle i hovedstaden. Ra-naene var riktignok både imponert over og begeistret for den europeiske sivilisasjon med alle dens tekniske vidundere. De dro ofte utenlands, og mange av dem besøkte europeiske land. Når de kom hjem igjen, prøvde de å skaffe seg flest mulig av de tekniske bekvemmeligheter som de hadde sett i utlandet. De fikk ordnet med elektrisk lys og telefon og anskaffet seg motorkjøretøyer og annet teknisk utstyr som kunne gjøre livet mer interessant og komfortabelt i deres snevre drivhustilværelse i hovedstadens palasser. Europeiske arkitekter ble engasjert til å planlegge palassene og slottene deres, og de betalte kunstnere utenfra for å smykke veggene i de store saler med malerier i Vestens stil. Men i sine fine slott — fulle av malerier og utstyr av europeisk opprinnelse — hadde de et rom reservert for hinduistisk gudsdyrkelse, og brahminpresten var alltid for hånden for å forrette de mange religiøse seremonier i tradisjonell stil. Deres ferniss av europeisk kultur og dannelses var bare et tynt skall utenpå den ortodokse hinduistiske kultur og livsstil.

Om den krets av unge intellektuelle med indisk eller europeisk utdannelse som holder på å vokse fram i Kathmandu, kan en i stor utstrekning si det samme. De er begeistret for den moderne teknikk og imponert av den europeiske sivilisasjon. De bruker europeiske klær, og omgås andre mennesker på en friere måte enn tradisjonen tilsier — i hvert fall når de er vekk fra sin nærmeste familie. I sin tenkemåte er de til en viss grad påvirket av Vestens ideer, særlig på det politiske område. De er stolte av å ha lest engelsk litteratur, og språket deres er blandet opp med engelske ord og uttrykk. I samtale med europeere gir de uttrykk for at de har kvittet seg med hinduismens overtro og fantastiske forestillinger, og føler seg nærmest flau på sin fedrenes kulturs vegne. Ordet «scientific» går igjen i alle forbindelser, og i alt det de sier og gjør, går de inn for å være så «videnskapelige» som mulig. Men bare til et visst punkt. I bunn og grunn er de fremdeles knyttet til den gamle kultur og religion. Når de er i familiens skjød, tar de fullt ut del i de tradisjonelle skikker og religiøse seremonier. De har ennå ikke maktet å gjøre den nye kultur og livsform til sin egen, og de har heller ikke greidd å skape en syntese av det nye og det gamle. Derfor befinner de seg i en åndelig og kulturell konflikt og forsøker ofte å kamuflere sin egen indre usikkerhet og forvirring med en overlegen og nonchalant opptreden.

Denne beskrivelse av moderne nepalesisk kultur og åndsliv kan kanskje synes preget av negativ og sur kritikk. Det bør tilføyes at det finnes andre og mer positive trekk, i form av enkeltpersoner som har kjempet seg gjennom denne konflikt og synes å ha nådd fram til en syntese — i harmoni både med fortid og nåtid. Der er også strømninger av uegennyttig idealisme i aktiv og åpen leting etter et nytt grunnlag for en kultur og et åndsliv hvor den nasjonale egenart kan bevares i en moderne livsform.

Familielivet

Blant det store flertall av befolkningen i Nepal er det hinduistiske skikker og tradisjoner som preger familielivet. I hindufamilien blir samlivet bestemt av to grunnleggende forhold: de gamles autoritet og kvinnens underdanighet overfor mannen.

De unge bestemmer ikke selv hvem de skal gifte seg med. Det er foreldrene som har det avgjørende ord, og de to som skal gifte seg, kjenner ofte ikke hverandre i det hele tatt på forhånd. Før i tiden var det vanlig med barneekteskap. Mens gutten og piken enda var småbarn, traff foreldrene en bindende avtale om ekteskap, og så snart piken var voksen nok, flyttet hun over til sine svigerforeldres hus.

Inngåelsen av ekteskap begynner med langvarige forhandlinger mellom guttens og pikens foreldre. I samråd med familiepresten bestemmer fedrene seg til slutt for en partner for sin sønn eller datter som er akseptabel med hensyn til kaste, sosial rang og økonomiske forhold. Fedrene tar kontakt med hverandre og begynner å drøfte det spørsmålet som kanskje er det viktigste: pikens medgift. En mann som har døtre, står i en vanskelig stilling. For enhver pris må han se å få giftet dem bort. Det er en fryktelig skam for en mann å bli sittende igjen med ugifte døtre, og en tragedie for døtrene selv. Nå faren en gang dør, hvem skal da ta seg av dem? Derfor er en mann villig til å betale hva som helst for å få giftet bort døtrene sine. De som har sønner, vet på sin side å utnytte sin begunstigede stilling til å skaffe seg størst mulig rikdom. Medgiftens størrelse er blant annet avhengig av hvor vakker og attråverdig piken er, og hvilken sosial posisjon guttens far har. For en mann med mange døtre kan medgiften medføre økonomisk ruin. Dette er nok en av grunnene til at nepalesiske foreldre alltid ber gudene om at de må få sønner.

Når så forhandlingene er unnagjort, bryllupet er over og de unge skal ta fatt på sitt samliv, kan de ikke regne med å få stifte sitt eget hjem. Den unge kona flytter bare over fra sine foreldres hus til svigerforeldrenes hus. Og der får hun så visst ikke ledelsen i husholdningen. Så lenge gamle mor og far lever og har så noenlunde helse og krefter i behold, står de for styre og stell ned til de minste detaljer. Og det nygifte par må som oftest dele plassen med brudgommens brødre og deres koner og barn. Ja, noen ganger bor også brudgommens onkler og deres familier i det samme huset. Det kan ofte bli 30 til 40 mennesker som slik har felles husholdning.

Den gamle husfaren er som en konge over sitt rike, og lever gjerne i avsondret opphøyethet. Hans sønner og yngre brødre

tiltaler ham med respekt og ærbødighet, og kvinner og barn våger nesten ikke å snakke til ham i det hele tatt. Er det noe de må ha greie på, får de henvende seg til ham gjennom gamlemor. — Ungfolket har ikke mye håp om at forholdet vil forandre seg med det første. Folk i Nepal gifter seg i ung alder, og de behøver ikke å være særlig gamle før de har både barnebarn og barnebarns barn. De unge får derfor bare innrette seg som best de kan under de gamles autoritet.

Hardest er det for svigerdøtrene. Når bryllupet er over og den unge bruden blir tatt vekk fra sitt hjem, er det vanlig at hun gråter. Og dette er nok mer enn en skikk. Tårene er nok ekte nok — den unge piken sørger bittert over å skulle forlate sine foreldres hjem og komme under svigermors kommando. Dette med svigermødrenes tyranni er en ganske annen barsk realitet i Nepal enn i Vestens land. Svigermorens ondskap er legendarisk i hindu-samfunnet. Gamlemor har selv en gang vært svigerdatter og slavet under en tyrannisk svigermor, og hun lar ikke anledningen gå fra seg til å gi neste generasjon samme behandling. Nå er vel ikke alle like ille. Men sikkert er det at svigerdøtrene har et hardt liv. Den yngste kona i huset ventes å skulle gjøre alt det tyngste og ubehageligste arbeidet og må henge i fra tidlig morgen til sent på kveld. Samtidig venter hun gjerne sitt første barn. Eller kanskje hun venter nummer to mens hun ennå gir det første barnet die. Det går ikke lang tid mellom hver fødsel. Og enda er denne moren selv bare barnet. Pikene blir gjerne giftet bort i 14- til 16-årsalderen, ja, kanskje enda yngre.

Husets menn lever for det meste for seg selv. Om dagen har de sitt arbeid ute, men selv etter at de er kommet hjem i kveldingen, har de lite omgang med kvinnene og barna. Disse siste holder seg gjerne i de bakre rommene, hvor kjøkkenet er, mens de fineste rommene på forsiden av huset er forbeholdt mannfolkene.

Gamlefar er gjerne tidlig oppe om morgenen. Han begynner dagen med å ramse opp bønner til gudene. Så går han ut og tar sitt morgenbad ved vannposten, og til slutt spiser han sin frokost i ensomhet. Resten av dagen sitter han gjerne i høysetet sitt på verandaen ut mot gaten eller veien. Herfra gir han ordre til husets menn og til tjenerne. Her diskuterer han forretninger

med besøkende, og husets indre anliggender med gamlemor. Ellers tygger han betel, røker vannpipe og nyter sitt otium.

Kvinnenes mange plikter har vært omtalt før. De er stort sett de samme både i by og på land, hos rike og fattige: lage mat og klær, arbeide på markene og ta seg av barna. Barn kryr det av — i alle aldre. Spebarna blir ammet av moren til de er 16—18 måneder gamle. Da kommer som regel nestemann og krever sin rett. Mange barn dør i spebarnsalderen, de fleste er underernærte og svakelige, og stadig er det noen i huset som er syke. — Maten blir fordelt mellom husets beboere etter alder og verdighet: Først skal gamlefar ha sitt — gjerne noen ekstra godbiter. Så kommer turen til husets øvrige menn. Gamlemor har også rett på litt ekstra forpleining. Helt til slutt får de øvrige kvinnene og barna lov til å spise. Som regel blir det minst på dem som trenger det mest.

Nå må ikke dette forstås slik at det bare er ondskap og tyranni som preger familielivet i Nepal. Dette er langt fra tilfelle. Familiens medlemmer har som regel stor hengivenhet overfor hverandre. Forholdet mellom mann og hustru utvikler seg gjerne til gjensidig kjærlighet, om enn på en mye mindre iøynefallende måte enn vi i Vestens land er vant til. Foreldrene og ikke minst fedrene er glade i og stolte av sine barn, og bærer dem gjerne på armen eller leker med dem i ledige stunder. Rangforskjellen innen familien er et akseptert faktum som alle godtar og innretter seg etter. Det er slik det skal være.

Ellers er kvinnens stilling friere i Nepal enn i India. Særlig gjelder dette blant stammefolkene, hvor hinduismen har hatt en begrenset innflytelse. Men selv der er det langt fra likestilling. Typisk er det at når familien er ute og går på veien, da kommer mannen alltid først. Han har som oftest ingen ting å bære på, kanskje bortsett fra en paraply til beskyttelse mot sol og regn. Fire-fem skritt baketter kommer kona hans med en bør på ryggen og kanskje et barn på hoften.

Det er lite omgang eller selskapelighet mellom de forskjellige familier. Templene er sentrum for mesteparten av det sosiale liv i landsbyene og byene. Hit går både menn og kvinner for å ofre og tilbe, og samtidig blir det gjerne tid til litt prat og sladder. Skyggen under et hellig tre er også et yndet møtested, særlig for de unge menn.

I hjemmene er det ytterst lite selskapelighet. Når mennene går på besøk til hverandre, er det helst for å snakke forretninger, og da sitter de gjerne på verandaen. Av og til blir det servert te til besøkende, men ytterst sjelden blir de innbudt til å komme lenger inn i huset. Kvinnene går praktisk talt aldri på besøk til andre hus. De har heller ikke lov til å ta imot mannlige besøkende i sitt eget hus, snakke til dem eller servere dem noe. I de få tilfellene da kvinnene går på besøk til andre hus, er de sammen med sine menn. Slike besøk er gjerne en høytidelig og formell affære. Mennene og kvinnene sitter i forskjellige rom og utveksler høflighetsfraser. Bare hvis de er svært nære bekjente, blir det servert forfriskninger. Begge parter puster helst lettet når det er tid for de besøkende til å gå hjem igjen.

I Nepal er det ganske alminnelig at en mann har mer enn en kone. Jo rikere han er, desto flere koner har han. De regner at konene gir billig arbeidskraft. De forskjellige konene bor i samme hus. Alle sammen føder de barn, så ungflokken vokser raskt. — Et barnløst ekteskap er skilsmissegrunn for mannen. Og hvis hustruen føder ham bare pikebarn, er det en god grunn for mannen til å ta seg en kone til. I de lavere kaster og blant stammefolket er ekteskapsmoralen ofte temmelig løs. Å ta seg en ny kone, eller kvitte seg med den gamle, går ganske uformelt for seg. En forstøtt hustru har det ofte vanskelig. Det hender at heller ikke hennes egne foreldre vil ha noe mer med henne å gjøre, og da blir det helst å gi seg ut på tiggerstien.

Men enkens lodd er like ille, i hvert fall hvis hun ikke har noen sønner slik at hun kan gjøre seg håp om å kunne regjere over svigerdøtrene. Når mannen dør, er hustruens liv også slutt. Hun har ingen selvstendig status. Før i tiden var det blant hinduene skikk at enken skulle kaste seg på sin manns likbål og dø sammen med ham. I Nepal ble enkebrenning praktisert helt til for 25–30 år siden, og det er ikke vanskelig å finne folk som selv har vært vitne til slike redselshandlinger. Noen ganger kastet enken — eller enkene, hvis avdøde hadde flere koner — seg frivillig på bålet. Men det hendte også at de måtte tas med makt og bindes fast på toppen av vedstabelen. Verst var det når det var blitt inngått barneekteskap, og gutten ble syk og døde. — I dag er denne barbariske skikken også i Nepal forbudt ved lov. Men fremdeles er enkens lodd slik at det i enkelte tilfeller

kanskje ville ha vært bedre for henne om hun hadde dødd sammen med sin mann.

Blodets bånd er sterke i hindufamilien. Medlemmene av en familie holder alltid sammen overfor ytre vanskeligheter, og kan gjøre nesten hva som helst for å redde en av sine egne fra vanære. De gamle i huset er økonomisk sikret i sin alderdom, og særlig stiller barna godt med den gamle faren. Alt det familie-medlemmene tjener, går inn i den felles husholdning. Og fra denne felleskasse dekkes også den enkeltes personlige utgifter — vel å merke etter godkjennelse av husfaren. Hvis en av familiens mannlige medlemmer må reise hjemmefra for å finne arbeid, kan han trygt etterlate kone og barn i familiens varetakt, hvor de vil få det de trenger til livets opphold, uansett hvordan det går med ham selv. Det han kan avse av sin inntekt, sender han hjem. På denne måten er det ordnet for de mange gurkha-soldater i indisk eller britisk tjeneste som må være borte fra kone og barn for flere år om gangen.

Denne patriarkalske form for familieliv har utvilsomt sine store fordeler. I et land hvor offentlig velferd er et ukjent begrep, sikres det enkelte individ en viss sosial og økonomisk trygghet. Særlig har dette betydning under sykdom og i alderdommen. Dessuten gir det stabilitet i samfunnet. I Nepal er det sjelden at unge mennesker skeier ut, og noen problemer med ungdomskriminalitet eksisterer ikke.

Men hinduenes form for familieliv har ikke bare gode sider. De eldres diktatur fører til konservatisme på alle livets områder. Samfunnet stivner til i former som danner en avgjørende hindring for all fremgang og utvikling. Enkeltindividet blir bastet og bundet med alle slags bånd og forpliktelser. De unge får ingen oppmuntring til selvstendig innsats og personlig initiativ. Og hvis de noen gang blir stående alene i en vanskelig situasjon, blir de gjerne redde og usikre. — En annen ting er at disse store familiene med felles husholdning ikke levner noen plass for virkelig familieliv med kos og hjemmehygge slik som vi er vant til i Vestens land.

Unge menn som har vært ute i verden, har iblant vanskelig for å finne seg til rette med foreldrenes og de gamles absolutte myndighet. Folk med moderne utdanning og progressive idéer, finner mye i den gamle livsstil som de gjerne ville ha forandret.

Men de kommer ingen vei hvis de vil forsøke å reformere sin egen familie. For noen av dem blir løsningen at de flytter hjemmefra og slår seg ned i de større byene, hvor de kan leve mer fritt. I India er denne utviklingen vanlig, og også i Nepal kan en merke tendenser i den retning.

Kastevesenet

Det finnes neppe noe samfunn i verden hvor individets skjebne i livet i den grad er bestemt ved fødselen som i det hinduistiske. Dette skyldes kastevesenet — hinduismens sosiale system. Dets løsenord er *ulikhet*. Én er født til å være herre, en annen til å være tjener. Skredderens sønn skal være skredder; tigge-rens barn skal tigge. De har ingen muligheter for å velge et annet yrke. Begavelse, arbeidssomhet og rettferdighet er fullstendig ukjent innen den ortodokse hinduisme.

Det er forbudt å gifte seg eller ha seksuelle forbindelser utenom ens egen kaste. Forbrytelse mot dette bud straffes med den verste av alle former for straff: utstøtelse fra kasten — i Nepal dessuten med bøter og fengsel. Den alvorligste forbrytelsen er hvis en mann av lav kaste står i forhold til en kvinne av høyere kaste. Hinduene har ingen medynk med en slik kvinne, og de barn som måtte bli født som følge av en slik forbindelse, kommer automatisk til å tilhøre lavkastens eller de kastesløse. At en mann av høy kaste har omgang med en kvinne av lavere kaste, blir lettere tolerert, kanskje helst fordi mannen i dette tilfelle gjerne er en innflytelsesrik person i samfunnet. Men avkommet blir i beste fall av samme kaste som kvinnen.

Det forekommer lite eller intet av sosial omgang mellom folk av forskjellig kaste. Folk av lavere kaste har ikke lov til å komme inn i huset til høykastefolk, langt mindre kan de spise sammen med dem. Ja, hvis en person av lav kaste uforvarende skulle komme i nærheten av det hjørne i kjøkkenet hvor maten tilberedes, er det en stor ulykke. For det første er maten da ødelagt og må kastes. For det annet er kopper og kar og selve ildstedet blitt urent, og det må foretas en seremoniell renselse før det kan bli tatt i bruk igjen.

Hvis en person av en lav kaste skulle komme til å ta borti en person av høyere kaste, regnes dette som en forbrytelse som

kan straffes. Høykastemannen må da gjennomgå en vidløftig renselsseremoni for å gjenopprette sin renhet. Ja, i ekstreme tilfelle kan bare synet av en person av lav kaste føre til at høykastemannen blir uren.

All rangordning i samfunnet skjer først og fremst ut fra kastehensyn. Bare blant personer som i kaste er jevnbyrdige, blir alder og sosial posisjon for øvrig utslagsgivende. En person av lav kaste hilser en mann av høy kaste ved å kaste seg til jorden og tiltale ham som herre og gud i de mest høflige former språket eier. Høykastemannen bruker på sin side de laveste tiltaleformer, som når han snakker til en hund. Overfor de ledende brahminere vil selv høykastefolk opptre med den største ærbødighet og hilse ved å bøye seg til jorden og berøre deres føtter.

Kastevesenet deler samfunnet inn i avdelinger som lever livet igjennom uten kontakt med hverandre. Det er klart at denne ordningen setter et dypt preg på folket. Hver kaste får sine særlige egenskaper med hensyn til skikker og oppførsel, og menneskenes karakter blir preget av deres kaste. En som kjenner det hinduistiske samfunn, vil lett peke ut representanter for de forskjellige kaster ut fra måten de opptrer på. Brahminene er arrogante og bydende. Lavkastefolk er servile og underdannede; de er vant til alltid å bli hundset og utskjelt og tar sjelden til motmæle. Men underhånden forsøker de gjerne å smiske og lure seg til fordeler, og ofte er de lite pålitelige. Selv utdannelse og økonomisk velstand i et moderne miljø ser ikke ut til helt å kunne utslette det ubevisste mindreverdigetskompleks som folk av lav kaste synes å ha fått inn med morsmelken. De har liksom fått et merke i sin sjel som aldri kan slettes ut.

I det tradisjonelle hindusamfunn er det fire hovedkaster ved siden av de kasteløse. På toppen av pyramiden kommer brahminene, prestekasten. I hindumytologien heter det at brahminene ble til ut fra skaperen Brahmas hode og derfor er legemliggjørelsen av all visdom og guddommelighet. Brahminen skal være folkets lærer og åndelige leder og skal forrette ved alle religiøse seremonier. Han må ikke arbeide med sine egne hender, men motta alt det han trenger til livets opphold i form av gaver fra andre. På noen måte å forgripe seg på en brahmin eller hans eiendom er en fryktelig forbrytelse, og selv

konger og herskere er skyldige å vise den største respekt og underdanighet overfor dem. Deres makt over folket skriver seg delvis fra redsel, idet en brahmins forbannelse antas å ha følger også ut over det nærværende liv.

Brahminene har imidlertid også sine plikter, som først og fremst er av religiøs art. De skal bruke mest mulig av sin tid til åndelige øvelser og studier. De utallige forskrifter som skal følges, bestemmer deres livsførsel ned til minste detalj. På grunn av denne konsentrasjon om åndelige sysler, har brahminene opp gjennom århundrene vært de fremste bærere av den hinduistiske kultur og lærdom. For øvrig plikter brahminene å praktisere en høy moral, vise gjestfrihet og være rettvise i all sin ferd. I praksis er det imidlertid så som så med dette siste. Vanligvis blir brahminene ansett for å være de vanskeligste en kan ha med å gjøre i pengeaffærer.

Innen brahminkasten er det et utall underkaster som alle har sin bestemte plass på rangstigen. Deres økonomiske status korresponderer ikke alltid med deres opphøyde stilling i samfunnet. På grunn av sin eksklusivitet har brahminene gjennom tidene bevart sin rasemessige renhet; de er lyse i huden og har typisk ariske trekk. Mange av dem kunne lett forveksles med europeere.

Nest etter brahminene i rang kommer kshatriyaene – krigerkasten. De sies å ha sprunget ut av skaperens armer og har fått seg tildelt oppgaven å beskytte samfunnet mot indre og ytre farer. En kshatriya må alltid være villig til å dø for en brahmin eller en ku, sier de gamle skrifter. Deres fornemste egenskaper skal være mot og fryktløshet. Hvis de dør på slagmarken, kan de regne med å gå rett til himmelen. Mens det å drepe regnes for en stor synd for hinduer flest, er det for kshatriyaene en dyd.

Kshatriyaene er også statsmenn og herskere, og det er ikke fritt for at det av og til har vært gnisninger mellom dem og brahminene. Noen ganger har motsetningene brutt ut i åpen kamp, men opp gjennom historien har det alltid til syvende og sist endt med at brahminene har fått beholde sine privilegier.

For en europeer virker uvilkårlig kshatriyaene mer sympatiske enn de som kommer fra de andre kaster. De er selvbevisste uten å være så arrogante som brahminene, og de er energiske og

åpne overfor fremmede. I Nepal har kshatriyaene i de siste halvannet hundre år vært landets herskere og er de egentlige skapere av staten Nepal slik som en ser den i dag. Som tidligere nevnt har kshatriyaene i Nepal i langt høyere grad enn brahminene blandet seg med den lokale stammebefolkning.

Som den neste hovedkaste i rang følger vaisyaene — kjøpmannskasten. Disse ble skapt ut av Brahmas lår, og deres oppgave i samfunnet er å ta seg av næringsliv og økonomi. Vaisyaene er handelsmenn og bønder. De skal øke samfunnets velstand ved å samle seg personlig rikdom, og av denne rikdom skal de først og fremst sørge vel for brahminene. I Nepal finnes det ikke mange representanter for denne kasten.

Sudraene — tjenerkastet — sies å ha blitt til ut av skapere-ns føtter. De utgjør den laveste, men tallrikkeste av de fire hovedkaster. Oppgaven deres er å tjene de tre høyere kaster. De har ikke lov til å beskjeftige seg med boklige sysler, men skal utelukkende arbeide med sine hender. Sammenliknet med høykastefolk kan de ta det forholdsvis lettvent med sin gudsdyrkelse. Deres rettigheter i samfunnet er nokså begrensede, selv om det finnes eksempler på konger og herskere som er kommet fra sudra-kasten. I de hellige skrifter heter det at det er en dødssynd for en sudra å gjøre vold mot en brahmin. Men hvis en brahmin skulle komme i skade for å drepe en sudra, er dette for ham en synd på linje med det å ta livet av en katt.

Hvis en mann fra en av de høyere kaster får barn med en kvinne fra en lavere kaste, blir avkommet gjerne regnet å tilhøre sudrakasten. I det hele er kvinnene også innen de høyere kaster i prinsippet å betrakte som tilhørende sudra-kasten. Det er en rekke underkaster blant sudraene, gjerne karakterisert ved sitt yrke, for eksempel skredderkasten, smedkastet, barberkastet og så videre. Mange av stammefolkene i Nepal blir regnet som sudraer.

Som de laveste av alle i hindusamfunnet kommer de kaste-løse eller urørbare. De lever en tilværelse hinsides alle sosiale rettigheter. De har ikke lov til å komme inn i templene eller å ta vann fra offentlige brønner. Deres oppgave er å feie gatene og ellers gjøre slikt som selv sudraene føler seg for gode til. De er ikke underlagt hinduismens regler med hensyn til mat og renslighet, men eter hva som helst og lever i skitt og filler.

Tradisjonelt har de ikke lov til å eie land, men skal leve som tiggere og samfunnets berme. Kvinner som har hatt omgang med menn av lavere kaste og andre som på grovt vis har forbrutt seg mot kastelovene, blir degradert til de kasteløses rekker, og da har folk ikke lov til å hjelpe dem på noe vis. Enkelte primitive stammefolk regnes som kasteløse, og det samme er tilfelle med de spedalske.

— — —

Kastevesenets samfunn er statisk og uforanderlig. Til en viss grad kan en finne en parallell til det i laugssystemet i middelalderens Europa. Til fordel for kastesystemet som sosialt system kan det sies at det gir stabile samfunnsforhold. De konservative tendenser ved dette systemet er sikkert en av grunnene til at hinduismen har holdt seg som hovedreligion i India — til tross for sin kaotiske mangel på indre enhet.

Men bortsett fra dette med stabiliteten er det vanskelig å finne noe godt å si om kastevesenet. Med rette kan det kalles Indias og Nepals svøpe. Med sin nedvurdering av arbeidet står det i veien for fremskritt og teknisk utvikling. Med adskillig grunn kan en si at det skaper late og uduelige ledere og uvitende og initiativløse arbeidere. Dessuten dreper kastesystemet samfunnsånd og solidaritetsfølelse i folket; alt fellesskap og all patriotisme begrenser seg til familien og kasten. Mellom de ulike lag av befolkningen er det lite eller ingen ting som binder sammen, selv blant dem som bor like ved siden av hverandre. Dette kommer særlig til syne når folk blir stilt overfor slike samfunnsoppgaver som veibygging og liknende, hvor de selv ved en smule samarbeid kunne utrette store ting. Kastesystemet står også som en avgjørende hindring for opprettelse av samvirkebevegelse. Og sist, men ikke minst svekker det følelsen av nasjonal solidaritet.

De fleste mennesker med utdanning og progressiv innstilling innser det forkastelige i kastevesenet. I India er systemet offisielt avskaffet, og staten prøver på forskjellig vis å hjelpe fram folk fra de lavere kaster. Men en ting er å gi lover, en ganske annen ting er å gjennomføre en reform så dyptgripende som denne. Utover i landsbyene hvor den ortodokse hindusime beholder sin makt over folket, er kastevesenets stilling urokket, og selv de som prinsipielt mener at det er forkastelig, henger

ubevisst fast i følelser og fordommer som har sin tilknytning til kastesystemet.

Kastevesenet slik som beskrevet ovenfor er knyttet til den ortodokse hinduisme. I Nepal er kastevesenet i visse henseender mindre rigorøst enn i India. Dette skyldes flere forhold: For det første ble kastevesenet i Nepal innført på et senere tidspunkt enn i India, og nærmest som diktat fra herskerklassen. Det var ukjent i landets opprinnelige befolkning. For det annet er buddhismen i Nepal fremdeles en religion av betydning, og buddhismen anerkjenner ikke kastelovene. Blant de stammefolkene i de nordlige deler av landet som er tilhengere av lamaismen, er det heller intet kastesystem. For det tredje har de geografiske forhold i landet ført til at mange stammefolk har fått beholde sin religion og kultur temmelig upåvirket av den herskende hindu-befolkning. Særlig er dette tilfellet blant rai- og limbufolket i Øst-Nepal, hvor kastevesenet er praktisk talt ukjent.

Men til gjengjeld har kastesystemet i Nepal fremdeles statens godkjennelse. Riktignok er landets nye konstitusjon, som ble proklamert i 1959, inspirert av ideene om sosial likhet og menneskeverd. Men de lover som gir kastevesenet dets legale basis, er fremdeles gyldige og blir anvendt av domstolene. I Nepals fengsler finnes det den dag i dag mange fanger hvis eneste forbrytelse er at de på en eller annen måte har forbrutt seg mot kastelovene.

Det er likevel ikke tvil om at kastevesenets dager snart er talte også i Nepal. Et demokratisk skolesystem er planlagt og under utbygging. Dette vil innføre tvungen skolegang for alle og litt etter litt gjøre slutt på de lavere kasters underlegenhet. I tillegg til dette kommer at kastevesenets filosofi står i direkte strid med de ideer om frihet og sosial likhet og rettferd som i dag går sin seiersgang over alt blant folkene i Asia. De undertrykte vil en dag kaste åket av seg og kreve et samfunn hvor alle kan leve som frie mennesker med like rettigheter og likt ansvar.

DET RELIGIØSE LIV

Ikke én, men mange religioner

Nepals geografiske beliggenhet og beskaffenhet preger også de religiøse forhold i landet. Her kan en ikke tale om *religionen* i bestemt form, men om *religioner*. Det er et virvar av religiøse idéer og former, til dels blandet sammen, dels knyttet til de forskjellige stammer og landsdeler. Her lever mennesker for hvem religionen er det ene avgjørende i livet, enten den nå ytrer seg på den ene eller den andre måten. Nepal er et land hvor selve landskapet er fullt av religion — slik som en ser det i Kathmandu-dalen, hvor selv steinene i veiens brolegning har religiøs betydning. Her er et samfunn hvis nasjonale historie har religiøs farge og er preget av guder og demoner som griper direkte inn i hendingene, og hvis monumenter nesten utelukkende er templer og religiøse minnesmerker.

Hvis en forsøker å analysere det brogede bilde av de religiøse forhold i Nepal, blir en fort klar over at der finnes tre hovedkomponenter: For det første er det *animismen* — den primitive religionsform — som i mer eller mindre rendyrket form preger det religiøse liv hos forskjellige stammer. Den andre og mest betydningsfulle komponenten er *hinduismen*, moderreligionen som anslår tonen i kultur og samfunnsliv. Og den tredje komponenten er *buddhismen* — som den yngste og høyest utviklede av de tre. Nevnes bør også muhammedanismen, selv om den betyr lite i helhetsbildet. De få muhammedanere som finnes, lever isolert i sine egne landsbyer og har ingen ekspansiv kraft.

I India og Nepal er religion og kultur en og samme ting. De religiøse forestillinger er vevd sammen med de sosiale forhold, med skikk og sedvane, med kunst og yrkesliv, på en slik måte at en umulig kan betrakte det ene felt uten å komme inn på det annet. Uten et visst kjennskap til folkets religiøse forestillinger er det umulig for den som kommer fra Vestens land å forstå deres måte å tenke og leve på. For å kunne danne oss et noenlunde fullstendig bilde av det nepalesiske folk, dets samfunnsformer og kulturliv, må vi derfor ta for oss disse tre religionsformer – og da særlig hinduismen.

Animisme brukes som betegnelse på de religionsformer blant primitive folk som karakteriseres av troen på en upersonlig, guddommelig kraft som ligger bak alle fenomener i den naturlige verden, og av troen på at alle vesener og ting, levende og døde, har en sjel. Denne religionsform får forskjellige uttrykk hos de forskjellige folk og stammer. Man kan ikke tale om noe religiøst-filosofisk system slik som en finner i de store verdensreligioner. De animistiske religioner opererer ikke med religiøse åpenbaringer eller profeter. De består av en usammenhengende masse av vage forestillinger som har grodd fram etter hvert og blitt overlevert fra slekt til slekt; forestillinger og skikker uten noen fast begrunnelse eller opprinnelse. Menneskene føler seg prisgitt naturkreftene og lever i en stadig angst for ting de ikke kan rå med. For å påvirke de krefter de tror står bak, foretar de rituelle ofringer og forskjellige slags religiøse seremonier og benytter seg av trolldom for å få oppfylt sine ønsker og behov. De har en mengde tabu-forestillinger om ting de ikke må gjøre eller komme borti hvis det ikke skal gå dem ille. På denne måten vil deres livsform følge et bestemt mønster som holder alle individualistiske tendenser i tømme. Når det gjelder det de frykter mest, sykdom og død, er de helt avhengige av trylledoktors evner.

I Nepal finner en animistiske religionsformer først og fremst blant enkelte stammefolk i den østlige del av landet. Disse tilhører landets urbefolkning og er blitt lite påvirket av hinduismen og buddhismen. I India finnes en rekke stammefolk av liknende art, og det er blant disse den kristne misjon har funnet sin mest fruktbare arbeidsmark, for eksempel blant santalene, hvor norsk misjon har hatt sitt virke de siste hundre år.

Å gi noen generell beskrivelse av animistiske religionsformer i Nepal er vanskelig, både fordi forholdene ikke er blitt ordentlig utforsket ennå, og fordi de varierer fra stamme til stamme. Animistiske tanker og forestillinger er også sterkt innblandet i de former av hinduisme og buddhisme en finner på de forskjellige steder i landet, og har en større betydning for det religiøse liv i Nepal enn denne kortfattede behandling kanskje kan gi inntrykk av.

Hinduismen

Som religionssystem betraktet er hinduismen nærmest undefinerbar. Den er en enorm og broget blanding av religiøse tradisjoner som har vokset seg fram gjennom årtusener. På ulike steder og til ulike tider har den antatt de forskjelligeste former, omfattende alt mulig fra ateisme til panteisme. Ofte finnes de ulike avskygninger ved siden av hverandre i det samme samfunn, ja i samme tempel.

Denne samling av tradisjoner og forestillinger preger Indias og Nepals kultur på alle vis. Som religionen har samfunnet en mangfoldighet av ofte innbyrdes motstridende detaljer som tåles og prinsipielt godtas som likeverdige. Hinduismen søker ikke *sannheten*, det entydige, men hengir seg til en dyrkelse av mangfoldigheten. Religionen er ikke aktiv, appellerer ikke til individets lengten og streben mot høye etiske og åndelige mål. Hinduismen er passiv, tolerant og beskuende. Den er som en bølgende elv, som slektenes strøm gjennom tiden. Individene eksisterer bare som ledd i inkarnasjonens kjede.

Hinduismen er en eldgammel religion — den eldste av de store verdensreligioner og jevngammel med jødedommen. Dens opprinnelse er kjent fra de omkring 4000 år gamle Veda-bøkene som er blitt bevart til i dag, skrevet på sanskrit-språket. Disse skriftene er preget av religiøs natur-lyrikk, og er dogmatisk sett så upresise at fortolkerne kan bruke dem til å bevise nesten hva som helst. Likevel er de å betrakte som hinduismens bibel, det eneste som er felles for hinduismens mange sekter og retninger, og som gjør at hinduismen i det hele tatt kan betraktes som én religion. Med en slik mangel på dogmatisk

enhetlig bakgrunn er det ikke rart at hinduismen har en sånn mangfoldighet av ytringsformer.

Den vediske religion ble innført i India av erobrerfolket arierne. Veda-bøkene inneholder lite av metafysisk spekulasjon og bekymrer seg ikke særlig meget om livet etter døden. Den vediske religion er livs-bejaende og optimistisk, og på mange måter helt forskjellig fra den senere hinduisme med dens pessimisme og askese. I det vediske samfunn hadde de heller ikke noe profesjonelt presteskap og intet kastevesen.

Hinduismen ble til over en 1500 års periode fram til omkring år 500 før Kristus. Arierne bosatte seg i India, blandet seg med landets opprinnelige befolkning og ble påvirket av deres til dels høytstående kultur. Gradvis vokste det fram et presteskap, og kastesystemet ble utviklet, muligens som et forsøk fra erobrerfolkets side på å bevare sin rasemessige renhet. Samtidig med presteskapets, det vil si brahmin-kastens, fremvekst ble den uformelle vediske naturreligion omdannet i retning av en rituell offerreligion med detaljerte religiøse forskrifter for alle forhold i livet, spesielt slikt som hadde med fødsel og død å gjøre. Den forholdsvis enkle vediske mytologi ble utvidet med forestillinger og tradisjoner samlet opp fra de forskjelligste hold, og dens gudeverden kom snart til å omfatte et utall av guder, halvguder og demoner.

Hinduismen har tre hovedguder: Brahma — skaperen, Vishnu — opprettholderen og Shiva — ødeleggeren. Brahma blir fremstilt som et firehodet vesen for å understreke hans store visdom. Hans kone, Sarasvati, er gudinnen for de skapende kunster. Brahma spiller liten rolle i hinduenes gudsdyrkelse, og nesten ingen templer er blitt bygd til hans ære.

Da er Vishnu mer populær. Han er avbildet som en vakker mann med to par armer hvilende på slangen Ananta — symbolet på evigheten. Bare når der er alvorligere forstyrrelser i universet, vekker de andre guder Vishnu av hans søvn for å få ham til å gjenopprette ro og orden. Vishnus hustru, Lakshmi, er kjent som velstandens og handelens gudinne.

Hver gang Vishnu har måttet gripe inn i historiens gang for å bekjempe ondskap og kaos, har han opptrådt i forskjellige skikkelser. I alt er det ti slike former eller inkarnasjoner av

Vishnu som hver for seg er gjenstand for dyrkelse. Han er avbildet som fisk, skilpadde, løve, dverg og så videre. Som en av hans inkarnasjoner regnes merkelig nok Buddha, et eksempel på hinduismens forunderlige evne til å ta opp i seg brokker av andre religioner.

Ingen av Vishnus mange skikkelser blir mer omtalt av den hinduistiske litteratur enn Krishna. Overalt i templene og i hjemmene finner en bilder av Krishna — noen ganger som et nydelig barn, andre ganger som en vakker ung mann, som den ideelle elsker, eller som soldat og statsmann. Det må nevnes at hinduistisk tradisjon i Nepal vil ha det til at kongen er en inkarnasjon av Vishnu.

Om mulig enda mer sentralt i hinduismens Pantheon står ødeleggeren Shiva. Han blir overalt tilbedt og fryktet, for han er ingen god gud. Det sies at han holder til ved likbrenningsplassene i selskap med spøkelser og djevlere, hvor han danser omkring i vill ondskap. Shiva er nemlig dødsguden, og samtidig asketenes gud. Men han er også fruktbarhetens gud, og i Shiva-dyrkelsen går seksualiteten inn som et viktig element. Shiva blir gjerne avbildet i en krigersk positur, med to eller flere par armer. En av årets store religiøse høytider er knyttet til hans navn, og en mengde templer er bygd til hans ære. Et av de mest kjente er Pashupatinath-templet i Kathmandu, som har vært omtalt tidligere.

Shivas hustru er kjent under en rekke navn: Parvati, Durga, Kali, Devi med flere, og er den mest populære av alle hinduismens gudinner. Overalt finner en templer oppkalt etter et av hennes mange navn, med groteske bilder av henne. Hun er grusom og blodtørstig, og på festene som holdes til hennes ære, må der slaktes dyr som offer, helst bøfler. Shiva har to barn med sin hustru. Den eldste av disse, Ganesh, blir alltid tilbedt av hinduene før de setter i gang med noe nytt foretagende, det være seg å bygge hus eller ta ut på en reise. Ganesh blir fremstilt med menneskekropp og hode som en elefant.

Et par guder som er særlig populære i Nepal, er Ram og Sita, som er udødeliggjort i hindulitteraturens kjente heltedikt Ramayana. Ram var en landflyktig indisk kongesønn, og Sita var i følge den ukjente dikter datter av en konge i Janakpur, en liten by i det østlige Terai. Disse to ble lykkelig gift, men siden

ble Sita bortført av den grusomme kong Ravan fra Ceylon. Sita bevarte sitt plettfrøe rykte i fangenskapet, og til slutt greidde Ram med god hjelp av apeguden Hanuman å redde Sita. Disse to, Ram og Sita, er i hinduismen blitt symboler for alt som er edelt og godt, og hvert år valfarter en mengde hinduer til det store templet i Janakpur for å tilbe Ram og Sita.

Ved siden av disse hovedgudene er det et utall av andre guder og halvguder i hinduismen. Noen er knyttet til bestemte hendinger i mytologien, andre til naturkreftene eller til forskjellige aspekter av menneskelivet. Atter andre guder er rent lokale størrelser og hører hjemme i et bestemt distrikt, hos en bestemt stamme eller kaste, eller bare i en enkelt landsby. Hver eneste hindu har sin egen yndlingsgud som han står i et spesielt forhold til.

Gudene blir som regel fremstilt med rent menneskelige trekk, med lyster og begjær, svakheter og ufullkommenheter. Det er så visst ikke mye av hellighet ved dem, og allmakten kan det også være smått bevendt med. Iblant er de innblandet i de mest fantastiske, overnaturlige hendinger. Andre ganger kommer de i konflikt med sine medguder, blir kastet ut fra det gode selskap og må lide skam og vanære. De kan være besatt av hevngjerrighet, de kan stå i forhold til annen manns kone og er slett ikke noen eksempler på høy moralsk standard. Ellers er den hinduistiske mytologi full av djevler og demoner i dyre- eller menneskeskikkelser.

Vidløftige teorier om livet hinsides døden ble lansert av Veda-bøkernes forskjellige tolkere. Med sine utlegninger dannet de ofte mer eller mindre betydningsfulle skoler og retninger innen hinduismen. De sentrale hinduistiske forestillinger om sjelevandringen, om jegets utslettelse som livets eneste mål og mening, og om kua som det helligste av alle levende vesener, fremstod på denne måten. Sjelevandrings- eller reinkarnasjonslæren går ut på at menneskelivet er et ledd i en endeløs kjede av liv eller tilværelser forover og bakover i tiden. Når et menneske dør, blir sjelen løsgjort fra legemet, men tar siden opphold i en annen skapning. Avhengig av hvordan et menneske har levd i det nærværende liv, vil dets skjebne i neste tilværelse bli. Hvis det har stelt seg dårlig, kan det risikere å bli gjenfødt som et lavtstående dyr eller som tigger.

I motsetning til den opprinnelige Veda-religion fikk hinduismen sin gjennomgangsmelodi i moll. Den ble en pessimismens og fatalismens religion. Livet er smerte. Fødselen er en ulykke, og døden ingen befrier, men bare en overgang til neste tilværelse. Menneskets eneste håp om frelse fra reinkarnasjonens forbannelse ligger i selvutslettelsen gjennom askese og forsakelse av alle begjær og lyster.

Nå har hinduene forstått å lure seg unna konsekvensene av denne trøstesløse religion på forskjellig vis. Det er blitt utarbeidet et system av regler og forskrifter, av ritualer og tabuforestillinger som vel gjør livet besværlig for hinduene, men som likevel gir dem et visst minimum av trygghetsfølelse. Her kommer brahminene inn i bildet. De har enerett til å fortolke de religiøse skrifter. Ved ofringer og rituelle seremonier i templene og hjemmene har de makt til å påvirke gudene, og dermed også innvirke på menneskenes skjebne her og etter døden. Ved å følge brahminenes råd og regler kan hinduene befri seg for en del av den byrde som religionen legger på dem.

Brahminene har på sin side utnyttet sin religiøse monopolstilling til å sikre seg spesielle privilegier. De forlanger god betaling for sine tjenester. Særlig innbringende er deres bistand ved dødsfall, for hva vil vel ikke menneskene gjøre hvis de tror det kan hjelpe deres kjære på den annen side av døden?

I sitt forhold til livets tilskikkelser er hinduene fatalister. De tror at det meste av det som skjer her på jorden, har sin årsak i forhold på stjernehimmelen. Å tyde stjernene blir sett på som den høyeste vitenskap, og det å stille et menneskes horoskop, er ekspertenes spesialitet. Ved alle viktige anledninger i livet spør hinduene sin astrolog-prest til råds, og hvis denne mener at tidspunktet er uheldig, vil en hindu aldri våge seg i gang med noe foretagende, det være seg å inngå ekteskap, å bygge hus eller å dra ut på en forretningsreise. Det er klart at deres posisjon som astrologiske rådgivere ytterligere bestyrker brahminenes maktposisjon i samfunnet. Typisk er noe som det nylig ble skrevet om i avisene: Astrologene i India hadde oppdaget en skjebnesvanger planetkonstellasjon og forkynte at på det og det tidspunkt kom det til å skje en forferdelig katastrofe. — Da datoen nærmet seg, ble hinduer overalt i India og Nepal mer og mer hysteriske i sin redsel for det som skulle

hende. Hundretusener flyttet ut av byene og slo seg ned i telt på åpne sletter, mens de avventet den kommende katastrofe, jordskjelv eller atombombeangrep eller hva det nå kunne bli. Imens var brahminprestene og sadhuene i voldsom aktivitet med seremonier og bønn til gudene om å skåne dem. — Dagen kom, og ingen ting hendte. Brahminene tok æren for å ha avverget ulykken, og folket samlet seg til takkegudstjenester i stor glede over at gudene hadde latt seg formilde.

Til tross for denne fatalistiske innstilling anser hinduene det viktig å gjøre gode gjerninger. Dermed kan de bygge seg opp en bedre skjebne i neste tilværelse. Å gi almisse til tiggerne er en handling som teller i det hinsidige. Hinduene gir altså ikke almisse fordi de føler medlidenhet med de fattige, men fordi de vil sikre seg et poeng på sitt eget rulleblad. Tiggerne blir derfor opprettholdt som en stand som er nødvendig forat de mer velhavende skal få anledning til å gi milde gaver og samle opp gode gjerninger. Det som gir den aller høyeste kreditt for det kommende liv, er imidlertid å gi gaver til brahminene.

En annen form for gode gjerninger som hinduene setter høyt, er pilgrimsreiser til hellige steder. Det helligste av alle steder er Benares, og den sikreste vei til frelse er et bad i Ganges der denne renner forbi Benares. Valfarten er mest fortjenstfull når den blir foretatt til fots. Mange eldre mennesker klarer ikke strabasene og dør på veien, men ingen beklager det — for å møte døden på pilgrimsreise er en god slutt på livet.

Som følge av brahmin-kastens utskielser og overgrep, og som protest mot en religionsutøvelse som var stivnet til i en død ritualisme, oppstod det flere ganger i hinduismens historie bevegelser som søkte å reformere religionen. Som et resultat av slike bevegelser ble det ofte dannet sekter, og enkelte av disse fikk stor utbredelse og har fremdeles mange tilhengere. Som den fremste av alle de hinduistiske sektene står buddhismen, som skal omtales nærmere i neste avsnitt. Som et ektefødt barn av hinduismen har denne retningen vokset fram til å bli en verdensreligion med flere tilhengere enn hinduismen selv. En tid så det ut til at buddhismen til og med i India skulle ta ledelsen fra moder-religionen.

Opp gjennom tidene har Nord-Indias fruktbare sletteland stadig vært mål for fremmede erobrerfolk. Grekerne under

Aleksander den store, hunerne og mange andre trengte inn over grensene og erobret store deler av landet. Men de ble enten slått tilbake eller assimilert. Men med muhammedanernes invasjon i India fra det ellefte århundre av begynte en epoke som fikk varig innflytelse på det indiske samfunn og dets kultur. I nærmere 600 år beholdt muhammedanerne mer eller mindre fullstendig makten over India. Hinduismen kom ikke uberørt fra sammenstøtet med en slik fast oppbygd, aktiv og aggressiv religion som islam. Særlig blant de laveste kaster gikk store deler av befolkningen over til muhammedanismen. Inderne ble et religiøst delt folk, noe som ga seg uttrykk rent politisk ved frigjøringen i 1947, da det muhammedanske Pakistan skilte seg ut som egen stat. For Nepal hadde som tidligere nevnt muhammedanernes okkupasjon den følge at grupper av hinduer flyktet opp i fjellene og til slutt vant den politiske makten i landet og gjorde hinduismen til statsreligion. — Ellers ble hinduismen også på det religiøse plan påvirket av muhammedanske idéer. Blant enkelte retninger ble kastesystemet avskaffet. En uheldig side av innflytelsen fra islam var at kvinnenes stilling i samfunnet ble ytterligere forverret.

Den neste epoken i hinduismens historie begynte med fremveksten av det britiske styre i India på 1700-tallet. Møtet med engelskmennenes politiske system — og med europeisk kultur i det hele tatt — innledet en revolusjon i den hinduistiske verden som fremdeles fortsetter. Britenes rettsbegreper og idéene om menneskenes likhet og frihet stod i absolutt motsetning til kastesystemets filosofi. Britene grep også aktivt inn mot enkelte av hinduismens mest barbariske utvekster, slik som enkebrenning og barne-ekteskap. Gjennom den kristne misjon kom hinduene i kontakt med den kristne barmhjertighetstanken og fikk kjennskap til en religiøs tankeverden som var fullstendig fremmed for dem.

Riktignok har det fra apostelkirkens dager eksistert en kristen kirke i Sør-India. Men denne kirke hadde i lange tider vært isolert fra det hinduistiske samfunn som omga den og manglet ekspansiv kraft til misjonsinnsats. Selv i dag — etter et par hundre års misjonsvirksomhet — er den kristne kirke i India bare en liten minoritet i hinduismens folkehav. Dertil kommer at kirkens rekruttering praktisk talt utelukkende har

foregått fra stammefolk og de lavere kaster, og denne kaste-messige underlegenhet har til en viss grad satt sitt preg på den nasjonale kristne kirke i India.

Men kristendommens innflytelse på hinduismen har vært langt mer betydningsfull enn en rent tallmessig får inntrykk av. Kontakten har resultert i hinduistiske reformbevegelser av forskjellig art. Her skal nevnes to retninger, som hva målsetting angår, er helt forskjellige, men som begge har tatt opp i seg mye av kristen metode og kristne ideer.

Den ene av disse bevegelser går under navnet Brahma Samaj og setter seg som mål å ta opp i hinduismen alt det som de anser for å være godt og verdifullt i Vestens åndsliv, samtidig som de vil skjære vekk slike hinduistiske utvekster som for eksempel kastevesenet. Resultatet er blitt en religionsblanding hvor Kristus og Allah blir tilbedt side om side med hindu-gudene. Denne bevegelsen betyr ikke mye tallmessig, men den har stor innflytelse i kulturlivet, fordi dens tilhengere først og fremst er å finne innen den innflytelsesrike klassen av befolkningen som har høyere europeisk utdanning. I slekt med Brahma Samaj er teosofien og antroposofien som har mange tilhengere i Europa og Amerika.

Den andre retningen som skal nevnes går under navnet Arya Samaj. Denne bevegelsen står bak visse organisasjoner som til dels opptrer aktivt i dagens politiske liv i India. Arya Samaj går drastisk til verks i sine forsøk på å reformere de gamle religioner. Dens røtter er fast forankret i hinduismen og i en ytterliggående nasjonalisme. I sitt forhold til kristendommen og Vestens åndsverden, og også til muhammedanismen, er bevegelsen aggressivt fiendtlig. Den bygger sin filosofi på Veda-skriftene og hevder at i disse finnes all sannhet skjult, ikke bare på det religiøse felt, men til og med når det gjelder naturvitenskap og teknikk. Hvis bare hinduene forstår å til egne seg de sannheter som er skjult i Veda-bøkene, så vil de bli i stand til å underlegge seg hele verden.

Men tross alle omskiftelser og ytre påvirkninger har den ortodokse hinduisme inntil i dag beholdt sitt grep på millionene. Dette er tilfelle i India, og i enda høyere grad i Nepal, som hittil bare indirekte har vært gjenstand for påvirkning fra fremmede religioner og kulturer. Fremdeles holder brahmin-

kasten samfunnet i sitt jerngrep, og hinduismens mest rigorøse kastelover blir opprettholdt. Så bastant er den hinduistiske ortodoksi i Nepal, at selv en hinduistisk bevegelse som Arya Samaj i lovs form er nektet adgang til landet. Men utviklingen går raskt, og det er nok bare et tidsspørsmål når ortodoksien også i Nepal må gi etter for presset fra den nye tids idéer. Spørsmålet er: Vil hinduismen i reformert skikkelse bli i stand til å beholde sin innflytelse i et samfunn hvor moderne teknikk og opplysning får makten? Fremtiden alene kan gi svaret, men det har hendt før i hinduismens lange historie at den i krisesituasjoner har tatt opp i seg og assimilert andre religioner og kulturer uten å miste sin egenart.

Buddhismen

Buddhismen ble grunnlagt av Gautama Buddha. Denne store religionsstifter er en historisk person — om enn mye av det som fortelles om hans liv er myter og sagn. Han sies å være født i år 566 før Kristus. Som tidligere nevnt var han kongesønn, men valgte å forsake rikdom og jordiske gleder for å vie sitt liv til religiøse sysler. Han forlot sitt kongelige hjem, sin kone og sitt lille barn og dro ut som en fattig tigger på leting etter sannheten. Etter mange års forgjeves søken hendte det en dag han satt under et tre i meditasjon, at han ble opplyst av en guddommelig åpenbaring. Han var sikker på at han hadde funnet svaret, det som kunne gi ham fred i sjelen. Nå var det bare én ting han ønsket: å gi andre del i sannheten. Resten av sitt liv brukte han til å gå fra sted til sted og preke den nye religion til alle som ville lytte. Og skaren av tilhengere vokste raskt.

Buddhas lære er i grunntrekkene den samme som hinduismens. Alt det utvortes apparat med kastevesen og prester, templer og ofringer er riktignok skrellet av. Men grunnforestillingene om livet og frelsen er de samme. Livet er lidelse. For å bli fri fra lidelsen må en bli frigjort fra livet selv. Det som først og fremst betyr noe, er å bli kvitt begjæret, for det er roten til alt det onde. Når begjæret er drept, da er all bevisst eksistens opphørt. Lidelsen er overvunnet, og sjelen har funnet fred i nirvana, den evige søvn.

Men buddhismen kan ikke anwise noen lett vei til frelse. Det er ingen nåde for syndere. Livets lov er ubønnhørlig. Enhver skal høste som han sår. Den som gjør det onde, blir det ondes trell, og må bli født igjen til utallige nye liv før han kanskje kan bli rensset og til slutt gå inn til nirvanas hvile — løst fra reinkarnasjonens forbannelse.

Buddhismens moralske lov har 8 bud: 1. Rett forståelse. 2. Rett sinnelag. 3. Rett tale. 4. Rett handling. 5. Rett liv. 6. Rett anstrengelse. 7. Rett oppmerksomhet. 8. Rett konsentrasjon. Den som fullt ut makter å følge denne moralske rettesnor, lever et etisk fullkomment liv. Men dette er vanskelige bud å leve etter. Bare ved å gå i kloster og bruke all sin tid til askese og meditasjon kan noen ha det minste håp om å bli i stand til å leve opp til forskriftene. Buddha hadde imidlertid medlidenhet med den alminnelige mann som måtte arbeide for livets opphold, og gav mer lempelige lovbud for folk flest. De måtte bare leve et vanlig moralsk liv og særlig vise medlidenhet med alle levende vesener.

Det er blitt sagt om buddhismen at den er et moralsystem uten Gud. Den moralske lov styrer tilværelsen, og frelsen avhenger av mennesket selv. Buddhismen er en lovens religion, og den har ingen nådens himmel over menneskenes liv. Det som det gjelder om for en buddhist, er å bygge opp et fond av gode gjerninger, noe buddhistene i Tibet og Nepal kaller «sønam». Enhver god gjerning er et pluss til dette «sønam», og enhver ond gjerning et minus. Når døden kommer, er det størrelsen av dette fond som vil bestemme hva som vil skje med et menneske i det hinsidige.

Under den store indiske keiser Ashoka ble buddhismen utbredd over hele India. Han sendte også buddhistiske misjonærer til andre land, blant annet til Nepal, og det antas at grunnlaget for buddhismens makt i Nepal ble lagt av keiser Ashoka. I lange tider var buddhismen den dominerende religion i landet, spesielt blant newar-folket i Kathmandu-dalen.

I århundrene etter buddhismens storhetstid i India gikk det etter hvert tilbake med den nye religion. Den forfalt til rituell formalisme, og i stedet for hinduismens brahminkaste fikk folket en hærskare av buddhistmunker å fø på og trelle under. De færreste av disse gikk i kloster for å leve et religiøst høyverdige

liv i forsakelse og hengivelse. De ble munkes for å kunne nyte en behagelig tilværelse i makelighet og materiell overflod. Som følge av denne degenerasjon fikk hinduismen litt etter litt overtaket igjen, og i dagens India spiller buddhismen ikke lenger noen rolle som folkereligion. I Nepal derimot har som nevnt buddhismen fremdeles ganske stor innflytelse blant det jevne folk. Den dag i dag finner en over hele landet buddhistiske templer som er i stadig bruk. Og en stor del av newarene kaller fortsatt seg selv buddhister. Men også blant dem er det hinduistiske begreper og skikker som dominerer.

I Tibet og blant bhotiaene, sherpaene og andre stammer i det nordlige Nepal er det lamaismen som er folkereligionen. Lamaismen er en særpreget utgave av buddhismen, som i tidens løp har utviklet seg i Tibet. I riktig gammel tid hadde tibetanerne en primitiv religion preget av åndedyrkelse, trolldom og magi, den såkalte bon-religionen, som den dag i dag lever videre blant ambu- og rai-folket i Øst-Nepal. Men i det 7. og 8. århundre fikk mahayana-skolen, en egen retning av buddhismen – innpass i Tibet. Den smeltet sammen med landets gamle religion, og resultatet ble lamaismen, som etter hvert bredte seg også til beslektede folk i nabolandene.

Lamaismen har beholdt enkelte grunnleggende trekk av buddhismen, slik som sjelevandringslæren og den pessimistiske oppfatning av livet som et endeløst kretsløp uten mål og mening. Fra buddhismen har den også overtatt det synet at endelig forløsning fra livets lidelse bare kan oppnås ved at man gjennom meditasjon og forsakelse utsletter sin egen personlighet og går opp i det store Intet. Det fortelles de mest hårrisende historier om hva lamaismens eneboere kan drive det til i retning av å beherske og undertvinge alle legemets funksjoner ved å konsentrere hele sin bevissthet i mystisk selvutsettelse.

Men sammen med disse buddhistiske tanker og idéer inneholder lamaismen fremdeles sterke drag av primitiv åndedyrkelse og okkultisme. Fromhetslivet er ganske dominert av forskjellige former for magi. Et typisk eksempel er bruken av bønnehjulet. Inne i den dreibare trommelen på dette hjulet ligger en liten papirlapp hvor det er skrevet en bønn: «Om mani padme hum» hvilket betyr noe slikt som: «O du juvel i

lotusblomsten». Ved å holde trommelen i rotasjon regner de at denne magiske bønneformular stadig blir fremsagt, og at mekanikken således kan erstatte et personlig bønneliv. Denne rent mekaniske form for religiøs aktivitet kommer enda mer til uttrykk i bruken av bønneflagg, hvor selve vindkraften er tatt i bruk til gudstjenesten, og bønnehjul, som drives av vannkraft i bekkene.

Etter hvert utviklet lamaismen et sterkt presteskap, og i Tibets 3000 klostre holdt en sjettedel av landets mannlige befolkning til. Det var en hard belastning for folket å underholde alle disse munkene som for en stor del levde et liv i sus og dus. I det 14. århundre kom det i gang en reformasjon innen lamaismen. En ny retning innførte strengere ordensregler for klostrene, forlangte at munkene skulle leve i sølibat og oppøve sine evner til mystisk erkjennelse. Disse reformerte munkere hadde gule luer, mens de andre brukte røde luer, og begge retningene finnes fremdeles både i Tibet og Nepal.

I det 17. århundre skaffet presteskaper seg også den verdslige makt i Tibet, og det ble organisert et statsapparat med gude-kongen Dalai Lama som toppfigur og Lhasa som det religiøse og politiske sentrum. Teokratiet i Tibet var så gjennomført at det knapt kan sammenliknes med noe annet enn jødedommens i det gamle Israel. Religionsutøvelsen var faktisk det endelige mål for all aktivitet i samfunnet. Den kinesiske okkupasjonen av Tibet, og særlig undertrykkelsen av opprøret og Dalai Lamas flukt i 1959, gjorde en brå slutt på lamenes verdslige makt i landet. Hvorvidt lamaismens religiøse makt også er blitt knekket, er det vanskelig å ha noen formening om. Det er tegn som tyder på at folket kjemper innbitt for å beholde sin religion. I alle fall er Dalai Lama fremdeles den åndelige leder for de titusener av lamaismens tilhengere som holder til i Nepal og i de andre naboland i sør.

Folket og religionen

Det religiøse liv både blant hinduer og buddhister er sterkt knyttet til templene. Der finnes templer overalt — store og små — i de forskjelligste former. Noen er praktfulle og vel

vedlikeholdte. Andre er små og kanskje falleferdige av elde. I gatene, på gårdsplassene og ute på markene finner en små miniatyrtempler. De er som regel åpne på den ene siden slik at en kan se gudebildet innenfor, og de som tilber, sitter på huk utenfor.

Morgen og kveld ser en folk — særlig kvinner — på vei til templet for å ofre blomster og ris som de bærer med seg på et fat. Mennene går helst dit for å ta seg sitt rituelle renselsesbad, gjerne grytidlig om morgenen. Som regel er det et vannbasseng eller en vannspring i nærheten av templene, og der foregår badingen. De høye brahminene bader minst en gang om dagen og må sikkert være de folk på jorden som tar det mest nøye med den personlige renslighet. De lavere kaster derimot vasker seg sjelden eller aldri.

Vannet tillegges en undergjørende kraft i hinduismen. Mange steder langs elvene i Nepal samles folk i titusenvi på bestemte dager i året for å ta et rituel renselsesbad. Menn, kvinner og barn står tett i tett i det ofte temmelig skitne vann, dukker seg ned og skyller munnen gjentagne ganger — og går hjem med trygg forvisning om at deres urenheter nå er fjernet.

Ved de religiøse høytidene er det et yrende liv i og omkring templene. Prestene er travelt opptatt av å ringe med tempelbjellene, blåse i horn og messe for avgudene. De store prosesjonene har sitt startsted og endepunkt ved templene. Ofte blir en gudfigur tatt vekk fra sin faste plass, plasert på en trone eller i et lite tempel, som blir båret på skuldrene av sterke menn eller trukket gjennom gatene i en vogn. Langs veien blir det ofret store mengder av blomster, ris og andre matvarer til gudebildet, som ofte er klint over med en rød farge og har fått en blomsterkrans om halsen. Dyrefringer hører også med ved flere av høytidene. Offerdyrene er geiter og bøfler. Alle drepes ved at hodet hugges av med et eneste hugg med en stor, krum kniv, den før nevnte kukuri.

Det som forøvrig preger hinduenes religiøse liv, er det utall av seremonier som ethvert menneske må gjennom på veien fra vuggen til graven. Disse seremoniene er ofte omfattende saker, som mer enn noe annet drar av gårde med folks oppsparte midler. De velstående bruker hele formuer på å

finansiere slike handlinger, og de mindre bemidlede må sette seg i gjeld for å kunne holde standarden. I forbindelse med noen av seremoniene holdes det store fester hvor slekt og venner blir innbudt og bevertet på overdådig vis. Men det som først og fremst drar av gårde med pengene, er gavene til de brahminene som skal forrette seremoniene.

I et menneskes liv begynner ritualet alt før barnet er født. Moren må først faste og blir så bevertet av faren med forskjellige ingredienser mens det blir fremsagt bønner om at barnet må bli en gutt. Enhver hindu ser det som den høyeste lykke å kunne etterlate seg mannlige etterkommere. Det har flere grunner, men den viktigste er kanskje den at det er sønnene som skal frelse foreldrene fra fortapelse. Det er nemlig bare mannlige etterkommere som kan tenne likbålet og utføre det rituale som skal løse den avdødes sjel fra det døde legeme.

Ved fødselen er det en rekke seremonier som skal forrettes. Når fødselsveene begynner, blir moren tatt til det mørkeste og skitneste rommet i huset. Vinduer og dører blir lukket, og familiepresten sitter gjerne og messer ved døren for å skremme vekk de onde ånder som antas å være særlig aggressive ved slike anledninger. Når barnet er født, må et spesielt rituale gjennomføres før navlestrengen kan kuttes og barnet kan få die. I elleve dager etter fødselen er moren ansett for å være uren, og før hun kan tillates å stelle med matlaging igjen, må hun gjennomgå en renselsesseremoni.

Den neste viktige hending i barnets liv kommer den dagen det får navn. Her kommer brahminene inn i bildet igjen. De studerer stjernenes konstellasjon på det tidspunkt barnet ble født og finner ut et eller flere passende navn for barnet. Svært ofte blir barna oppkalt etter guder. Nepaleserne legger stor vekt på navnet. Ofte holdes et barns virkelige navn hemmelig, fordi de tror at den som kjenner navnet på et menneske, er i besittelse av en okkult makt over vedkommende.

Så følger en rekke mindre seremonier, slik som første gang barnet får fast føde og første gang håret skal klippes. Hinduene knytter stor religiøs betydning til den måten hår og skjegg blir behandlet på. Under alle forhold beholder hinduen en liten pisk av langt hår i bakhodet. Det sies at når han skal

krysse dødsfloden, er denne hårtufsen nødvendig fordi gudene må ha noe å holde i når de drar ham i land på den andre siden.

For de tre høyeste kaster er den viktigste av alle seremonier i en gutts oppvekst det som skjer den dagen han blir iført den hellige tråd. Inntil han har fått på seg denne tråden, blir gutten religiøst sett betraktet som tilhørende lavkasten, og kan ikke spise ris sammen med sin egen far. Denne hellige tråd blir laget på en bestemt måte av en brahmin, og den skal bæres hele resten av livet. Det vil si, når en tråd er utslitt, må mannen få seg en ny som er blitt helliget på foreskreven vis. Tråden bæres på forskjellig måte ved ulike anledninger, men som regel skal den henge over venstre skulder.

Guttene får den hellige tråd i sju- til tiårsalderen. Det nøyaktige tidspunkt for seremonien blir fastlagt av astrologene. Slekt og venner blir innbudt sammen med et stort antall brahminere. Disse skal alle ha sine gaver etterat seremonien er slutt – for det er synd å sende en brahmin tomhendt ut av huset ved en slik anledning. Denne handling blir derfor en kostbar affære for faren. Den hellige tråd er beviset på at gutten nå er født for annen gang og verdig til å høre til i en av de tre høyere kaster. Kvinnene som ikke får noen slik tråd, blir altså prinsipielt alle ansett for å tilhøre lavkasten.

Pikene på sin side må gjennom et visst rituale første gang de får menstruasjonen. Da blir de stengt inne i et mørkt rom i flere dager og får ikke lov å se noen av mannkjønn, selv blant familiens medlemmer. Og siden i livet – hver gang kvinnen er i sin månedlige periode, blir hun ansett for uren. Hun må da holde seg i et eget rom og får ikke lov til å ta del i matlaging.

Den neste store begivenhet i livet er inngåelse av ekteskap. Når forhandlingene om medgiften er bragt vel i havn, blir en slags offentlig forlovelse inngått i mer eller mindre høytidelige former. Tidspunktet for selve bryllupet blir fastlagt av astrologene. Vanligvis blir bryllup holdt i en av månedene februar, mars eller april. Nevnes må her at blant folk av newarstammen er det vanlig at pikene gjennomgår en ekstra seremoni før de blir gift. Det arrangeres et massebryllup for alle småpiker i en viss alder, hvor de blir viet til den såkalte

bel-frukten. Etter vielsen blir frukten kastet i en hellig elv. Vitsen med dette er at i tilfelle deres senere ektemann skulle komme til å dø tidligere enn de selv, vil de ikke bli betraktet som enker — siden de jo på forhånd var blitt viet til denne frukten. Dette er en brukbar utvei til å unngå den fryktelige skjebne som venter en enke i det hinduistiske samfunn.

Selve bryllupsseremonien er en langtrukken affære, som selv sagt blir ledet av brahminer. Den skjer i nærvær av en stor forsamling av bryllupsgjester, og et av de mest sentrale elementer i ritualet er en dedikasjon av brudeparet til ildguden Agni — representert ved den åpne flamme fra en stor oljelampe.

Nå står det igjen å nevne de siste store seremoniene i en hindus liv, de som har med dødsfall og kremasjon å gjøre. For hinduer som for alle andre mennesker er det vanlig at når døden nærmer seg, kommer redselen for følgene av de synder de har gjort i livet. Gamle folk drar derfor gjerne på pilgrimsreise til hellige steder og tar seg et bad i en eller annen hellig elv. En hindu må for all del ikke dø inne i et rom. Da kan ikke sjelen komme fri. Derfor bærer de den døende ut i det fri, plasserer ham under et hellig tre, eller aller helst ved bredden av en elv med bena uti vannet.

Når døden er inntrådt, må liket snarest brennes. Det blir inntullet i et stykke gult tøy som festes til en lang stang og bæres av to eller fire menn. Likbålet blir tent på elvebredden av avdødes eldste sønn, eller hvis vedkommende ingen sønner har, av nærmeste mannlige slektning. Mens bålet brenner ned, blir visse seremonier forrettet av den tilkalt brahminprest og av den avdødes sønn. Viktig er det å påse at hodeskallen brister før bålet er brent ned, slik at sjelen kan unnsnippe. Hvis den ikke brister av heten fra bålet, må de slå den i stykker på annen måte. Etterpå blir asken og benene samlet sammen og kastet i elven. Kvinnene blir ikke med til kremasjonsstedet. De sitter hjemme i huset og gråter over den avdøde. Av og til leier de gråtekoner som jødene på Jesu tid, og selv om sorgen ikke alltid stikker så dypt, er det viktig at der er mest mulig skriking og støy.

Den avdødes familie er uren i ti dager etter dødsfallet og har i denne tiden bare lov til å tilberede og spise bestemte

sorter mat. Hver dag blir gudene tilbedt og visse seremonier forrettet. Etter at denne perioden er slutt, blir det en eller flere ganger med lengere mellomrom forrettet en viktig seremoni kalt Shraddha. Denne blir ledet av brahminer som etterpå skal ha sine gaver. Ritualet varer hele dagen og består for det meste i resitasjon fra de hellige skrifter. Hensikten med denne seremoni er å hjelpe den avdødes ånd som antas å vanke rastløst omkring i dødsriket, til å finne et nytt og godt oppholdssted.

Religiøse høytider

Den hinduistiske kultur har flere tidsregninger i bruk. Den kalender som er vanligst i Nepal, tok til år 58 før Kristus. Vårt år 1962 tilsvarer da 2020 i hindukalenderen. Årsskiftet varierer fra år til år, fordi den nepalesiske kalender er basert på månens omløpstid. Med visse mellomrom foretas en justering for å komme tilbake til solåret ved at det skytes inn en ekstra måned.

Den hinduistiske kalender er full av helligdager. Faktisk er hver eneste dag i året viet en eller annen gud, og ortodokse hinduer som ikke behøver å arbeide, har alltid fullt opp å gjøre med å iakttå de seremonier som er foreskrevet for alle disse dagene. Almanakken er en av de viktigste bøker for en pliktoppfyllende hindu, og den studeres med stor interesse og tålmodighet.

De store religiøse høytider varierer i innhold og betydning fra sted til sted. Felles for alle hinduer er *dashera*, *divali* og *holi*.

Dashera er den største av alle hinduhøytidene og varer i hele ti dager. Den faller i september eller oktober og er en familiens fest da folk holder seg mest innendørs, spiser god mat og tar del i en rekke religiøse seremonier i hjemmet. Festen holdes til ære for gudinnen Durga, og har en bestemt mytologisk-religiøs bakgrunn. På den niende dag foretas offerhandlinger i templene, og i Nepal er det da vanlig at bøfler blir ofret til den blodtørstige gudinne.

Divali er hinduenes nyttårshelg. Den faller i oktober eller november og varer i fire til fem dager. Divali er den vakreste av hinduhøytidene og er blitt kalt lysenes fest, fordi hus og gater om kveldene er overdådig dekorert med brennende lys. Det er en høytid med glede og selskapelighet og med tilbedelse av velstandsgudinnen Lakshmi — kjøpmannsstandens spesielle skytsgudinne. Folk gir hverandre gaver, og forretningsfolk sender lykkønskningskort til sine kunder.

Holi, som kommer i februar eller mars, er en løssluppenhetens fest. I de dagene denne høytiden varer, kaster hinduene alle hemninger overbord og gir seg ofte av med hærverk og vandalisme. Barn og ungdom kaster rødfarge og sprøyter rødt vann på alle som våger å vise seg på gaten. Kvinner bør helst holde seg innendørs for ikke å risikere å bli antastet av menn. I det hele tatt er denne festen sterkt knyttet til fruktbarhetskultus og seksualitet.

Som den fjerde av årets store religiøse fester i Nepal kommer gay-yatra. Denne faller i august-september, og har særlig tilknytning til newarfolket. Det sentrale i denne festen er religiøse opptog og rituelle ofringer. Som navnet antyder (gai = ku) har denne festen delvis med tilbedelsen av kua å gjøre. Ellers foretar newarene under denne høytiden en rekke handlinger til hjelp for avdøde slektingers ånder.

En annen viktig religiøs høytid i Nepal er shivaratri, som kommer noen uker før holi, og som er viet guden Shiva. Som tidligere omtalt er denne høytiden særlig knyttet til Pashupathinath-templet utenfor Kathmandu.

Til slutt må nevnes machendranath-festen i Kathmandu. Den feires i mai-juni til minne om en tildragelse fra Kathmandu-dalens lokale mytologi. Guden Gorkhanath ble en gang dødelig fornærmet på folket i Kathmandu-dalen, og som hevn fikk han regngudene til å holde tilbake alt regn i dalen. Da tørken til slutt ble uutholdelig, gikk kongen til en dyktig trollmann og ba om hjelp. Denne greidde å mane Machendranaths ånd inn i en statue som kongen hadde fått laget. Dermed var situasjonen reddet; Gorkhanath ble tvunget til å gi opp sin hevn over dalens innbyggere. Machendranath-dyrkelsen inneholder bruddstykker både av gammel primitiv religion og av buddhisme og hinduisme, og er i dag særlig knyttet til bønn

om regn og en god årsgrøde. Hovedfeiringen foregår i Kathmandus naboby Patan med stor pomp og prakt. Machendranaths statue blir plassert i den ene av to kolossale vogner som er utstyrt med en 15 meter høy overbygning. Vognene blir så trukket gjennom gatene av en stor folkemengde.

I tillegg til de som er nevnt her, har hinduismen som sagt et utall av mindre høytider, noen av dem viet til lokale landsby- eller stammeguder. I Nepal er helligdagene enda mer tallrike enn i India, og i disse høytidene har alle offentlige funksjonærer fri i mange dager og opp til et par uker om gangen. Men den fattige, arbeidende del av befolkningen har nesten ingen fridager. Bare noen få dager i året i forbindelse med de store høytidene river de seg løs fra det daglige strev i landsbyene og på markene. Da kler de seg i sin beste stas og fyller alle veier og stier som går til byene og de store templene. Der ser de på gudeprosesjonene og ofringene, men bruker ellers tiden til å hygge seg og feste med sang og dans i gatene. For dem er disse høytidene folkeforlystelse og moro — deres eneste avveksling i hverdagens slit.

Frombetsliv og magi

Enkelte mennesker fra Vestens land er blitt tiltrukket av hinduismens frombetsliv og mystikk. Vi har allerede nevnt teosofene og antroposofene. En hindu-institusjon som er blitt kopiert også innen kristne kretser er den såkalte ashram, den hinduistiske form for klostersvesen. En ashram er et avsidesliggende sted hvor en gruppe mennesker samler seg for i kortere eller lengre tid å drive religiøse studier, og under ledelse av hellige menn leve et liv i fromhet og enkelhet.

Kjent langt utenfor hinduistiske kretser er også yogiene blitt. De hører til den tallrike gruppen av hellige menn eller sadhuer som en treffer på overalt i India og Nepal. Disse vandrende menn skaffer seg sitt daglige brød ved å tigge, og bruker tiden til religiøse øvelser av forskjellig art. De går som regel barbert med bare et lite stykke simpelt tøy rundt livet. De har langt hår og skjegg, kroppen deres er innsatt med aske, og i ansiktet har de malt religiøse symboler. Hen-

sikten med alt dette er «å spege kjødet» slik at dets lyster og begjær kan betvinges, og sjelen bli frigjort. Den ekte yogi søker frelse ved streng selvdisiplin og opparbeider seg på denne måten hypnotiske eller okkulte evner slik at han kan gjøre mirakuløse gjerninger. De som kanskje har drevet det lengst i denne retning, er de tidligere nevnte buddhistiske eller lamais-tiske eneboere i Tibets og Nepals fjell.

Men utvilsomt er de aller fleste yogier og sadhuer bare taskenspillere og bedragere som har valgt tiggerstien som en lett og behagelig levevei. Og i alle fall er de i all sin fromhet og selvfornektelse blottet for ansvarsfølelse overfor sine medmennesker. Det de søker, er frelse for seg selv. De ser simpelthen ikke at lidelsen og nøden omkring dem kaller på deres medfølelse og hjelp. Lidelsen i verden blir akseptert som et uavvendelig onde. De selv er fornøyd med å isolere seg i sine templer og huler og la verden gå sin skjeve gang. En som kommer fra et kristent land, vil i hinduismen og buddhismen savne de tanker som er så sentrale i kristendommen, den sterke betoning av kombinasjonen mellom aktiv, etisk høyverdig livsførsel på den ene side og et personlig fromhetsliv av høy åndelig kvalitet på den annen side. Asias to store religioner, hinduismen og buddhismen, er med all sin mystikk og selvdisiplin passive og innadvendte.

Dette vil ikke si at hinduismen og buddhismen ikke har en høy moral. Menneskene der ute lever så menn ikke lettvtint. Der er et utall av strenge regler og forskrifter for livsførsel og adferd. Samfunnet påser at de blir overholdt, men de fleste er inspirert av religionen. Særlig innen de høyere kaster settes dyder som rettskaffenhet, gjestfrihet og gavmildhet høyt i ære. Utlendinger som besøker India eller Nepal, vil ofte få et altfor ufordelaktig inntrykk av de moralske forhold, fordi de helst kommer i berøring med storbyens berme og med lavkastefolk.

Likevel må det innrømmes at det også innen de høyere kaster, og særlig blant hinduismens brahminer og buddhismens prester og munkes, finnes mye uhederlighet og dobbeltmoral. Det er ganske alminnelig at folk ser på og endog omtaler dem som kjeltringer og utsugere. Og i særdeleshet på det seksuelle område er moralen temmelig tynnslitt, selv om der i det ytre opprettholdes en fasade av anstendighet. Templene er ofte rene

sentre for utukt, og gledespiker blir ansett som en egen kaste, berettiget til å finne sitt utkomme ved prostitusjon.

Når en kommer ned til folkets jevne masse, blir det lite igjen både av religiøs fromhet og av åndelig kvalitet. Religiøst liv i dypere forstand er forbeholdt de profesjonelle — brahminere og munkere, sadhuer og asketer. For den jevne mann gir religionen lite som kan løfte ham over den trøstesløse hverdag. Gudsdyrkelsen blir for en stor del en rent mekanisk utførelse av religiøse handlinger og seremonier som han selv ikke forstår betydningen av. Han gjør det fordi det er skikk og bruk. Hvis en spør en vanlig hindu hvorfor han foretar seg en eller annen religiøs handling, vil han som regel svare: Jeg vet ikke, brahminene kan svare. Men brahminene vet ikke alltid så mye de heller. De religiøse kunnskaper består for de flestes vedkommende helst av brokker av likt og ulikt som de ikke har kunnet smelte sammen til noe helhetssyn.

I den jevne hindus religiøse begreper inntar overtro og trolldom en dominerende plass. Han tror seg omgitt av en hærskere onde ånder som er oppsatt på å skade ham på forskjellig vis. Så må han ta forholdsregler for å beskytte seg mot dem. Overalt ser han «varsler» om dette eller hint. De uskyldige små firfislene som kryper omkring på veggene i husene deres, blir studert på det mest omhyggelige for å finne varsler for fremtiden. De er redde for det «onde øye» som særlig er farlig for vakre barn. For å avlede oppmerksomheten fra barnets skjønnhet pleier de ofte å kalle det med et stygt navn. Noen mennesker antas å ha en «sort tunge». Når de kommer til å nevne navnet på et menneske eller en gjenstand — selv om det er uten ond hensikt — vil det komme til å skje en ulykke med vedkommende person eller ting. Særlig knytter det seg mye overtro til sykdom på folk og fe. Her kommer landsbyens medisinmann inn som den autoritet som muligens kan finne ut hva som er i veien og rette på det.

I det hele er det frykten som preger menneskenes liv — frykten for trolldom og onde ånder, frykt for sykdom og død, frykt for guder og demoner. Gudene er vrede på menneskene og må blidgjøres. Dette er hensikten med all religiøs aktivitet. Og når en betrakter det religiøse liv i Nepal, må en si med Paulus da han stod på Areopagos og tok et overblikk over

den greske religions mange guder og helligdommer: «Disse folk er nidkjære i sin gudsdyrkelse». Men tross all sin mytologi og alle sine hellige bøker dyrker de en ukjent gud. De har mange guder, men ingen personlig Gud. Deres religion sier intet om en kjærlig himmelsk far og inneholder intet budskap om en frelse av nåde. De famler i mørke og kan aldri være sikre på at gudene har hørt deres såre rop om hjelp og tilgivelse.

DET NYE NEPAL

En stat i smelteðigelen

I dag møtes gammelt og nytt i Nepal. Bonden bak sitt oksepann og sin treplog tar det som en dagligdags ting når ruteflyet durer forbi høyt under skyene. Kjøpmannen sitter med korslagte ben i butikken sin og røker vannpipe — mens han lytter til musikk og nyheter fra sin lille batteridrevne transistorradio. Om morgenen møter en på veiene flokker av små gutter og jenter — barbeinte, snørrete og skitne med bare en fillet skjorte på kroppen. Men under armen har de tavle og bøker, og i skjortelomma en trekroners fyllepenn. De er på vei til skolen. I hovedstadens trange basargater ser en svære seks-tonns lastebiler som spyr svart diesel-exhaust mens de i lavgear stanger seg fram i mylderet av folk og hellige kyr. Ja, selv i en søvning liten landsby kan det enkelte steder hende at kvinnene i en fart må ta ned veven og sope sammen kornet som ligger til tørk midt på gaten — mens bikkjer og kaklende høns springer for livet — fordi en jeep skal forbi i en fart.

Nepal betalte sin uavhengighet under det britiske styre i India med å bli etterglemt i den veldige utvikling som fant sted i det 19. og 20. århundre. Da revolusjonen fant sted i 1950—51, befant Nepal seg på et middelaldersk utviklingsstadium. Bortsett fra noen få biler og elektrisk lys i hovedstaden fantes der faktisk intet som minnet om det tyvende århundre. På landsbygda var naturalhusholdningen enerådende. Sosialt var forholdene preget av feudalsamfunnet, med rike jordeiere og lutfattige husmenn. Utenom Kathmandu-dalen var der ingen byer; de lokale administrasjonssentra rundt om i landet var nærmest litt større landsbyer. Bortsett fra noen få

indisk-kontrollerte jutmøller i lavlandet eksisterte det ingen industri, og statsbudsjettet var på omkring 30 millioner kroner — omtrent som kommunebudsjettet i en middels stor norsk by. Sykehus og leger manglet fullstendig utenfor hovedstaden, og bare to prosent av befolkningen kunne lese og skrive.

Ti år er nå gått siden den moderne tid begynte å holde sitt inntog i Nepal. Adskillige forandringer har skjedd i denne tiden. Statsbudsjettet er blitt tredoblet, og utenom dette er store beløp blitt brukt i utviklingsprogram finansiert fra utlandet. Der er bygd veier og startet flyruter. Hundrevis av utenlandske eksperter og rådgivere har arbeidet i landet i kortere eller lengre tid og hjulpet myndighetene med å planlegge og lede utviklingen. Det en gang så lukkede land er blitt møtested for turister fra alle verdens kanter, og unge nepalesere har vært eller er i India og Vesten for å studere. Selv i avsidesliggende strøk er det blitt satt i gang skoler, og i hovedstaden er det nye universitet så smått begynt å fungere.

Men likevel, sammenliknet med de overveldende oppgaver som venter på å bli løst, er det forsvinnende lite som er blitt gjort. Innsatsen har vært konsentrert i hovedstaden og dens umiddelbare nærhet, og når en kommer ut i distriktene, er det lite en ser av fremgang og utvikling. Den lille økonomiske bedring som har skjedd, er for det meste spist opp av den voldsomme befolkningsøkningen, og det mest markante utslag av den nye tid har for folk flest vært en alminnelig prisstigning.

En av de viktigste årsaker til den langsomme takt i utviklingen har utvilsomt vært landets ustabile politiske forhold. Ingen regjering har fått sitte lenge nok til å kunne sette sine planer ut i livet. For hver politisk omveltning med påfølgende omorganisering innen statsadministrasjonen har verdifull tid gått tapt — og imens har alt fått lov til å fortsette i de gamle spor. En annen årsak til at resultatene er blitt så små, har vært mangelen på kvalifiserte folk til å gjøre arbeidet ute i marken. Det er ikke så vanskelig å sitte ved en kontorpult og lage flotte planer — særlig når en har eksperter fra mange land til hjelp. Noe ganske annet er å sette planene ut i livet. Særlig har det skortet på faglært arbeidskraft på det lavere nivå; utenlandske eksperter kan ikke gjøre stort uten dyktige teknikere og fagarbeidere.

Men til tross for skuffelser og forsinkelser på mange vis er det ganske åpenbart at en ny tid har holdt sitt inntog i Nepal — også utover landsbygda. Folk er blitt vekket og begynner å innse at forholdene *kan* forbedres. Alt behøver ikke å fortsette som det har vært i uminnelige tider. Ungdommen har begynt å stille spørsmål: Er det så sikkert at far og bestefar har rett i alle ting? Finnes det andre verdier i livet enn de som tradisjonen peker på? Etter hvert går det opp for folk at det som først og fremst teller, er kunnskaper. De unge vil gjerne komme på skole og lære noe. Lesekunsten åpner døren for dem til en helt ny verden. De er ikke lenger avhengige av andre, men kan selv orientere seg og finne ut om saker og ting, og inntrykkene fra alt det de leser og hører og ser, utkrystalliserer seg i økende forventninger.

Men i de økende forventningers kjølvann følger misnøye med tingenes nåværende tilstand. Bra er det hvis denne misnøyen kan bli en inspirasjon til aktiv, skapende innsats. Store ting kan skje dersom denne drivkraften kan bli ledet og nyttiggjort på fornuftig vis. Av og til hører en om slike undere: Folk finner seg ledere som evner å samle dem til felles dåd, i praktisk samarbeid om bestemte oppgaver.

I en bygd inne i landet var folket enige om at det de først og fremst trengte, var veiforbindelse med omverdenen. De ble klar over at de selv kunne gjøre noe med denne saken, og så bestemte de seg for å organisere dugnad. I hundretall kom bøndene med hakker og spader, og veien ble bygd. Noen autostrada ble det ikke, men med jeep kan en allsids komme fram i den tørre årstiden, og hva mere er — denne veien er blitt begynnelsen til en ny æra i bygdas historie: De har funnet ut at det nytter å gjøre noe selv.

Men dessverre hører slikt til unntakelsene. Som regel må drømmen om fremgang og velstand gi tapt når den kommer i konflikt med de nakne realiteter. Fattigdommen og uvitenheten, fordommene og den alminnelige treghet hos menneskene blir som en ugjennomtrengelig mur som stopper alle fremskritt. De kommer ikke over den første bakkekneiken slik at utviklingen kan begynne å gå av seg selv. Og i stedet for dugnadstanken blir det kravmentaliteten som vinner grunnen. Man holder møter og vedtar resolusjoner: Staten skal gjøre

ditt og gjøre datt. Det faller ingen inn at de *selv* kan gjøre en hel del.

Staten makter ikke å imøtekomme alle krav. Så blir folk gående og vente — vente på staten og vente på — de vet ikke selv hva. Etter som tiden går, øker misnøyen og utilfredsheten, marken modnes for de politiske agitatorer og demagoger. Det blir uro i samfunnet, og uroen virker igjen som en bremse på fremskrittet. En håpløs kjedereaksjon er kommet i gang — slik som en har sett det i så mange tilbakeliggende land i de senere år. Til slutt skjer der en eksplosjon, og enden på det hele blir et ytterliggående diktatur av det ene eller det annet slag.

Nepal er kanskje ennå ikke kommet så langt at det virkelig er fare på ferde i så måte. Folket har bare så vidt begynt å våkne fra århundrenes søvn. Men forandringen kan komme fort. Særlig er den studerende ungdom et labilt element i samfunnet. Ett tiår til, og situasjonen kan være en ganske annen.

I dagens Nepal er det særlig tre oppgaver som ubetinget må løses hvis det skal være håp om at utviklingen skal gå i en fredelig og positiv retning: 1. En effektivisering av statsadministrasjonen. 2. En gjennomgripende jordreform. 3. En kraftinnsprøytning i landets økonomiske liv, slik at levestandarden i hvert fall ikke skal synke med den hurtige økning av befolkningen. — I de følgende avsnitt skal vi ta for oss de forskjellige sektorer av Nepals økonomiske og sosiale liv og prøve å klarlegge hva som kan og må gjøres — og hva som blir gjort for å fremme en sunn og balansert utvikling og vekst.

Administrasjonen en flaskebals

Under Rana-tiden var all makt i landet samlet i maharajaens hånd, og all myndighet hadde sin kilde i hans person. Noen form for lokalt selvstyre eksisterte ikke. Administrasjonen i det nye Nepal følger stort sett fremdeles dette gamle mønster, med den forskjell at maharajaens plass er overtatt av konge og regjering. Riktignok er det blitt valgt kommunestyrer, men deres makt og myndighetsområde er ytterst begrenset. Alle saker av noen betydning blir forelagt den lokale magistrat

(badahahim) for endelig avgjørelse. Magistraten er utnevnt av sentralregjeringen og ansvarlig kun overfor denne. Men også hans myndighet er meget begrenset, og selv i små fillesaker må han ha de sentrale myndigheters godkjennelse før han kan ta sin beslutning.

Denne mangel på evne og vilje til å delegere myndighet til lavere instanser er arven det moderne Nepals statsadministrasjon har mottatt fra Ranaene, og ordningen blir ekstra tungvint i et land som Nepal på grunn av de elendige kommunikasjonene. Et brev fra utkantdistriktene kan trenge mangfoldige uker på å nå fram til Kathmandu, og hvis embetsmennene selv skal til konferanse i hovedstaden, blir de borte i ukevis, ja, kanskje i måneder. Imens ligger alt i dødvanne hjemme på distriktskontoret.

De offentlige kontorene utover landet har mye til felles med middelalderens skrivestuer her hjemme. På en forhøyning langs langveggen i et stort rom sitter kontoristene på rad og rekke på sine puter med lave pulter foran seg. Telefon og skrivemaskin forekommer overhodet ikke. Med sirlig skrift setter de opp sine brev og dokumenter på grovt, hjemmelaget papir. Språket de bruker, har typisk kanselli-stil, nærmest uforståelig for folk flest. På verandaen utenfor sitter det skrivere som folk kan leie til å lese eller skrive brev for dem. Når de skal lese opp et slikt offentlig dokument, pleier de gjerne å syngte teksten med monoton stemme.

Nepal er delt opp i 32 distrikter som nærmest kan sammenliknes med fylkene i Norge. I hvert distrikt er det en magistrat eller fylkesmann og dessuten en militær sjef, en politisjef og en dommer. Disse siste står under magistraten i rang, men er hver for seg ansvarlige overfor sine etatssjefer i hovedstaden. Noen steder i landet finnes det ennå noen såkalte vasallstater, små fyrstestater styrt av en raja som langt på vei har despotisk makt over sine undersåtter.

Den elementære enhet i landets administrasjon er landsbyen. Den styres av et «panchayat» — et landsbyråd med omkring fem medlemmer utpekt av landsbyens familiefedre. Landsbyrådet nyter stor respekt og er en institusjon med lange tradisjoner i det hinduistiske samfunn. En hel mengde saker, slik som simpelt tyveri og nabokrangel, ekteskapsbrudd og brudd

på kastelovene blir endelig avgjort av landsbyrådet, som også bestemmer om en sak er av slik art at den må bringes fram for distriktsmyndighetene.

Den gjennomførte sentraldirigering i alle detaljer har medført en voldsom oppsvulming av statsadministrasjonen i hovedstaden. Dessverre har det ikke blitt gjennomført en tilsvarende modernisering av organisasjonsapparatet. Saksbehandlingen er svært langsom, og papirene har en tendens til å bli liggende på skrivebordene hvis en ikke ved personlig fremmøte kan få tingene på gli. Som regel er det mange instanser som skal passeres, og selv småsaker blir avgjort på høyeste hold. De høyere funksjonærer blir derfor helt overlesset med arbeid og virker som flaskehals i saksbehandlingen. Helt til for et par år siden var det for eksempel en regel at selv de minste utbetalinger av statsmidler måtte godkjennes av finansdepartementet, og privatfolk som hadde penger til gode av staten, hadde et svare brev med å få utbetalt sine tilgodehavender. En annen ting som preger arbeidet i sentraladministrasjonen, er mangelen på samarbeid og koordinasjon mellom de forskjellige instanser. Dette gjelder både kontakten mellom høyere og lavere nivå i samme etat og departementene imellom. Den ene mann vet ikke hva den annen driver med, og de trekker derfor i hver sin retning. En medvirkende årsak til dette forhold har vært den stadige utskiftning av høyere statsfunksjonærer i forbindelse med de utrenskninger som har fulgt i kjølvannet på de hyppige regjeringsskriser.

Til dette kommer at arbeidsinnsatsen på kontorene er svært lav. Ved siden av lørdagen, den ukentlige fridag, er det en mengde offentlige fridager, for det meste religiøse. Et par ganger i året er kontorene stengt opp til 14 dager i ett strekk. Kontortiden er offisielt fra kl. 11 til kl. 16, men den effektive kontortid varer ikke stort lenger enn fra kl. 12 til kl. 14. De faglige kvalifikasjoner blant funksjonærene er ofte temmelig skrøpelige. Å bli kontorist på et offentlig kontor er målet for alle som har gått på skole, og når de først er blitt ansatt, regner de med at de er forsørget for resten av livet. Å avsette en statsfunksjonær fordi han er lat eller uduelig er nesten umulig.

En rekke F.N.-eksperter og andre utenlandske fagfolk har nedlagt en god del arbeid for å modernisere Nepals stats-

administrasjon. Enkelte av deres planer er blitt gjennomført, for eksempel den reformen som ble nevnt ovenfor: Desentralisering av statens utbetalinger. Men det meste er nok blitt liggende i skrivebordsskuffene. Dette er dobbelt kjedelig fordi en utbygning av statens organisasjon er nøkkelen til fremgang i landet i det hele tatt. Utviklingshjelpen fra utlandet er avhengig av et intimt samarbeid med landets sentrale og lokale myndigheter, og ofte blir prosjektene mye forsinket fordi disse myndigheter ikke evner å fatte og sette ut i livet de nødvendige beslutninger. Dessverre har ofte den bremsende faktor i utviklingsarbeidet vært administrasjonens manglende evne til å bruke de penger som er stilt til disposisjon fra utlandet.

Den mest effektive delen av statsapparatet er utvilsomt hæren. I 1952 ble den reorganisert ved hjelp av indiske offiserer. Den ble da redusert fra 25 000 mann som var dårlig organiserte, dårlig utstyrte og udisiplinerte, til en vel trent kjerne på 6000 mann. Befalet ble effektivisert ved å sjalte ut mange offiserer som manglet militære kvalifikasjoner og hadde fått sin rang av utenforliggende hensyn. I årene etterpå er hæren igjen blitt bygd ut til omkring 25 000 mann. Dessuten har landet en veldig reserve av ypperlige, velutdannede menn blant de titusener tidligere leiesoldater i den britiske hær. Men med våpen og utstyr er det dårlig bevendt; soldatene har praktisk talt ikke noe annet enn håndvåpen, og selv disse er av dårlig kvalitet. Hæren består av bare vervede soldater, som får en månedslønn på omkring 30 kroner pluss fri kost og uniform.

Politiet har ikke samme standard som hæren. Arrestantene blir ofte brutalt behandlet for å fremtvinge tilståelser. Prinsippet er gjerne at en mann blir ansett skyldig inntil han selv kan bevise sin uskyld, og det er ikke så lett når han sitter innesperret. Fengselsforholdene er fryktelige, og rettsvesenet arbeider langsomt og omstendelig. Lovverket er preget av Rana-tidens juridiske tankegang. Det har stadig vært bebudet en revisjon av lovene, men arbeidet med dette går tregt. For vanlige folk uten forbindelser er det ikke lett å føre sak. I hovedstaden finnes det noen få utdannede advokater, men utover landet får folk greie seg uten juridisk bistand. Dommerne er gjerne mottakelige for bestikkelser, og den som betaler mest, vinner saken.

I de fleste land i Østen er offentlig administrasjon mer eller mindre gjennomsyret av korrupsjon. Også i Nepal er det vanlig at det må bestikkes til for at en skal få ordnet med en sak på et offentlig kontor, og denne praksis blir vanligere jo lengere en kommer ned på rangstigen. Det vil si, høyere embetsmenn tar helst imot bestikkes i stor stil og ordner seg slik at det ikke blir kjent. Men underordnede kontorister, tollere og liknende er ikke så fintfølede. Hvis de ikke får det vanlige under bordet, sier de klart fra om den ting. Egentlig kan en vel ikke kalle dette bestikkelse i vanlig forstand. Det er en form for gebyr som funksjonærene mener de har krav på i tillegg til sin lønn, og det er det i grunnen ikke noe å si på. Vanlig lønn for en kontorist i Nepal er omkring 70 kroner i måneden, og selv for folk i høyere stilling er lønnen ofte ikke mer enn et par hundre kroner om måneden. De må simpelthen ha ekstra inntekter for å kunne leve på et nivå som svarer så noenlunde til deres utdannelse og sosiale posisjon. Så blir det å benytte seg av de muligheter som stillingen gir, og en kan godt forstå at de prøver å presse sitronen til siste dråpe. Det kjedelige er at den som betaler mest, oppnår særlige fordeler, mens en fattig mann ikke kommer noen vei.

Et av kong Mahendras påskudd for å ta makten fra Koirala-regjeringen i 1960, var den alminnelige korrupsjon innen administrasjonen, fra statsministeren selv og nedover. Det ble også snakket om at statens embeter ble gitt som en påskjønnelse til gode partifeller uten hensyn til kvalifikasjoner for øvrig, en praksis som for øvrig ikke er så helt ukjent i Vestens demokratier heller. Noen offentlig rettslig undersøkelse av disse forhold er ikke blitt foretatt. At det ligger noe til grunn for beskyldningen, behøver ingen å tvile på, for korrupsjon blant statsfunksjonærer er gammel tradisjon i Nepal. Under Rana-styret var jo dette formålet for hele statsapparatet: At de familier som hadde monopol på rikets høyeste embeter skulle få anledning til å berike seg. For en stor del var det avhengig av den enkeltes personlige initiativ hvor mye han kunne få ut av sin stilling.

Fra høyeste hold blir det stadig sagt i fra at det er umoralsk å ta imot eller å gi bestikkes. I de forskjellige regjeringer har de gjerne hatt en egen anti-korrupsjonsminister. Men for

å komme uvesenet til livs kreves mer enn ord. Først må funksjonærenes lønninger komme opp på et anstendig nivå. For å oppveie de økede lønningsutgifter kunne arbeidstiden utvides og effektiviteten økes ved å avskjedige uduelige folk. Dernest må det kontroll til, og de som kontrollerer, må selv være ubestikkelige. Men alle anstrengelser fra høyeste hold hjelper lite om folkets moralske begreper ikke er klare i dette spørsmål. Her er det mye som mangler; folk flest er passive i slike saker. De tør ikke rapportere irregulære forhold, fordi de er redde for konsekvensene for seg selv. I Vestens land er pressen gjerne den mest effektive vokter av offentlig hederlighet, men forat pressen skal være brukbar i denne forbindelse må to betingelser være oppfylt: Pressen må være fri for offentlig sensur og ha rett til å hemmeligholde sine kilder. Og den må bli lest av et tilstrekkelig antall mennesker. Ingen av disse betingelser er oppfylt i Nepal i dag.

Hederlighet i offentlig styre og stell er nødvendig for en hurtig og effektiv oppbygging av landet. Det hjelper lite med finansiell hjelp fra utlandet hvis mesteparten av midlene blir rotet bort av uhederlige offentlige tjenestemenn. På grunn av dette er hjelpen i så mange tilfelle blitt en fiasko, og resultatet av det hele er bare blitt at de rike er blitt rikere og de fattige fattigere. Heldigvis er Nepal i så måte et av de bedre land.

I årene etter revolusjonen har det utvilsomt vært visse fremskritt i retning av større effektivitet i administrasjonen. Et generasjonsskifte finner sted. Mennene fra Rana-tiden forsvinner, og de unge arvtakere får etter hvert erfaring. Mange av dem er inspirert av nasjonal patriotisme og fast bestemt på å vise verden at de er i stand til å styre og bygge sitt land.

Økonomi og pengestell

Nepals myntenhet er den nepalesiske rupee = 100 paisa. Bruken av penger som betalingsmiddel er noe nytt i Nepal bortsett fra byene og de mer sentrale strøk. I de isolerte distrikter hvor naturalhusholdningen er enerådende, er folk ikke interessert i kontanter, fordi det ikke er noe å få kjøpt. Pengesedler har

de ingen tiltro til. Hvis de i det hele tatt er villige til å selge noe, må betalingen skje i mynt som de tar imot først etter at de har undersøkt omhyggelig hvert pengestykke for å forvise seg om at de ikke er falske. Den manglende tillit til pengesedler medfører vanskeligheter når en skal reise i det indre av landet. Det kan nemlig bli temmelig tungt å bære pengene når alt skal være i klingende mynt. Det sies at utenlandske fjellklatrings-ekspedisjoner har måttet reservere en tiendepart av bærerne sine til å bære de pengene som de trengte på veien.

Inntil ganske nylig ble indiske penger mest brukt som betalingsmiddel i de sørlige og vestlige deler av landet, og i resten av landet ble de to valutaer brukt om hverandre. Som tidligere nevnt falt den nepalesiske rupee stadig i verdi i årene etter revolusjonen, og det er forståelig at folk foretrakk å ha pengene i indisk valuta hvis de satt med kontanter. Dessuten kunne vekslingskursen pendle med 10–15 pst. i løpet av året og varierte i de forskjellige deler av landet. Dette skapte glimrende muligheter for spekulanter, og mange forretningsfolk tjente formuer på pengeveksling. Med passende transaksjoner kunne de selv manipulere med vekslingskursen omtrent som de lystet.

Det er klart at dette skapte uholdbare tilstander i landets økonomiske liv. I 1960 ble det endelig satt en stopper for det. Nepals nasjonalbank som ble grunnlagt i 1955, hadde ved utenlandsk hjelp skaffet seg de nødvendige valutareserver, og kursen ble låst fast i forhold til indisk valuta. Siden har den blitt holdt uforandret på 100 indiske rupees = 160 nepalesiske rupees. Det vil si at en nepalesisk rupee er verdt 0,63 indiske rupees, eller omtrent 0,95 norske kroner.

Samtidig ble det forbudt å bruke indiske penger som innenlandsk betalingsmiddel. Bortsett fra indisk valuta som fremdeles kan veksles fritt, skal alt kjøp og salg av fremmed valuta skje gjennom statsbanken. I 1961 beløp landets valutareserve seg til omkring 70 millioner rupees i pund og dollar. Nepals eneste forretningsbank er også statskontrollert, og begge banker har etter hvert opprettet filialer flere steder rundt i landet.

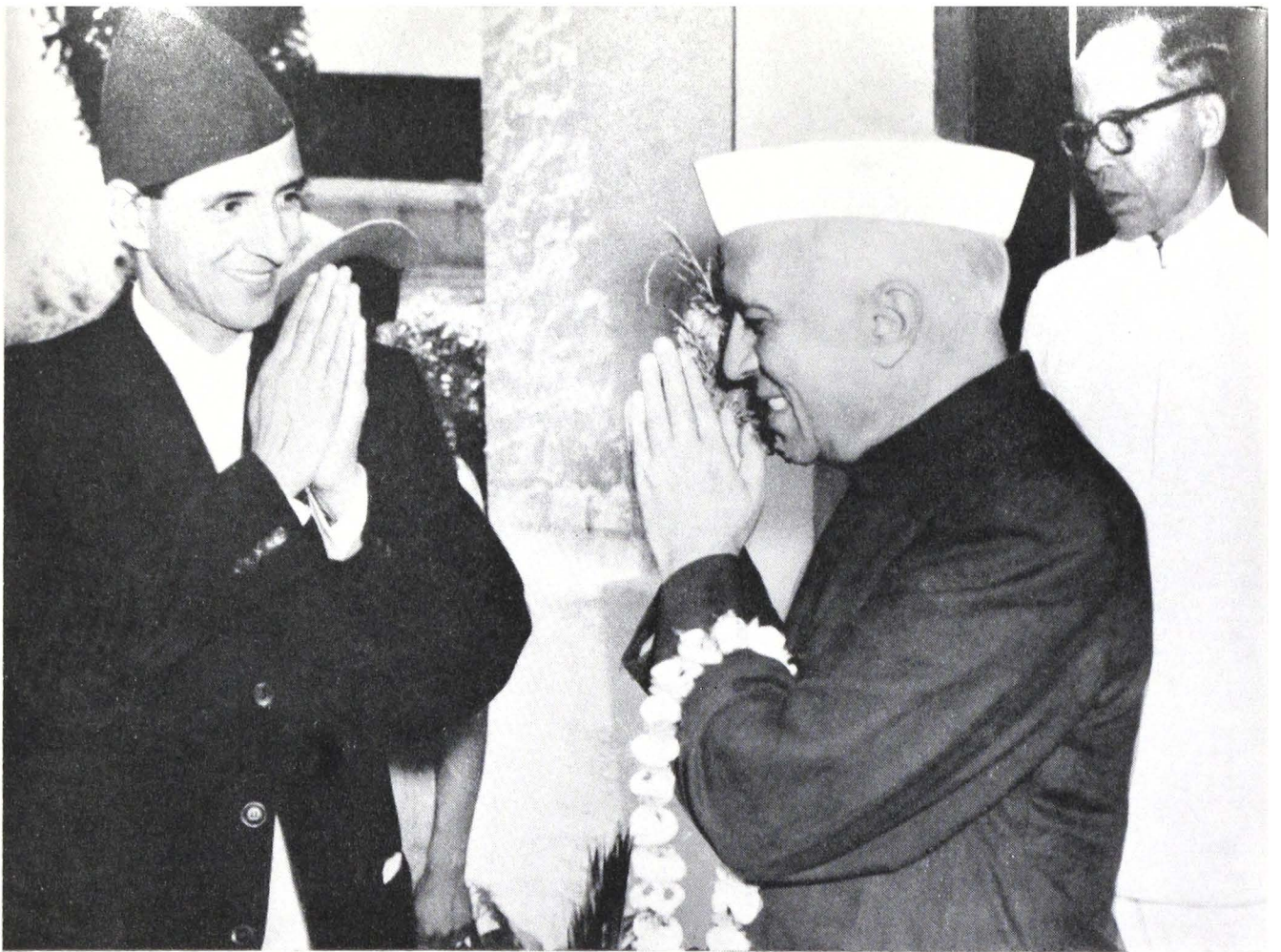
Nepals nasjonalinntekt er anslått til 3200 millioner rupees eller omtrent 340 rupees pr. innbygger. Dette er omtrent $\frac{1}{20}$ av Norges nasjonalinntekt pr. innbygger. Bare en liten brøkdel

av denne inntekten blir omsatt i rede penger; den alt overveiende del utgjøres av bøndenes forbruk av egne produkter. Både av denne grunn og fordi inntekten absolutt sett er så lav, blir det ikke mye å skatte av. Inntektsskatt ble første gang innført i 1960, men det skattefrie beløp er satt så høyt at bare folk med ekstra høye inntekter blir berørt. Hovedtyngden av statens inntekter kommer fra toll og jordskatt, men inntekten er ikke tilstrekkelig til å dekke statens utgifter — i hvert fall ikke når en regner med kapitalinvesteringen i utviklingsprogrammet. Siden revolusjonen i 1950 har statsbudsjettene regelmessig vist underskudd, og differansen ble til å begynne med dekket fra de reserver som fantes etter Rana-styret. Da disse tok slutt, kunne staten unngå å gå bankerott bare ved å kutte ned på budsjetterte kapitalinvesteringer og ved å støtte seg til utenlandsk hjelp.

Under Rana-styret ble det ikke utarbeidet noe budsjett og heller ikke fremlagt noe statsregnskap. Nepals første statsbudsjett ble offentliggjort i 1952 med inntekt, utgift og underskudd på henholdsvis 31, 53 og 22 millioner rupees. I budsjettet for 1961–62 var de tilsvarende tall 100, 115 og 15 millioner rupees. Av utgiftene går 18 millioner rupees til forsvaret og resten hovedsakelig til å dekke administrasjonens løpende utgifter. I tillegg til disse tall kommer budsjettet for utviklingsprogrammet med en utgift på 189 millioner rupees. Av dette forutsettes minst 130 millioner rupees å bli dekket av hjelp fra utlandet. Det regnes med at forsert innkrevning av skatterestanser fra foregående år, inntekt av statens forskjellige utviklingsprosjekter m.m. vil innbringe en del, slik at det samlede budsjetterte underskudd for 1961–62 blir 35 millioner rupees. En håper å kunne dekke det meste av dette underskuddet ved å oppta lån og ved salg av statsobligasjoner, slik at en slipper å angripe reservene. Selv om skattene fortsatt er svært lave, vil regjeringen foreløpig, bortsett fra en mindre øking av jordskatten ikke skrive ut nye skatter i særlig utstrekning, men avvente virkningen av de skattereformer som ble innført i 1960, og som ennå ikke har gjort seg fullt gjeldende.

Den alt overveiende del av Nepals utenrikshandel — særlig etter at grensen til Tibet ble stengt — foregår med India. Nepals viktigste eksportvarer til India er ghee (smult fremstilt





Statsminister Nehru (til høyre) tar avskjed med statsminister B. P. Koirala etter et besøk i Kathmandu.

Tibetanske flyktninger i Nepal får utdelt sine matrasjoner.



ved kokning av smør), oljefrø (sennep, raps og linfrø), krydder, tobakk, garvebark, tømmer, sukkerrør, jute og medisinske urter. Eksporten er blitt anslått til omkring 320 millioner rupees årlig (ghee alene omkring 30 millioner rupees), men tallet er høyst usikkert da det ikke foreligger fullstendige oppgaver. De viktigste importvarer er tøy, salt, petroleum, sigaretter, billige glassmykker og jern og metaller. Et betydelig importoverskudd dekkes av lønninger opptjent av nepalesiske leiesoldater og andre nepalesere som arbeider i India. Nepals inntekter i annen valuta, hovedsakelig i pund sterling, beløp seg i 1960–61 til 36 millioner rupees. Mesteparten av dette var lønninger opptjent av gurkhasoldater i britisk tjeneste.

Grunnlaget for Nepals handel med India er en avtale som ble inngått i 1950 og revidert i 1960. I sin opprinnelige form var avtalen preget av Indias ønske om på alle måter å trygge sin egen økonomi. Nepal måtte forplikte seg til å ilegge toll på oversjøisk import minst tilsvarende de satser som til enhver tid var gjeldende i India. I det hele tatt ble det lagt alle slags hindringer for å begrense Nepals oversjøiske import. Dessuten ble Nepal pålagt å innkreve eksportavgifter på varer de solgte til India, slik at de ikke skulle bli billigere enn tilsvarende varer produsert i India.

Den reviderte avtale av 1960 er på alle vis gunstigere for Nepal. Alle restriksjoner på Nepals samhandel med India er fjernet, og India har gitt avkall på retten til å påvirke Nepals handels- og tollpolitikk overfor andre land. Indiske havner vil stå til disposisjon for Nepals oversjøiske handel med full adgang til tollfri transitt over indisk territorium. Til midlertidig hjelp for nyopprettet industri vil Nepal ha rett til å ilegge beskyttelsestoll på import fra India.

Denne nye handelsavtalen skulle legge et godt grunnlag for Nepals fremtidige handel med utlandet og løse mange av de problemer som den manglende adkomst til havet byr på. India har utvilsomt strukket seg så langt som mulig — med fare for å miste Nepal som marked for enkelte vareslag. Dette er blitt aktuelt i forbindelse med den økonomiske hjelp fra China og Russland, som delvis vil bli gitt i form av forbruksvarer. Disse skal selges på det åpne marked i Nepal mot at salgsverdien går til utviklingsprosjekter.

Rike naturressurser

Som det vil ha fremgått av det foregående, er Nepal fra naturens hånd et rikt land som skulle kunne gi sitt folk gode levevilkår hvis ressursene ble ordentlig utnyttet. Landets største naturherlighet er dets gode klima og fruktbare jord. Mulighetene på dette felt vil bli behandlet i et senere kapitel. I utnyttelsen av skogen, malmen og vannkraften har nepaleserne kanskje like store muligheter til å skaffe seg en høy levestandard.

Omkring 45 000 kvadratkilometer eller nærmere 32 pst. av landets flateinnhold er skogkledd. Omtrent halvparten av skogen ligger i lavlandet, og resten i dalene og oppover fjellssidene. Særlig skogene i lavlandet er rike på edle tresorter som egner seg for tømmereksport. Ellers er det nok av råmaterialer for treforedlingsindustri, for eksempel bambus, som egner seg godt for cellulose- og papirproduksjon.

Det som hittil har hindret en rasjonell utnyttelse av skogen, har vært mangelen på transportmuligheter. Men i lavlandet er det lett vint å bygge skogsbilveier som er farbare i den tørre årstid, og ingen steder er avstanden særlig stor til nærmeste jernbane på den indiske siden av grensen. Med amerikansk hjelp er det gjort et fremstøt på denne sektoren i Rapti-dalen like sør for Kathmandu. Ved Hitaura er det bygd et moderne sagbruk som nå leverer rikelig med trematerialer til byggevirkksomheten i Kathmandu-dalen.

Utnyttelsen av skogen skulle ligge vel til rette for privat virksomhet, og myndighetene tar også sikte på dette. Men den måten den primitive tømmerdriften hittil har foregått på, har vært høyst utilfredsstillende. Forretningsfolk har fått kontrakt på avvirkning av et bestemt område og har da drevet den rene rovhogst. Myndighetene har nå vedtatt lover som skal sikre kontroll med skogsdriften, og det er opprettet et eget direktorat som skal ta seg av denne kontroll. Da mye av skogen eies av staten, skulle myndighetene ved forsert utnyttelse av skogsressursene kunne skaffe seg betydelige inntekter som så kunne settes inn i utbyggingen av næringslivet for øvrig.

Ennå kjenner en lite til mineralressursene i Nepal. En sveitsisk geolog utsendt av F. N. har arbeidet i mange år med å kartlegge landets geologiske forhold, men hittil er resultatene

ikke blitt offentliggjort. Fra gammelt av har det vært adskillig gruvedrift i landet. Jern, kobber, bly, sink og kobolt er blitt utvunnet, men driften har foregått på primitiv vis, og er i dag ikke konkurransedyktig. På grunn av transportvanskeligheter er det lite sannsynlig at eventuelle jernmalmforekomster i Nepal kan utnyttes i konkurranse med de rike malmleier som finnes i India. Annerledes vil det stille seg med andre mineraler hvor transportutgiftene utgjør en langt mindre del av produksjonskostnadene.

Det er fastslått at det sør for Kathmandu finnes kalkforekomster fullt tilstrekkelig for sement- og kunstgjødselproduksjon (kalksalpeter). I Kathmandu-dalen er det førsteklasses marmor, og drivverdige forekomster av glimmer. Men vanskelighetene med transporten har hittil stilt seg hindrende i veien for utnyttelsen. Brunkull finnes også i samme strøket og blir brukt som brensel ved fremstillingen av teglsten og murerkalk. Rent geologisk sett skulle det være muligheter for å finne olje i visse deler av Nepal. I løpet av de siste årene er det gjort rike oljefunn i liknende strøk i India, men oljeleting er uhyggelig kostbar og overstiger langt Nepals nåværende økonomiske evne.

Det som i fremtiden kanskje vil vise seg å være Nepals største naturherlighet, er rikdommen på vannkraft, som sikkert kan måle seg med Norges. Ingen vet ennå tilnærmet hvilke vannkraftressurser som finnes i Nepal. Bare noen ganske få prosjekter er blitt nøyaktig oppmålt og beregnet. Det foreliggende kartverk som ble utarbeidet av den indiske geografiske oppmåling i 1924–27 i målestokk 1 : 63 500, er noenlunde nøyaktig, men langt fra tilfredsstillende for prosjektering av kraftverk. Dessuten mangler nedbørsmålinger og observasjoner av vannføringen i elvene.

Der er to soner i Nepal hvor mesteparten av vannfallene er konsentrert. Den ene sonen finner en i de nordlige strøk der elvene i veldige fosser og stryk bryter gjennom selve Himalaya-kjeden. Her er det forholdsvis små vannmengder, men veldige fallhøyder. Elvene der oppe har stor lavvannføring, fordi de har sine utspring i snø- og isbreer. I de lange brede dalene nord for de høyeste fjellene er det ganske gode muligheter for å danne kunstige reguleringsmagasiner i ubebodde områder.

Den andre sonen finner en der hvor de store elvene bryter gjennom Mahabharat-fjellene. Her er fallhøydene mindre, i de fleste tilfeller under 100 meter i konsentrerte fall. Men til gjengjeld er vannmengdene svære. Et typisk eksempel er stor-elven Karnalis nedre løp. Her gjør elven to veldige slyng som kan kuttes over med to korte tunneler på 2,6 og 5,5 kilometer. Uten kostbare damanlegg kan det innvinnnes fallhøyder på 190, henholdsvis 110 meter. Elven har en lavvannføring på 300 kubikkmeter pr. sekund, og med ganske små reguleringsmagasiner lenger oppe i vassdraget har det vært antydnet en maskininstallasjon på 1,3 millioner kilowatt. Dette anlegget ville sikkert gi noe nær verdens billigste kraft. Det er bare den hake ved det at Nepal ikke har bruk for slike veldige kraftmengder. Dersom Karnali-anlegget skulle utbygges, måtte kraften enten bli eksportert til India hvor der er et stort underskudd på elektrisk kraft, eller den måtte gå til kraftslukende storindustri. Foreløpig er det små utsikter til at slike storanlegg kan bli bygd. Nepal har ingen muligheter for selv å skaffe de milliardbeløp som trenges, og utenlandsk kapital har hittil latt seg skremme av vanskelige markedsforhold og den usikre politiske situasjon i landet.

I det siste har eksperter fra F.N.'s Special Fund foretatt undersøkelser for å bringe på det rene muligheten for å utnytte noe av vannkraften i Nepal, og en rekke mindre anlegg er blitt prosjektert av andre hjelpeorganisasjoner. India er meget interessert i samarbeid med Nepal om elvereguleringer, først og fremst med sikte på flomkontroll og irrigasjon. I Kosi-elven i øst har store arbeider vært i gang i flere år for å temme den farlige elven og skaffe vann til overrislingsanlegg både i Nepals lavland og i den indiske delstaten Bihar. Der vil også bli bygd flere kraftstasjoner, og i følge avtalen mellom de to land vil Nepal i første omgang gratis få overlatt 10 000 kilowatt.

I 1959 ble det inngått en avtale mellom India og Nepal om et liknende anlegg i Kali Gandaki-elven til en samlet kostnad av 675 millioner kroner. Denne elven har en lavvannføring på 285 kubikkmeter pr. sekund og en flomvannføring på opptil 20 000 kubikkmeter pr. sekund. Like nord for grensen mot India skal det bygges en 820 meter lang demning

som vil tjene som bro over den store elven og bli et viktig ledd i den planlagte veiforbindelsen mellom Øst- og Vest-Nepal. Nærmere 600 000 mål dyrket jord i Nepal vil få kunstig overrisling, og det vil bli stilt til disposisjon for Nepal 10 000 kilowatt elektrisk kraft. Avtalen er meget gunstig for Nepal, idet India vil betale hele kostnaden bortsett fra kanalene for fordeling av vann til overrisling i Nepal. Det regnes med 5–6 års byggetid.

Et tredje prosjekt er under utredning i Vest-Nepal. Det gjelder Rapti-elven som stadig har forårsaket oversvømmelser i den nordlige delen av den indiske delstaten Uttar Pradesh. Dette anlegget ville kunne gi kunstig vanning for nærmere to millioner mål jord i de vestlige deler av Terai og dessuten en kraftstasjon på 40 000 kilowatt ved hoveddemningen i Nepal. Kostnaden er anslått til omkring 300 millioner kroner.

Den nåværende produksjon av elektrisk kraft i Nepal er høyst beskjeden. I Kathmandu-dalen finnes to ganske små vannkraftstasjoner — den ene 45 og den andre 22 år gammel. I selve byen er en gammel diesel-kraftstasjon nylig blitt erstattet med et nytt anlegg på 1700 kilowatt som er bygd med finansiell hjelp fra England. Kathmandu-dalen har dermed i dag en forsyningskapasitet på godt og vel 2 000 kilowatt, hvilket selvsagt er langt fra tilfredsstillende. Litt bedre vil det bli når et omkring 1000 kilowatts russisk-bygd vannkraftverk i dalen kommer i drift. Men en virkelig bedring får en først når kraftverket i Trisuli-elven vest for Kathmandu om et par år kommer i drift med første byggetrinn på 10 000 kilowatt. Det vil bli bygd kraftlinjer herfra til forsyning av Kathmandu-dalen og distriktene nedover mot Birganj i sør. Dette anlegget er anslått til å koste nærmere 30 millioner kroner. Det blir finansiert av India og bygges av indiske ingeniører.

Industribyen Biratnagar som nå disponerer omkring 2000 kilowatt (vesentlig dieselkraft), vil komme til å nyte godt av kraften fra Kosi-anlegget. I Pokhra-distriktet er det med indisk hjelp under bygging vannkraftverk på noen få hundre kilowatt, men i landet for øvrig er det ingen kraftforsyning i det hele tatt og heller ingen påbegynte anlegg.

Noen alminnelig kraftforsyning på landsbygda i Nepal vil ikke komme på tale på lange tider. Behovet er så lite at

det er ikke regningssvarende å bygge ut et forsyningsnett i likhet med det vi har i Norge. De vanlige landsbyfolkene vil neppe ha råd til å bruke elektrisk lys engang. Planene for elektrisitetsforsyningen i Nepal går derfor ut på å bygge små isolerte anlegg i nærheten av byer og industristeder etter hvert som behovet melder seg og midlene blir stilt til rådighet. Kraftbygging i større skala blir bare aktuelt i forbindelse med reising av storindustri.

Her kommer vi inn på den sektor hvor Nepal skulle ha gode muligheter for å skaffe seg et solid næringsgrunnlag. Likheten med Norge er slående. Den voldsomme ekspansjon i norsk næringsliv i løpet av de siste 50 år er for en stor del basert på billig elektrisk kraft. Men utbyggingen av vannkraften med tilhørende storindustri har vært delvis avhengig av utenlandsk kapitalinvestering og er det fremdeles.

I Nepal er det veldige mengder av billig utnyttbar vannkraft, og der er nok av arbeidskraft. Jordbruket både i Nepal og i India skriker etter kunstgjødsel. I Indias ekspanderende næringsliv er det et betydelig marked for aluminium, kalsium karbid og ferrolegeringer som er typiske produkter av kraftslukende industri. Nepal kunne bli Asias storleverandør av disse varer. Men det hele vil være avhengig av store investeringer fra utlandet.

Den utenlandske kapital stiller to betingelser som må oppfylles før den er villig til å satse noe: Utsikt til en rimelig profitt som kan tas ut av landet eller reinvesteres etter fritt valg, og en viss garanti for at kapitalen ikke vil gå tapt ved nasjonalisering eller andre politiske inngrep. Det blir en hovedoppgave for myndighetene i Nepal å legge forholdene til rette slik at utenlandsk kapital kan bli tiltrukket. Landets nåværende ledere ser ut til å være klar over dette. Riktignok bekjenner de seg til en sentralisert planøkonomi, men i et underutviklet land som skal industrialiseres i en fart, er det neppe noe alternativ til planøkonomi. Det finnes ingen tradisjonell forretningsmoral og ingen fast etablerte institusjoner som kan lede utviklingen i sunne spor. Kreftenes frie spill vil føre til anarki og stagnasjon med opprivende sosiale konflikter som følge. En fornuftig planøkonomi er derfor langt fra noen hindring for investering fra utlandet.

Ansvarlige talsmenn for de nepalesiske myndigheter har flere ganger gitt klart uttrykk for at de ønsker utenlandsk kapital velkommen til å starte industri i landet. Både kong Mahendra og den sittende finansminister har ved besøk i USA fått et fordelaktig inntrykk av den privatkapitalistiske økonomis store produksjonsevne. I sin økonomiske planlegging forutsetter nepaleserne at industrien stort sett skal bygges ut i privat regi. Ja, det har til og med vært antydning at kraftutbygging og samferdsel delvis bør overføres til privat drift.

Det er vel og bra med slike løfter, men det som betyr noe, er hvordan forholdene tilrettelegges i praksis, for eksempel når det gjelder beskatningsregler og detaljreguleringer av forskjellig slag. Her er det ennå mye som mangler. Alt vil avhenge av om det vil lykkes å effektivisere statsadministrasjonen. Den som under de nåværende forhold tenker på å starte en industribedrift i Nepal, bør være utstyrt med en god porsjon tålmodighet. Det trenges tillatelser og løyve fra myndighetene for alle mulige ting, og for å få ordnet slikt må en gi seg ut på den rene ørkenvandring i offentlige kontorer. «Kom igjen imorgen eller om en uke», er svaret en som regel blir møtt med. Men for folk med initiativ og pågangsmot er det muligheter nok i landet, og litt etter litt vil nok de mange vanskeligheter bli redusert.

Den eksisterende industri i Nepal er ikke mye å snakke om. Tre fjerdepartar av den er konsentrert i landets eneste industriby, Biratnagar. Jutemøllene der er, som tidligere omtalt, dominert av indisk kapital og ble i virkeligheten anlagt i Nepal bare for å unngå beskatning i India. Ellers finnes det i Nepal en tekstilfabrikk, en sukkerfabrikk og to fyrstikkfabrikker, alle sammen små og umoderne bedrifter. Tilsammen er omkring 20 000 arbeidere knyttet til industrien, men dette forholdsvis høye tallet er på ingen måte noe mål for industriens økonomiske betydning, snarere uttrykk for urasjonelle driftsformer – noe som fremgår av det faktum at den samlede kapitalinvestering i Nepals industri knapt overstiger 150 millioner kroner.

I sine anstrengelser for å fremme industrireisning i landet har myndighetene hittil konsentrert seg om hjemmeindustri og småindustri. Med amerikansk støtte er det blitt opprettet

et «Industrial Development Fund» med en kapital på omkring 15 millioner kroner — hovedsaklig fra amerikanske kilder. Fondets formål er å gi lån og teknisk bistand til privatpersoner som vil starte mindre bedrifter. Særlig store frukter har dette hittil ikke gitt. Den ting at det ikke finnes noe industrimiljø i landet, forårsaker en mangel på interesserte og kvalifiserte folk som det går an å satse noe på. Folk med utdanning mangler ofte initiativ og ser ned på alle former for manuelt arbeid, og de som er villige til å gjøre produktivt arbeid, er uvitende og mangler fagopplæring. Dette er en av kastesystemets forbannelser.

Den kjente internasjonale hjelpeorganisasjonen «Ford Foundation» har i de siste årene gjort en betydelig innsats med å utdanne instruktører og arbeidere for småindustri og husflid i landsbyene. I et velutstyrt institutt i hovedstaden lærer de opp instruktører, som så i neste omgang blir sendt ut i distriktene for å starte små trenings- og produksjonssentra. Til ytterligere hjelp for privatfolk som vil starte småindustri, er det planlagt en organisasjon som skal ta seg av råvaretilførsel og markedsføring for de små bedriftene. Det skal også opprettes et sentralt institutt for forskning, teknisk rådgivning og markedsanalyse.

I likhet med de fleste utviklingsland har Nepal med hjelp av utenlandske eksperter utarbeidet langsiktige planer for landets utvikling på alle felter. Hensikten er å sørge for at utbyggingen av de forskjellige sektorer foregår på en harmonisk måte, og at de disponible ressurser blir utnyttet mest mulig effektivt. Tiden for den første femårsplan utløp i 1960, og i juni 1961 begynte arbeidet med å sette en ny langtidsplan ut i livet.

Den første planen tok sikte på å bruke 330 millioner rupees på utviklingsarbeid. Det var planlagt at halvparten av utgiftene skulle dekkes av hjelp fra utlandet og resten fra innenlandske kilder. Nå viste det seg at utenlandshjelpen ble større enn ventet, mens den innenlandske andel bare ble en brøkdel av det som var forutsatt. De målene som ble satt, ble på langt nær nådd. Dette skyldtes dels at innsatsen ble mindre enn beregnet, og dels at planleggerne hadde vært alt for optimistiske. Det statistiske grunnlaget for planleggingsarbeidet var uhyre spinkelt, og i virkeligheten var denne første planen ikke stort annet enn en ønskedrøm.

Den nye plan skal gjelde for tre år, og tar sikte på en samlet investering på 880 millioner kroner. Herav skal 335 millioner kroner gå til kraftutbygging og kommunikasjoner. Det er planlagt å bygge 1500 kilometer nye veier og å opprette 25 nye landingsplasser for fly. — 160 millioner kroner skal gå til industrireisning, 155 millioner til helse- og undervisningsvesen, og 125 millioner kroner til utvikling av jordbruket. 82 pst. av kapitalen skal komme fra utlandet, herav 25 pst. fra nabolandene India og China, 44 pst. fra USA og 17 pst. fra Russland.

Fra kulirygg til lastebil

Kommunikasjonene i Nepal er en forunderlig blanding av gammelt og nytt. Den skrittvis utvikling i samferdselen som har foregått i Vestens land, er fullstendig snudd på hodet i Nepal. I den lille byen Pokhra langt inne mellom fjellene hadde mange av befolkningen aldri sett et hjul i transportens tjeneste før de fikk se landingshjulene på en Dakota som for første gang gikk ned på den jevne gressletten i dalbunnen.

La oss gjøre den 250 kilometer lange turen tvers gjennom Nepal fra grensebyen Nautanwa i sør til Mustang-passet i nord, og med den reisendes øyne se kommunikasjonsforholdene i Nepal — sjarmerende og irriterende i broget mangfoldighet!

Indias jernbanenett er et imponerende apparat — selv nord for Ganges-floden hvor der bare finnes smalsporede jernbaner. Når en kjører inn på jernbanestasjonen i Nautanwa, skitten og trett etter flere døgn på toget, har en likevel ikke noe imot moderne bekvemmeligheter. Vi kommer sent på kvelden, og stasjonsområdet er bare ganske svakt opplyst av noen usle oljelamper her og der. Perrongen er full av mennesker som skal være med toget tilbake sørover. De første en blir kjent med, er bærerne i sine røde skjorter og skitne turbaner. De bærer all bagasje på hodet, og turbanen er bare et tøyestykke som de har viklet opp slik at det gir et bløtt underlag for de tunge sakene de må bære. Bærerne er inne i kupeen før toget har stanset, for å sikre seg en jobb. De er røffe karer som ikke går av veien for et lite slagsmål hvis de blir uenige om hvem som var førstemann.

Natten må tilbringes på venterummet. Tredjeklasses passasjerer har bare et åpent skur hvor de sover på sementgulvet.

For første og andre klasse er standarden noe bedre, men lite søvn blir det på grunn av den kvelende varmen og hærskaeren av mygg som surrer overalt. Myggen her nede i Terai er delvis malariabefengt, og den reisende gjør vel i å ta forebyggende tabletter i god tid.

Tidlig neste morgen går bussen inn i Nepal. Disse bussene må ikke bare sees — de må oppleves. De fleste er laget av gamle, utrangerte lastebiler som er blitt kjøpt billig i India og har fått påbygd et skranglete karosseri av treverk. Bussene har tre klasser. Plassene ved siden av føreren regnes for første klasse, og så kommer annen og tredje klasse bakover og oppe på taket. Egentlig burde det ha vært omvendt, for på taket er det luftig og friskt når bilen kjører, mens det foran ved siden av føreren er trangt, og eksosen og varmen fra motoren siver inn mellom gulvplankene. Bussen har ingen fast avgangstid. Den kjører når den er full — og da er den virkelig full både inni og utenpå. Sjåføren har alltid med seg en hjelper. Jobben hans er blant annet å springe ut hver gang de krysser en elv eller bekk, fylle en bøtte med vann og tømme på radiatoren, samt å sveive i gang motoren og hjelpe til ved reparasjoner. Det siste er ingen sjeldenhet. Den er heldig som kommer fram de 40–50 kilometrene til veiens endepunkt uten ett eller flere opphold underveis for å utbedre skader. Punkteringer er selvsagt det vanligste, og da må det lappes på stedet, for reservehjul er det gjerne dårlig stell med. Sjåførene står ikke opprødd om det oppstår alvorlige skader heller. De er utrolig flinke til å få det i orden igjen ved hjelp av hammer og tang og ståltråd og spiker.

Til å begynne med er veien asfaltert og fin. Men straks grensen er passert, blir det noe annet. Denne veien ble anlagt i Rana-tiden, og siden har det overhodet ikke vært utført noe vedlikeholdsarbeid på den. Det finnes ikke grus, bare svær kuppelstein og dype hjulspor. Nå venter en bare på at den nye veien opp til Tansen og Pokhra skal bli ferdig om noen år, så hvorfor kaste bort tiden med å reparere den gamle? Nyveien blir bygd etter en overenskomst mellom den nepalesiske, den indiske og den amerikanske regjering. Inderne skal forestå byggingen av veien, nepaleserne skal holde grunn og lokal arbeidskraft, og amerikanerne skal betale utstyr og broer.

Etter å ha humpet seg fram en time eller to stopper bussen ved tollstasjonen i Bhairava, garnisonsbyen på den nepalesiske siden av grensen. Denne byen er bygd i vanlig indisk stil med toetasjes, hvitkalkede hus og store verandaer ut mot gaten. Den ene hovedgaten er bred, og langs fortauene på begge sider ligger tett i tett med små, falleferdige hytter og skur av bambus og rustent blikk. Noen av dem er tesjapper, i andre selges det sigaretter og betelnøtter og kolonialvarer. Menneskene beveger seg langsomt. Kvinnene er kledd i sari og bærer gjerne kurver på hodet, og mennene går kledd i et stykke tynt bomullstøy — og bærer ingen ting. I blant kommer det en elefant luntende nedover gaten med en mann sittende på nakken. Rett som det er hører en duren av flymotorer et stykke utenfor byen. I denne tørre årstiden kommer og går flyene i ett. Transportfly frakter varer opp til Pokhra og distriktene lengere nord, og passasjerfly transporterer gurkha-soldater og andre opp og ned. Det tar 20 minutter å fly til Pokhra, men 5 dager å gå, så det er ikke til å undres over at folk punger ut de 35–40 kroner som flybilletten koster. Flyplassen er bare en gresslette og må stenges så snart det kommer litt regn og grunnen blir oppbløtt.

Etter en time eller så med tollvisitasjon og politikontroll samt tepause for sjåføren, starter vi igjen, og er vi heldige, kommer vi fram til Butwal utpå ettermiddagen. Landskapet på begge sider av veien virker tørt og grått — endeløst flatt med små gråbrune landsbyer her og der. Snart skimter vi de første, forholdsvis lave åsene i synsranden i nord, og er luften klar, kan en være så heldig å få se den snehvite kjeden av Himalaya-topper langt, langt i det fjerne. Etter en stund begynner det å bli små skogholt her og der, og snart er en omgitt av skog på alle kanter. Det er jungel — full av ville dyr. Innimellom er det små rydninger med fattigslige småhus på peler.

Til slutt er vi framme i Butwal, handelsbyen ved foten av fjellene. Bussen stopper, og vi krabber ut, støle og stive etter turen. Det ville vært synd å si at dette er en vakker by. En samling av rustne blikktak på begge sider av Tinau-elven, det er det hele. Tett i tett ligger boder med all slags varer, og gatene er fulle av folk fra fjellene som skal selge og kjøpe før de tar fatt på hjemveien. Å overnatte i denne byen er ingen fornøyelse.

Ordentlige vertshus finnes ikke, og er en så heldig å få tak over hodet, er det ikke dermed sagt at en vil få noe særlig søvn. Til langt på natt fortsetter bråket ute på gatene og i handelsbodene, og når kjøpmennene omsider har lukket lemmene og gått til ro inne i butikkene, fortsetter bikkjene med leven og slagsmål. Oppe på blikktakene danser apekattene. Hvis en likevel greier å sovne inn i soveposen på jordgulvet, våkner en snart opp med en fortvilet følelse av at en ikke er alene i soveposen lenger. Det kravler og det svir både her og der. Opp og fram med lommelykta — jo, der er de: En, to, tre — ti, tyve — rødbrune, kravlende veggedyr fulle av blod.

De første strimer av lys kommer som en befrielse. Snart er vi på bena, ivrige etter å komme oss videre. Men først må det skaffes bærere til bagasjen. Det er nok av folk som kommer og byr seg fram, men verre å bli enig om betalingen. Til å begynne med er prisene skyhøye. Vi er fremmede og skal få betale for vår uvitenhet om priser og takster. Men etter hvert kommer en nedover: 15 rupees for den kofferten — nei, 10 er toppen, 14—11, 13—12, allright, så sier vi 12,50. Når forhandlingene er unnagjort, er vi alle de beste venner. Disse bærerne oppe fra fjelldistriktene er enkle, ærlige mennesker med humør og utholdenhet. En kan gå trygt sammen med dem, og behøver ikke være redd for at de løper av med bagasjen. Men før vi starter, må vi gi bærerne fem rupees hver i forskudd så de kan gå og kjøpe seg ris til maten på veien. Når de er tilbake, tar de fatt på å surre sammen bagasjen til passelige bører. De bruker tykt, stivt gresstau, og er veldig nøye med å få det hele avbalansert slik at det skal bli behagelig å bære. Til slutt binder de fast «namloen» — et tynt, sterkt tau med et bredt bånd i enden. Dette båndet legger de over hodet. Hele børa henger i tauet, og vekten hviler på hodet. Men de er vant til å bære slik fra barnsben av, så det gjør dem ikke noe. Kraftige karer kan greie å bære 50—70 kilo i dagevis på denne måten. Men da må de hvile ofte, så det tar lang tid å komme fram. Våre bærere har bare 30—40 kilo, så de gjør god fart.

Når vi endelig er klar til å starte, står solen høyt på himmelen. På rad og rekke går vi, ut av byen og opp gjennom en trang dal. Elven går skummende og stri og fyller hele dalbunnen. Stien går snart høyt oppe i dalsiden og snart nede ved

elven, krongler seg fram gjennom steinur og over sleipe sva-berg. Iblant må vi klatre over svære kampesteiner som har rast ned fra lia høyt oppe, i regntiden er det livsfarlig å gå her. Hvert år er det flere som mister livet på dette stedet, fordi de velger å spare 4–5 timer ved å ta snarveien langs elven i stedet for den tunge veien over fjellet. Det er en av de første åsene i Mahabharat-kjeden vi er i ferd med å krysse. Omkring 1000 meter høy er denne åsen, og elven har skåret seg gjennom den i et dypt gjel. Selv om vannføringen ikke er så veldig stor, er fallhøyden tilstrekkelig til produksjon av adskillige tusen kilowatt. Kraften ville komme godt med i strøket omkring Bhairawa og i småbyen Tansen høyere oppe i fjellene, men folket mangler kapital, fagfolk og initiativ, så hele herligheten får bare bli liggende der.

Etter å ha passert dette 6–7 kilometer lange elvegjelet kommer vi ut av den trange dalen. Foran oss ligger en 1500 meter høy åsrygg, og veien går rett opp lia. Stien består nå av nesten bare stein, delvis lagt opp som en slags trappetrinn. Oppover og oppover bærer det, med ettermiddagsolen stekende nådeløst i nakken. Svetten siler, og bærerne må rett som det er ta seg en pust under et skyggefullt tre i skogen som står tett og ugjennom-trengelig på begge sider. Det er deilig å sitte slik og slappe av og se nedover stien hvor det går en endeløs strøm av mennesker i begge retninger. De fleste av dem har tunge bærer på ryggen, men innimellom kommer en flokk med gurkhasoldater i grønne khakiuniformer og bredbremmede hatter på hodet. Som alle andre går også de barbent. Militærstøvlene har de tatt i hånden for å spare på sålene. Noen av dem er på vei opp til landsbyen sin på noen måneders permisjon etter tre års tjeneste i den indiske eller britiske armé. Andre er ferdige med permisjonen og skal nå tilbake til avdelingen — kanskje helt til Hongkong eller Malaya eller Afrika.

Fra tidlig morgen til mørket faller på går denne strømmen uavlatelig gjennom hele tørketiden. Noen steder er veien så smal at de må stoppe opp og vente til møtende trafikk har passert. Like nedenfor stedet hvor vi sitter og hviler, ligger stammen av et svært tre tvers over veien. Det er flere år siden stormen felte dette treet. Siden har det ligget slik. Hundretusener av veifarende har møysommelig måttet klatre over den svære stam-

men; ingen har for alvor tenkt muligheten av å fjerne det. Denne innstillingen er typisk. Samfunnsånd og solidaritet eksisterer ikke når en kommer utenfor familiens og landsbyens område. Men trafikken må gå. Vi ser leggmuskler svulme og svetten sile på de som passerer. Dette er deres liv og deres vei – slitets og armodens vei.

Men vi må videre. Når vi endelig til slutt står på toppen av åsen, begynner det å li mot kveld. Vi er slitne og bestemmer oss for å gi oss til for natten i landsbyen oppe på åskammen. Den harde oppstigningen har gitt oss rik lønn. Foran oss mot nord har vi et vidt utsyn utover den nepalesiske fjellheimen. Nærmest ligger det ås bak ås, noen skogkledde, andre med marker og landsbyer helt til topps. Og i det fjerne, men nå så mye nærmere enn det syntes nede fra sletten, skinner Himalaya i glansen fra kveldssolen. Her ser vi dem etter hverandre: Dhaulagiri, Annapurna, Fiskehalefjellet og mange, mange andre. Kan det finnes noe vakrere land på jorden? Jo, en ting mangler: Sjøen – fjordene i bunnen ved foten av fjellene . . .

Landsbyhusene her oppe i høyden er mye renere og penere enn de nede i lavlandet. Vi velger ut et av de mange vertshusene langs landsbygaten. Bærerne setter fra seg bøkene og går igang med å koke risen sin. Vi andre bestiller et måltid mat i vertshuset. Uvant, men godt smaker den kokte risen og den sterkt krydrete grønnsakstuingen vi får servert. Snart etter ligger vi i soveposene på en bambusmatte på gulvet og sover den slitne vandrers søvn.

Målet for neste dags marsj er Tansen, den lille byen som vi kan skimte høyt oppe i fjellsiden langt borte. Men for å komme dit må vi først ned tusen meter og deretter gå gjennom en lang dal før vi til slutt klatrer opp den bratte lia til Tansen. Byen er distriktshovedstad. Her bor magistraten i et staselig palass og den militære garnison i sine brakker. I et annet fint palass bor de høyeste brahminene i denne landsdelen, og ellers i de bratte gatene er det pene to- og treetasjes hus hvor de rike kjøpmennene og landeierne holder til. De fleste bor her bare i den varme årstid. Nede i Butwal har kjøpmennene sine forretninger hvor de tjener store penger i sesongen, og store deler av jorden i denne delen av Terai eies av de velstående familier i Tansen. Utenfor byen ligger Tansens største institusjon, det

nye misjonssykehuset med europeiske leger og pleiersker. Dette er det største sykehusanlegget i landet utenfor hovedstaden, og hit kommer de syke lange veier for å bli behandlet. Syke-transport i Nepal er en hard påkjenning. Alle som på noen måte kan stavre seg fram, går til fots. Noen kommer sittende i en kurv på ryggen av en sterk bærer, og de som er alvorlig syke, blir båret av to mann i en slags hengekøye under en lang bambusstang.

Men det er langt fram til Mustang. Tre til fire uker vil turen ta. Neste dag, på veien ut av Tansen støter vi på et helt følge av fine folk til hest. Det er magistraten som skal en tur ut i distriktet. Her oppe i den indre delen av landet er veiene så pass bra at det går an å bruke ridedyr. Av og til møter en lange karavaner av esler og muldyr lastet med varer fra lavlandet. Det er bhotiaer av tibetansk avstamning fra grensestrøkene i nord som driver varetransport på denne måten. Nepaleserne selv bruker overhodet ikke kløvdyr.

Fra Tansen bærer det rett ned bratte lier til storelven Kali Gandaki knappe 500 meter over havet. Her ligger den gamle tempelbyen Riri, dit folk valfarter for å ta et rensende bad i den hellige elven. Flere steder langs elven er det likbrenningsplasser hvor folk fra distriktene omkring bringer sine døde. Veien langs elven blir vanskeligere og farligere jo lenger nordover en kommer. Første gang vi krysser den strie Kali Gandaki, skjer det i båt staket fram av fergemenn.

Disse båtene som er hogd ut av store trestammer, er vanskelige å manøvrere og kantrer lett. Passasjerene må sette seg på bunnen midt i båten, og så står det en mann i hver ende og staker. Selv i den tørre årstiden er strømmen sterk, og hvis noe går galt, ender det ofte med at passasjerene drukner, fordi folk her oppe ikke kan svømme. Lenger oppe finnes noen delvis falleferdige hengebroer fra Rana-tiden. I de trange gjelene går veien ofte høyt oppe i dalsiden, langsetter stup med elven fossende under, hvor en må balansere seg fram på et par tømmerstokker festet med grener til sprekker i fjellsiden. Utallige steder må vi vade over sideelver. Enkelte av disse kan være strie nok selv i den tørre årstiden. I regntiden stopper all trafikk opp.

Men iblant vider dalen seg ut til smilende, veldyrkede bygder med store landsbyer. Etter nærmere en ukes marsj kom-

mer vi til Baglung, hovedstaden i et nytt distrikt. Denne byen, som er mindre og fattigsligere enn Tansen, er det siste større stedet vi passerer. Videre nordover blir det langt mellom landsbyene og vanskelig å finne overnattingssteder. Fremdeles er dalbunnen bare 1000 m over havet, men nå kommer vi inn mellom de høyeste fjellene, og elven blir stadig striere. Med Dhaulagiri på venstre hånd og Annapurna på høyre hånd befinner vi oss i verdens dypeste dal med fjellsider som går 6–7000 meter opp i en eneste sammenhengende stigning. Tukucho er den store markedsplassen nord for fjellene hvor tidligere tibetanske karavaner hadde sin endestasjon. I dag ligger markedsplassen ganske utdødd, fordi handelen med Tibet er stanset.

Klimaet er blitt mye kaldere. Midtvinters er her ufremkommelig på grunn av snø. I et goldt og nakent landskap går veien videre mot nord, stadig høyere. Vi passerer fyrstebyen Mustang hvor en militær flyplass er under bygging. Hadde den vært ferdig, kunne vi ha gjort turen på en time i stedet for tre-fire uker. — Og så står vi endelig i selve passet omkring 5000 meter over havet, og ser utover Tibets bølgende høyslette. Luften er tynn og vinden iskald, så det er nok best å snu og gå tilbake sørover igjen. På den andre siden av passet står nemlig kinesiske vaktposter, og hvis de fikk tak i oss, kunne hva som helst hende.

— Forhåpentlig har den lille reisebeskrivelsen gitt et bedre inntrykk av Nepals kommunikasjoner enn en tørr oppregning av fakta. Ingen bør undre seg over at utbygging av samferdselsmidlene har fått en plass høyt oppe på prioritetslisten i det nye treårsprogram for landets utvikling. Forbedring av kommunikasjonene er en absolutt forutsetning for en modernisering og utvikling av næringslivet. Jernbaner kan bare komme på tale i lavlandet. Oppe i fjellene må samferdselen baseres på fly- og biltrafikk. En veibygger i Nepal har mange vansker å stri med. Landet er så kupert at veilengden mellom to punkter ofte blir det mangedobbelte av luftlinjen. Typisk er den nye bilveien til Kathmandu som er 120 kilometer lang, mens den rette linje mellom endepunktene bare måler omkring 35 kilometer. Tunnelbygging er vanskelig på grunn av dårlig fjell, og om veifolk i Nepal ikke behøver å bekymre seg om snørydding, så har de til gjengjeld regntiden som byr på pro-



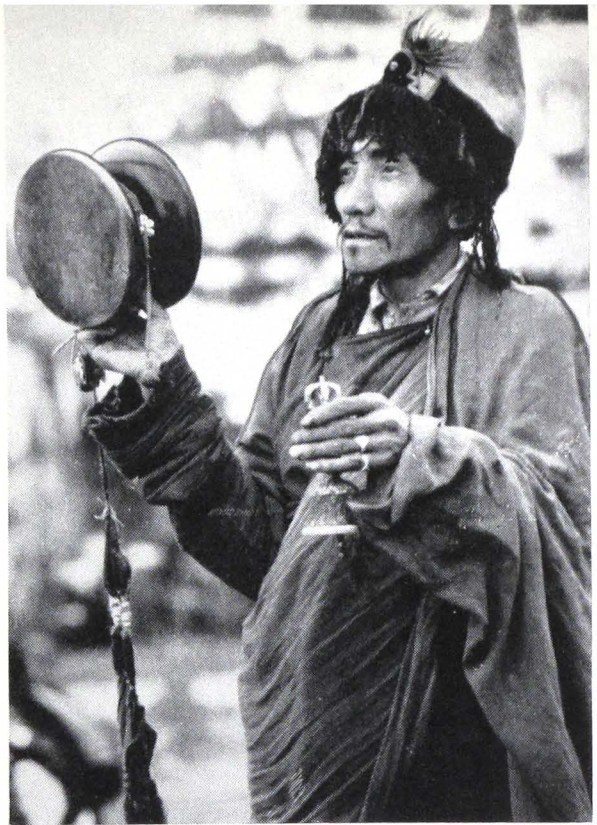
Fra kampanjen mot regjeringen da valget i 1957 ble utsatt. Demonstranter prøver å hindre adgangen til regjeringskontorene ved å legge seg ned foran inngangen.



Verdens beste soldater, sier engelske offiserer om gurkhaene fra Nepal. I nærkamp er den store krumkniven – kukuri – deres viktigste våpen.



Djeveldanser.



Tibetansk tigger.

Nyttårsfeiring i Bhadgaon. Vognen symboliserer det nye år.



blemer minst like vanskelige. Når regnet strømmer ned dag etter dag, blir jordfyllinger så oppbløtt at de renner vekk som suppe. Svære skred og oppsvulmede elver og bekker som river vekk broene, hører med til dagens orden. Da Kathmandu-veien var omtrent ferdigbygd av de indiske ingeniørtroppene, kom det et voldsomt regn og vasket vekk store deler av den slik at byggetiden ble forlenget med to år og byggekostnadene til slutt ble dobbelt så store som opprinnelig anslått (i alt omkring 45 millioner kroner). Fremdeles hender det hvert år i regntiden at denne veien blir sperret i dagevis på grunn av ras.

I femårsplanen fra 1956 ble det satt som mål å bygge 6500 kilometer bilveier i løpet av 20 år, derav 300 kilometer i løpet av de første fem år. Korttidsplanen ble ikke på noe vis gjennomført, og dersom de skal nå langtidsplanens mål, må det gjøres en langt større innsats i veibyggingssektoren enn det hittil har vært mulig. Av nye veier som er fullført siden revolusjonen, kan nevnes en 80 kilometer lang vei som amerikanerne har bygd gjennom Rapti-dalen fra Narayanghar til Hitaura, og en 50 kilometer lang vei fra Jogbani til den store britiske rekrutteringsleiren ved Dharan i Øst-Nepal, som er bygd med engelsk hjelp. Dessuten Kathmandu-veien som tidligere har vært omtalt.

Under bygging er som nevnt bilvei fra Nautanwa til Tansen og Pokhra, et større prosjekt i meget kupert terreng. Russerne har i sitt hjelpeprogram for Nepal tatt på seg å stikke ut en vei som skal gå gjennom hele landet fra øst til vest. Denne stamveien vil når den en gang blir ferdig, bety en fantastisk forbedring av samferdselen i Nepal. Slik som forholdene er i dag, finnes det ingen andre forbindelser i øst-vestlig retning enn flysambandet. Det eneste alternativ er å reise lange strekninger med jernbane gjennom India. Den samlede veilengde i landet ble i 1959 oppgitt å være 500 kilometer, derav 270 kilometer helårs bilvei.

Noe som i første omgang er vel så viktig for samferdselen som bilveier, er simple hengebroer for gangtrafikk. For 30–40 år siden bygde den driftige maharaja Chandra Shum Sher et stort antall slike broer på de viktigste handelsrutene rundt omkring i landet. De var holdt oppe med stålkabler, og var kraftige nok til å bære hester og pakkdyr. Men i årene som er gått,

er en god del av disse broene blitt tatt av flom, og alle er svært medtatte av tidens tann. Til å begynne med burde de broene som fremdeles eksisterer, settes i fullgod stand, og der- nest burde det bygges et hundretall nye broer av samme type. Med dette kunne en unngå det kjedelige forhold at store deler av landet i regntiden er fullstendig avskåret fra omverdenen, og en kunne forhindre de mange ulykkene som hvert år inn- treffer på grunn av dårlige eller manglende broer.

Et transportmiddel som har mye for seg i et slikt uveisomt land som Nepal, er taubaner. Som tidligere nevnt ble det i 1927 åpnet en 25 kilometer lang taubane fra bilveiens endepunkt over fjellene til Kathmandu. Denne banen er nå nedslitt og i dårlig forfatning, og kan maksimalt frakte 5 tonn pr. time. Det viser seg at den nye bilveien til Kathmandu i det lange løp ikke vil ha stor nok kapasitet til å forsyne Kathmandu-dalen. Dessuten blir bilfrakten uforholdsmessig kostbar. Det er derfor blitt besluttet å bygge en ny taubane over samme strekning med en kapasitet på 20 tonn masse gods (kull, olje, korn etc.) pr. time. Amerikanerne har påtatt seg å bygge taubanen og har stilt omkring 25 millioner kroner til disposisjon for dette prosjektet. Den nye taubanen vil komme i drift utpå nyåret 1963.

Ved siden av jernbanen Raxaul-Amelkganj har Nepal også en liten jernbanestump i Øst-Nepal. Begge er smalsporede (760 mm) og i det hele tatt temmelig forhistoriske i sin nå- værende skrøpelighet. Jernbanen fra Raxaul utgjør et viktig ledd i landets hovedferdselsåre fra India til hovedstaden. For gods som skal fra India til Kathmandu med den nye taubanen, må det nå foretas hele tre omlastninger: Fra indisk jernbane til nepalesisk, fra nepalesisk jernbane til bil og fra bil til tau- bane. For å unngå dette og rasjonalisere transporten har det vært arbeidet med en plan som går ut på å bygge om den gamle jernbanen til samme sporvidde som den de nordindiske jernbaner har (1 meter) og forlenge jernbanen fram til tau- banens endepunkt ved Hitaura. Dermed ville en slippe med en omlastning, og ville dessuten få jernbaneforbindelse til det nye trelastsentret ved Hitaura, som allerede har god veifor- bindelse vestover gjennom Rapti-dalen, hvor det blant annet er planlagt en sementfabrikk. Det er ennå ikke tatt noen ende- lig avgjørelse om dette prosjektet, som er kalkulert til omkring

33 millioner kroner. I mellomtiden er det med amerikansk og indisk hjelp blitt bygd en god bilvei parallelt med den gamle jernbanen, og mye av trafikken går nå med bil direkte fra Raxaul til Kathmandu.

Den første regulære flytrafikk i Nepal begynte i 1951 da det ble opprettet forbindelse mellom Kathmandu og den store byen Patna i Nord-India. Med indisk hjelp ble det bygd en helårs flyplass ved Kathmandu, og etter hvert vokste det fram et innenlandsk rutenett som i dag omfatter 8–9 anløpssteder. Det er nå satt i gang arbeid med anlegg av et 1100 meter langt permanent dekke ved flyplassen i Bhairawa. For øvrig er alle flyplassene utenom Kathmandu bare gressletter som er blitt jevnet ut litt, og flere av dem er ubrukbare i regntiden. Til å begynne med ble flygingen drevet av et indisk selskap, men i 1958 ble Royal Nepal Airlines dannet og overtok all flytrafikk innenlands, mens utenlandsrutene til Dehli, Patna og Calcutta delvis blir betjent av Indian Airlines. Det nye nepalesiske selskapet fikk en flåte Dakota-fly i gave fra Amerika, og nepalesiske flygere er under utdanning. — Flysambandet er blitt redningen for den innenlandske samferdsel i Nepal. Slik som landskapet i Nepal er, vil flytrafikken sikkert ikke få mindre betydning i fremtiden, i hvert fall for persontrafikkens vedkommende. Men for godstrafikken blir flytransporten altfor kostbar — selv om den er en god del billigere enn den nåværende transport med bærere eller kløvdyr. Dessuten er det i det indre Nepal ytterst vanskelig å finne flatt land for flyplasser. Så en kommer nok ikke utenom at veibygging må til hvis næringslivet skal kunne utvikle seg.

Nepals post- og telegrafvesen er nesten like utilfredsstillende som kommunikasjonene ellers. Det finnes ennå bare godt og vel 100 postkontorer i landet, altså langt bortimot 100 000 innbyggere for hvert postkontor. Postgangen er uhyre langsom, noe som er en naturlig følge av den dårlige samferdsel for øvrig. I regntiden stopper postsambandet i store deler av landet helt opp. Nepal utga sitt første frimerke i 1881 da grunnlaget for landets nåværende postvesen ble lagt. Inntil 1959, da Nepal ble medlem av Verdenspostunionen, gjaldt nepalesiske frimerker bare innenlands. Utenlandspost måtte frankeres med indiske frimerker i tillegg.

En kan ikke vente noen radikal forbedring av postsambandet før veinettet blir utbygd. I mellomtiden blir det desto viktigere å ha et godt utbygd telefon- og telegrafnett. Alt før revolusjonen ble det bygd en telefonlinje som løp fra Kathmandu gjennom Pokhra og Tansen til Bhairawa. Men denne linjen ble snart ødelagt av bøndene som stjal kobbertråden. I 1951 ble det opprettet et nett av 30 små radiostasjoner spredt rundt omkring i landet. Skjønt utstyret var overskuddsmateriell fra krigens dager, temmelig nedslitt og upålitelig, har det gjort god tjeneste som et «nervesystem» for statsadministrasjonen. Med amerikansk hjelp bygges det nå ut et nytt og bedre radiosamband med 60 stasjoner og en hovedsentral i Kathmandu. Derfra blir det direkte radioforbindelse med New Dehli og Calcutta. Dette nye systemet er beregnet på å kunne knyttes sammen med lokale telefonnett og vil også kunne benyttes av private. — I hovedstaden er den gamle, utilfredsstillende manuelle telefon-sentral nå blitt utskiftet med en moderne automatisk sentral.

Treplog og oksespenn

Knapt en sjuendepart (omkring 20 000 kvadratkilometer) av Nepal er dyrket. 95 pst. av befolkningen er bønder. Dette betyr at jordbrukets befolkningstetthet i gjennomsnitt er 450 personer pr. kvadratkilometer, eller med andre ord blir det 2,2 mål dyrket mark pr. person som lever av jordbruket.

Jordbruket har en helt dominerende stilling i landets næringsliv. I de forskjellige klimatiske soner fra Terai i sør til snøfjellene i nord kan nær sagt all verdens planteslag og husdyr finne gode vekst- og levevilkår. I normale år har landet mat nok til sin egen befolkning og enda litt for eksport til India. Det er forholdsvis sjelden at det blir slikt uår over hele landet at det oppstår alvorlig matmangel. 1957 var et år med alvorlig tørke over hele landet. I enkelte distrikter ville det ha blitt hungersnød hvis ikke ris og hvete var blitt stilt til disposisjon fra indiske og amerikanske lagre.

Til tross for gode vilkår for rikt og variert jordbruk i Nepal lever bøndene uhyre fattigslig. Gårdsbrukene er små, og mange munner må mettes. Særlig oppe i fjellene arbeider bøndene

hardt, men dårlige planteslag, lite gjødsel, skral redskap og utilfredsstillende driftsformer gjør at de får lite lønn for innsatsen. På grunn av mangelen på transportmuligheter kan de ikke produsere for salg. De må være selvforsynt med alle ting og kan ikke utnytte de fordeler spesialiseringen gir. Forskjellige religiøse forestillinger kompliserer driften. I Kathmandu-dalen, for eksempel, er det ikke tillatt å bruke dyr som trekkraft på steder hvor det er templer innen synsvidde. Så tallrike som templene er der, betyr dette at alt arbeid på jorden må gjøres med håndkraft.

Med den store betydning jordbruket har i Nepals nasjonalhusholdning, er det klart at det ikke kan bli noen synderlig forbedring i folkets levekår uten at jordbruket blir modernisert og utviklet. Innen jordbrukssektoren ville en dessuten kunne få en relativt høy avkastning med moderat kapitalinvestering, hvilket skulle tilsi en høy prioritet i landets utviklingsprogram. Når jordbruket likevel blir hengende etter, skyldes det i første rekke tre faktorer: 1. Eiendomsforholdene. 2. Mangelen på transportmuligheter og dermed på markeder. 3. Bøndernes konservatisme og treghet.

Bare et fåtall nepalesiske bønder eier selv den jorden de dyrker. Det er helst oppe i fjellene og på åskammene hvor jorden er skrinn, at en finner selveiende bønder. I Terai og i de fruktbare dalene er leilendingsprinsippet nesten fullstendig gjennomført. En stor del av landeierne er rikfolk som bor i byene. Noen av dem har kolossale eiendommer; det blir sagt at en av de rikeste har så mye land at han trenger 7 dager på å ri rundt eiendommen sin. Landeierne ser til jorden sin bare en gang i året. Det er om høsten når avlingen skal fordeles. Da kommer de og krever sin halvpart — eller mer. Ellers venter landeieren at hans undersåtter skal komme med gaver og presanger ved alle religiøse høytider, bryllup og andre spesielle anledninger. Hvis bøndene ikke på denne måten sørger for å stå på god fot med sin herre, kan de risikere å bli kastet ut av hus og gård uten noen som helst foranledning. Bonden og hans familie må, etter å ha gjort alt arbeidet på jorden, nøye seg med det som blir igjen av utbyttet når landeieren har tatt sitt. Som regel blir det ingenting å kjøpe såvarer, gjødsel og redskap for — og intet overskudd til slik luksus som skrive-

bok og blyant for barna. I tilfelle det kommer uår med dårlig avling, har bonden ingen ressurser å falle tilbake på. Han må gå tiggergangen til landeieren og bønnfalle om hjelp. Kanskje får han et lite lån, men det må betales tilbake med 25–50 pst. renter. Som regel makter han ikke dette, men synker ned i bunnløs gjeld, og blir for resten av sitt liv fullstendig avhengig av godseieren.

En vanlig bonde oppnår ikke noe ved å klage til øvrigheten, for dommeren blir bestukket av den rike godseieren, og da har den fattige ingen rett. På grunn av den manglende rettssikkerhet kan rikfolk også lett legge under seg jord som tilhører selveiende bønder. Det foregår gjerne på den måten at rikmannen anmelder bonden for en eller annen forbrytelse som han aldri har gjort. Bonden blir puttet i fengsel og kan bli sittende der i årevis, fordi han ikke er i stand til å bevise sin uskyld. Tilbake i landsbyen sitter familien. Mens mannen sitter i fengsel, greier kona og barna ikke å drive jorden ordentlig. Når våren kommer, mangler de kanskje såkorn og har ingen penger å kjøpe for. Men den rike kaksen er mer enn villig til å låne dem såkorn, og kona undertegner et gjeldsbrev som hun ikke forstår noe av. Neste vår er det kanskje likedan, og rikmannen viser fortsatt stor velvilje. Når mannen så til slutt slipper ut av fengslet, sitter han i så stor gjeld at rikmannen kan ta jorden fra ham og i beste fall la ham få lov å fortsette som husmann og leilending.

En tredjedel av all dyrket jord i Nepal er såkalt birtaland. Dette er jord som i Rana-tiden ble gitt som gave eller påskjønnelse til folk som på en eller annen måte hadde gjort staten tjenester. Eiendomsretten gikk i arv til etterkommerne, og denne jorden var for alle tider fritatt for skatt. De landeiere som ikke sitter med birtaland, må betale jordskatt. Men for leilendingene spiller dette mindre rolle. De er i alle fall for livegne og slaver å regne.

Alle partier og regjeringer som har hatt makten i Nepal etter revolusjonen, har hatt jordreform på programmet. I 1952 ble det nedsatt en kommisjon som skulle komme med forslag til en omfattende jordreform. Den brukte to år på å komme til den konklusjon at det ikke var mulig å gjøre noe effektivt før det var blitt foretatt en grundig kartlegging av eiendoms-

grenser og eierforhold. I 1955 ble det vedtatt en lov om at landeierne ikke hadde rett til å kaste ut leilendinger uten lov og dom, og at eierens andel i avkastningen ikke skulle overstige 50 pst. I 1960 innførte Koirala-regjeringen beskatning av birtaland — noe som utløste et ramaskrik blant eierne. Og i den nye treårs-plan er det gitt første prioritet til den utbygging av oppmålingsvesenet som er en forutsetning for å kunne gjennomføre en rettferdig jordreform. Et problem som ennå ikke er avgjort, er i hvor stor utstrekning og på hvilken måte det skal betales kompensasjon til jordeierne. Bøndene kan ikke betale, og staten har heller ikke midler til å dekke slike veldige beløp som det vil bli behov for. Den mest sannsynlige løsning er vel at jordeierne får betaling i form av statsobligasjoner. De vil da kunne leve av rentene, samtidig som sluttoppgjøret vil bli utsatt til en gang i fremtiden da inflasjonen kanskje vil ha gjort et kraftig innhogg i statens gjeldsbyrde.

Bøndernes ufrie stilling er ikke noe spesielt for Nepal. Slik var det i Europa i gammel tid, og slik er det i de fleste tilbake-liggende land. Jordreform står på programmet alle steder, men det synes uhyre vanskelig å gjennomføre disse reformene uten gjennom en blodig revolusjon. Menneskenaturen er slik at de befolkningsgrupper som sitter med spesielle privilegier, vil holde på sine særretter til siste slutt. De kan ikke og vil ikke innse at utviklingen er løpt fra dem, at de bør skille seg med sine jordeiendommer fortest mulig hvis de ikke skal bli tatt fra dem med vold og makt, og de selv kanskje bli skutt den dagen de undertrykte massers raseri får fritt spillerom. Det er slik kommunistene gjennomfører jordreform: De skyter godseierne, og raskt og effektivt er problemet løst.

Nepal har valgt å gjennomføre en jordreform med fredelige midler. Men skal dette lykkes, må det beslutsomhet og handling til. Ti år er gått siden revolusjonen uten at noe effektivt er blitt gjort. Nå må det bli mer enn ord. Det som står på spill, er ikke bare utviklingen innen jordbruket, men den sosiale og politiske stabilitet i samfunnet.

Etter at feudal-systemet er avskaffet, blir neste skritt i jordbrukets utvikling å erstatte naturalhusholdningen med pengehusholdning og arbeidsdeling. Dette forutsetter transportmuligheter og markeder. Kjernepunktet er utbygging av vei-

nettet på landsbygda. Når lastebilen holder sitt inntog, vil veien til markedene åpnes. I India er det et stort underskudd på matvarer og avsetningsmuligheter for hele Nepals landbrukseksport.

Uten lett tilgjengelige markeder har det liten interesse å oppmuntre bøndene til øket produksjon – utover befolkningens eget lokale behov. Men muligheter for markedsføring alene er ikke nok til å sikre bøndene bedre levevilkår. Profitten vil da sannsynligvis gå i lommen til kjøpmenn og andre mellommenn. Det som i Norge mer enn noe annet har bidradd til å øke bøndenes inntekter, er samvirkeorganisasjonene. Et vanlig gårdsbruk er en altfor liten bedrift til på egen hånd å kunne dra fordel av markedets muligheter. I Nepal såvel som i Norge kreves det samarbeid i kooperative organisasjoner både for innkjøp av såvarer, gjødsel og liknende, for markedsføring og salg av produktene, og for opprettelse av kreditt-institusjoner hvor bøndene får rimelige lån.

Et annet viktig felt i jordbrukets utvikling er foredling av produktene i meierier, møller, slakterier osv. Dette er antagelig den industriegren i Nepal hvor en begrenset kapitalinvestering vil gi det beste utbytte, ikke minst indirekte i form av bedre avsetningsvilkår for jordbruket. En slik foredlingsindustri i liten skala kan settes i gang allerede før veinettet er utbygd. Foredlede varer er nemlig forholdsvis billigere å transportere enn råvarene. Særlig gjelder dette for melkeprodukter. En sveitsisk hjelpeorganisasjon i Nepal har gjort en pionerinnsats på dette feltet. Langt inne mellom fjellene i nord har de satt i gang små meierier for ost- og smørproduksjon. Råstoffet er den fete og næringsrike yak-melken. Trass i at produktene må bæres opp til en uke på menneskerygg, viser det seg at de både pris- og kvalitetsmessig er fullt konkurransedyktige på det indiske marked. Samtidig har bøndene i de avsidesliggende distriktene fått god pris for melken sin.

Forutsetningen for at en effektiv samvirkebevegelse kan vokse fram i Nepal, er for det første at det kan skaffes kompetente ledere, og for det andre at det blant bøndene finnes et visst minstemål av samarbeidsvilje og faglig standard. Særlig med hensyn til det siste er det mye som mangler.

Dermed kommer vi inn på det tredje kjernepunktet i arbeidet med utviklingen av jordbruket i Nepal: Opplæringen

av bøndene. Likegyldig hvilken innsats en gjør i jordbrukssektoren, vil fremgangen utebli dersom en ikke kan greie å overvinne uviljen og uvitenheten blant befolkningen på landsbygda. Dette med bøndenes uvitenhet og mangel på solidaritet stikker dypt. Bønder i alle land er preget av en forsiktig, konservativ individualisme. Dette er jo i og for seg gode egenskaper som virker stabiliserende i et samfunn, men i Nepal er dette koblet sammen med religionen og kastevesenet, og også med forholdet mellom de forskjellige stammer og folkegrupper. Sammen med fattigdom, overtro og uvitenhet danner det en nesten ugjennomtrengelig barriere mot all fremgang og utvikling. Et typisk eksempel er det som er skjedd med svære irrigasjonsanlegg som er blitt bygd i India med kostnader på milliarder av kroner. Ved mange av disse anleggene er bare en mindre del av kapasiteten tatt i bruk til overrisling og kunstig vanning på grunn av manglende interesse og samarbeidsvilje blant bøndene.

I opplysningsarbeidet blant bondebefolkningen er det særlig åpenbart at det nytter lite med store planer og masseinnsats av økonomisk hjelp fra utlandet hvis en ikke har folk til å arbeide i marken. Dette arbeidet krever tålmodighet og atter tålmodighet. Det trengs titusener av instruktører som i årevis vil bo i landsbyene, leve med folket og litt etter litt vinne deres fortrolighet og tillit. Instruktørene må arbeide sammen med dem på markene og i fjøset, vise dem hvordan tingene skal gjøres og med de oppnådde resultater bevise at det lønner seg å følge deres råd. Disse instruktører må være besjelet av en misjonærs hengivelse og evne til forståelse, de må være villige til å forsake komfort og sosialt fellesskap, og de må ikke gi opp når skuffelsene kommer og resultatene uteblir. Med en slik kjempehær av oppofrende ildsjeler kunne Nepal omformes på 10 år, men uten slike folk kan en lite utrette.

Myndighetene er selvsagt klar over dette, og med amerikansk og til dels indisk hjelp er det satt i gang en rekke såkalte «Village Development»-tiltak rundt omkring i landet under ledelse av unge nepalesere som er blitt lært opp som jordbruksinstruktører. Det er blitt startet eller skal settes i gang en rekke demonstrasjons- og forsøksgårder i de forskjellige landsdeler. Det er viktig at bøndene kan se med sine egne øyne at nye

driftsmåter og bedre såvarer kan gi bedre avling. Litt etter litt vil da de mest energiske blant dem lære og ta etter.

Dessverre viser det seg ofte at instruktørene med sin skolegang og sosiale bakgrunn er ute av stand til å identifisere seg med og leve sammen med bondebefolkningen. De foretrekker å sitte på sine kontorer i de lokale sentra og bare av og til bevege seg ut i distriktet; dermed blir innsatsen lite effektiv.

Innføring av nye vekster — særlig frukt og grønnsaker — krever liten kapitalinnsats, men kan gi store forbedringer i bøndernes levemåte ved å skaffe dem mer allsidig kost. Amerikanerne har lagt ned et grunnleggende arbeid på landbruksforskning i Nepal og har eksperimentert seg fram til nye og bedre planteslag og driftsmetoder. En ny sort mais gir opp til 50 pst. større utbytte enn den typen som nepalesiske bønder bruker, og ved bedre gjødsling kan produksjonen ytterligere økes med 50 pst. Det indre Nepal har ypperlige betingelser for fruktdyrking. Fra Pokhra-dalen har det vist seg lønnsomt å eksportere appelsiner med fly. Også på husdyrholdets område kan det oppnås mye ved å innføre nye sorter av kveg, fjærkre og så videre, og ved å opprette avlsstasjoner. Men på dette feltet støter en med gang borti de religiøse forestillinger om kuas hellighet, som er så grunnfestet at det neppe er mulig å rokke ved dem i denne generasjon.

Mekanisering av jordbruket, som i Norge har ført til en slik fantastisk bedring i landbrukets lønnsomhet, synes på det nåværende stadium å ha lite for seg i Nepal. Traktorer og bulldozere ville bare ta arbeidet fra en hel del mennesker, og i stedet for lønnsutgifter ville en få valutakrevende utbetalinger til innkjøp av olje og maskiner. Dessuten er arbeidslønnene i Nepal så lave at maskinene faktisk ikke er konkurransedyktige. På de smale terrassene inne i landet lar det seg vel dessuten knapt gjøre å bruke maskiner.

Kunstig vanning sammen med utstrakt bruk av kunstgjødsel vil kunne revolusjonere jordbruket i Nepal. To til tre avlinger om året og en flerdobling av avkastningen er vel innenfor mulighetenes grenser. De store elvene kan både gi kraft til kunstgjødselproduksjon og vann til overrisling av størsteparten av landets dyrkede mark. Men det kreves store anleggsarbeider. Når det gjelder irrigasjon, består forresten anleggene for en

stor del i graving av kanaler som kan utføres med lokal arbeids-hjelp uten kostbart utstyr. Investering i irrigasjonsanlegg er fantastisk lønnsom. Indiske erfaringer viser at dersom vanningsanleggene blir effektivt utnyttet, vil ett års øket avkastning ofte være nok til å betale hele anlegget. Siden 1950 har nærmere 400 000 mål fått kunstig vanning i Nepal. Og når de store indiske prosjektene i Kosi og Gandak blir ferdige, vil arealet mangedobles. Det er staten som finansierer vanningsanleggene, og den tar siden tilbake sine utgifter i form av leie fra bøndene for bruken av vanningskanalene.

Bare litt over halvparten av alt dyrkbart land i Nepal er hittil lagt under ploegen. Veldige arealer i det indre Terai og i de lavereliggende dalfører, særlig i Vest-Nepal, kan ryddes og gi plass til hundretusener av jordløse bønder. Det som hittil har hindret bosetning i disse områder, har først og fremst vært malaria-plagen. I dag har myndighetene fått midler til fullstendig utryddelse av malaria-myggen, og dessuten gode, forebyggende medisiner. Dermed står mulighetene åpne til å utnytte disse store områdene og skaffe arbeid og livnæring til en god del av Nepals enorme befolkningstilvekst.

Rapti-dalen sørvest for Kathmandu var et slikt område som lå ypperlig til rette for nydyrking i stor stil. På 1500 kvadratkilometer bodde det bare 25 000 mennesker. Det vil si en befolkningstetthet på 17 innbyggere pr. kvadratkilometer – uvanlig lavt til å være i Nepal. Av dalens ca. 500 000 mål dyrkbar jord var bare omkring en tredjedel tatt i bruk. Den amerikanske hjelpeorganisasjonen påtok seg å gjennomføre en plan som gikk ut på ved nydyrking og industrireiseing minst å fordoble befolkningen i denne dalen. Først ble det gjennomført en storstilt kampanje for bekjempelse av malaria. Dernest ble det bygd en bilvei med tilknytning til den nye Kathmandu-veien, og så gikk de i gang med maskinell nydyrking i stor stil. Dalen ligger bare noen få hundre meter over havet og egner seg utmerket for dyrking av korn, sukkerrør, oljeplanter, frukt og grønnsaker. Dessuten finnes uutnyttede beiter som åpner muligheter for å vise nepaleserne hva rasjonell kvegavl vil si. Amerikanerne har bygd landsbyer og gravd brønner, og en hel del nye bønder har allerede kunnet flytte inn. Under kyndig veiledning utvikler det seg etter hvert et blomstrende jordbruk.

På grunn av bilveien er det også mulig å utnytte skogen, og skogsdriften skaffer arbeid til nye innflyttere. Det forberedes også industrireisning; blant annet skal det bygges en sementfabrikk. Et nytt stykke Nepal gror fram — til glede og inspirasjon både for nepaleserne selv og for de utenlandske hjelpere. Prosjektets kanskje største verdi ligger i at det er effektiv anskuelserundervisning for befolkningen for øvrig.

Nittifem prosent analfabeter

Før revolusjonen var det å gå på skole i Nepal et privilegium for overklassebarn. Ranaene holdt bevisst folkeopplysningen nede, fordi de visste at dersom folkemassene fikk lære noe, ville de snart ryste av seg den herskende klasses tyranni. Typisk for deres innstilling er beretningen om en mann som ble dømt til 3 års fengsel fordi han hadde fått i stand et bibliotek i landsbyen sin.

I 1950 var det angivelig bare to prosent av befolkningen som kunne lese og skrive. I 1954 viste folketellingen at tallet på analfabeter var sunket til 94,9 pst. Blant mennene var det 10 pst. som kunne lese, men blant kvinnene bare 0,6 pst. Det fantes i landet i 1950 ti høyere skoler, men elevene her kom praktisk talt bare fra overklassefamilier. Ved revolusjonen var det i landet i alt bare 500 personer med full eller delvis akademisk utdanning, og Nepals skolebudsjett beløp seg til omkring 1 million rupees.

De eksisterende skoler i Nepal var av to forskjellige typer. På den ene siden hadde en de religiøse skolene, de såkalte sanskrit-skolene. Som navnet antyder, hadde de det litterære språk sanskrit som hovedfag — akkurat som latinen var hovedfag i den gamle latinskolen i Europa. Mesteparten av tiden gikk med til å studere de eldgamle, klassiske hinduskriftene. Det ble lagt liten eller ingen vekt på praktiske fag og samfunnsorientering. Sanskrit-skolene hadde som oppgave å utdanne hinduprester og offentlige tjenestemenn, men for en embetsmann i et moderne statsapparat var denne utdannelsen nærmest verdiløs. — Ved siden av disse hinduskolene fantes det også noen få «gompaer» i nord langs grensen mot Tibet. Disse var nærmest klostreskoler som utdannet lama-prester.

De religiøse skolene er fremdeles i virksomhet. Myndighetene har nå tvunget dem til å ta opp slike fag som regning og geografi i fagkretsen, men skolenes karakter er ikke blitt særlig endret. Både undervisningsmåten og lærernes innstilling står i veien for en fornyelse og modernisering av disse skolene.

Det andre skoleslaget som har visse tradisjoner i Nepal, er de såkalte engelske skoler. De er kopier av de høyere skoler i England (high school) og fører som disse fram til de akademiske grader «matric» og «bachelor» etter Oxford-Cambridge-stil. Engelsk språk og litteratur er hovedfag, og på de høyere trinn foregår mesteparten av undervisningen på engelsk. Etter 10 års skolegang føres elevene fram til «matric», hvilket etter nepalesisk standard nærmest tilsvarer norsk realskoleeksamen. Dernest følger «intermediate college» med eksamen tilsvarende norsk artium.

Foruten i hovedstaden er det høyere skoler i enkelte av distriktshovedstedene. Intermediate college fantes tidligere i Kathmandu og Patan, men er nå blitt startet også noen få andre steder i landet. I hovedstaden ligger Tri Chandra-høyskolen som har gitt utdanning i humanistiske fag på lavere universitetsnivå, og som i dag er blitt kjernen i det nye Nepals universitet.

Dessverre er disse engelske skolene nokså livsfjerne, og kvalitetsmessig står undervisningen lavt. De færreste av lærerne har universitetsutdanning, oftest har de ikke annen skolegang enn opp til det nivå hvor de selv underviser. Det er blitt sagt om de engelske skolene i Nepal at de er en tredjerangs utgave av et skolesystem som ikke passer for Nepal. Lærestoffet har lite med det praktiske liv å gjøre, og mye av tiden brukes til utenatføring av pensum som bare betyr noe for eksamen. Elevene får nesten ingen trening i selvstendig tenkning og virkelig forståelse av det de lærer. Som yrkesopplæring har undervisningen selv på universitetsnivå liten verdi, og de som engang har fått sine eksamener, anser seg ofte for fine til å gjøre praktisk, produktivt arbeide. Så blir de gjerne gående som kontor-rotter og «hvit-snipp»-proletarer.

Folkeskole i egentlig forstand fantes overhodet ikke i Ranaenes Nepal. De som i det hele tatt fikk anledning til å gå på skole, begynte med en gang i sanskrit-skolen eller i en

engelsk skole. Først etter revolusjonen ble det startet folkeskoler hvor skolepengene var så lave at også barn av ubemidlede foreldre kunne gå der. I 1955 var det omkring 70 000 barn i 1300 slike skoler rundt om i landet. Det vil si at det ennå bare var 3,5 pst. av alle barn i skolealderen som fikk gå på skole. Og 95 pst. av folket var fremdeles analfabeter.

En slik landsens folkeskole er ikke rare greiene. Skolelokalet er ofte bare et skur med stråtak til vern mot regn og sol. Barna sitter på stråmattor på gulvet, og læreren får være glad om han har en veggstavle som hjelpemiddel i undervisningen. Lærerlønnene er lave; en folkeskolelærer tjener oftest ikke mer enn 70 kroner måneden. De må derfor ha annet arbeid ved siden av for å livberge seg. Svært ofte er de pensjonerte soldater hvis eneste kvalifikasjoner for lærergjeringen er at de selv kan lese og skrive. Skoleåret er omkring 10 måneder, med en masse religiøse fridager innimellom. Det undervises tre til fire timer om dagen, fem og en halv dag i uken. I fjell-distriktene er skoleferien om vinteren når det er for kaldt for de halvnakne barna å sitte stille. I lavlandet derimot er ferien om sommeren når varmen og regnet gjør det umulig å drive undervisning. De fleste barna går bare to-tre år på skole — avhengig av hvor lenge foreldrene synes de har råd til å unnvære dem i arbeidet hjemme.

En skolekommisjon nedsatt av regjeringen fant fort ut at det måtte tas et krafttak hvis det skulle være håp om å opprette en virkelig folkeskole. Uten en slik innsats på skolefronten var det ingen utsikt til at den store massen av folket skulle komme ut av den dvaletilstand den befant seg i. I 1956 offentliggjorde denne kommisjonen en generalplan for den fremtidige utbygging av hele skolestellet i Nepal. Planen som ble utarbeidet med bistand av amerikanske undervisningsekspertor, er et grundig arbeid som sikkert vil danne basis for utbyggingen av skolen i årene fremover.

Generalplanen setter som mål at det i 1985 skal være innført skoleplikt for alle barn i Nepal, og at analfabetismen blant voksne samtidig skal være langt på vei utryddet. Folkeskolen skal være fem-årig med håp om senere utvidelse av skoletiden til sju år. Skolegangen skal være gratis, med 800–1200 lese-timer pr. år. Utover landet tenkes folkeskolen organisert med

landsbyene som enhet og sentrum. Undervisningsplanen vil bli lagt opp slik at opplæringen mest mulig skal tilpasses de lokale behov. Nepali vil bli eneste språk, og hovedvekten skal legges på fag som kan dyktiggjøre elevene for det praktiske liv, både med hensyn til yrkeslivet, samfunnet og hjemmet.

Flaskehalsen i utbyggingen av folkeskolen er lærerutdannelsen. Skoleplanen forutsatte en tilgang på 1000 nye lærere pr. år, men i 1955 ble det i hele landet bare uteksaminert 300 ungdommer i alle landets høyere skoler. En kan derfor i begynnelsen ikke stille store krav til lærernes faglige standard. Det er siden blitt satt i gang spesielle kurser for utdanning av folkeskolelærere både i Kathmandu og rundt omkring i landet. I første omgang nøydet en seg med tre måneders kurser, men siden er de blitt utvidet til seks måneder. Unge nepalesere er blitt sendt utenlands for å utdannes til å virke som lærere ved disse kursene, som etter hvert vil bli utbygd til virkelige lærerskoler. I 1958 ble det i Kathmandu åpnet et College of Education, som skal utdanne lærere til disse lærerskolene

Den høyere skolen blir fem-årig og skal bygge på folkeskolen. Den vil ha linjer som skal gi en mer akademisk preget opplæring som forberedelse til høyskoler og universitet. Andre linjer vil gi full yrkesopplæring for jordbruk, handel, håndverk og industri. Fra å være en eksamenskole skal den høyere skole utvikles til å bli en arbeidsskole, og en vil prøve å føre flest mulig av dem som begynner, fram til avsluttende eksamen. I dag er systemet slik at bare en tredjedel av elevene i den høyere skolen fullfører, og dette betyr jo en fryktelig sløsing med tid og krefter både for elever og lærere. Det hender at når folk i Nepal søker på en jobb, oppgir de som akademisk kvalifikasjon: «Strøket til artium». Man har da i hvert fall gått på skole!

Når skoleplanen i sin helhet er satt ut i livet, forutsettes at omkring en fjerdedel av folkeskolebarna vil gå over i den høyere skolen, og at en femtepart av den høyere skoles elever vil fortsette sin utdanning ved høyskoler og universitet. En vil prøve å unngå den overproduksjon av middelmådige akademikere som i India er blitt ikke så lite av et problem. Undervisningen ved høyskoler og institutter av forskjellig slag skal samordnes under ledelse av det nasjonale universitet.

I løpet av ti-års perioden 1955–1965 antas det samlede skolebudsjett for hele landet å stige fra 4 til 35 millioner rupees. Noen av disse pengene skal skaffes lokalt, men mesteparten må bevilges over statsbudsjettet eller komme som hjelp fra utlandet. I de årene som er gått siden skoleplanen ble vedtatt, har det vært gjort betydelige fremskritt innen skolevesenet; sannsynligvis har fremgangen vært større enn innen noen annen sektor. Simple skolehus har grodd opp i landsbyene, og på et eller annet vis er det blitt stablet på bena det nødvendige antall lærere. Landets ledere er klar over at en god skole er forutsetningen for den økonomiske og sosiale utvikling som de tar sikte på å skape. Ja, selv den jevne mann forstår at skolegang er en nøkkel til utvikling og fremgang i livet. Barna møter opp til undervisningen, selv om foreldrene nok ofte heller ville ha hatt dem til å gjete kyr i stedet for å kaste bort tiden på skolen.

Men det må nok likevel innrømmes at fremskrittene i de 5–6 årene som er gått, har vært mindre enn den store skoleplanen forutsatte. Lærerrekutteringen er fremdeles hovedproblemet. Et annet stort problem er lærebøkene. Et statsforlag er blitt opprettet for å ta seg av utarbeidelse, trykning og distribuering av skolebøker, og et stort antall bøker er utgitt eller under forberedelse. Men hvert år blir det født over en halv million barn, og alle trenger de bøker når de vokser opp. De færreste vil ha råd til å kjøpe dem selv. Hvorfra skal så midlene komme?

En lege for 170 000 mennesker

Ut fra FN's beregninger basert på en folketelling i 1954, er befolkningens aldersfordeling i Nepal følgende: (Til sammenlikning er det tatt med de tilsvarende tall for Norge i 1958).

Alder	1–9	10–29	30–49	50–69	over 70 år
Nepal	28,3	38,1	22,6	9,6	1,4 prosent
Norge	17,3	27,3	28,2	20,4	6,8

På grunnlag av denne aldersfordelingen kan den forventede levealder ved fødsel i Nepal anslås til å være omkring 24 år, mens den i Norge er omtrent 71 år. — I Nepal kan et gjennom-

snittsmenneske som er blitt 50 år gammelt, regne med å leve i 10 år til, mens det tilsvarende tall i Norge er nærmere 27 år.

I Nepal er det i gjennomsnitt omkring 45 fødsler årlig pr. 1000 innbyggere, mens det i Norge er 18,5. Gjennomsnittlig antall dødsfall pr. 1000 innbyggere er 30 i Nepal og 8,5 i Norge. Noen oppgave over spebarnsdødelighet (død før ett års alder) i Nepal foreligger ikke. Men en tar neppe for hardt i om en antar at av 1000 nyfødte dør minst 200 før de rekker å bli ett år gamle. I Norge er det tilsvarende tall 20.

Nepals folketelling av 1954 var temmelig omtrentlig og lite grundig. De oppgitte tall må derfor tas med alle forbehold. Men de skulle likevel kunne gi et så noenlunde riktig bilde av helseforholdene i landet, selv om en må kunne anta at tilstandene har bedret seg noe siden 1954.

Tre fjerdedeler av Nepals befolkning har aldri sett en lege. I hele Nepal var det i 1956 bare 50 fullt utdannede leger og omkring 600 sykehussenger, hvorav de fleste hørte hjemme i institusjoner som knapt fortjener betegnelsen sykehus. Fordelt på befolkningen som helhet vil dette si at det i Nepal på den tid var omkring 170 000 innbyggere pr. lege og 14 000 innbyggere pr. sykehusseng. De tilsvarende tall for Norge i 1959 var 850 og 119. — Da de fleste leger og sykehus er å finne i hovedstaden, kan folk utover landet faktisk ikke få kvalifisert medisinsk hjelp i det hele tatt.

I tillegg til disse legene med vitenskapelig medisinsk utdannelse finnes det i Nepal godt og vel hundre såkalte ayurvediske leger. Disse er en slags homøopater eller naturleger som arbeider ut fra teorier som likner de middelalderens legekunst i Europa var basert på. De mener at det er væskebalansen i kroppen som avgjør legemets sunnhetstilstand. Hvis denne balansen kommer i ulage, blir folk syke. For å få det hele i likevekt igjen benytter de seg av forskjellige urtemedisiner. — Denne legekunsten har eldgamle tradisjoner i det hinduistiske samfunn, og ved indiske universiteter er det egne fakulteter for ayurvedisk medisin.

I byer og på større steder utover landet finnes det en del såkalte compoundere, en slags farmasøyter med ett års utdannelse. Ved siden av å forhandle medisin — som i Nepal kan selges fritt uten resept — driver disse compounderne ofte

regulær legepraksis. Etter hvert får de en viss erfaring og greier å stille diagnosen for de vanligste sykdommene, selv om de ofte bommer stygt. Men dessverre driver de ofte ren utpressing av pasientene, dels ved å selge medisiner som bare er noe hjemmelaget juks, og dels ved å ta urimelige priser. Det fortelles om en slik compounder som var beryktet for sin grådighet, at han en gang forlangte — og fikk — fem hundre kroner for en flaske lakserolje!

Utover landsbygda er folk henvist til den hjelpen de kan få av «landsbydoktoren» og de kloke koner. Et og annet fornuftig kjerringråd kan nok disse gi, men som regel gjør de bare vondt verre når de skal behandle syke. Det verste er at de ingen begreper har om antiseptikk. Stadig forekommer det at sår som bare begynte som en ubetydelig skramme, til slutt fører til døden. Ved benbrudd hender det ofte at de binder et stramt bånd over bruddstedet og lar det sitte på i dagevis. Dermed hindres blodsirkulasjonen slik at lemmet går i forråtnelse og kanskje til slutt faller av — hvis da ikke pasienten forlenget er død.

Det finnes ingen statistikk over de forskjellige sykdommers utbredelse i Nepal, men spredte undersøkelser som har vært foretatt, viser skremmende tilstander. De mest vanlige sykdommer er dysenteri og innvollsormer, malaria, tuberkulose og veneriske sykdommer. Tuberkulosen er folkesykdommen i Nepal. Den er uhyre vanskelig å komme til livs, fordi den medisinske behandling er langvarig og kostbar og ofte ikke hjelper noe fordi de syke er underernærte. Tuberkulosen sprer seg ganske uhemmet på grunn av den dårlige hygiene i byene og landsbyene.

Malaria og forskjellige tropesykdommer er vanlige i de lavereliggende deler av landet. Hvert år dør det anslagsvis 35 000 mennesker av malaria i Nepal, og undersøkelser viser at i Terai er 70—95 pst. av befolkningen befengt med denne sykdommen. Fra 1954 har det vært drevet et energisk felttog mot malaria, og om en del år skulle det være håp om at sykdommen mer eller mindre er utryddet. Pussig nok ser det ut til at enkelte stammefolk i Terai er immune mot den.

Dysenteri og innvollsormer er en direkte følge av den dårlige hygiene. Dysenterien opptrer helst i den varme årstid.

Den er en ulidelig plage for voksne mennesker, og for barn er den ofte dødelig. Enkelte typer innvollsormer kan også føre til døden. I Kathmandu-dalen viste en undersøkelse at 95 pst. av befolkningen led av en eller annen form for innvollsormer.

Spedalske finnes det også mange av i Nepal. Så snart sykdommen blir oppdaget, blir den syke jaget ut av landsbyen og henvist til å greie seg selv som best han kan. Noen få steder i landet har myndighetene opprettet en slags spedalskekolonier hvor de syke kan bo og får det aller nødvendigste av mat så de så vidt oppholder livet. Men medisinsk behandling får de ikke. I dag finnes det gode og billige medisiner mot spedalskhet, og dersom bare folk kunne komme til behandling på et tidlig tidspunkt, ville det være gode sjanser til å utrydde denne sykdommen fullstendig.

Nepal er kommet forholdsvis langt når det gjelder å bekjempe de epidemiske sykdommer. Det er blitt foretatt massevaksinasjoner mot kopper, og dersom det bryter ut kolera-epidemier, setter myndighetene straks i gang med isolering og vaksinasjoner slik at epidemien kan kveles i fødselen.

Dårligere er det med innsatsen for å forbedre de sanitære forhold. Ordnet drikkevannsforsyning forekommer bare i de større byene, og selv i hovedstaden er klorering av drikkevannet ukjent. Bortsett fra deler av Kathmandu finnes det ikke kloakkanlegg i byene. Ekskrementer og avfall ligger overalt, og matvarene er som regel dekket av fluer. Når en ser barna leke halvnakne i rennestensskitten, forundrer en seg ikke over at barnedødeligheten er stor. Bekjempelse av uvitenhet og overtro er nødvendig for å få en virkelig forbedring av folkehelsen i Nepal, men dette er et langsiktig prosjekt som henger nøye sammen med en alminnelig fremgang i folkeopplysningen.

Oppbyggingen av helsevesenet i Nepal hemmes først og fremst av mangelen på kvalifisert personell. Utdannelse av sykesøstre og jordmødre har i de siste årene vært drevet ved misjonssykehusene og med hjelp av World Health Organization. Men tallet på ferdig utdannede er langt fra tilstrekkelig til å dekke behovet selv i de eksisterende sykehus. Myndighetene har nå opprettet poliklinikker og små sykestuer i de fleste distriktshovedsteder, men disse nye institusjonene hemmes i sitt

arbeid ikke bare av mangelen på sykesøstre, men kanskje enda mer av de små bevilgningene til utstyr og medisiner. Behandlingen ved slike offentlige klinikker er gratis, men det hjelper lite når folk ofte må gå hjem igjen uten å få noen hjelp.

Men fremfor alt er det legemangelen som hemmer utviklingen, særlig fordi de få legene som finnes, svært nødig vil slå seg ned i provinsen. Da legeutdannelsen må foregå utenlands og tar lang tid, vokser antall leger svært langsomt. Det er meningen at staten i nærmeste fremtid skal sette i gang byggingen av et 250 sengers sykehus i hovedstaden, og at dette etter hvert skal danne grunnlag for et medisinsk fakultet ved universitetet i Kathmandu.

Å drive et godt sykehus er kostbart, og høyt spesialiserte leger trenges hvis resultatene skal bli gode. Bortsett fra et regjeringssykehus i hovedstaden blir de sykehusene i Nepal som har noenlunde høy standard, drevet av utenlandske hjelpeorganisasjoner og for en stor del med utenlandsk personale. I Kathmandu vil det snart bli åpnet et 50 sengers sykehus som med fullt utstyr og personale er blitt gitt som gave av russerne til kong Mahendra. Men det er den kristne misjon som har båret og fremdeles bærer hovedtyngden av innsatsen i helsesektoren i Nepal. Det første misjonssykehuset ble åpnet i 1952, og siden har flere nye kommet til. I dag er det i Nepal i drift 5 misjonssykehus med i alt omkring 300 senger, foruten en rekke poliklinikker på forskjellige steder i landet. I disse institusjonene foretok over 20 misjonsleger i 1961 omkring 120 000 behandlinger.

Mangelen på ordnet helsevesen er bare en av de faktorer som bidrar til de bedrøvelige helsemessige tilstander i Nepal. De to andre, like viktige faktorer er den lave levestandard og den dårlige folkeopplysning, med derav følgende underernæring og mangel på hygiene. Egentlig ser det ut til at den fremgangen som skjer på det rent medisinske felt, faktisk bidrar til å gjøre helhetsbildet enda mer nedslående. Tidligere gjorde de store epidemier og den høye barnedødelighet at befolkningens størrelse holdt seg omtrent konstant. Medisinens landevinninger har gitt myndighetene billige midler i hende til å kontrollere epidemiene og begrense barnedødeligheten. Men

følgen er at befolkningen vokser raskere enn landets næringsliv greier å utvikle seg. Dermed forblir levestandarden like lav eller synker ytterligere, og ernærings- og boligforhold blir snarere forverret enn forbedret. Maten folk spiser, gir så vidt nok kalorier til at de ikke sulter i hjel. Men den inneholder ikke proteiner, mineraler og vitaminer som skulle skaffe dem motstandskraft og overskudd til arbeid og velvære. I stedet for epidemiene vil tuberkulosen forkorte menneskenes liv. De vil fortsatt leve sitt liv under forhold som føles desto mer miserable fordi de vet at det behøver ikke nødvendigvis å være slik. Det er derfor klart at utbyggingen av helsevesenet ikke må gå foran utviklingen av landets næringsliv og skolevesen. Det hele må samordnes slik at det kan bli en balansert fremgang i alle sektorer.

Utviklingshjelp

I Vestens rike land er utviklingshjelp blitt litt av et moteord i de senere år, og i utviklingslandene brukes begrepet ofte som en slags trylleformular som skal kunne fjerne alle de begrensninger og vanskeligheter som de lokale myndigheter står overfor. I det foregående er gjentagne ganger blitt nevnt den andel hjelpen fra utlandet har i utviklingen av Nepal fra lukket feudalstat til et moderne samfunn. Det kan nå kanskje være av betydning å prøve å danne seg et helhetsbilde av utviklingshjelpens betydning i denne prosessen.

Hjelpen til Nepal blir gitt dels gjennom De Forente Nasjoners organer, dels ved bilaterale avtaler med forskjellige lands regjeringer og dels gjennom private organisasjoner, slike som Ford Foundation og de kristne misjonsselskaper. Misjonens innsats i Nepal skal bli mer inngående behandlet i et senere avsnitt. Her skal vi bare peke på at misjonens andel i utviklingshjelpen til Nepal er mye mer betydningsfull enn en vil få inntrykk av fra nedenstående liste over finansielle bidrag fra de forskjellige hold. Misjonens styrke sammenliknet med de andre hjelpeorganisasjoner er dens store innsats av kvalifisert personell, og den effektive måte de begrensede midler blir brukt på.

FN's overnasjonale karakter gjør at hjelp herfra er særlig velkommen i et land som Nepal, som er så ømfintlig for alt som kan synes å skade landets nasjonale prestisje. Dessverre har ikke FN de ressurser som kreves for å kunne drive massivt hjelpearbeid, men Nepal har hatt stor nytte av de mange eksperter og rådgivere som FN har stilt til disposisjon for kortere eller lengre tid, et tiltak som begynte alt før Nepal ble medlem av FN.

Økonomisk og teknisk bistand på regjeringsnivå fra forskjellige land utgjør hovedmassen av den hjelp Nepal mottar utenfra. Den mest dominerende bidragsyter er USA, som begynte på sitt hjelpeprogram i Nepal i 1952. Den amerikanske innsats har vært så mye mer storsinnet siden amerikanerne ikke har noen direkte økonomiske eller militære interesser i Nepal. Hjelpen er for en stor del blitt satt inn på langsiktige prosjekter i undervisnings-, jordbruks- og samferdselssektoren, og i løpet av de ti år den har pågått, har amerikanerne gitt over 400 millioner kroner i utviklingshjelp til Nepal. Enkelte år har det amerikanske bidrag vært større enn Nepals eget statsbudsjett. I de senere år har jevnt over 50 amerikanske teknikere og rådgivere oppholdt seg i Kathmandu. For tiden arbeider dessuten omkring 70 unge menn og kvinner fra det amerikanske fredskorpset i Nepal. De tjenestegjør dels som lærere i den høyere skole og dels som jordbruksinstruktører.

Indias livsviktige politiske og militære interesser i Nepal er nok bakgrunnen for det store indiske hjelpeprogrammet, som er blitt finansiert på bekostning av de veldige behov for utviklingshjelp som India selv har. Totalt er det ikke noe annet land som siden revolusjonen har investert så mye i Nepal som India har gjort. Men en god del av dette kan ikke regnes som ren utviklingshjelp, da pengene har gått med til slike tiltak som India selv har fordel av, for eksempel de store elvereguleringer.

Chinas første økonomiske bidrag til Nepal var en ren penge-gave som nepaleserne brukte til å stabilisere valutaen. Siden har de påtatt seg å levere og bygge en sementfabrikk, en papirfabrikk og en skofabrikk. Russernes bidrag har hittil vært nokså beskjedne. Foruten de prosjektene som alt har vært nevnt, har de påtatt seg å bygge en sigarettfabrikk og muligens en sukkerfabrikk. En del av russernes og kinesernes hjelp ydes i form

av forbruksvarer som skal selges til Nepal og på den måten finansiere utviklingsprosjektene.

Av andre land som har ydet hjelp til Nepal, er England, Sveits og New Zealand. Sveitserne var forresten svært tidlig ute, idet de sendte tekniske eksperter alt i 1950. Antagelig på grunn av de mange geografiske likhetspunkter mellom de to land har sveitserne gitt mer i utviklingshjelp til Nepal enn de har gitt til noe annet land.

I regnskapsåret 1959–60 var de forskjellige lands og institusjoners bidrag til utviklingsprosjekter i Nepal følgende:

USA	60,1 millioner kroner
India	38,2
China	28,4
Rusland	5,1
Ford Foundation	1,1
De forente Nasjoner	1,0
Sveits	0,4
Colombo-landene (New Zealand)	0,3
Kristne misjoner anslagsvis	1,0
	<hr/>
	135,6 millioner kroner
Nepals eget bidrag	30,0
	<hr/>
	165,6 millioner kroner

I tillegg til dette kommer Indias investeringer i elvereguleringer og liknende, og Englands bidrag som har vært knyttet til avtalen om rekruttering av gurkha-soldater, og som derfor ikke regnes som ren utviklingshjelp. Ford Foundations bidrag går til det store anlegget for faglig opplæring som organisasjonen driver i Kathmandu. Misjonens bistand går for det meste til bygging og drift av sykehus og innbefatter ikke lønn til utenlandsk personell. — De 30 millioner som er ført opp for Nepal, er beløp som nepaleserne ifølge avtale med enkelte av giverlandene (USA) er forpliktet til å sette inn i de forskjellige prosjekter som betingelse for at hjelpen vil bli gitt.

I 1960 hadde Nepal fått tilsagn om følgende fremtidige bidrag fra de store giverland: India 420 millioner kroner, USA 360 millioner kroner, China 210 millioner kroner og Rusland 45 millioner kroner.

I dag er det i alt 14 forskjellige hjelpeorganisasjoner som arbeider i Nepal. Et stort antall utenlandske teknikere og råd-

givere er knyttet til deres virksomhet. Mangelen på kvalifiserte nepalesere gjør det nødvendig i stor utstrekning å bruke fagfolk fra utlandet for i det hele tatt å få gjort noe. Dette er ikke bare gunstig. Utlendingenes høye lønner gjør at arbeidet fordyres i vesentlig grad, og deres tilstedeværelse kan lett bli en politisk belastning for utviklingshjelpen. Til dette bidrar i svært mange tilfeller utlendingenes levestil. Ikke alle som arbeider i utviklingshjelpen, gjør det av idealistiske grunner. Mange lokkes av høy lønn, andre av eventyrlyst, og kanskje de fleste ser på arbeidet som en vanlig jobb. Deres livsstil er preget av deres egne lands høye levestandard. Særlig gjelder dette amerikanerne, som av folket ofte blir sett på som de nye Ranaer. I dag er det jo disse utlendingene som bor i de flotte palassene i Kathmandu, som har fine biler med sjåførere og massevis av tjenerer. De færreste av disse funksjonærene forsøker å leve i nær kontakt med nepaleserne. Utlendingene rotter seg gjerne sammen i sine egne eksklusive foreninger og klubber, og inviterer sjelden eller aldri innfødte til sine hjem. Overfor et teknisk og økonomisk tilbakebyggende folk kan utviklingshjelpens folk ganske ubevisst komme til å opptre nedlatende og brautende, og dette merker de innfødte med en gang og føler seg lett krenket i sin nasjonale stolthet. På denne måten får nepaleserne ofte et ufordelaktig inntrykk av utlendingene, og i stedet for økt goodwill og sympati høster utviklingshjelpens givere kanskje heller kritikk og fiendtlige følelser som frukt av sine anstrengelser.

I Nepal som i andre utviklingsland kommer en ikke langt med bare å pumpe inn penger og utstyr. I verste fall vil hjelpen da bli somlet bort og havne på urette hender. I beste fall vil en slik ukritisk utdeling av hjelp svekke ansvarsfølelsen blant politikerne i mottakerlandet. De vil ofte bare kreve større og større bidrag uten å gjøre noen virkelige anstrengelser for å hjelpe seg selv. Det er derfor av avgjørende betydning at giverlandene sender dyktige folk til å administrere hjelpen – mennesker som ikke bare faglig, men også rent menneskelig står fullt på høyde med oppgaven. Dette gjelder ikke bare deres holdning i det daglige arbeid, men like mye måten de selv og deres familier innretter seg på i privatlivet. De må unngå flotthet i pengebruk og så vidt mulig prøve å leve på samme nivå som landets egne innbyggere. De må være villig til å identifisere seg og samarbeide

med de innfødte, i stedet for å sette seg på sin høye hest. Hjelpen skal være hjelp til selvhjelp, ikke demonstrasjon av vesterlandsk effektivitet og dyktighet.

Et utmerket prinsipp som særlig amerikanerne praktiserer i alt faglig arbeid i utviklingshjelpen, er at enhver utenlandsk fagmann får seg tildelt en innfødt medarbeider som skal følge ham som en skygge og delta i alt hans arbeid. Gjennom det daglige samvær vil denne lære og motta impulser både på det faglige og rent menneskelige plan og være i stand til å overta jobben når utlendingen reiser hjem. Men det er klart at dette stiller de største krav til forståelse og samarbeidsevne hos vedkommende utenlandske fagmann.

Innen enkelte kretser her hjemme blir det hevdet at utviklingshjelpen skal være ideologisk nøytral. Hvis det da tenkes på politisk ideologi, ja vel. Det er et krav som ikke minst nepaleserne gjentagne ganger har gitt uttrykk for: De tar gjerne mot all slags økonomisk og teknisk hjelp fra utlandet, men den må være gitt på et politisk fritt og uforpliktende grunnlag. Utlendingene må vokte seg vel for å komme med kritikk av eller prøve å blande seg opp i måten nepaleserne styrer sitt land på.

Men hvis det menes at hjelpen skal være ideologisk nøytral på det etiske og åndelige plan, da må dette syn bero på en fundamental misforståelse. Visstnok trenger utviklingslandene materiell og teknisk hjelp. Men minst like mye trenger de hjelp på det menneskelige plan. Revolusjonen i Nepal i 1950 var bygd på politiske ideer som har sin rot i vesterlandsk livssyn og rettsoppfatning, men når det hittil så dårlig har lyktes å virkeliggjøre disse idéer i det nepalesiske samfunn, skyldes det vel først og fremst at både lederne og folket har manglet de etiske og åndelige forutsetninger.

Idéene om den moderne velferdsstat med sosial likhet og rettferd grodde fram i en kristen kulturkrets, og de kan bare vokse og trives i en kultursammenheng gjennomsyret av det livssyn som disse idéene er uttrykk for. Erfaringen fra de mange demokratiske og sosialistiske eksperimenter rundt om i verden i de siste 10–15 år skulle vel til fulle bevise at man kan ikke innføre demokrati og sosial rettferd i et land like lettvint som når man skifter skjorte. All verdens økonomiske og tekniske hjelp kan ikke formå å skape den innstilling hos et folk som

alene kan danne grunnlaget for et samfunn hvor rettferd, likhet og frihet rår. Det er forresten en merkelig inkonsekvens i dette at vi skulle hjelpe med penger, maskiner og teknisk innsikt, men holde tilbake det mest fundamentale og dyrebare vi eier: den etiske og åndelige arv vårt samfunn er bygd på.

Nei, utviklingshjelpen må fylles av de idéer den er sprunget ut av. Vi må ikke nøye oss med å sende materiell og teknikere, vi må også sende mennesker som er i stand til å formidle den kulturarv som disse folkene trenger å få del i. Dette betyr ikke at vi skal påtvinge andre folk våre europeiske kulturformer eller vår kristne religion. Deres egne kulturformer kan vel ofte være like så verdifulle som de vi er vant til, og religion kan overhodet ikke påtvinges noen — aller minst gjennom statlige organisasjoner. Men vi kan sende ut mennesker som er teknisk skolerte og samtidig så gjennomsyret av de verdier det her er tale om, at de vil virke som et eksempel og en surdeig ved sin blotte tilstedeværelse. Det er ikke lett å finne slike folk, men det er bedre å sende færre enn å påtvinge utviklingslandene moralsk og åndelig indifferente mennesker som ved sitt eksempel river ned i stedet for å bygge opp.

Til slutt: Hvorfor skal vi drive utviklingshjelp? Ville det ikke være bedre å la disse menneskene få fortsette å leve med sin naturalhusholdning og sine enkle behov, i stedet for å påtvinge dem den tekniske sivilisasjons ofte tvilsomme goder?

Dette spørsmålet er feil stillet. Det er ikke tale om å påtvinge dem den tekniske sivilisasjon. De ønsker selv av hele sitt hjerte å få det slik som vi i Vesten har det, og utviklingen er kommet så langt at Vestens land — om de ønsket å gjøre det — ikke lenger ville være i stand til å demme opp for den tekniske og økonomiske revolusjon som har begynt i disse landene. Det eneste vi kan gjøre, er å hjelpe dem til å gjennomføre revolusjonen på fredelig og harmonisk måte og søke å redusere de vanskeligheter de kjemper med. Men hele tiden må vi huske på at det er ikke veldedighet vi driver med. — Dels betaler vi av på vår gjeld, og dels ivaretar vi våre egne interesser på lang sikt.

Nepals plass i en splittet verden

Nepal er i løpet av de siste ti år blitt et nøkkelland i internasjonal politikk. Hvilken vei bærer det med dette strategiske fjelllandet under Himalaya? Mange både i og utenfor Nepal ville gi meget for å kjenne svaret på dette spørsmålet. Hvis en vil prøve å danne seg en oppfatning om den fremtidige utvikling i Nepal, er det to faktorer en må studere: 1. Stormaktskonflikten i Sentral-Asia. 2. Nepals indre politiske forhold. Som en vil ha fått inntrykk av fra det foregående, er situasjonen uhyre komplisert. Her skal vi ikke gi oss av med gjetninger, men bare forsøke å danne oss et helhetsbilde av de faktiske forhold.

Nepal er et lite og fattig land omgitt av stormakter. Og det første spørsmålet blir: Vil landet få lov til å arbeide i fred med å løse sine indre problemer?

Når Nepal til i dag har fått eksistere som en uavhengig stat, er årsaken først og fremst landets utilgjengelighet — der det ligger beskyttet av fjell på alle kanter. De moderne kommunikasjoner sammen med oppgivelsen av landets isolasjonistiske politikk har brakt en radikal endring i dette forhold. Fra å være en bortgjemt avkrok av verden er Nepal i ferd med å bli det sted hvor veiene møtes i Asias enorme landområder.

Geografisk og økonomisk, religiøst og kulturelt er Nepal knyttet til og fullstendig avhengig av India. Slik har det vært og slik kommer det nødvendigvis til å bli i lang tid fremover. Som *uavhengig* stat kan Nepal ikke eksistere uten et vennskapelig forhold til India. Dette grunnleggende faktum var forutsetningen for Ranaenes tradisjonelle tilknytning til det britiske styre i India og fikk senest sitt uttrykk i vennskapspakten mellom Nepal og det frie India som ble undertegnet i 1950. Bortsett fra Tanka Prashads regjeringstid i 1956—1957, har hele tiden Nepals utenrikspolitikk vært diktet av erkjennelsen av denne avhengighet av India. Nepalesiske og indiske borgere kan uten noen formaliteter passere grensen mellom de to land og nyte de samme rettigheter som i hjemlandet. Ved siden av den store fastboende nepalesiske befolkningsgruppe i India er over 100 000 nepalesiske borgere beskjeftiget i lønnet arbeid i India, og 15—20 000 gurkhasoldater hører med til kjernen i den indiske armé.

India på sin side har livsviktige interesser i Nepal. Mange bånd knytter de to land sammen, men den alt overskyggende kjensgjerning for India i dagens situasjon er at uten en vennligsinnet regjering i Nepal er Nord-India militært ubeskyttet. Hvis en moderne mekanisert arme kan få fotfeste i Nepals lavland, finnes det i hvert fall nord for Ganges-floden ingen naturlige forsvarsmuligheter for India. Og selv med en vennligsinnet regjering i Nepal, er India avhengig av at landet er i stand til å forsvare sin nordgrense — i alle fall så lenge at indiske tropper kan rekke å komme til hjelp. Statsminister Nehru har i det indiske parlament sagt åpent ifra at selv om det ikke er inngått noen militær pakt med Nepal, vil India øyeblikkelig gripe inn dersom Nepal åpent eller i det stille skulle bli invadert fra nord. Dette er bakgrunnen for at indiske instruktører i 1952 ble innbudt til å reorganisere og trene den nepalesiske hær og fra 1954 har vært med på å bemanne og utstyre kontrollposter langs Nepals grense mot Tibet.

Når Indias innflytelse i Nepal til tross for dette stadig ble svekket i årene etter 1950, har det flere årsaker. En av grunnene var Indias direkte inngrep i revolusjonen i 1950. Av Ranaene ble dette følt som en utilbørlig indisk innblanding i Nepals indre anliggender, og denne følelsen spredte seg etter hvert til andre grupper av befolkningen. Dette ble utnyttet av radikale og kommunistinspirerte kretser i en agitasjon mot den såkalte indiske imperialisme i Nepal. Tanka Prashad omtalte til og med statsminister Nehru som en lakei for de kapitalistiske kolonimakter.

Newar-kjøpmennene i Kathmandu var fra gammelt av orientert mot Tibet hvor de drev en innbringende handel, og så med mistanke på enhver indisk virksomhet i Nepal. Den nepalesisk-indiske handelsavtalen av 1950 bidro til å øke denne mistenksomheten. Den var på mange måter ugunstig for Nepal, og nepalesiske forretningsfolks misnøye med indisk handelspolitikk ble ytterligere skjerpet av alle de trakassier nepaleserne ble utsatt for av lavere indiske statsfunksjonærer som foretrakk å betrakte Nepal som en provins av India. Nepalesernes bitre følelser overfor India ga seg et drastisk utslag da en indisk good-will-delegasjon til Nepal i 1954 ble møtt med ondartede demonstrasjoner og den indiske ambassadørs bil ble stenet av en fiendtlig folkemasse.

For å bedre forholdet til Nepal og hjelpe landet i dets vanskeligheter lovet den indiske regjering å bevilge omkring 100 millioner nepalesiske rupees av sine egne hårdt tiltrengte midler til gjennomføring av Nepals femårsplan (omtrent $\frac{1}{3}$ av hele planens kostende). Inderne finansierte og forestod utbyggingen av Gauchar flyplass og den 120 kilometer lange veien opp til hovedstaden ved siden av mange andre mindre prosjekter. Det ble inngått avtale mellom de to regjeringer om store reguleringer av elvene Gandak og Kosi til gjensidig nytte for de to land. Men så langt fra å dempe misnøyen, ble denne hjelp ofte tolket som indiske forsøk på kolonisering av Nepal, og det ble stadig stilt krav fra forskjellig hold om tilbaketrekking av det fåtallige indiske militærpersonell i Nepal. Mange av de inderne som arbeidet i forskjellige oppdrag i Nepal, forstod lite av nepalesernes følelser på dette punkt og bidro ofte med en arrogant opptreden til å gyte olje på ilden.

Etter kong Mahendras maktovertagelse synes forholdet til India å ha kjølnet ytterligere selv på høyeste hold — til tross for at en drastisk revisjon av handelsavtalen nå har fjernet en rekke av de gamle irritasjonsmomenter. Grunnen til dette er nok den åpenlyse kritikk som fra ledende indiske politikere ble rettet mot kongens aksjon, og det faktum at tilhengere av det bannlyste nepalesiske kongressparti får lov til å operere fra indisk jord i kampen mot kongens regime.

Selv om halvparten av befolkningen i Nepal rasemessig står nærmere kineserne enn inderne, er de kulturelle bånd som binder dem til China ytterst begrensede. 50 000 bhotiaer i grensedistriktene er riktignok nærmest for tibetanere å regne, men etter det som har hendt i Tibet, skulle vel ikke de ha særlige sympatier for Kommunist-China. Men den grunnleggende kjensgjerning når det gjelder forholdet mellom Nepal og China, er at de to land har 800 kilometers felles grense. Riktignok går denne grensen langs med Himalayafjellenes høyeste topper, som til i dag har vært en bastant hindring for større militære angrep. Men flybårne tropper lar seg ikke stoppe av utilgjengelige fjelltrakter, et faktum som kineserne på en brutal måte fortalte kong Mahendra da de under hans besøk i China i 1961 innbød ham til å overvære en militærmanøver med storstilt innsats av fallskjermtropper. Et annet forhold som gjør Nepals nordgrense

vanskelig å forsvare er at terrenget på nordsiden stort sett er lett å bygge veier i, mens landskapet på sørsiden er så kronglete at det byr på nesten uoverstigelige vansker å bygge veier. Nepal er derfor ute av stand til å sikre seg en solid kontroll over grenseområdene, enn si underholde større troppestyrker der.

Chinas interesser i Nepal i nyere tid går tilbake til krigen i 1793 som tidligere er omtalt. Den gang måtte Nepal gå med på å betale tributt til China, men noe virkelig underdanighetsforhold var det aldri tale om, selv om China av og til hevdet noe slikt. I en brosjyre som er skrevet i 1939, betegnet således Mao Tse-tung Nepal og Bhutan som kinesiske biland som var blitt annektert av England. Under et besøk i India for noen år siden innrømmet imidlertid den kinesiske statsminister Chou En-lai at disse to landene var å anse som indiske interesseområder. Men i praksis foretrekker kineserne å ignorere indiske interesser.

Etter den nepalesiske invasjonen i Tibet i 1856 ble, som tidligere nevnt, tibetanerne tvunget til å innrømme Nepal spesielle rettigheter i landet. Nepal skulle få holde en fast handelsdelegasjon i Lhasa med en avdeling nepalesiske soldater til å beskytte sine interesser. Dessuten ble det opprettet nepalesiske konsullater i tre andre byer i Tibet, og Dalai Lama forpliktet seg til å betale en årlig tributt til Nepal.

Den kinesiske okkupasjonen av Tibet førte til å begynne med til at handelen med Nepal svant hen til nesten ingen ting, men fra 1954 av tok den seg litt etter litt opp igjen. På denne tiden kom det antydninger fra Peking om at China ville gi betydelig økonomisk hjelp til Nepal dersom det ble opprettet diplomatisk forbindelse mellom de to land. I august 1955 ble det bestemt at det skulle utveksles ambassadører, og året etter kom det i stand avtaler mellom Nepal og China. Den første avtalen gikk ut på at Nepal ga avkall på alle sine gamle rettigheter i Tibet, men skulle få beholde sin handelsrepresentasjon i Lhasa og tre andre byer i Tibet mot at China fikk de samme rettigheter i Nepal. Det ble også bestemt at det skulle opprettes telegrafforbindelse mellom Lhasa og Kathmandu.

Den andre avtalen gjaldt økonomisk hjelp. Kineserne lovet å yte 60 millioner rupees, hvorav en tredjedel skulle betales kontant, mens resten skulle komme i form av maskiner og forbruks-

varer. Kineserne stilte ingen krav om hvordan pengene skulle brukes — i motsetning til de fleste hjelpeprogrammer fra andre land, hvor giveren forbeholder seg retten til å kontrollere at pengene blir benyttet på fornuftig vis.

Kineserne sendte en stor delegasjon til kroningen av kong Mahendra. Og i 1957 kom Chou En-lai selv på besøk til Kathmandu. Kineserne syntes å sette mye inn på å vinne goodwill i Nepal. — Men med tibetanernes opprør i 1959 ble det et omslag i forholdet til China. Grensehandelen stoppet opp, og siden har grensen vært fullstendig forseglet av kinesiske tropper — antakelig for å stanse strømmen av flyktninger inn i Nepal. Av frykt for å tirre kineserne har Nepals regjering offisielt ikke villet innrømme at det finnes tibetanske flyktninger i Nepal, men det faktiske forhold er at det anslagsvis oppholder seg 20—25 000 flyktninger i landet. Nepalesiske myndigheter foretar seg lite eller ingen ting for å hjelpe dem, og de fleste må tigge eller stjele for å opprettholde livet. Det sveitsiske røde kors har gjort en stor innsats for å stille den verste nød blant flyktningene. Blant annet har de i Kathmandu opprettet en leir hvor omkring 750 tibetanere får hjelp til selvhjelp. Men det er allikevel bare en ganske liten prosent av flyktningene de kan make å ta seg av.

Etter opprøret i Tibet ble de nepalesiske utsendinger i Lhasa utvist, og konsulatene ble stengt. Langs grensen skjedde det også et par mindre sammenstøt mellom kinesiske og nepalesiske grensevakter, og forholdet til China ble med ett strammere. Sinnene kom for alvor i kok da kineserne påstod at Mount Everest og enkelte andre områder på Nepals side av grensen mot Tibet var kinesisk territorium. — Grensen mellom Nepal og Tibet har aldri vært nøyaktig oppmerket, men dette var første gang det var blitt påstått at dette jordens høyeste fjell skulle ligge i China. En annen ting som skremte nepaleserne, var ryktene om at kommunistene planla å bosette åtte millioner kinesere i Tibet, slik at tibetanerne ville bli et mindretall i sitt eget land.

I 1960 ble det vedtatt å nedsette en kommisjon med representanter fra de to land, som skulle arbeide med grensespørsmålet. I 1961 besøkte som tidligere nevnt kong Mahendra den kinesiske hovedstad, og på slutten av året ble det meldt at det var inngått en avtale om grenseregulering. China ga opp kravet på

Mount Everest, men i stedet måtte nepaleserne gå med på at det skulle bygges en vei fra Lhasa til Kathmandu. Dermed er den mulighet oppstått som India frykter mer enn noe annet – at kineserne kan vinne kontroll over Nepal og ved hjelp av denne veien bygge opp et militært brohode på sørsiden av Himalaya.

Under den meget omtalte Bandung-konferansen i 1955 talte Chou En-lai vakre ord om fred og fordragelighet, og Asias nasjoner trodde ham. Denne konferanse munnet ut i en erklæring, kjent under det indiske navnet «Panch Sheel», som inneholdt fem prinsipper for forholdet mellom nasjonene. I korthet går disse ut på respekt for andre lands territoriale integritet, ikke innblanding i andre lands indre anliggender, likhet mellom landene, gjensidig samarbeid til felles beste, og ikke-bruk av vold i eventuelle konflikter. Kort sagt, fredelig sameksistens. – Over alt, og aller mest i India og Nepal, ble Panch Sheel forkynt som det nye evangelium som skulle løse alle internasjonale problemer og gi fred i verden.

Men de følgende år skulle vise at for Chinas vedkommende var det hele bare tomme ord. Den brutale terror i Tibet, den kinesiske okkupasjon av indisk jord og den fullstendige mangel på respekt for inngåtte avtaler – alt dette ble en vekker for India, som litt etter litt begynte å forstå at i konflikten med China betydde ord og traktater intet. Det var bare den nakne makt kommunistene hadde respekt for.

Nepal kan ikke gjøre stort fra eller til med konflikten mellom sine to store naboer. Det må så langt det lar seg gjøre, prøve å stå på god fot med dem begge. Nepal kan nok også til en viss grad dra fordel av sin strategiske beliggenhet ved å drive litt utpresning på begge sider. Men dette er en farlig balansegang; stormakter har ingen respekt for smålandenes nøytralitet hvis deres eksistens går på tvers av egne vitale interesser. Og en ting står sannsynligvis klart for Nepals ledere: Hvis de kommer i den situasjon at de må velge hvem av de to stormakter de vil slutte seg til, da må valget falle på India. Nepals fortsatte eksistens som uavhengig stat er betinget at av India står som garantist.

Når det gjelder internasjonal politikk for øvrig, er Nepals standpunkt at landet skal stå utenfor alle blokkdannelser og arbeide for fred i verden. Om denne sak har det vært enstemmighet i alle de skiftende regjeringer etter revolusjonen. Siden Nepal

i 1955 ble medlem av De forente nasjoner, har det i alle vesentlige spørsmål fulgt Indias lederskap.

Da Nepal aldri har vært koloniland, står landet ikke i noe motsetningsforhold til de vestlige stormakter. Det tradisjonelle vennskap med England, som stammer fra Jung Bahadur Ranas statsministertid i 1840-årene, er fremdeles en positiv faktor i Nepals utenrikspolitikk. Sympatien for alt engelsk går helt ned til den jevne mann ute i landsbyene og blir stadig holdt vedlike av de hundretusener av pensjonerte gurkhasoldater. I den første verdenskrig kjempet 200 000 nepalesiske gurkhasoldater i den indiske arme, og 20 000 falt. Et liknende antall deltok i den annen verdenskrig på de fleste krigsskueplasser fra Burma og Malaya i øst til Nord-Afrika, Hellas og Italia i vest. Alle disse soldatene er stolte over å ha stått under engelsk kommando, og deres engelske sympatier er så sterke at Nepals ledere er nødt til å ta hensyn til dem.

Da India ble selvstendig i 1947, ble det inngått en avtale mellom Nepal, India og England om at seks av gurkha-regimentene skulle gå inn i den indiske hær, mens fire fortsatt skulle stå i engelsk tjeneste. England fikk rett til å opprettholde to leirer i Nepal for rekruttering og dimittering av soldater. Som en påskjønnelse for gurkha-soldatenes innsats har England hvert år betalt omkring en million rupees til den nepalesiske regjering, i tillegg til soldatenes lønn og pensjoner.

Radikale kretser i Nepal har krevd at avtalen om gurkhasoldatene må sies opp, fordi den er uverdigg for den nepalesiske nasjon. Men dette syn har ikke vunnet noen tilslutning hos de ansvarlige myndigheter, fordi landets økonomi er avhengig av de midler som soldatene tjener inn, og fordi soldatyrket gir beskjeftigelse til folk som ellers ville måtte gå arbeidsledige. I 1958 ble derfor avtalen forlenget for ytterligere ti år. — Det er også blitt antydnet at det måtte være en ideell ordning for De forente nasjoners mobile politistyrke om denne kunne bli rekruttert i Nepal. Gurkhaene — som britiske offiserer anser for å være verdens beste soldater — ville gi et lojalt politikorps av ypperlig kvalitet, og da de dessuten kommer fra et nøytralt land, skulle de kunne bli godt mottatt overalt i verden. En begynnelse er alt gjort i Kongo, hvor gurkha-soldatene utgjør kjernen i den store indiske kontingenten som tjenestegjør i FN-styrkene der.

I april 1947 ble det opprettet en avtale mellom Nepal og USA om gjensidig diplomatisk representasjon, og hele tiden etter revolusjonen har USA vært den ledende nasjon i det tekniske og økonomiske hjelpearbeidet i Nepal. Under de mange skiftende regjeringer har amerikanernes «Operations Mission» i Kathmandu gjort et grunnleggende arbeid for å skape et grunnlag for fremgang og bedre levevilkår i landet.

Som en følge av kong Mahendras besøk i Moskva i 1958 ble det året etter inngått en avtale med Russland om utveksling av sendemenn og om teknisk og økonomisk assistanse. Siden er det blitt opprettet en russisk ambassade i Kathmandu, og et russisk hjelpeprogram er så smått kommet i gang. Dermed er drakampen mellom øst og vest kommet til uttrykk i Nepal, skjønt på en ganske sympatisk måte, idet den nærmest arter seg som en konkurranse i velgjørenhet. Når det gjelder massiv innsats, ligger amerikanerne langt foran, men sin vane tro har russerne valgt å sette i gang med mer iøynefallende prosjekter som gir et synlig resultat på forholdsvis kort tid.

— — —

Dette var litt om Nepals stilling i den internasjonale storpolitikk. Landet står i en utsatt stilling, og ingen kan si hva morgendagen vil bringe. — Men utviklingen innenlands vil bli like avgjørende for landets fremtid, og om denne er det minst like vanskelig å spå.

Den politiske situasjon i Nepal er i dag preget av konflikten mellom to menn: Kong Mahendra og tidligere statsminister B. P. Koirala. Disse to har mye felles i syn både på mål og midler i politikken. Men de representerer likevel ganske ulike strømninger i samfunnet. I halvannet år etter valgene i 1959 arbeidet disse to menn sammen om å bygge det nye Nepal. I dag sitter Koirala i fengsel, mens kong Mahendra er enehersker. Det endelige utfall av striden mellom disse to vil utvilsomt bli avgjørende for den politiske utvikling i Nepal, og det kan kanskje derfor være av interesse å vite litt om deres livshistorie og personlige egenskaper.

Da kong Mahendra ble født den 11. juni 1920, var hans far, kong Tribhuvan, bare 14 år gammel. Kronprinsens barndom var preget av de restriksjoner som Ranaene påla kongehuset. Han fikk ikke gå på skole og ble oppdradd av sin mor i ortodoks

hindustil. Mens faren var en livsglad radikaler, utviklet Mahendra seg til å bli en innadvendt ung mann med nærmest asketiske tendenser. At han hadde sine meningers mot, beviste han da han 20 år gammel brøt med tradisjonen innen kongehuset og nektet å ta mer enn en kone. I 1940 ble han gift med datterdatter av den daværende maharaja. Hun døde i 1950 etter å ha satt tre sønner og tre døtre til verden. Den eldste av sønnene, kronprins Birendra, studerer for tiden i Oxford. I 1952 giftet kong Mahendra seg på nytt, denne gang med sin første kones søster, Rana Devi, som ble Nepals dronning da Mahendra ble kronet til konge i 1956.

Inntil han var 30 år gammel, levde kong Mahendra i isolasjon bak palassets murer. Bortsett fra et kort besøk i India i 1944 hadde han aldri vært utenfor landets grenser da han den 11. november 1950 fulgte sin far på den dramatiske flukt til India. Til tross for mangelen på regulær skolegang behersker han godt engelsk og hindi. Sitt morsmål mestrer han til fulle; hans store hobby er å skrive dikt på nepali. — Gjennom aktiv deltakelse i det politiske liv etter revolusjonen har kongen fått sin utdannelse som statsmann, og de mange utenlandsreiser han har foretatt i de siste årene, har sikkert bidradd til å utvide hans horisont.

Kong Mahendra er en mann av få ord, og neppe noen kjenner ham til bunns. Han tar sin oppgave alvorlig og har en sterk og bevisst vilje til aktivt å være med på å forme Nepals fremtid. Ingen tviler på at hans høyeste ønske er å tjene sitt land og folk på en uselvisk måte.

På det sosiale og religiøse felt synes kong Mahendra å være konservativ. Da hans store popularitet blant folket delvis skyldes at han blir ansett for å være en inkarnasjon av hinduguden Vishnu, er det vel kanskje en politisk nødvendighet for ham å være trofast mot den ortodokse hinduisme. Kongens store politiske forbilde ser ut til å være president Ayub Kahn, den dynamiske enehersker i Pakistan. Han tror på økonomisk og teknisk fremskritt og er tilhenger av et sterkt, sentralisert statsstyre basert på planøkonomi. Men kommunismen har kong Mahendra ikke noe til overs for. Hvilken kurs han vil følge i sin politikk, vil for en stor del måtte avhenge av hvilke rådgivere han velger å omgi seg med. Innen det miljø som tradisjonelt er knyttet til

det kongelige hoff, er nok de reaksjonære tendenser overveiende.

I nokså uklare vendinger har kong Mahendra gitt uttrykk for sin politiske filosofi i et par proklamasjoner etter maktovertakelsen. Han bekjenner seg fortsatt til demokratiet, men han hevder at dette er en styreform som må bygges opp gradvis fra bunnen av. Han vil derfor begynne på landsbynivå og lære opp folk til lokalt selvstyre, dernest kommer turen til å overta forvaltningen i distriktene, og så til slutt, når folket har fått den nødvendige modenhet, kan folkestyret innføres i statens affærer. Demokratiet skal bygges opp som en pyramide, basert på indirekte valg. Parallelt med denne rent politiske aktivisering av folket skal samfunnet organiseres etter bransje- og yrkeslinjer, omtrent som Mussolini gjorde i Italia.

— — —

Den fengslede statsminister, Bisheshwar Prashad Koirala, tilhører brahmin-kasten. Han er sønn av en embetsmann i Kathmandu som falt i unåde hos Ranaene, og er noen få år eldre enn kong Mahendra. Som student i Patna, en stor by i Nord-India, kom han aktivt med i den indiske frigjøringskampen mot engelskmennene. Han har mange personlige venner fra denne tiden blant de politiske ledere i India.

B. P. Koirala er en stillfarende mann uten autoritære tendenser, selv om han i kritiske situasjoner ikke går av veien for å bruke makt. Hans store innsats som leder av revolusjonen i Nepal og i de vanskelige årene etterpå, har gitt ham en ubestridt lederstilling innen Den nepalesiske kongress, landets største politiske parti. Særlig er Koirala avholdt og sett opp til av den yngre garde i partiet. Som politiker hører han hjemme i den sosialistiske leir, men han er en avgjort motstander av kommunistene.

Mens de fleste av de politikerne som ble arrestert i forbindelse med kongens maktovertakelse, nå er blitt løslatt, sitter altså Koirala fremdeles innesperret. Kongen har offentlig anklaget ham for udugelighet, korrupsjon og forsøk på statskup. Anklagene er ikke blitt underbygget med rettslige beviser. Siden politikken i Nepal nesten alltid har vært mer sentrert om personer enn om ideer, ligger det nær å tro at årsaken til kongens maktovertakelse var et personlig motsetningsforhold mellom kongen og statsministeren.

Bak Koirala står krefter både i og utenfor landets grenser som fortsetter kampen for parlamentarisk demokrati i Nepal og øver et stadig press på det kongelige regime. Om kongen til syvende og sist må gi etter for dette presset og komme til en forståelse med Koirala og det han står for, kan bare fremtiden vise. Sikkert er det at konflikten mellom disse to menn er en hindring for en harmonisk utvikling i landet.

Men det som til syvende og sist vil bli avgjørende for Nepals politiske fremtid, er om myndighetene i noen grad vil make å innfri folkets økende forventninger om bedre levevilkår for den jevne borger. Hvis det ikke både på det økonomiske og på det sosiale område skjer en avgjort forandring til det bedre, vil det være en konstant fare for at politiske agitatorer skal få overtaket og styrte landet ut i den katastrofen som alle frykter.

For tiden er det nepalesiske kommunistparti forbudt – i likhet med alle de andre politiske partier. De som tidligere åpent erklærte seg som kommunister, kappes nå om å være mest kongevennlige. Men ingen behøver å være i tvil om at det arbeides i det skjulte. Tonnevis av billig kommunistisk litteratur blir smuglet inn i landet. I disse bøkene blir virkelige og imaginære fremskritt i de kommunistiske land beskrevet i blomstrende ord, samtidig som Amerika og de andre vestlige makter blir utskjelt på det sterkeste. Nettopp i land som Nepal, hvor det gamle samfunnsmønster og den tradisjonelle livsstil har begynt å gå i oppløsning, mens folk ennå ikke har rukket å fordøye alle de nye idéer og inntrykk som strømmer på, finner den urealistiske propaganda god grobunn. En økende folkeopplysning alene gir ingen sikkerhet for at propagandaen blir gjennomskuet. Hvis ungdom med utdanning blir gående uten å få arbeid som svarer til deres kvalifikasjoner, blir de lett et bytte for demagogene.

Uten et diktators muligheter for brutal tvangsdirigering av arbeidskraft og kapital synes det å være svært lite et tilbakeliggende land selv kan gjøre for å bedre sine forhold. Det er ennå ikke kommet over den bakkekneiken som må forseres før det kan komme i gang en selvakselererende utvikling slik som den som har foregått i Vestens land. Vel finnes det ressurser nok både av naturherligheter og arbeidskraft. Men folket lever i en sump av fattigdom og uvitenhet hvor den lille fremgang som skjer, blir mer enn oppslukt av den store befolkningstilvekst. Til

å komme opp av denne sumpen er det bare en ting som kan hjelpe dem: En storstilet og fornuftig hjelp fra Vestens rike land.

I Nepal er det blitt gjort en del i så måte. Konkurransen i utviklingshjelp er kanskje det eneste gledelige resultat av den kalde krig. Om hjelpen kommer fra Amerika eller Russland eller China, spiller for så vidt mindre rolle, hvis den bare bidrar til en balansert økonomisk vekst. Ethvert fremskritt i så måte virker stabiliserende og minsker mulighetene for at det skal bli indre uro i samfunnet. Feilen er bare at det som hittil er blitt gjort, monner så lite. For Nepals vedkommende beløp den samlede hjelp fra alle land i 1959–60 seg til bare 14 kroner pr. innbygger. For at hjelpen virkelig skulle gi store resultater, måtte den helst tidobles. Men en slik innsats i utviklingslandene er utenkelig hvis ikke folk i Vesten innser alvoret i den situasjon vi befinner oss i. Vi må være villige til å bære offere i samme målestokk som vi må gjøre når vi befinner oss i krig.

KRISTEN MISJON I NEPAL

Hvorfor kristen misjon?

Når den kristne misjon er blitt tildelt et helt hovedavsnitt i denne boken om Nepal, har det to årsaker: For det første har forfatteren selv vært knyttet til misjonens virksomhet under sitt opphold i Nepal og vil derfor gjerne dele med leserne noen av de inntrykk han har mottatt i dette arbeidet, og for det annet er det et faktum at den kristne misjon i Nepal arbeider under meget spesielle forhold og har antatt former som er nokså enestående i misjonens historie. Det synes derfor berettiget å vie misjonen større oppmerksomhet enn dens omfang rent kvantitativt kanskje skulle betinge.

Men før vi tar fatt på dette med misjonens virksomhet i Nepal, kan det kanskje ha sin betydning i korthet å drøfte spørsmålet: Hvorfor drives det i det hele tatt kristen misjon? — Før i tiden var det få — selv innen kristelige kretser — som hadde noe syn for kristen misjon i fremmede land. Ja, de misjonsinteresserte ble ofte nærmest latterliggjort. Her hjemme i Norge var det særlig de «strømpestrikkende misjonskvinneforeninger» som fikk unngjelde.

I løpet av de senere år har forholdet forandret seg radikalt. Misjonskvinnene og misjonærene har fått oppleve å møte anerkjennelse fra de forskjelligste hold. Ja, i de siste to-tre årene har det vokst fram blant folk flest en nesten romantisk interesse for de såkalte utviklingslandene. Samtidig er den kristne misjons innsats — særlig på det sosiale område — blitt berømmet i vide kretser. I denne nye situasjon kan det lett oppstå forvirring om hva den kristne misjonen egentlig står for. Er misjonen rett

og slett en egen, kristen form for utviklingshjelp? Er misjonen et propagandadepartement for den vestlige kristne kirke, tilsatt litt utviklingshjelp som lokkemat? Eller er den noe ganske annet – vesensforskjellig fra vanlig utviklingshjelp?

Som det vel har fremgått av det foregående, spiller utviklingshjelpen fra utlandet en dominerende rolle i oppbyggingen av det nye Nepal. Før vi nå går over til å beskrive den kristne misjons innsats i landet, kan det kanskje være en fordel å forsøke å slå fast hva disse to begreper innebærer: Utviklingshjelp og kristen misjon.

Forskjellen mellom de to ligger først og fremst i motiveringen. Hva er motivet for utviklingshjelpen? Mange vil påstå at hjelpen til utviklingslandene har sitt utspring i medmenneskelig solidaritetsfølelse med dem som lider nød rundt omkring på kloden. Når det gjelder de private, humanitære hjelpeorganisasjoner, kan vel dette være riktig nok. Men neppe når vi taler om utviklingshjelp i statlig eller overstatlig regi. Den slags offentlig utviklingshjelp er realpolitisk motivert.

Når regjeringene i de forskjellige land i den senere tid har gått til det uhørte skritt å bevilge millioner og milliarder av kroner som gaver til andre land, uten å vente noe vederlag for det, så er dette et utslag av nasjonal egeninteresse på lang sikt. Vidsynte politikere har innsett at i den moderne verden er gapet mellom de rike og de fattige nasjoner et unaturlig og farlig fenomen; ja, at dette forhold bærer i seg kimen til fremtidige katastrofer for verden som helhet og aller mest for de rike land. I ren, opplyst selvinteresse må de rike land gjøre noe for å rette på dette før det er for sent.

Men det som i de senere år har aktualisert problemet og formelig tvunget politikerne til å foreta seg noe, er drakampen mellom øst og vest. Det har vist seg at den internasjonale kommunismens verdenserobring ikke lar seg stanse utelukkende ved trusselen om bruk av atomvåpen. De fattige, økonomisk underutviklede land omfatter to tredjedeler av jordens befolkning. De representerer et storpolitisk vakuum som kommunistene uten direkte bruk av maktmidler kan vinne for seg. Hvis så skjer, vil den frie verden langt på vei ha tapt kampen uten å ha lidd noe militært nederlag. — De frie land i vest kan ikke sitte passive og se på at maktbalansen på denne måten gradvis forrykkes, og det

våpen som kan stanse kommunistenes snikende fremrykking i disse land, er utviklingshjelpen. — Dette betyr på ingen måte at utviklingshjelpen er umoralsk. La oss bare se det faktum i øynene at den er realpolitisk motivert.

Den kristne misjons motivering er i prinsippet hverken av realpolitisk eller humanitær art. Det som kommer til uttrykk i misjonen — det være seg hjemme eller i fremmede land — er den innerste kjerne i den kristne tro, helt uavhengig av alle menneskelige situasjoner og følelser. Misjonen er troens naturlige funksjon i den synlige verden. Denne troens funksjon er nemlig å virkeliggjøre Guds usynlige rike i den materielle verden, både i enkelte menneskers liv og i samfunnet som helhet. Dette er en videreføring av Guds skaperverk, i samsvar med Jesu klare befaling til sine venner: «Gå ut i all verden, og gjør alle folkeslag til mine disipler!» Ingen kan med rette kalle seg en kristen dersom han nekter å adlyde misjonsbefalingen.

Det er gjennom forkynnelsen av det kristne evangelium at de kristne skal realisere misjonsbefalingen. Betyr da dette at sosialt hjelpearbeid bare er kamuflasje for hovedoppgaven: Å omvende menneskene til den kristne tro? Nei. — Tjenesten i handling og tjenesten i den formelle proklamasjon av budskapet er i virkeligheten deler av et hele. Å forkynne betyr noe langt mer enn å preke eller dele ut kristen litteratur. Forkynnelsen er å leve det kristne budskap ut i hverdagens omgang med menneskene. At misjonærenes liv ofte er dominert av dårlige motiver, av synd og ufullkommenhet, er beklagelig. Men det gjør for så vidt ingen forskjell for forkynnelsen. Det budskap som skal meddeles, er nemlig evangeliet om tilgivelsens fornyende og forsonende kraft i syndige menneskers liv. Hvordan kan vel dette budskap klarere forkynnes enn gjennom bruken av vitner som, tvers gjennom synd og ufullkommenhet, i sin egen person kan anskueliggjøre tilgivelsens forvandlende virkning?

Hvis vi har disse ting for øye, kan det kanskje bli lettere å se en linje i det bilde som nå skal presenteres av den kristne misjon i Nepal.

Det er to forhold som — når det gjelder misjonen — skiller Nepal ut fra de aller fleste andre land. Det første er det faktum at landet så sent ble åpnet for innflytelse utenfra. Da revolusjonen i 1950–51 lukket opp Nepals stengte grenser, var landet

og folket praktisk talt uberørt av den vestlige sivilisasjon, både på det materielle og det åndelig-kulturelle plan. Landet hadde ikke hatt noen fortid eller tilvenningsperiode som koloniland. I løpet av den tiårsperiode som siden er gått, har den nye tid veltet inn over landet som et skred. Praktisk talt fra første stund kom både den moderne utviklingshjelp og den kristne misjon inn i bildet. Men utlendingene kom ikke som herrer og koloniasatorer, men som folkets og myndighetenes tjenere og underordnede.

Det annet forhold som preger misjonsarbeidet i Nepal, er at landet har en statsreligion, hinduismen. Landets myndigheter er forpliktet til å fremme og beskytte denne religion og kan med loven i hånd hindre at andre religioner kommer inn og får fotfeste. Prinsipielt skulle derfor Nepal fremdeles være lukket for kristen misjon, idet denne jo ifølge sin natur er aktivt erobrende på det religiøse plan. Når misjonen likevel har fått slippe til, er det av rent opportunistiske grunner. Myndighetene ønsker å bygge ut landet. I India har de sett hva den kristne misjon kan utrette i den sosiale sektor, og derfor vil de gjerne at misjonen skal bygge sykehus og drive sosialt hjelpearbeid også i Nepal. Men de ønsker ikke kristen forkynnelse, og de mener at de kan få både i pose og sekk ved å tillate misjonen å arbeide i landet på bestemte betingelser.

Disse betingelsene går i korthet ut på at misjonærene må holde landets lover (også de som tar sikte på å beskytte hinduismen) og ikke gi seg av med annen virksomhet enn det arbeid de har fått tillatelse til å drive. Før misjonen går igang med nye prosjekter eller utvider igangværende arbeid, må den innhente myndighetenes tillatelse og i det hele tatt i sin virksomhet underordne seg myndighetenes overoppsyn.

Disse restriksjoner må selvsagt sette sitt preg på misjonens arbeid i Nepal. Dens fortsatte eksistens i landet er avhengig av at misjonens folk står på god fot med de nasjonale myndigheter. Hvis misjonærene på en eller annen måte skulle falle i unåde, kan oppholdstillatelsen deres når som helst inndras uten noen som helst forklaring. Et tilsvarende forhold vil en for så vidt finne på mange andre misjonsmarker, for eksempel i India. Den store forskjellen er imidlertid at i Nepal kan misjonærene ikke finne noen støtte i politisk anerkjente prinsipper.

Det eneste som teller for myndighetene, er rent opportunistiske nyttehensyn.

For å kunne stå på en god fot med landets myndigheter må misjonen gå inn for tre ting: For det første må misjonærene prøve å vinne seg venner innen de ledende kretser i landet. Personlige vennsforhold betyr svært mye når en vil oppnå noe hos myndighetene. For det andre må misjonen kunne påvise konkrete resultater av sitt arbeid, som overfor myndighetene rettferdiggjør misjonens fortsatte tilstedeværelse og videre ekspansjon i landet. For det tredje må misjonærene opptre taktfullt og prøve å unngå alt som virker unødig utfordrende i sin omgang med befolkningen. Dette gjelder ikke bare på det religiøse plan, men kanskje aller mest i de små ting i hverdagen – noe som forøvrig er anerkjent praksis på alle misjonsmarker.

Under disse omstendigheter kan det kanskje være vanskelig å oppdage noen særlig forskjell mellom den kristne misjon og den vanlige utviklingshjelp i Nepal. Begge har som formål for sin virksomhet å hjelpe nepaleserne i deres økonomiske, sosiale og kulturelle oppbygging av landet. Begge har i sin tjeneste medarbeidere som alle er fagfolk på et eller annet felt. Begge arbeider under de nasjonale myndigheters kontroll og overoppsyn.

Men midt i denne situasjon er misjonens motivering den samme som den alltid har vært: Å virkeliggjøre Guds rike i menneskenes liv her på jorden. Dette må vi holde klart for øye, hvis vi ikke skal miste synet for misjonens spesielle oppgave midt i mylderet av hjelpeorganisasjoner av forskjellig art, slik som de opptrer i Nepal.

Det store spørsmål blir nå: Hvordan kan misjonen under slike forhold kalle seg en *kristen* misjon? Hvordan kan den på samme tid være redelig i sitt forhold både til de nasjonale myndigheter, og til misjonens Herre som ga befalingen om å gå ut i all verden og forkynne evangeliet?

I det følgende skal vi se hvordan dette tross alt er mulig, hvordan Gud under alle forhold og alle slags begrensninger gjør sin gjenskapende gjerning blant menneskene.

Stengte grenser

De første kristne misjonærer i Nepal var romersk-katolske kapusiner-munker som tidligere hadde vært i Tibet. De arbeidet i Kathmandu-dalen på midten av 1700-tallet. Malla-kongene som regjerte på den tiden, var visstnok vennlig innstilte overfor den kristne misjon, men da Kathmandu-dalen i 1768 ble erobret av Gurkha-kongen Pritivi Narayan Shah, ble det også slutt på mulighetene for å drive misjon. Året etter ble de katolske misjonærene vist ut av landet, og sporene etter deres virksomhet ble fort visket ut. Nærmere to hundre år skulle gå før kristne misjonærer igjen kunne sette sin fot i landet.

I det nittende århundre fikk den protestantiske misjon i India et voldsomt oppsving. William Carey gjorde et banebrytende arbeid ved å få Bibelen oversatt til en rekke av de store folkespråkene, og år for år trakk misjonærene stadig lenger innover og nordover i det veldige landet, særlig etter at de engelske kolonimyndighetene fikk et mer positivt syn på kristen misjon enn de tidligere hadde hatt. Norske misjonærer tok også del i denne voldsomme ekspansjon fra midten av det nittende århundre og utover. Den mest kjente norske misjonær i India er Lars Skrefsrud, straffangen fra Botsfengslet, som ble en av grunnleggerne av misjonen hos santalfolket.

I byen Darjeeling oppe i fjellene øst for Nepal hadde den britiske regjering i India sitt sete om sommeren når klimaet i hovedstaden New Dehli ble uutholdelig. Samtidig ble Darjeeling feriested for mange av misjonærene i de østlige deler av Nord-India. Som tidligere nevnt er en stor del av befolkningen i Darjeeling-distriktet nepalesere. På Gurkha-kongenes storhetstid var dette området en del av Nepal, og en mengde utflyttede nepalesere har etter hvert funnet arbeid på de mange teplantasjer i distriktet. Det var derfor nokså nærliggende at det her ble tatt opp misjonsarbeid blant nepaleserne på et tidlig tidspunkt. Den skotske kirkes misjon har vært den drivende kraft i arbeidet gjennom snart hundre år. Det har grodd fram en kristen kirke med sju-åtte tusen nepali-talende medlemmer, og denne kirken er etter hvert langt på vei blitt en selvstendig organisasjon, uavhengig av misjonen, under ledelse av nepalesiske kristne. Den går under navnet Eastern Himalayan Church og er i dag en

dominerende faktor i det kristne arbeid blant nepalesere. Den skotske presbyterianske misjon driver også sykehus og flere skoler for nepalesere. Kanskje det aller viktigste resultat av dette misjonsarbeidet blant nepaleserne er at Bibelen er blitt oversatt til nepali. Den første begynnelse ble gjort alt i 1828. Men ikke før omkring 1900 forelå hele Bibelen trykt på nepali. Men de senere år er det blitt foretatt en grundig revisjon av bibeloversettelsen. Arbeidet er kommet så langt at Det nye testamente og Salmene nå er ferdig trykt i revidert utgave, og resten av Bibelen vil følge etter om ikke så lenge.

Som tidligere nevnt antas det å bo minst to millioner utflyttede nepalesere på forskjellige steder i India og Burma. Bare i Darjeeling-distriktet er det blitt dannet en selvstendig nepalesisk kirke. Men også andre steder er det blitt drevet misjonsarbeid blant nepalesiske folkegrupper. Her og der, særlig i Assam, finnes det kristne menigheter med sterke innslag av nepalesere. I storbyen Calcutta er det en ganske aktiv gruppe av nepalesiske kristne. Men alt i alt må det nok fastslås som et beklagelig faktum at i den lange tiden mens de ventet på at Nepal skulle bli åpent for kristen misjon, maktet ikke misjonsselskapene å utnytte de store muligheter som fantes for arbeid blant de mange utflyttede nepalesere.

Både det vanskelige klimaet og befolkningens indifferente innstilling har gjort at misjonsvirksomheten i de deler av det nord-indiske sletteland som støter opp mot Nepals grense, har vært tilbakeliggende. Bare på noen få steder langs grensen har det vært drevet fast misjonsarbeid med sikte på nepalesere. Den betydeligste virksomhet har vært knyttet til Raxaul, den viktige grensestasjonen på veien til Kathmandu. Her startet den britiske misjonslegen Duncan et mindre misjonssykehus som tok sikte på å gi hjelp til nepalesere. Sykehuset ble siden overtatt av det engelske misjonsselskapet Regions Beyond Missionary Union, som har bygd det ut til en kapasitet på omkring hundre senger og som også driver en sykepleieskole for nepalesere. Etter hvert fikk misjonærene gjennom dette sykehuset kontakt med et stort antall mennesker fra Nepal som enten var på gjennomreise til India eller som kom for å søke legehjelp. Det ble drevet et brobyggerarbeid som skulle komme til å bære frukter for det senere misjonsarbeid i Nepal. Her ble evange-

liet forkynt for første gang til mange mennesker, og noen av dem tok i mot det og ble døpt. Det var i høyeste grad arbeid med enkeltmennesker.

En av de mange som møtte kristendommen i misjonssykehuset i Raxaul, var en høy Rana, en oberst i den nepalesiske hær. Slik forteller han selv hva som hendte ham: «Jeg tilhørte en ortodoks hindufamilie som samvittighetsfullt fulgte de religiøse tradisjoner, og var velstående så jeg kunne tillate meg å bruke mange penger på å kjøpe meg frelse. Brahminene fikk god betaling for å lese bønner for meg selv og mine nærmeste. Husguden min ble tatt vare på som når et barn leker med dukker. Jeg bad til den, ga den mat, badet den og la den i en seng om natten. Når en av mine nærmeste døde, kjøpte jeg en ku til brahminpresten forat den avdøde skulle kunne holde i kuhalen og slik bli dradd i trygghet over dødsfloden.

Men så hendte det i 1934 at et av mine barnebarn fikk tyfus. Jeg tok ham med meg til misjonssykehuset i Raxaul. Der fikk jeg for første gang høre det kristne budskap. På sykehuset fikk barnebarnet mitt en bibel. Først trodde jeg det var en roman. Det stod mye i denne boken som jeg ikke forstod. Fra mine nye venner blant misjonærene ved sykehuset fikk jeg siden tilsendt en bibelleseplan, og gjennom brevveksling ble jeg hjulpet til større forståelse av kristendommen. Gradvis vokste min tro, og påskedag 1952 ble jeg gjennom dåpen opptatt i de troendes samfunn». Slik slutter den gamle oberst sitt vitnesbyrd: «Lovet være Gud! Nå trenger jeg ikke lenger noen ku-hale å klynge meg til i dødens stund, for jeg har funnet frelse i Jesus Kristus!»

Grensebyen Nautanwa har vært omtalt tidligere: En søvning liten basarby der jernbanen ender, kloss opp til den nepalesiske grense. Herfra kan en på klare dager tydelig se Nepals snøfjell langs synsranden i det fjerne nord. I 1938 slo to kvinnelige engelske misjonærer seg ned i Nautanwa. Den ene av dem var lege, og sammen åpnet de en poliklinikk, hvor både stedets folk og tilreisende nepalesere kunne komme og få behandling.

Disse to damene var utsendt av en liten engelsk misjonsorganisasjon som kalte seg Nepal Evangelistic Band. Deres kall var å bringe det kristne evangelium inn til folket i det lukkede land. Årene gikk, og grensen forble like stengt som den alltid

hadde vært. Men pasientene kom i tusentall til klinikken og fikk hjelp, så damene hadde mer enn nok å gjøre. Etter hvert fikk de mange venner også inne i det stengte land. Særlig mange av dem kom fra distriktet rundt byen Pokhra, og det ble etter hvert ganske klart for de to misjonærene at når dagen kom og de fikk tillatelse til å dra inn, da skulle de gå strake veien inn mellom fjellene og slå seg ned i denne byen.

Tretten år gikk, år i hardt arbeid og stadig bønn om at landet måtte åpne seg. Tretten års ventetid i et ualminnelig vanskelig klima – i en liten trøstesløs basarby ved denne grense som syntes å være glemt både av Gud og mennesker. Men litt etter litt vokste flokken omkring dem. En erfaren nepalesisk pastor sluttet seg til dem, og en liten gruppe nepalesere tok imot den kristne dåp. Et effektivt team av kristne medarbeidere ble bygd opp og stod klar til å dra med inn i Nepal så snart signalet ble gitt.

Det var ikke bare i Nautanwa og Raxaul at det ble bedt og arbeidet for Nepal. Siden 1941 hadde misjonærer fra det amerikanske lutherske selskapet World Mission Prayer League (i samarbeid med den skotske kirke) tatt opp arbeid blant nepalesere ved Nepals østgrense og forberedt seg på å gå inn i Nepal så snart det ble mulig. – I 1949 fikk de første kristne misjonærer lov til å komme inn i Nepal – riktignok ikke i egenskap av misjonærer. Det var den amerikanske metodistmisjonæren, ornitologen dr. Robert L. Fleming som sammen med tre medarbeidere fikk tillatelse fra den nepalesiske regjering til å dra på en tre måneders vitenskapelig ekspedisjon inn i det indre av landet for å samle fugler og utforske fuglebestanden i de store skogene. En av hans følgesvenner var lege, og en annen var den norske misjonæren Robert Bergsaker. Disse brakte med seg tilbake sterke inntrykk av fjellfolkets legemlige og åndelige nød.

Imens økte den politiske gjæring i Nepal, og Rana-diktaturets dager var snart talte. Misjonærenes og misjonsvennenes bønner ble hørt. Da revolusjonen ebbet ut utpå nyåret i 1951, var tiden kommet for handling.

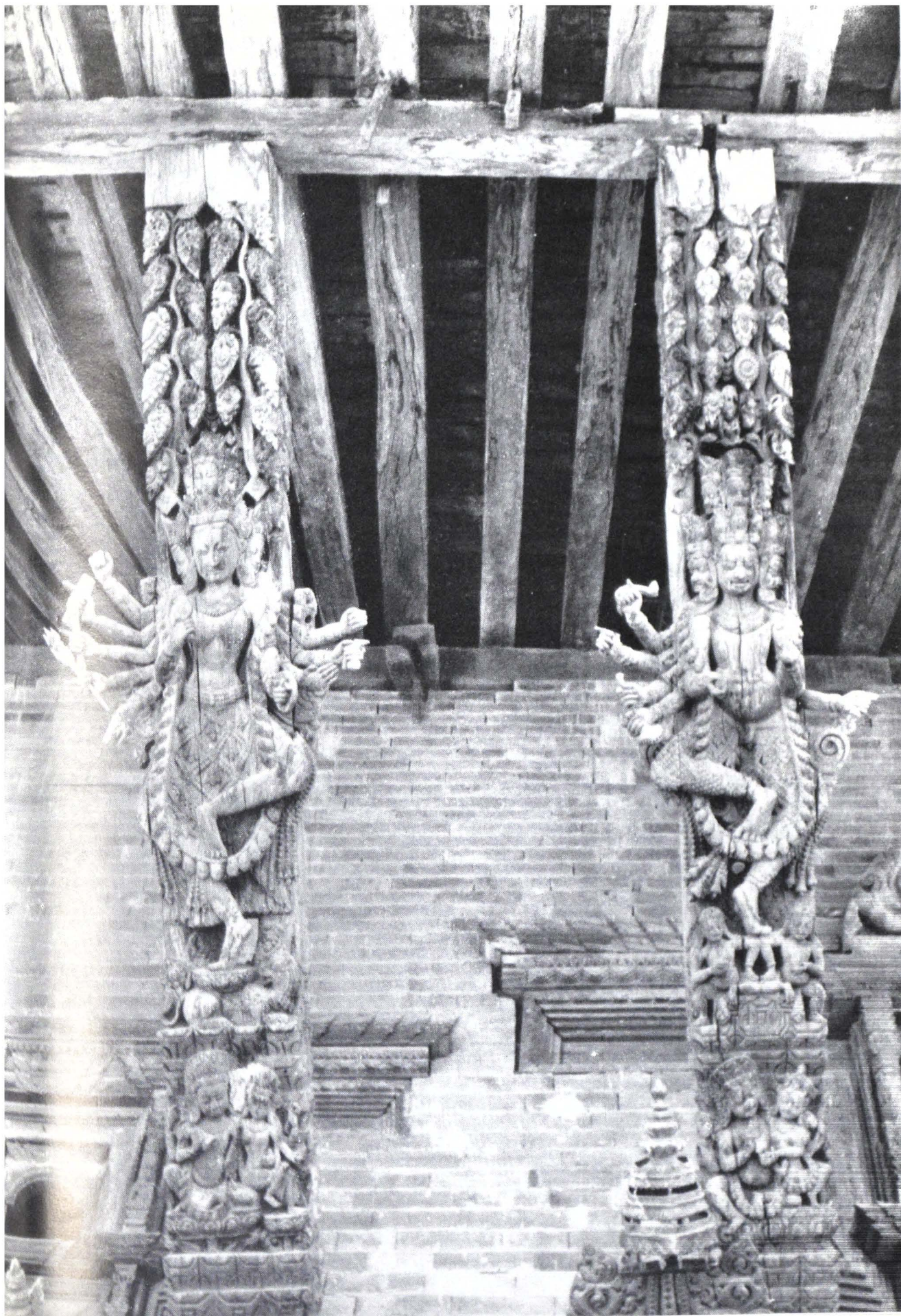
Pionérmisjon

Misjonærene i Nautanwa nølte ikke lenge. Bare noen få måneder etter at revolusjonen var slutt, innfant dr. O'Hanlon seg i Kathmandu og overleverte de sentrale myndigheter en søknad om å få opprette og drive et misjonssykehus i Pokhra. Tillatelsen kom i 1952. Den lille flokken av medarbeidere lastet da straks alle sine saker på en lastebil og kjørte nordover slettelandet fram til Butwal hvor den skrøpelige bilveien endte. Derfra gikk de til fots i fem dager. Så var de endelig fremme i Pokhradalen — det stedet som de hadde sett seg ut flere år i forveien, og som siden stadig hadde vært i deres lengsler og bønner.

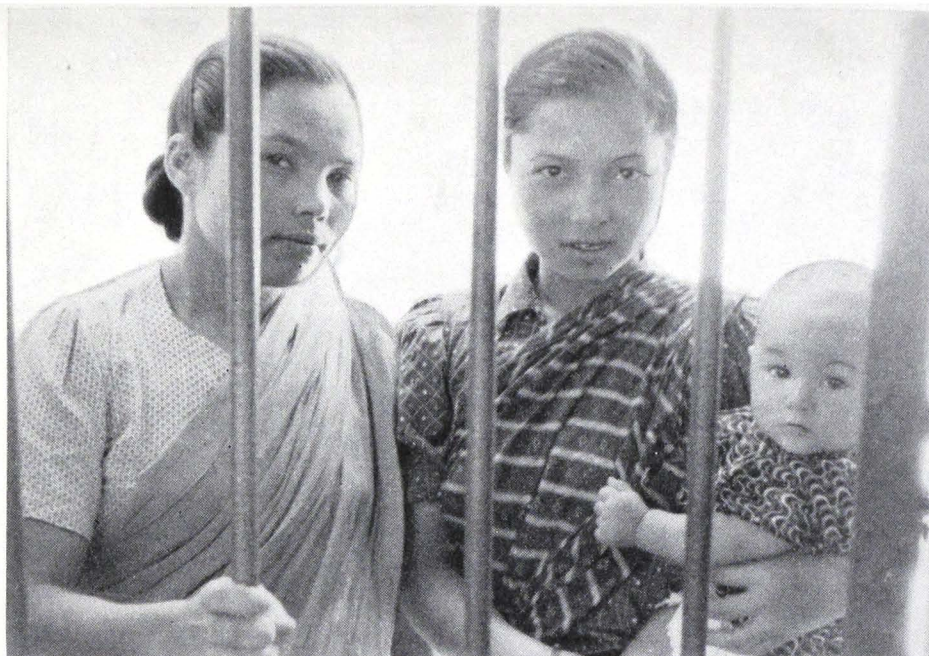
De kom snart i kontakt med gamle venner blant de mange som hadde vært hos dem og fått hjelp i Nautanwa. Befolkningen og de lokale myndigheter viste dem velvilje, og snart strømmet pasientene til i den provisoriske klinikken de hadde fått i stand i et leiet hus i basaren. Dette viste seg fort å være ganske utilstrekkelig, og de fant ingen muligheter for å få leie lokaler som kunne være tjenlige for et sykehus, så de bestemte seg snart for å bygge selv.

Bare noen måneder etter at misjonærene kom til Pokhra, hendte det noe som skulle innlede en ny æra for stedet og distriktet. Et tomotors Dakota-fly landet på den flate gressletten i dalbunnen! Etter en tid kom det i gang regelmessig flyforbindelse mellom Pokhra og grensebyen Bhairawa. Dette medførte en fantastisk lettelse for arbeidet ved misjonssykehuset. Den turen som før tok 5–6 dager, kunne nå gjøres unna på 20 minutter. Det ble både billigere og enklere å få opp medisiner og andre forsyninger når de kunne nytte fly i stedet for bærere. Men det aller fineste var at de kunne få bygd sykehuset sitt i en fart, uten å plundre med uøvede, lokale bygningsarbeidere og mangel på byggematerialer. Fra Calcutta bestilte de ferdighus av aluminium som ble fløyet inn i en fart. Så var det bare å støpe betongfundament og bolte det hele sammen, og sykehuset stod ferdig, med operasjonsrum, sykeavdelinger og det hele, praktisk og lett å holde rent.

Antallet pasienter øket stadig. Snart hadde de omkring 40 senger i bruk og en femten til tjue tusen konsultasjoner årlig. «The Shining Hospital» er det offisielle navnet på sykehuset.



Nepalesisk treskjererkunst: søyler med utskårne gudedefigurer.



Kristne nepalesiske kvinner i fengsel for sin tros skyld.

Menigheten foran den første kirken i Nepal — et simpelt skur med stråtak.



Det var folket på stedet som fant på dette navnet — fordi de blanke aluminiumsbygningene skinte slik i solen. Og det fortjener virkelig navnet. En hel liten koloni av skinnende blanke hus har grodd opp på en idyllisk liten slette innunder Annapurnas mektige snøfjell. Et lite eventyr om kristen misjon i Himalayas land! Her er stedet hvor en befolkning på hundretusener kan få hjelp når de blir syke. Her er også stedet hvor det kristne evangelium har materialisert seg i medmenneskelig omsorg, et synlig vitnesbyrd som har gjort et veldig inntrykk på stedets folk.

Penger har de hatt lite av, det har gått fra hånd til munn hele tiden. Pasientene må betale for seg på sykehuset, i hvert fall de som på noen måte har noe å betale med. Bortsett fra det lille som misjonærene trenger til eget underhold, blir driften finansiert av lokale inntekter. Men i de år som er gått siden starten, har denne institusjonen utrettet mer godt blant folket i Pokhra-distriktet enn penger noensinne kan måle. Hånd i hånd med det medisinske arbeidet er evangeliet blitt forkynt. Ikke av misjonærene selv, men av deres innfødte kristne medarbeidere. Den lokale kristne menighet teller i dag over hundre dømte medlemmer. — Hemmeligheten bak denne raske fremgangen og de strålende resultater ligger kanskje for en stor del i de tretten års forberedelse nede i Nautanwa. Der ble de forskjellige medarbeidere trent og sveiset sammen til et team, helliget til oppgaven — det store kall der oppe mellom fjellene.

I dag er misjonærstaben blitt flerdoblet og likeså det innfødte personale. Pokhra-misjonen har åpnet en spedalske-koloni i nærheten av sykehuset, og har også fått regjeringens tillatelse til å ta opp arbeid i Baglung, en liten by i Gandak-dalen, to dagsmarsjer vest for Pokhra. Her er det blitt opprettet en poliklinikk med en lege og et par sykesøstre til å forestå driften. — Misjonens arbeid er uhyre populært blant den lokale befolkning. Også fra de høyeste myndigheter har misjonærene blitt hedret med takk og anerkjennelse. Ja, kong Mahendra har selv besøkt sykehuset og dermed uttrykt sin velvilje overfor misjonens virksomhet. — Selv om det i prinsippet kan se håpløst ut, så er det i praksis mulig å drive kristen misjon også i det hinduistiske Nepal.

— — —

Det neste stedet vi skal besøke for å se pionérmisjon i Nepal, er Gorkha — det gamle kongesetet hvorfra Pritivi Narayan Shah en gang dro ut med sine gurkha-soldater for å erobre Nepal. Selve byen Gorkha er en ganske liten markeds plass med en gammel kongeborg hvor distriktsmagistraten holder til. Det tar omkring fem dager å gå fra Kathmandu til Gorkha, en anstrengende tur over dal og hei. 4–5 timers marsj videre vestover fra Gorkha, oppe på en åsrygg med vidt utsyn over landet omkring, ligger Amp Pipal, en ganske alminnelig, fattig liten landsby. Dette stedet var det misjonærene valgte seg ut da de etter årelang ventetid og utallige forespørsler i regjeringskontorene i Kathmandu fikk tillatelse til å begynne sitt første «Community Service Program» i Gorkha distrikt.

Det var Jonathan Lindell, en misjonær fra den tidligere nevnte World Mission Prayer League, som i 1958 dro ut til dette isolerte og tilbakeliggende distriktet for å hjelpe folket i deres elementære problemer på alle livets områder. Praktisk talt hele befolkningen i omegnen lever av jordbruk; et jordbruk som i aller høyeste grad er primitivt og ensidig, og som bare med nød og neppe gir dem deres fattigslige, daglige brød. Her skulle misjonærene ta fatt fullstendig på bar bakke. Deres første problem var kommunikasjonene; alle forsyninger måtte bringes inn med bærere fra Kathmandu. Det ble så kostbart og tungvint at de nødvendigvis måtte klare seg med et minimum av forsyninger utenfra. Post fikk de hver tredje uke — med en bærer som ble fast ansatt for å ta regelmessige turer til hovedstaden. Det var forresten ikke så liketil å få tak i lokale forsyninger av matvarer og bygningsmaterialer heller. Der fantes ikke noe marked i nærheten, og selv på markeds plassen i Gorkha var utvalget svært beskjedent. Bøndene rundt omkring var simpelthen ikke interessert i å selge noe. De hadde ikke syn for verdien av penger, fordi det ikke var noe de kunne kjøpe for dem. Sedler ville de overhodet ikke motta. Det fantes ikke noe fastlagt prisnivå. Folk visste ikke om de skulle forlange fem rupee eller fem paisa for et dusin egg; de hadde aldri solgt egg før.

Under disse forhold skulle Lindell og hans medarbeidere begynne sitt arbeid. Men hvor skulle de ta fatt? Oppgavene syntes uten begynnelse og ende. Det mest nærliggende var den

legemlige nød blant folket. De syke kom fra første stund for å få hjelp, og den sykepleiersken som var med i teamet, fikk straks hendene fulle. Egentlig burde hun vært lege, for mye av det hun måtte gjøre, var egentlig en leges arbeid.

Fra første stund var det tanken med dette nye prosjektet at det — som navnet Community Service Program antyder — skulle omfatte alle sider av folkets daglige liv, og befordre en harmonisk, vel avbalansert utvikling på alle livets områder. Den rent legemlige helse var én hovedsektor. Men like viktig var undervisningssektoren. Og kanskje den aller mest grunnleggende oppgave å ta fatt på, var å hjelpe til med å bygge ut og forbedre jordbruket. Jorden ga folk den maten de skulle leve av, alt annet kom i annen rekke. Om en av innbyggerne i en landsby ble alvorlig syk i en av onnetidene, for eksempel under risplantingen, da var det ingen som hadde tid til å gå med ham til sykesøsteren i Amp Pipal. Han fikk vente til onna var unngjort, hvis han levde lenge nok.

Skulle de kunne hjelpe disse menneskene — på det plan hvor de mest trengte hjelp, i det daglige liv — da måtte misjonærene leve sammen med folket. De måtte ta for seg og prøve å finne en løsning på de mest elementære spørsmål. Og når svaret var funnet, måtte de greie det som var mye vanskeligere: Å meddele det til folket, få dem til å tro på at tingene kunne gjøres på en annen og bedre måte. Her er noen av problemene de måtte ta standpunkt til: Vil en mann bli barnløs hvis han planter et bambustre andre steder enn på sydsiden av huset sitt? — Vil gudene bli sinte hvis folk sprøyter husene sine mot veggedyr? — Går det an å gå på skolen når månen er avtagende? — Er små egg bedre enn store? — Er kroppslig arbeid uverdigg?

Svarene på slike og liknende spørsmål kan synes enkle. Men vanskeligheten er å overbevise folk. Til det trenges tid og tålmodighet, endeløs tålmodighet. Det fikk misjonærene i Gorkha merke. De synlige resultater av deres arbeid ble ikke så store. Der oppe på åskammen grodde det langsomt opp noen hus — som i grunnen så ut som landsbyhus flest. De hadde stråtak og vegger av stein og jordgulv akkurat som alle andre hus. Men der var vinduer med glass i og nok av lys inne. Der var en skorstein som ledet røyken vekk fra rommene, og der var en latrine — og kjøkken med utslagsvask. Revolusjonerende ting

som landsbyfolket undret seg over — der de gikk inn og ut av misjonærenes hjem akkurat som de lystet. I det primitive skolehuset samlet barn og unge seg til regelmessig skolegang. Bare det var litt av en seier, for barna burde jo ha gjort noe nyttigere, gjetet buskapen eller arbeidet på markene. Hver søndag var det gudstjeneste hjemme hos misjonærene, og de som hadde lyst og interesse, var velkomne til å være til stede. I ett og annet sinn ble noe sittende fast, noe som kanskje skulle komme til å forandre hele tilværelsen for vedkommende.

Jo, noe grodde fram litt etter litt. En ny tidsalder var begynt i dette isolerte distriktet. — Men kanskje det aller viktigste resultat av de første, vanskelige årene på Amp Pipal var den erfaring misjonærene og deres innfødte kristne medhjelpere selv fikk: De ble tvunget til å tenke gjennom og ta standpunkt til de mest grunnleggende spørsmål: Er det mulig å bygge ut landbruket i retning av spesialisert og intensiv drift når det ikke er noe marked hvor bøndene kan få solgt sine produkter? — Kan der i det hele tatt bli synderlig økonomisk fremgang i et distrikt uten kommunikasjoner og handelssamkvem med utenverdenen? Hvordan kan en knytte akademiske kunnskaper ervervet på skolen, til folks dagligdagse problemer? — Hvordan kan en utvikle folks motivering til fremskritt og til samfunnsolidaritet? — Hvor skal en i det hele tatt begynne: I skolen eller i hjemmet — eller i den lovgivende forsamling? — Hvor er nøkkelen til fremskritt — økonomisk, sosialt og kulturelt? I helsetilstanden, i ernæringen, i menneskenes forhold til gudene — eller i selve menneskesinnet? Hvordan fremkalle hos menneskene respekt for sannhet, rett og menneskeverd?

Misjonærene i Gorkha arbeidet med disse spørsmålene. Noen patentløsning kom de så visst ikke fram til. Men likevel vil nok deres innsats komme til å ha den største betydning for misjonens videre ekspansjon i denne enorme sektor som kan kalles «samfunnsutvikling». På ett punkt synes i hvert fall konklusjonen å være klar nok — og var det vel for så vidt før misjonærene i Gorkha gikk løs på disse problemene: Den grunnleggende faktor i utviklingen henimot fremgang og bedre levevilkår er av moralsk art. Hvis utviklingshjelpen — i misjonens eller i statlig regi — ikke kan utrette noe på dette felt, vil alt annet være dømt til å mislykkes.

Som det siste punkt i denne beskrivelsen av kristen misjon på pionerstadiet i Nepal skal vi legge veien til Tansen — den vakre fordums fyrstebyen i Vest-Nepal som har vært omtalt tidligere. I september 1954 kom dr. Friedericks hit med sin familie — og med regjeringens tillatelse til å åpne et misjonssykehus. De fikk leiet et forholdsvis stort hus midt i basaren. Det tilhørte den fornemste brahmin-familien på stedet og hadde stått tomt i lengre tid fordi ingen turde å bo der. Folk mente at det spøkte i dette huset.

Tansen er en av de kulturelt mest høytstående byer i Nepal når en ser bort fra Kathmandu-dalen. Husene i hovedgatene er store og pene, og de rike newarkjøpmennene som bor i dem, har fått i arv en rikdom av religiøse og sosiale tradisjoner. De fleste av dem er ortodokse hinduer, stolte og reserverte overfor utenforstående. Men det finnes også en ikke ubetydelig gruppe av yngre folk som har gått på engelsk skole i Kathmandu eller i India. Mange av disse er radikale i sine politiske oppfatninger, oppglødde av ufordøyde kommunistiske slagord. — Innbyggerne i Tansen er stort sett velstående. De har lite å ta seg til og fordriver helst tiden med sladder og intriger. Som tidligere nevnt er byen innfallsporten til de sentrale deler av indre Nepal, og fra Tansen grener viktige handelsruter seg ut i forskjellige retninger. Byen er administrasjonssentrum for et distrikt med halvannet hundre tusen innbyggere, men dens betydning politisk og økonomisk, og ikke minst kulturelt, går langt videre. Byens borgere soler seg fremdeles i minnene fra ti-femten år tilbake da Tansen ble regnet som hovedstad i Vest-Nepal. Fyrsten av Tansen var en av de nærmeste til å overta stillingen som Nepals maharaja og statsminister, men var blitt forvist til Tansen av en klikk innen familien som hadde revet til seg makten. I Tansen var han den store mann, omga seg med et helt hoff i fyrstepalasset og førte et hus som det sømmer seg en fyrste. Under omveltningene i 1950–51 sluttet han seg til de revolusjonære, og da det hele var over, flyttet han med sin familie tilbake til Kathmandu.

Inn i disse forhold skulle så den kristne misjon komme og ta opp arbeid. Selv om Tansen by på mange måter bar preg av en høy sivilisasjon, var tilstandene likevel høyst primitive på det tekniske og administrative felt. En følte seg nesten full-

stendig hensatt til en middelalderby. — Sykehuset begynte i det små. Dårlig var det med utstyr, men det verste var bygningen selv, som var fin å se på utentil, men aldeles uegnet som sykehus. Overalt var det jordgulv, og nesten ingen vinduer med glass i. For å få lys inn i rommene måtte dørene stå åpne. Ettersom antallet av sengeliggende pasienter øket, ble tilstanden ganske fortvilet, særlig med hensyn til sanitære forhold. De syke lå så tett at det var nesten umulig å bevege seg mellom de primitive sengene, og overalt krydde det av pasientenes slektninger og venner som hadde fulgt med til sykehuset. Disse hadde sin soveplass på gulvet under sykesengene.

Men aller mest kronglete var operasjonsstuen — som samtidig tjente som undersøkelsesrom, som røntgenrom, og til sine tider også som vanlig sykerom. Her ble det foretatt nesten alle slags operasjoner på et operasjonsbord som mest liknet på et vanlig kjøkkenbord. Oppå jordgulvet var det lagt bambusmatter, men det sier seg selv at det var umulig å holde dem ordentlig rene. Operasjonslyset var en vanlig petromax-lampe, og når de brukte eter til å bedøve med, måtte de passe på at det var god gjennomtrekk så gasskonsentrasjonen ikke ble så høy at de kunne risikere at det hele fløy i luften.

I løpet av de første par årene økte staben raskt. Dr. Friedericks fikk først et par sykepleiersker til hjelp. Siden kom det også en kvinnelig lege til. De gikk i gang med å lære opp unge gutter fra stedet til å hjelpe til som sykepleiere, ta seg av rutinemessig laboratoriearbeid, sterilisering og gå til håndene i operasjonsstuen. En stor dag var det da de kunne ta i bruk det nye røntgenapparatet som var kommet som gave fra Amerika. Et lite bensinaggregat sørget for kraftforsyningen. Distriktsmagistraten selv skulle innvie det hele; med stor verdighet tok han av seg skjorten og stilte seg foran apparatet, mens dr. Friedericks trykket på knappen og halve byen sto som tilskuere.

Fra første stund var det klart at noe ordentlig sykehus ville det ikke bli så lenge de måtte holde til i leide lokaler. Men før de kunne gå i gang med nybygg, var det mange vanskeligheter som måtte ryddes av veien. Det alvorligste problem var kanskje finansieringen. Det holdt hardt nok å skaffe penger til den daglige drift, og ventetiden ble lang før amerikanske venner til slutt kunne stille den nødvendige kapital til disposisjon.

Dernest kom tomtespørsmålet. Det burde ikke ha vært så vanskelig å løse, for på den nakne åssiden like utenfor byen var det en hel del unyttet land som tilhørte staten. Befolkningen og stort sett også myndighetene var interessert i sykehuset og ville gjerne gjøre hva de kunne for å hjelpe. Men for det første var det den vanlige ineffektivitet i de offentlige kontorer å kjempe med, og for det andre var visse innflytelsesrike kretser i byen fiendtlig innstilt overfor misjonen. Det var særlig tre forskjellige grupper som ut fra ulike motiver gjorde hva de kunne for å legge vanskeligheter i veien for byggeprogrammet. For det første var det de mektige brahminene som var redde for at misjonærenes innflytelse kunne grave grunnen vekk under deres egen maktstilling blant folket. For det andre var det de såkalte compoundere eller apotekere i byen, som i misjonssykehuset så en farlig konkurrent som kunne berøve dem deres inntekter. Den tredje gruppen var kommunistene som av politiske grunner gjorde hva de kunne for å bakvaske og spre falske rykter om misjonærene.

Misjonens venner og fiender samlet seg i to leirer som kjempet drabelig mot hverandre. Det ble arrangert demonstrasjoner for og imot misjonssykehuset, og ved en anledning holdt det på å utvikle seg til regulært slagsmål, slik at magistraten måtte utkommandere soldater for å holde ro og orden. Men til slutt seiret fornuften, og sykehustomten ble stilt til rådighet. Etter stadige forsinkelser og vanskeligheter fikk misjonen også de nødvendige tillatelser til å hogge tømmer, brenne kalk, kjøpe jern og sement og så videre, og byggearbeidet kunne komme i gang.

Transporten var et stort problem. Alle materialer måtte bæres fram. Det aller meste kom fra lokale kilder, men enkelte ting måtte importeres fra India og bæres opp fra lavlandet. Sementen var det verste. Å bygge et skikkelig sykehus fullstendig uten sement var utenkelig. Men fraktutgiftene gjorde at prisen på sementen brakt fram til byggeplassen ble tre ganger så høy som den var i India.

Det annet hovedproblem var arbeidskraften. De lokale snekkere og murere holdt langt fra den standard som var nødvendig for å få utført ordentlig arbeid. Arbeiderne måtte læres opp på stedet. En annen ting var at det ikke lot seg gjøre å kjøpe

ferdige dører og vinduer, møbler og utstyr av forskjellig art. Det eneste ville ha vært å bestille det i India og få det båret opp, men det ville ha blitt altfor dyrt. Løsningen ble å sette opp et maskinverksted på byggeplassen, med et diesellaggregat som drivkraft og ved hjelp av ikke faglærte arbeidere å lage sakene selv. På denne måten kom byggearbeidet til å trekke i langdrag.

Men på vårparten 1959 — fire og et halvt år etter at dr. Friedericks begynte arbeidet i Tansen — kunne første byggetrinn tas i bruk. Det var sannelig ikke med noe tungt hjerte at personalet forlot det gamle huset inne i byen for å kunne begynne å arbeide under sanitære og forholdsvis rummelige forhold. — Når dette skrives, er hele sykehusanlegget praktisk talt ferdig. Det har plass for 75 senger og alle de avdelinger som trengs i et moderne sykehus av denne størrelse. Dessuten er det bygd boliger for leger og sykesøstre og herberge for pasientenes slektninger, hvor de kan bo mens de syke oppholder seg på hospitalet. Den samlede byggekostnad for hele anlegget inklusive tekniske installasjoner og utstyr av enhver art bortsett fra det rent medisinske, utgjør en halv million kroner — mindre enn en tiendepart av hva et sykehus med tilsvarende kapasitet ville ha kostet i Norge.

Sykehuset har i dag en stab på fire leger og et liknende antall sykesøstre som er misjonærer med full faglig utdanning. Dessuten er det en stab på omkring tredve nepalesere som er fast ansatt. De fleste av dem er blitt utdannet ved sykehuset. — Til arbeidet i Tansen har det vært knyttet tre norske misjonærer. Søster Ingeborg Skjervheim har tidligere arbeidet ved sykehuset, men driver nå som distriktsjordmor. De to andre er forfatteren, som har fungert som sykehusets byggeleder og forretningsfører, og hans kone. Alle tre er utsendt av Den Norske Tibetmisjon.

Misjonssykehuset i Tansen er nå Nepals største sykehus utenom hovedstaden. Titusener av pasienter er allerede blitt hjulpet, og en må kunne regne med at når den påbegynte bilveien til Tansen og videre innover i landet blir tatt i bruk, vil tilstrømningen av pasienter øke sterkt. Sykehuset har vunnet stor popularitet blant folket, og selv om de fiendtlige kretser fremdeles er aktive, har det fått en solid posisjon. Det er meningen at det i fremtiden skal tjene som et sentralsykehus for de om-

liggende distrikter, noe som passer godt på grunn av Tansens sentrale beliggenhet.

Slik som sykehusanlegget ligger høyt oppe i den nakne åsiden, synlig på lang avstand, er det et konkret eksempel på hva en manns tro og pågangsmot kan føre til. Dr. Friedericks hadde troen og visjonen, og med ukuelig optimisme nektet han å la seg stanse av vanskeligheter og hindringer. Slik virkelig-gjøres Guds rike i den materielle verden, til et synlig vitnesbyrd om evangeliets forvandlende kraft. Men det som er viktigere enn bygninger og anlegg er det som foregår fra dag til dag gjennom den rent menneskelige kontakt med pasientene og deres pårørende. Det samme som det hendte med den aristokratiske gamle oberst på misjonssykehuset i Raxaul, det foregår også til stadighet ved sykehuset i Tansen. Fattige og rike kommer for å få legemlig hjelp, samtidig møter de for første gang det kristne evangeliet, både indirekte gjennom kjærlig omsorg og pleie og direkte gjennom det muntlige vitnesbyrd fra den kristne betjening ved sykehuset. De får med seg hjem inntrykk som sitter for livet. De som kan lese, tar med seg kristne bøker og bibeldeler som siden blir ivrig studert rundt i landsbyene. Så vokser Guds rike inne i menneskene, i det skjulte, men også i det åpenbare.

Et eksperiment i ekumenikk

Da Nepal etter revolusjonen i 1950–51 ble åpnet for kristen misjon, var det — som vi alt har sett — en rekke misjonærer og misjonsselskaper fra mange land og kirkesamfunn som stod klar til å dra inn i landet. Hos mange av disse grodde det fram en følelse av at her hadde den kristne misjon fått en sjanse som var ganske enestående i misjonshistorien: Mer eller mindre åpent for misjonen lå et land med over ni millioner innbyggere som aldri hadde vært i berøring med den kristne religion, og som var blitt holdt praktisk talt fullstendig utenfor all kontakt med den moderne vestlige sivilisasjon. Her var et folk som ikke var blitt merket av de uheldige følger av europeisk kolonialisme, men som samtidig levde under de elendigste materielle forhold. Et jomfruelig landskap lå åpent for den kristne

misjon. Hvordan kunne den på beste måte utnytte denne vel-
dige anledning?

Misjonen stod på mange måter godt forberedt til å gå inn i Nepal. Den hadde et betydelig antall misjonærer som alt kunne språket og som i årevis hadde stått klar til å ta fatt. I ryggen hadde den Indias kristne kirke og all den erfaring som der var blitt høstet gjennom et mer enn hundreårig misjonsarbeid. Den kunne rekruttere innfødte medarbeidere innen den kristne nepalesiske kirke i Darjeeling-området og hadde allerede klar og ferdig trykt Bibelen og annen kristen litteratur på det nepalesiske språk.

Men på et par punkter vokste det fram en følelse av at alt dette ikke var nok. I Nepal måtte en målbevisst gå inn for å unngå de feilgrep og uheldige forhold som i India på mange måter hadde stjålet kraften ut av misjonsarbeidet. For det første måtte de mange misjonsorganisasjoner arbeide sammen og i kristent fellesskap planlegge og gjennomføre sin virksomhet i Nepal slik at den kunne bli mest mulig effektiv. For det andre måtte misjonærene fra første stund gå inn for å oppmuntre veksten av en nasjonal kristen kirke under nepalesisk lederskap.

Dette var bakgrunnen for et møte som i 1954 ble holdt i Nagpur i India med Indias nasjonale kristne råd som vertskap. Innbudt var alle misjonsselskaper og kirker som hadde begynt eller tenkte på å gå i gang med virksomhet i Nepal. Resultatet av dette møtet ble grunnleggelsen av «United Mission to Nepal» – en samarbeidsorganisasjon for protestantisk misjon i Nepal.

Det ble utarbeidet lover og statutter for den nye organisasjonen. Disse ble vedtatt på generalforsamlingen i 1956 og grundig revidert i 1962. Her skal refereres noen av de grunnprinsippene som lovene bygger på: U.M.N. skal være åpen for medlemskap av alle organisasjoner som kan godta U.M.N.'s lover og som ønsker å bidra med misjonærer og økonomisk støtte til misjonsarbeid i Nepal. Medlemsorganisasjonene så vel som de enkelte misjonærer må forplikte seg på U.M.N.'s bekjennelsesgrunnlag. Dette består av de sentrale evangeliske trossannheter som de fleste protestantiske kirkesamfunn kan samle seg om. Når det gjelder særoppfatninger, for eksempel angående sakramentene og kirkelige ordninger, er misjonens arbeidere sikret full frihet til å følge sine personlige oppfatninger. Hovedtanken

er ikke uniformering i tros lærens detalj spørsmål, men full frihet bygd på respekt for andres oppfatninger.

U.M.N. tar ikke standpunkt til spørsmål som gjelder den form og læremessige bakgrunn den nepalesiske kirke skal få, men overlater disse ting til å bli løst av de innfødte kristne ledere selv etter hvert som de blir aktuelle. Formålet med U.M.N.'s arbeid i Nepal skal være å tjene det nepalesiske folk i Jesu Kristi navn og gjøre det kristne budskap kjent i ord og livsførsel.

U.M.N.'s høyeste myndighet er generalforsamlingen som møter en gang i året. Den er sammensatt av representanter for de kirker og misjonsselskaper som er medlemmer av U.M.N. Generalforsamlingen velger et styre som tar seg av planlegging, fastlegger budsjetter, antar misjonærer og liknende. Den utpeker også den administrerende generalsekretær og ansvarlige ledere for misjonens forskjellige prosjekter. Disse siste har i fellesskap ansvaret for den daglige ledelse av misjonens arbeid. For tiden er det den amerikansk lutherske misjonær Jonathan Lindell (lederen av Gorkha-prosjektet) som er U.M.N.'s generalsekretær. — De deltagende kirker og misjonsselskaper sørger for personlig underhold for sine egne misjonærer og bidrar økonomisk så langt de kan til drift og nyanlegg i samsvar med budsjett vedtatt av U.M.N.'s styre. Men medlemsorganisasjonene har ingen myndighet til direkte å gripe inn i sine egne utsendingers arbeid og tjeneste i Nepal. U.M.N. oppmuntrer medlemsorganisasjoner til å påta seg ansvar for U.M.N. som helhet, og ser helst ikke at de knytter seg for sterkt til spesielle prosjekter hvor deres egne utsendinger arbeider. I det hele tatt er det U.M.N.'s bevisste politikk å gjøre arbeidet til en strukturell helhet, blant annet ved å sørge for at misjonærer fra forskjellige selskaper, land og kirkesamfunn blir blandet mest mulig sammen på de enkelte stasjoner.

Ved begynnelsen av 1962 hadde U.M.N. over 80 misjonærer utsendt av 18 forskjellige misjonsselskaper og kirkesamfunn. 16 av disse hadde fullt medlemsskap, og 2 hadde assosiert status. Misjonærene kom fra Canada, USA, England, Irland, Skottland, Norge, Sverige, Tyskland, Sveits, India, Japan og Australia. Av forskjellige kirkesamfunn som var representert, kan nevnes metodister, presbyterianere, baptister, lutheranere, anglikanere, pinsevenner samt mennonit-kirken i Amerika. — To norske mi-

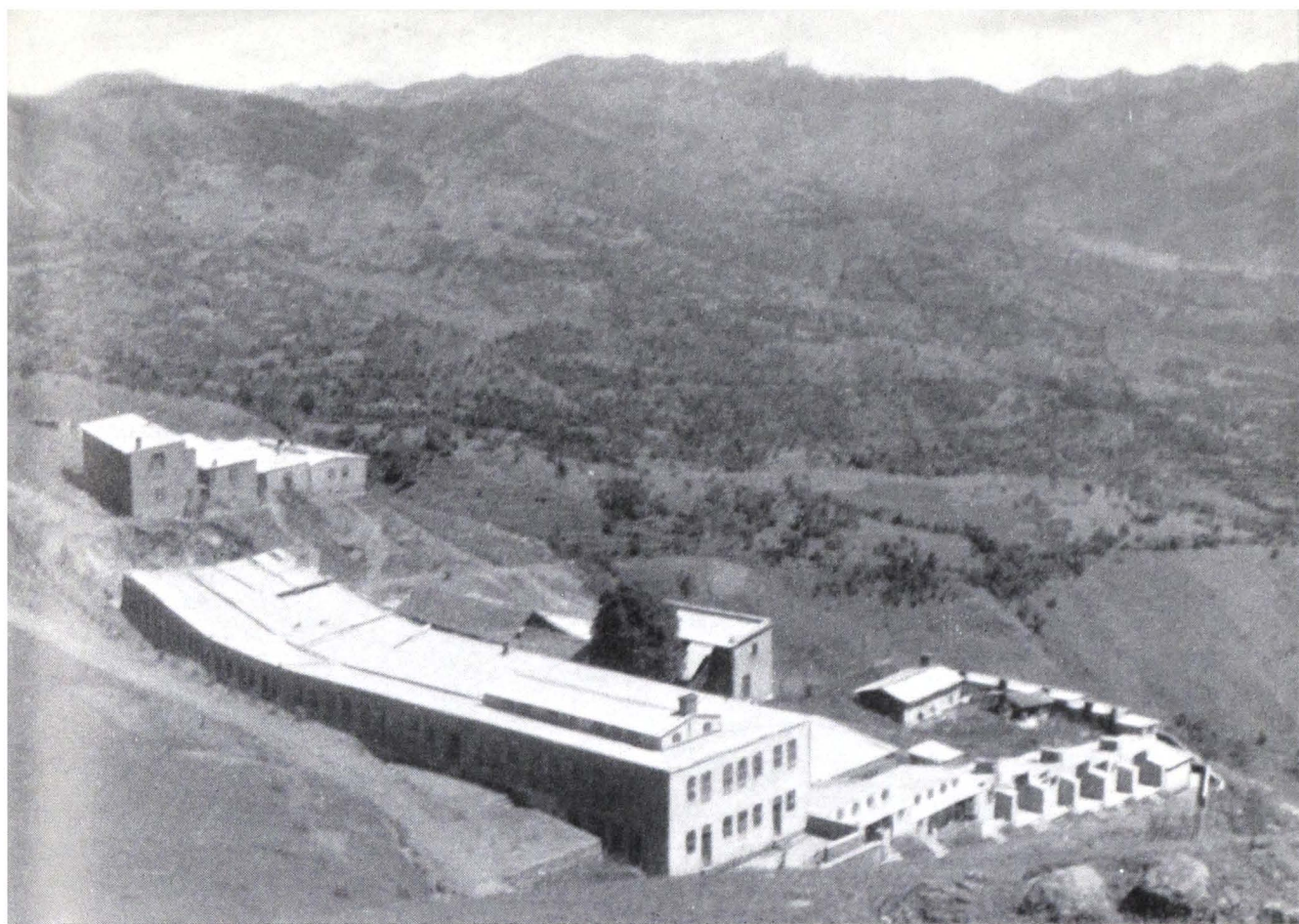
sjonsselskaper er medlemmer av U.M.N.: Den Norske Tibetmisjon (som på misjonsmarken opererer under navnet «World Mission Prayer League, Norwegian Branch») og «Norwegian Free Evangelical Mission» (pinsevennens misjonsselskap).

Dessuten var det i U.M.N.'s tjeneste på samme tid fast ansatt omkring 220 menn og kvinner lønnet direkte fra de institusjoner hvor de arbeidet. De fleste av disse var nepalesere, men blant dem var også en god del indiske kristne som faktisk var å anse som misjonærer på linje med de andre. — U.M.N.'s regnskap for 1961 viste at medlemsorganisasjonene i det forløpne år hadde gitt omkring 200 000 kroner til misjonens drift og 800 000 kroner til forskjellige byggeprosjekter. Heri var ikke iberegnet selskapenes utgifter til underhold av egne misjonærer. U.M.N.'s utgifter til driften av samtlige institusjoner var i 1961 godt og vel 800 000 kroner, men av dette ble tre fjerdedeler dekket av lokale inntekter.

U.M.N.'s største institusjon er Shanta Bhawan-sykehuset i Kathmandu, eller rettere sagt i nabobyen Patan. Det holder til i to store palasser fra Rana-tiden som er delvis ombygd for sykehusdrift. Sykehuset har for tiden 120 senger, men er planlagt utvidet til 250. En tar da sikte på at det skal bli et førsteklasses undervisningssykehus. For tiden er det fem—seks leger i fullt arbeid ved sykehuset, og ytterligere tre i deltidsarbeid. Videre har sykehuset 9 sykesøstre som er misjonærer, og over femti lønnede arbeidere med medisinsk utdannelse, for det meste nepalesere. En autorisert sykepleieskole er knyttet til sykehuset, og det blir også utdannet laboranter og annet teknisk sykehuspersonale. Leger og sykepleiersker fra Shanta Bhawan driver poliklinikker i de to store landsbyene Chapagaon og Bungamati utenfor Kathmandu, samt ved Bodnath-templet hvor det særlig er tibetanske flyktninger som får behandling.

I selve Kathmandu holder U.M.N.'s gymnas for piker til i en leiet bygning. Skolen har nå omkring 200 elever, og den første gruppen tok sin avgangseksamen i januar 1962 med meget gode resultater. Skolen ledes av en engelsk kvinnelig misjonær, men lærerpersonalet består utelukkende av kristne nepalesere, de fleste fra Darjeeling-distriktet.

Syd for Kathmandu, i en idyllisk furuskog i utkanten av dalen, er en spedalske-koloni under utbygging av det engelske



Misjonssykehuset i Tansen.

Pasienter i spedalskekolonien.





*Samarbeid mellom ulike konfesjoner i Nepal: luthersk barne-
dåp og baptistisk velsignelse foretatt under samme gudstjeneste.*

Unge gutter lærer å lese og skrive.



misjonsselskapet Mission to Lepers, som er assosiert medlem av U.M.N.

Til slutt må nevnes misjonsykehuset i Bhadgaon. Det holder til i et pent nybygg og ligger i et skogholt utenfor byen med praktfull utsikt mot snøfjellene i nord. Nordmannen Robert Bergsaker stod for oppførelsen av sykehusbygget. Sykehuset har 25 senger og tar bare sikte på å dekke det rent lokale behov. Poliklinikken har en søkning på omkring 15 000 pasienter årlig. Driften av sykehuset forestås av en stab på en lege, to sykepleiersker og en forretningsfører som alle er misjonærer. Ellers er det kun innfødt personale.

Misjonsarbeidet i Gorkha og Tansen, som allerede er blitt omtalt, hører også inn under U.M.N. — Gorkha-prosjektet er blitt prototypen for U.M.N.'s planlagte ekspansjon ute i distriktene, dog med visse modifikasjoner. I Gorkha er skolevirksomheten det sentrale, med folkeskole, middelskole og lærerskole. For U.M.N.'s nye prosjekter har myndighetene ikke villet gi tillatelse til skolearbeid, og virksomheten må derfor foreløpig begrenses til helse- og jordbrukssektoren.

Til slutt noen tall som antyder omfanget av det medisinske arbeid som drives av U.M.N. I 1961 ble det i alle U.M.N.'s poliklinikker foretatt 78 500 konsultasjoner. I sykehusene var det i alt 2900 liggepasienter, og det ble utført over 1200 operasjoner (heri iberegnet fødselshjelp).

U.M.N. har nylig mottatt regjeringens tillatelse til å ta opp virksomhet i Doti-distriktet i det ytterste vest og i Okhaldunga-distriktet i øst. På det siste stedet er arbeidet så vidt blitt startet av en lege, en sykesøster og en jordbruksmisjonær sammen med innfødte medhjelpere. Det er her meningen å bygge et mindre sykehus som vil fungere som et sentrum for arbeidet, men ellers så langt som mulig legge virksomheten ut til landsbyene hvor misjonærene vil bo i nær kontakt med folket. Kommunikasjonsmessig ligger Okhaldunga omtrent like tungvint til som Gorkha — fem dagsmarsjer øst for Kathmandu.

Men enda mye verre blir det i Doti, hvor arbeidet i marken ennå ikke er satt i gang. Her må en regne omkring 10 dager til fots fra nærmeste kommunikasjoner. En har derfor kommet til at det ikke lar seg gjøre å begynne noe større arbeid i dette området uten at det blir ordnet med en eller annen form for

flytransport. U.M.N. er selv interessert i å sette i gang flytrafikk i samarbeid med det engelske Missionary Aviation Service. En tar da sikte på bruk av småfly, bygger ganske primitive landingsstriper der hvor terrenget er brukbart og anlegger misjonsstasjonene i umiddelbar nærhet. Men alt dette vil avhenge av om myndighetene gir tillatelse.

U.M.N. har hatt en fantastisk rask vekst i de åtte år som er gått siden organisasjonen ble dannet. Tiltaket i Nepal har vært fulgt med stor interesse innen misjonskretser over hele verden, både på grunn av dets ekumeniske karakter og på grunn av situasjonen i Nepal i det hele tatt. Misjonærer og midler har strømmet til, og av og til har lederne vært engstelige for at veksten har gått for fort. Men tiden er knapp for den kristne misjon i Asias land i dag, og det gjelder å utnytte mulighetene mens de er der. Alt i alt må en si at eksperimentet U.M.N. hittil har vært en suksess, men det er selvsagt alt for tidlig å felle noen endelig dom. Den ting som mange kanskje var mest engstelig for – samarbeidet mellom alle de forskjellige kirkesamfunn og nasjonaliteter – har gått over forventning. Selvsagt har det vært debatt og motsetninger, men det vil det bli alle steder hvor flere mennesker skal arbeide sammen under tilsvarende forhold. Når det har forekommet gnisninger, har årsaken som regel vært slike rent personlige motsetningsforhold som kommer av forskjell i lynne og legning. Nasjonale forskjeller har betydd lite og ulik konfesjonell bakgrunn enda mindre. Samarbeidet – særlig på de mindre stasjonene – har vært preget av det kameratskap som blir styrket av ytre vanskeligheter, og av et ekte kristent fellesskap.

Minst to tredjedeler av misjonsarbeidet i Nepal er knyttet til U.M.N. Bare tre misjonsorganisasjoner har sitt eget sykehus- og skolearbeid i landet. Dessuten er det noen få enkeltpersoner som driver misjonsarbeid helt på egen hånd, nemlig i landsbyen Pier Singh, mellom Tansen og Pokhra, hvor en uavhengig kvinnelig misjonær arbeider, og i Dhandeldura langt i vest hvor to andre kvinnelige misjonærer driver en poliklinikk.

Pokhra-misjonen, som har vært utførlig omtalt tidligere, er ikke tilsluttet U.M.N. – hovedsakelig fordi den kom i gang med sin virksomhet før U.M.N. i det hele tatt var påtenkt.

Men samarbeidet med U.M.N. på det praktiske plan går likevel utmerket, og da heller ikke Pokhra-misjonen er knyttet til noe bestemt vestlig kirkesamfunn, er det ingen prinsipielle spørsmål som hindrer den i å slutte seg til U.M.N. om det ellers skulle være praktisk.

De to neste misjonsorganisasjoner som skal nevnes, står i en annen kategori, idet de representerer kirkesamfunn som står fjernt fra det bekjennelsesgrunnlag som U.M.N. bygger på. Disse er adventistenes og den romersk-katolske kirkes misjonsorganisasjoner. Adventistene har i den lille byen Banepa, øst for Kathmandu-dalen, bygd opp et misjonshospital omtrent på størrelse med sykehuset i Bhadgaon. En amerikansk lege og et par sykesøstre forestår driften av dette.

Katolikkene var straks på pletten da Nepal ble åpnet for misjonen. Forsåvidt tok de opp igjen tråden fra 1769. Med sin sans for strategi på lang sikt har katolikkene naturlig nok konsentrert seg om skolearbeidet. De driver i dag tre høyere skoler i Kathmandu-dalen. En gutte-skole og en pike-skole ligger i Patan, og oppe i åssiden i det sør-østlige hjørne av dalen har de opprettet en internatskole, hovedsakelig beregnet på overklassens barn. Skolearbeidet drives på et religiøst helt nøytralt plan, og undervisningen er av høyeste kvalitet. Skolene har derfor stor søkning og er godt ansett. — Forholdet mellom de protestantiske og de katolske misjonærer er preget av vennskapelighet, men noen form for samarbeid eksisterer ikke.

Den kristne kirke i Nepal

Bildet av det kristne misjonsarbeidet i Nepal ville bli høyst ufullstendig hvis en bare berettet om sykehus og skoler og jordbruksopplæring. Til tross for mangelen på religiøs frihet foregår det adskillig åpen kristen forkynnelse i landet.

Først må nevnes det rent evangeliske arbeid som gjøres av indiske misjonærer. Disse er utsendt og underholdt av forskjellige indiske kirker og misjonsselskaper. Ettersom virksomheten er konsentrert om ren forkynnelse og kirkebygging, kan de formelt ikke stå som medlemmer av U.M.N. Deres misjonærer oppholder seg i Nepal som enkeltpersoner. Som indiske borgere er de ikke

avhengige av visum for å komme inn og er derfor heller ikke gjenstand for myndighetenes bevåkenhet i samme grad som misjonærer fra andre land. I virkeligheten foregår det et nært personlig samarbeid mellom disse indiske utsendinger og misjonærer fra U.M.N. De kjenner seg alle knyttet til det åndelige brorskap som utgjør den egentlige kristne kirke i Nepal.

De indiske misjonærene arbeider på tre-fire forskjellige steder i Nepal. I Kathmandu har den sør-indiske Mar Thomas-kirken siden 1952 hatt sine utsendinger. Omkring dem har det grodd fram en ganske liten menighet som møtes til regelmessige gudstjenester i et hus midt i tykkeste basarstrøket i hovedstaden. Nylig passerte Mar Thomas-misjonærene en milepel i sitt arbeid: De kunne innvie den første kristne kirkebygning i hovedstaden. Deres vakre, hvitkalkede lille kirke er blitt oppført like i nærheten av regjeringsbygningen, synlig og åpenbar for alle og enhver.

I Butwal i lavlandet har to unge sør-indere i flere år virket som utsendinger for et nasjonalt indisk misjonsselskap. De har arbeidet under usedvanlig vanskelige forhold i et fryktelig klima, og har etter fem—seks års innsats ikke kunnet se synderlige resultater av sine anstrengelser. Men de har holdt ut. — Større frukter har arbeidet blant santalene i Morang-distriktet i det østlige Terai båret. Dette kan ha særlig interesse for misjonsinteresserte norske lesere, siden det indirekte har tilknytning til norsk misjon. En del santaler fra den norske Santalmisjons felt i India flyttet for mange år siden til Nepals Terai for å ta arbeid i de store skogene der. Blant dem var det også noen kristne, som imidlertid, overlatt til seg selv der oppe i Nepal, snart falt bort fra sin kristne tro. Mange i Santalkirken hadde vondt av disse sine landsmenn, men det var vanskelig å finne noen som var villig til å reise dit. Men i 1960 ble mannen funnet, en ung santal-prest. Han dro nordover, og etter et par års virksomhet kunne han meddele at de nå hadde vigslet sin første primitive lille kirke og at hele 35 personer hadde tatt imot den kristne dåp.

Endelig må historien om Prem Pradhan fortelles: Han er en mann i 35—års alderen, med kone og to små barn. Han er nepaleser av fødsel og vokste opp i et hindu-hjem. Da han ble voksen nok, lot han seg hverve som soldat i den indiske hær. Han

vanket vide om og var med i flere blodige oppgjør under kampene mellom hinduer og muhammedanere i forbindelse med Indias frigjøring. Litt av en uregjerlig type var han nok. En dag gikk han halvfull i gaten i en by i India. Rent tilfeldig kom han til å lytte til en gateevangelist som fortalte om Jesus Kristus. Noe av det som ble sagt, slo ned i ham. Han gikk inn for å lære den kristne religion å kjenne, og det endte med at han ble en kristen og lot seg døpe. Snart fikk han kallet til å bli forkynner. Da han hadde tjent ut kontrakttiden i det militære, begynte han som student ved et teologisk seminar i India.

Som prest virket han først en tid i et par menigheter i India, Men kallet til å gå med evangeliet til sine landsmenn i Nepal begynte å brenne i ham. Han dro på noen kortvarige preken-turer til Nepal og arbeidet en stund sammen med de to indiske misjonærene i Butwal, men så ble han kalt av den lille menig-heten i Tansen til å være deres prest. Etter å ha fått ordnet med underhold fra indiske menigheter, flyttet han dit med sin familie.

Prem Pradhan var en ildsjel. Mange i Tansen som i lengere tid hadde hørt kristendommen bli forkynt på misjonssykehuset og ellers, bekjente snart åpent sin kristne tro. I løpet av noen måneder hadde han døpt 9 menn og kvinner. Men nå begynte Tansens brahminer og andre av misjonens motstandere å få det travelt. Politiet ble alarmert, og i henhold til gjeldende lover ble både de nydøpte og presten deres i november 1960 arrestert og fengslet. Saken trakk i langdrag. Den ble ført helt opp til Nepals høyesterett, og det var tydelig at de dømmende myndigheter befant seg i et dilemma. Et helt år ble fangene sittende og vente på at dommen skulle falle. Det var en hard påkjenning for de nyomvendte. De ble stadig lokket med at dersom de ville frasi seg sin kristne tro, ville de med en gang få friheten tilbake. Iblant holdt det hardt for dem å bevare troen og frimodigheten, men på forunderlig vis fikk de styrke og hjelp. — For misjonærene var dette også litt av en påkjenning. Mange av dem ønsket i sitt stille sinn at de selv kunne ha gått i fengsel i stedet for sine nepalesiske venner, men å gripe inn i saken var utelukket. Dette var noe som nepaleserne selv måtte ordne opp i. Misjonærene hadde ingen rettigheter å påberope for seg selv eller de nyomvendte.

Da dommen endelig falt, ble den for de nyomvendte så mild som den etter de gjeldende lover kunne bli. De ble dømt til 6 måneders fengsel — som forlenget var avsonet — og til tap av kaste- og arverett. Dette siste ville de i alle fall ha måttet regne med i og med at de forlot hinduismen. For pastor Prem Pradhan ble dommen hardere. Han fikk seks års fengsel for å ha omvendt de andre. Idet dette skrives, sitter han fremdeles i Tansen fengsel, men hans kall og frimodighet er urokket. Han er blitt noe av et symbol for den kjempende nepalesiske kirke, og kanskje utretter han mer innenfor fengslets murer enn han kunne ha gjort utenfor.

— — —

Enda et trekk hører med i bildet av den kristne misjon i Nepal. Vi må gå utenfor landets grenser for å finne det, til India — hvor statens lover garanterer religionsfrihet. Oppe i fjellene i Darjeeling-distriktet, bare en kilometer fra Nepals østgrense ligger noen uanseelige små hytter på en åskam. Det er Darjeeling Hills Bible School — bibelskolen for nepalesere. Den begynte sin virksomhet i 1954 med bare fire elever. I dag har den omkring tjue — som i to-årige kurser får en grundig opplæring i den kristne tro, i bibelkunnskap og i praktiske fag. Skolen drives av World Mission Prayer League med en amerikansk misjonær som leder og tre nepalesiske medarbeidere. I årenes løp er en hel flokk unge menn og kvinner blitt utdannet ved denne skolen, og mange av disse arbeider nå i misjonens institusjoner i Nepal. Der virker de fleste som sykepleiersker eller lærere, men i sin fritid er de forkynnere. For tiden er hele fire av dem som satt fengslet i Tansen, elever ved skolen.

I selve byen Darjeeling finnes en annen institusjon som tar seg av en annen av de aller mest sentrale oppgaver i den kristne misjon blant nepalesere: Det nepalesiske kristne litteraturselskapet. Også dette drives av en misjonær fra World Mission Prayer League i samråd med en komité utpekt av den lokale kirke. — Dette arbeidet begynte i det små for seks–sju år siden, men har vokst raskt. Nå blir kristne bøker, magasiner og traktater utgitt på løpende bånd. Et par andre misjonsorganisasjoner driver også med utgivelse av traktater og brosjyrer på nepali. Dessuten er det blitt utarbeidet korrespondansekurser i bibelkunnskap og kristen tro og moral, og disse er meget populære

og følges av mange unge mennesker, også i Nepal. — Den nepalesiske bibel blir utgitt av det indiske bibelselskap.

Det er neppe for sterkt sagt at i det evangeliske arbeid er den kristne litteratur et av de aller viktigste hjelpemidler misjonæren rår over. Dette gjelder ikke minst i Nepal, hvor den åpne forkynnelse skjer under slike vanskelige forhold. Ingen ser ut til å reagere mot salg og utdeling av kristne bøker og skrifter. — Riktignok er det ennå bare en liten del av befolkningen som kan lese, men denne del er til gjengjeld den mest innflytelsesrike i samfunnet, og folkeopplysningen er raskt stigende. Alle de unge som etter hvert lærer lesekunsten, hungrer etter lesestoff. Det eneste de kan få tak i for en rimelig penge, er som regel demagogisk politisk propaganda. Dessverre har den kristne misjon altfor sent innsett hvilken voldsom betydning det trykte ord har. Fremdeles synes det å være mye vanskeligere å få misjonsfolket til å gi gaver til litteraturarbeid enn til rent humanitære oppgaver, som apellerer mer til følelsene.

I Nepal har misjonærene gang på gang oppdaget hvilke frukter som kan vokse fram av en enkelt liten kristen traktat eller bibeldel. I avsidesliggende landsbyer hvor aldri noen kristen før hadde satt sin fot, har det flere ganger hendt at de blant befolkningen har funnet kimer av kristen tro som har sin opprinnelse i lesningen av et slikt lite skrift. En av landsbyens unge menn hadde kanskje vært noen år i India og der lært å lese. På et eller annet vis fikk han med seg en kristen trykksak da han vendte hjem igjen til landsbyen sin. I mangel av annet lesestoff er denne blitt lest høyt for landsbyens øvrige beboere — ikke én gang, men om og om igjen. — Et hjelpemiddel av nyere dato i evangeliets tjeneste, er radioen. Fra den kristne storsenderen i Manilla på Filippinene blir det kringkastet regelmessige programmer på nepali. Ennå er det bare ganske få nepalesere som har radio, men etter hvert vil nok disse utsendingene få stadig større betydning.

— — —

Det bildet av kristen misjon i Nepal som er blitt presentert i det foregående, virker kanskje forvirrende. På grunn av myndighetenes holdning må landet sies å være en vanskelig arbeidsmark for den kristne misjon. Men på mange måter er situasjonen også full av løfter. — Under de rådende usikre politiske forhold

er det uhyre vanskelig å gjøre seg opp en mening om hvilken fremtid den kristne misjon har i Nepal. Men visse linjer kan kanskje antydes.

Det første som uten videre er klart, er at den kristne misjon i Nepal ikke kunne drives etter de vanlige, ortodokse prinsipper som har vært fulgt på de fleste misjonsmarker. De utenlandske misjonærs arbeidsmuligheter i landet er, og vil sannsynligvis fortsette å være begrenset. Misjonærene ønsker selvsagt at det i Nepal må bli full religiøs frihet, men på den annen side har utvilsomt misjonærenes tilbakeholdenhet i det direkte evangeliserende arbeid sine fordeler sett på lang sikt. Slik som forholdene nå er, tvinges misjonærene til fra første stund å gå fra seg ledelsen og ansvaret i den nasjonale kirke til innfødte ledere. Dermed vokser disses ansvarsfølelse og evne til selvstendig innsats — noe som det dessverre har manglet mye på i de fleste misjonskirker.

Den motgang og forfølgelse som de nye kristne er blitt utsatt for på enkelte steder i Nepal, har gjort et sterkt inntrykk på mange kristne i Vestens land — som tar dette med religionsfrihet som en selvfølge. Andre finner det moralsk forkastelig at utenlandske misjonærer oppmuntrer nepaleserne til å forlate sin gamle religion når det fører til slike konsekvenser for dem — spesielt når misjonærene selv ikke er gjenstand for noen liknende forfølgelse.

Et slikt standpunkt kan være naturlig nok for dem som ikke forstår hva det hele dreier seg om. Her er det nemlig ikke spørsmål om en form for «kolonialisme» fra de vestlige kirkers side. Det som skjer, er at misjonærene deler med nepaleserne — i den utstrekning anledningene byr seg — det kristne budskap som for en kristen er av større betydning enn noe annet i menneskelivet. — Forfølgelse er ikke noe unormalt i den kristne kirkes historie. Det er tvert imot i høyeste grad naturlig og normalt. Det har nettopp vært i tider med motgang og forfølgelse at evangeliets kraft har kommet sterkest til syne i kirken. — De kristne i Tansen fengsel var nettopp eksempler på dette. De var ganske alminnelige, ulærde mennesker som en skulle vente ville bukke under for det presset de ble utsatt for. Men det motsatte hendte: Fengselsoppholdet tjente bare til å styrke deres tro. To av de unge menn som satt innesperret, forteller

at mens de var i fengslet, fikk de kall til å vie hele sitt liv til å forkynne den kristne tro for sine landsmenn.

En annen følge av den motgang de nye kristne i Nepal får lide, er at neppe noen nepalesere velger å bli kristne av opportunistiske grunner. En slipper problemet med de såkalte «ris-kristne» — mennesker som går over til kristendommen for levebrødets skyld — noe en ser de uheldige følger av på så mange andre misjonsmarker. De som blir kristne i Nepal, er mennesker som er overbevist om sannheten i det kristne evangelium, og som er villige til å lide for sin tro.

Bortsett fra de ortodokse hinduistiske kretser er folket i Nepal stort sett åpent og mottakelig for den kristne forkynnelse. Dette vil sannsynligvis enda mer bli tilfelle etter som den moderne tid holder sitt inntog og de gamle samfunnsmønstre går i oppløsning. Den begrensende faktor vil bli misjonens og den nasjonale kirkes muligheter og evne til å formidle budskapet til folket på en måte som de kan forstå og som er i samsvar med deres nasjonale egenart.

De utenlandske misjonærers andel i dette vil som nevnt bli begrenset. Men kanskje ikke så begrenset som en skulle tro ut fra misjonens sterkt faglige preg. — Det viser seg nemlig at det byr seg utallige anledninger for misjonærene til å vitne om sin tro i den daglige kontakt de har med menneskene. Deres evangeliske arbeid foregår i stillhet, men er kanskje på mange måter like effektivt for det. Ofte betyr den intime kontakt med enkeltmennesker mer enn den iøynefallende forkynnelse til de store masser. Men misjonærens viktigste oppgave er å hjelpe og støtte den nasjonale kristne kirke. Ikke i form av økonomiske bidrag til prestelønner, bygging av kirker og liknende. Dette skal og må de innfødte greie med selv. — Men misjonsinstitusjonene virker i seg selv som brohoder for kirken. Her kan — i første omgang — de innfødte kristne få arbeid som gir dem et levebrød, mens de forkynner evangeliet på fritiden. Dernest betyr fellesskapet med misjonærene en veldig åndelig og moralsk støtte for de innfødte kristne. Og sist, men ikke minst kan misjonærene gi de nasjonale kristne og befolkningen i det hele tatt et levende eksempel på kristen livsførsel. Misjonssykehusene, for eksempel, står som lysende fyrtårn av kristen barmhjertighet og hederlighet midt i hedenskapets mangel på moralbegreper på disse felter.

I et tidligere avsnitt stilte vi følgende spørsmål: Hvordan kan den kristne misjon, med de forhold den arbeider under i Nepal, benytte seg av etiketten «kristen» – til forskjell fra vanlig utviklingshjelp? Med andre ord, hvordan kan misjonærene samtidig være hederlige i sitt forhold både til de nasjonale myndigheter og til sin Herre, Jesus Kristus, som ga dem misjonsbefalingen?

Det hersker her uten tvil en spenning som ikke kan bortforklares. Men det er i bunn og grunn den samme spenning som enhver troende kristen lever under her på jorden. En bedre beskrivelse av dette forhold er neppe blitt gitt enn i Luthers lære om «de to regimente». Det verdslige regimente gjelder for den troendes liv som borger av et samfunn, og for hans forhold til de verdslige myndigheter. Disse myndigheter har av Gud fått overlatt makten til å styre samfunnet, og den kristne skylder å adlyde landets lover så langt de ikke strider mot Guds klare bud. Men hans forhold til disse verdslige myndigheter vil alltid være et rent juridisk forhold.

Det åndelige regimente uttrykker seg ikke i fysiske maktmidler og juridiske lover, men i hjertets inderlige hengivelse til Guds faderomsorg. Det manifesterer seg ikke i kirken som en verdslig institusjon, men i kirken som et åndelig fellesskap av mennesker som personlig har opplevd syndenes forlatelse, og derfor ønsker at tilgivelsens gjenskapende makt må få virke i alle menneskelige forhold.

Hvis de verdslige myndigheter ikke respekterer de lover Gud har gitt, vil den troende kristne komme opp i konfliktsituasjoner, og det vil da vise seg at den endelige og avgjørende autoritet i hans liv er Kristus og ikke kongen. Han kan komme til å måtte ta imot straff fra de verdslige myndigheter, men gjennom det hele vil hans samvittighet være ren, for den er forpliktet utelukkende på Guds lov.

Anvendt på den kristne misjonen i Nepal vil tankegangen bli omtrent som følger: Misjonen har gjennom å undertegne en avtale med den nepalesiske regjeringen påtatt seg visse formelle, juridiske forpliktelser. Misjonen skal tjene det nepalesiske folk i utbyggingen av deres samfunn på de felter som myndighetene anviser. Dette arbeid går misjonen inn for av all kraft, og tilsynelatende til de nepalesiske myndigheters tilfredshet,

siden de fortsatt gir misjonærene lov til å arbeide i landet. — For det andre har misjonen forpliktet seg til å holde landets lover, også de lover som tar sikte på å hindre kristen innflytelse i landet. På dette punkt anlegger misjonen en formell, juridisk betraktning: Den vil forholde seg slik at myndighetene rent formelt ikke har noe å si på misjonens oppfyllelse av avtalen, nemlig ved at misjonærene avholder seg fra offentlig forkynnelse, fra direkte delaktighet i kirkeorganisasjon, og fra å døpe nepalesere (idet dåpen av myndighetene blir ansett for å være den egentlige omvendelsesakt). Men for øvrig er det helt klart at misjonærene er forpliktet på Jesu misjonsbefaling, og at denne forpliktelse har den høyeste prioritet. — Dette er for øvrig et forhold som også de nepalesiske myndigheter er fullt klar over, og som er blitt sagt dem rett ut av misjonens representanter.

— — —

Når det gjelder nepalesiske og indiske kristne, er forholdet et ganske annet. Disse har ikke påtatt seg noen liknende formell forpliktelse overfor myndighetene, idet dette ikke er noen forutsetning for at de skal kunne komme inn i landet. For dem gjelder det at de skal være «listige som slanger og enfoldige som duer». Deres arbeid som forkynnere er ullegalt og må om nødvendig foregå under jorden. Deres liv for øvrig som borgere av landet ligger åpent i dagen og skal leves i samsvar med Guds bud og landets lover. Når de kommer inn i konflikter mellom lojaliteten overfor myndighetene og overfor Gud, da følger de Guds bud og tar den straff som myndighetene fastsetter.

Fullt så enkelt blir det nok ikke i praksis, fordi både misjonærene og de nasjonale kristne er mennesker fulle av synd og svakheter. Den nepalesiske kirke har en uendelighet av problemer å kjempe med. De fleste av disse problemer kan samles i to punkter: For det første: Hvordan skal den rent praktisk forholde seg i den herskende situasjon i Nepal? Den kan ikke svikte sitt kall til å forkynne og døpe. På den annen side må den ikke la seg kneble ved at dens ledere blir fengslet, landsforvist eller rett og slett skremt ut av landet. Løsningen blir kanskje at selve dåpshandlingene vil bli utført enten i India eller i Nepal av indiske prester på kortvarig besøk i landet. Men samtidig må forkynnelsen ikke forstumme, selv om den må foregå i stillhet. Både ved sin livsførsel og ved sitt vitnesbyrd må de nasjonale

kristne søke å skape en offentlig opinion for full religionsfrihet i landet. I dette vil de ha god hjelp av de utenlandske misjonærer, både indirekte og direkte ved at misjonærene i motsetning til de nasjonale kristne nyter godt av en sosial status som gir dem anledning til å øve innflytelse innen de ledende kretser i landet.

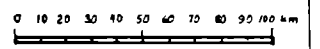
For det annet vil den nasjonale kirke før eller siden måtte ta standpunkt til de spørsmål som U.M.N. nokså lettvtint har overlatt til den å løse: Hvordan skal kirken få sin organisasjonsmessige form? Skal det lykkes å samle de mange retninger og konfesjoner som er representert i Nepal, i én kirke basert på de grunnleggende frelsessannheter som er felles for de evangelisk protestantiske samfunn? — Det synes å vise seg at det kanskje vil bli lettere for de nasjonale kristne å greie dette enn for misjonærene — som ofte er bundet av følelsmessig pregede fordommer som ikke skyldes læremessige motsetninger. — Forutsetningene for at det skal kunne dannes en mer eller mindre enhetlig evangelisk kirke i Nepal er på mange måter gunstige. For det første virker de forfølgelser de kristne er blitt utsatt for, uvilkårlig til å samle dem og bygge opp en følelse av solidaritet. For det andre er samarbeidet i U.M.N. — selv om det ikke har løst de rent dogmatiske vanskeligheter — i seg selv et eksempel som virker samlende. For det tredje er det begynnende skritt til kirkelig samarbeid allerede tatt, i og med at det er blitt dannet et organ — The Nepal Christian Fellowship — hvor lederne for de forskjellige grupper i landet kan komme sammen til kristent fellesskap og rådslagning. Til tross for praktiske og finansielle vanskeligheter har en tatt sikte på å samle representanter fra de forskjellige menigheter i landet et par ganger i året, og samværene har hittil vært preget av godt åndelig samfunn. Disse nepalesiske eller indiske lederne for arbeidet i Pokhra, Tansen, Butwal, Gorkha, Bhadgaon og for de to—tre menigheter som finnes i Kathmandu, har ingen tallrike forsamlinger bak seg. Men forsamlingene vil nok vokse — hvis bare kirken er trofast mot sitt kall, og dersom de kristne arbeider sammen i Åndens kraft.

— — —

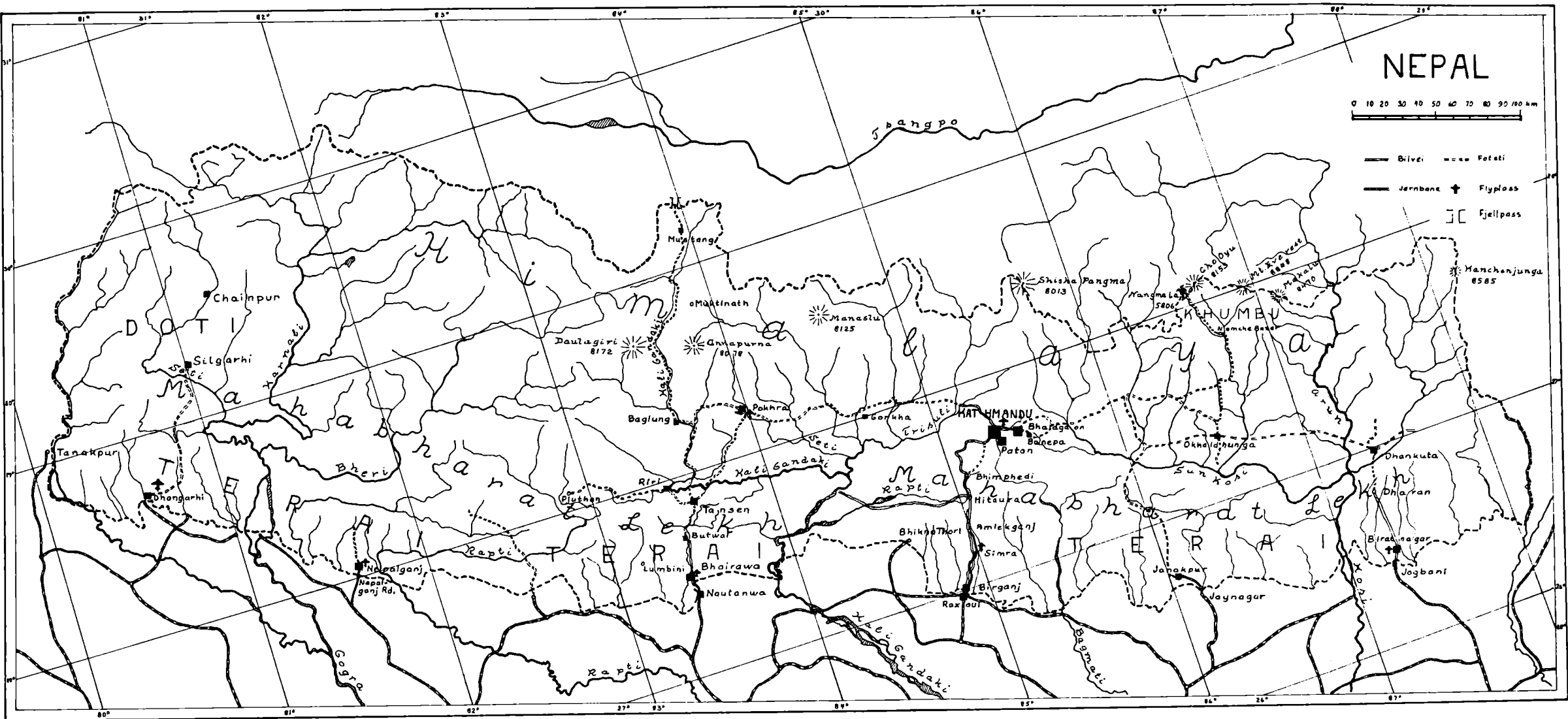
Den kristne misjon i Nepal er et lite ledd i den globale kamp som føres for å gjennomføre Kristi kongedømme: «Gå ut i hele verden og gjør alle folkeslag til disipler ved å døpe dem

og lære dem å holde alt det jeg har befalt dere!» Dette er en global kamp, men den føres ikke med pengemakt eller fysiske våpen. Det er en kamp i åndens evige verden. For Jesus sa også: «Mitt rike er ikke av denne verden». — Om resultatene av den kristne misjon rent statistisk kan synes skuffende små, spiller dette for så vidt liten rolle. Ordren må følges uansett. Og kampen står ikke om de store menneskemasser, men om det enkelte menneske.

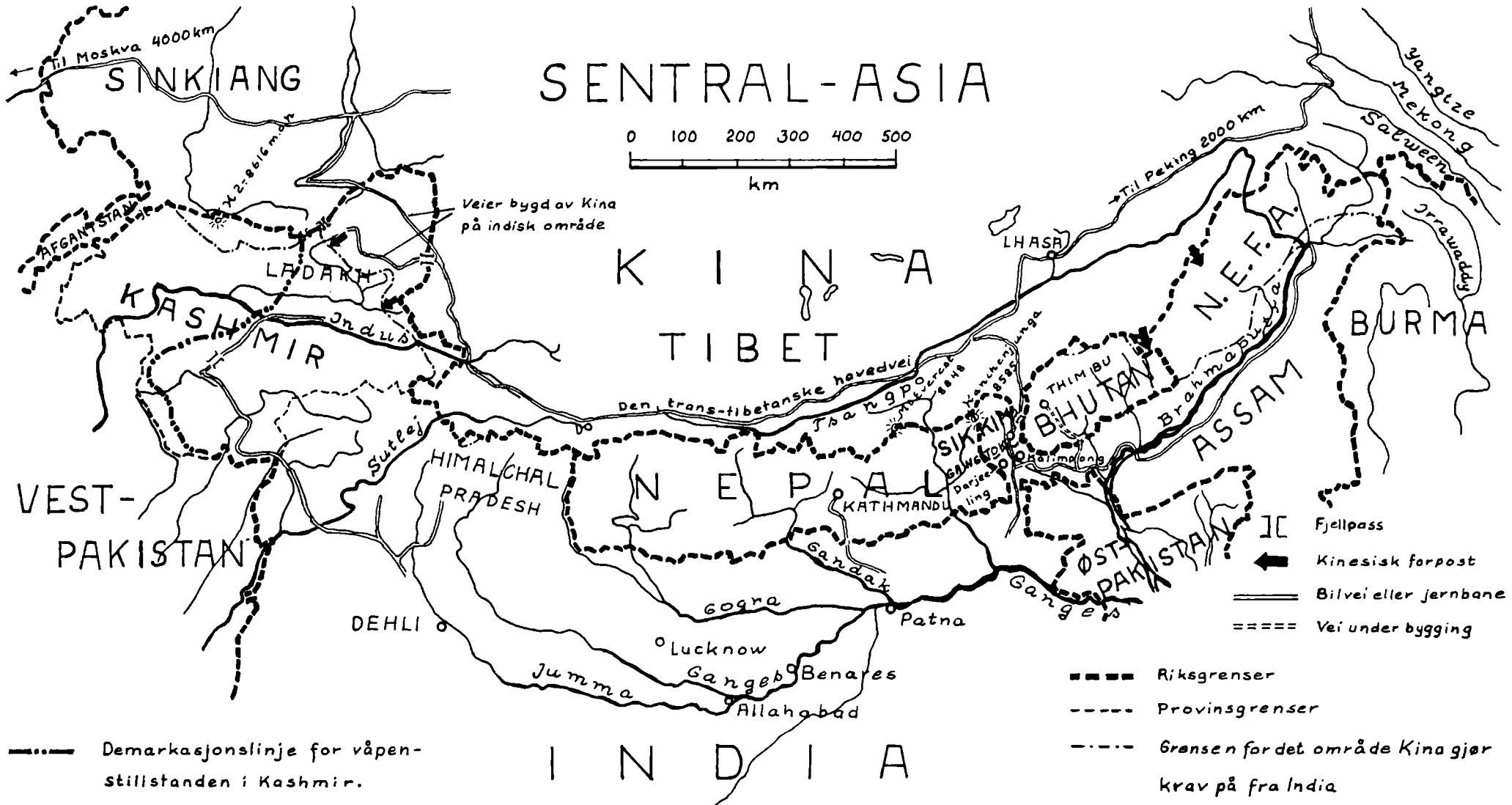
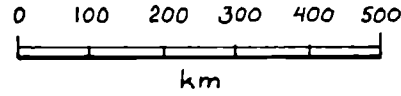
NEPAL



- Bilve
- Fofeti
- Jernbane
- ✦ Flyplass
- ⌋ Fjellpass



SENTRAL-ASIA



— Demarkasjonslinje for våpenstillstanden i Kashmir.

- ⌈⌋ Fjellpass
- ← Kinesisk forpost
- ==== Bilvei eller jernbane
- ===== Vei under bygging

- Riksgrenser
- Provisngrenser
- Gransen for det område Kina gjør krav på fra India